

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

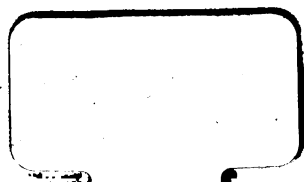
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NEDL TRANSER

HN 2WQ1 F

KF 298 32. (5)

DE
PHILANTHROPE
OF
MENSCHENVRIEND.

VYFDE DEEL.

TE AMSTELDAM,

By K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUIN.

M D C C L X I.

KF29832(5)

CORRESPONDENTEN.

MEt alle de agting, die ik mynen Vader, den *Ouden PHILANTHROPE*, toedraage, kan ik, echter, niet ontveinzen, dat 'er, ter gelegenheid van het Uitgeeven van dit Vyfde Deel van *Vertoogen*, in myne Ziel een Vonkje van Ongenoegen tegen zyn Schim ontstaan is; 't welk, indien de kinderlyke eerbied het zelve niet byna hadt uitgedoofd, ligtelyk tot eene groote Vlam ontflooken zoude zyn. Immers, indien Hy niet in 't hoofd hadt gekreegen, de drie eerfte deelen deezer Verzameling met eene Opdragt uit te geeven; zo zou hy my niet genoodzaakt hebben naar perfoonen om te zien, aan welke ik dit Vyfde gevoeglyk zou kunnen toewyden; terwyl ik nu meer dan een week myne harffenen hier over heb moeten breeken, zonder eenig waardig voorwerp voor eenen Opdragt te kunnen vinden: tot dat, eindelyk, myne gedagten op *Ulieden*, *Myne Heeren*, gevallen zyn; die ik hoope, dat my nietikwalyk neemen zult, dat ik uwen naam aan het hoofd van dit Deel plaatze.

Ik vreeze wel, dat verſcheiden van myne Leezers zodanigen Opdragt noch aardig noch nuttig zullen vinden; doch aan der zulken begrip heb ik niet noodig geagt my te ſtooren: dewyl, buiten *SWIRT*, *SCARRON*, en weinige anderen, geen van myne Medebroeders, de Opdragt-Schryvers, van de Schepſing der Wereld af tot op dit oogenblik toe, ooit zich verbeeld heeft, dat een Opdragt van een boek den Leezer ſtichten of vermaaken moeft. Altoos hebben zy geoordeeld, dat de Opdragt van een werk door niemand anders, dan door hem, voor wien ze geſchikt was, moeft gelezen worden; want, ſommigen uitgezonderd, die alleen Opdragten geſchreeven hebben, om dat een Boek zonder Opdragt even mal 'er uit zou zien, als een Schip zonder vlag; zo is het eenig doelwit der meesten alleen geweest, van hunne Mecaenaten een geſchenk, of gunſt te verkrygen; en daarom, zo de Toewyding aan deezzen ſlechts behaagde, raakte het hun niet, wat de Leezers daar van dagten.

Ondertuſſchen is het 'er zo verre van daan, dat ik dit Deel myner Weeklykſche *Vertoogen* aan Uwe Ed. *Myne Heeren*, zonder grond zou opdraagen; dat ik, in tegendeel rondborſtig zeggen durve, dat in de laaſte tien of twaalf jaaren aan onzen jongen Erſtadhouder een gansſch aantal van Akademifche Verhandelingen en andere geleerde Werken met veel

V. DEEL.

* 2

min.

minder reden zyn toegewyd geworden; dan ik Ulieden thans deezen mynen arbeid opoffere. Want, daar veelen van die werken door dien jongen Vorst niet hebben kunnen worden verstaan, en de meesten zekerlyk niet geleezen zyn; en daar 'er onder derzelver Opdragers een groot aantal gevonden wordt, die geene verplichting aan Hem uit hoofde van genooten gunst hadden, of ooit krygen zullen; daar houde ik my integendeel verzekerd, dat de meesten van Ulieden, Myne Heeren, dit myn werk reeds geleezen hebt, of noch leezen zult; en ik moet, daarenboven, my aan Ulieden allen van gansch herten verplicht erkennen.

Zulken van Ulieden, welker brieven of medegedeelde stukken ik heb uitgegeeven, begrypen van zelfs, dat ik vry wat verplichting aan hun hebbe; dewyl zy my van een gedeelte van het Werk hebben ontlafte. En wat de anderen betreft, van welker arbeid ik geen gebruik gemaakt heb, om dat hunne Brieven, of Vertoogen, naar myne gedagten, niet voor den PHILANTHROPE geschikt waren, ook deezen erken ik my dankbaarheid verschuldigd te zyn; zo om hunnen yver, om my en mynen Leezeren dienst te doen, als om dat zy my, somtyds, tot eenige nuttige gedagten aanleiding gegeeven hebben.

Ontfangt dan, Myne Heeren, deezen Opdragt, als eene blyk van myne Dankbaarheid. Vaart voort my uwe aanmerkingen over allerlei onderwerpen mede te deelen: en weest verzekerd, dat ik, uitgezonderd de Brieven van zulken, die my niet alleen zonder grond hekelen en berispen, maar dan noch gek genoeg zyn, om te vergen, dat ik hunne *Critiques* op myn eigen werk zou uitgeeven, al het geene my toegezonden wordt, met vermaak zal ontfangen; en, naar myn beste vermoogen, daar van gebruik zal maaken.

DE JONGE PHILANTHROPE.

L Y S T

L Y S T

DER

V E R T O O G E N

V A N H E T

V Y F D E D E E L.

- No. 223. *Over de Onzekerheid der menschelyke dingen.*
 224. *Brief van L. Z. aan den PHILANTHROPE, klagende, dat hy, ryk uit de Oostindiën te huis gekoomen, geen gezelschap naar zyn zin vinden kan.*
 225. *Brief van ORTHODOXUS over het geeven van naamen aan kinderen by den Doop: en Bedenkingen van den PHILANTHROPE daar over.*
 226. *De schande en baatelykheid van het Openbaaren van gemeenzaame gesprekken.*
 227. *Brief aan den PHILANTHROPE, over het Drnken van Gezondbeeden: waar in de lastigheid van die gewoonte wordt aangetoond. Aanmerkingen daar over.*
 228. *Over de Tweegevegten.*
 229. *Brieven van BIBERIUS en SIMPLICIUS tegen het afschaffen van het Drinken van Gezondbeeden. Vraag van J. WEETGRAAG aan den PHILANTHROPE over de luiden van den BON TON.*
 230. *Mislag in een vorig Vertoog verbeterd. Brief van INFUCATUS over de kleine Tusschen-gebeden in de openbaare Godsdienst-oeffeningen.*
 231. *Schildery van den Godsdienst, ter gelegenheid van den Bededag.*
 232. *De baatelykheid van het neemen van Snuif-tabak, inzonderheid in Vrouwen.*
 233. *Dat'er gaene Algemeene Regel van Zedelyk Gedrag is, zo verre het zelve op de Saamenleving zyne betrekking heeft. Geschiedenis van YAMODIN en TAMIRA.*

V. DEEL.

* 3

No. 234.

L Y S T D E R V E R T O O G E N

- No. 234. *De Deftigheid van een Burger-man beschreeven, die als Diaken verzogt wordt, om iemand tot Chirurgyn der Diaconie te helpen bevorderen. Bedenkingen van den PHILANTHROPE, by die gelegenheid, over het solliciteeren naar Amten.*
235. *Dat de meeste menschen zich belagchelyk maaken, om dat zy zoeken te schynen, het geen zy inderdaad niet zyn.*
236. *Over de Liefde. Verscheiden soorten van verliefde Luiden beschreeven.*
237. *Hoe verkeerd het zy, altyd aardig te willen wezen. De lompe Aardigheid in derzelver baatelykheid ten toon gesteld.*
238. *De dwaasheid der redenen, die men gemeenlyk ter Verschooning van Haastige Menschen inbrengt, aangetoond. Verscheiden soorten van Driftige Luiden.*
- 239, 240. *Brief van eenen armen Dichter aan den PHILANTHROPE, bebelzende zyne levensbeschryving, en een Ontwerp om een Winkel van Verzen op te zetten; beneffens eene Bekendmaking ten dien einde aan het Publyk.*
241. *Dat Leedigheid, hoe zeer met rykdom vergezeld, onbekwaam is, om iemand gelukkig te maaken. Historie van PIET FLES.*
242. *Dat het Leezen, Schryven, en de Omgang met anderen moeten jaamenloopen, om een bekwaam man te maaken.*
243. *Brief aan den PHILANTHROPE, bebelzende het Karakter van zekeren Dorp-Prediker. Dat gezondheid verre boven rykdom te agten is.*
244. *Droom over de nadeelige Gevolgen der onbegreeneerde Regtzinnigheid.*
245. *Over de nuttigheid van gemeenzaame verkeerling tusschen luiden van verscbillende jaaren. Het gebrek van dezelve tusschen Vader en Zoon.*
246. *De nadeelige gevolgen van al te grooten Drift tot Lof; inzonderheid, wanneer men wispeltuurig is, en in alles uit wil munten. Brief aan den PHILANTHROPE over dit Onderwerp.*
247. *Het Verblyf der Goden onder de Menschen, om derzelver aard te leeren kennen; een fabel.*

No. 248,

VAN HET VYFDE DEEL.

- No. 248. *Brief van den Geneesmeester PARRHASIUS aan den PHILANTHROPE; klaagende dat men hem van Onregtzinnigheid en Ongeloof beschuldigt, om dat hy verdraagzaam is. Aanmerkingen van den PHILANTHROPE ter betoog, dat verkeerde gevoelens omtrent Godsdienslige zaaken niemand behooren te doen baaten of veragten.*
249. *Vervolg en slot van die Stoffe.*
250. *De vermaaken en voordeelen van Vlyt en Nyverheid.*
251. *Over het Karakter van een Schryver. Ontmoeting tusschen Voltaire en den Engelschen Dichter Congreve. Verscheiden begrippen omtrent den PHILANTHROPE.*
252. *De Levensgevallen van MONDOR. Dat men niet al te gunstig over zyne medemenschen denken moet.*
253. *Over de Weelde; en derzelver nadeelige gevolgen voor eenen Staat.*
254. *Saamenpraak tusschen twee oude Wysgeeren in het Ryk der Dooden, over het Geluk en de Vergenoegdheid.*
255. *Vervolg van No. 253.*
256. *Wat Beleefdheid en Welleevendheid twee onderscheiden boedaanigbeeden zyn. Het nut der Welleevendheid aangetoond.*
257. *Hoe onreedelyk het is, dat Vreemdelingen, hier woonagtig, zich aan het gebruik der Landstaal niet willen gewennen.*
258. *Ontwerp om het draagen van Ringen in de neus in te voeren. Aanmerkingen over de verscheiden soorten van Neuzen.*
259. *Gedagten van den PHILANTHROPE over het opzeggen der Vraagen van den Heidelbergischen Catechismus in de Kerken; en het niet gebruiken der Orgels op sommige plegtige dagen.*
260. *Brief van JORIS SLEGT aan den PHILANTHROPE, over den kostbaaren opschik van zyn Vrouw, en baare pracht in Juweelen.*
261. *Dat gelykheid tusschen man en vrouw het geluk des Huwelyks maakt. De oorsprong der Liefde en des Huwelyks; eene zinspeeling.*

LYST DER VERTOOGEN VAN HET VYFDE DEEL.

- No: 262. VOORSPOED en TEGENSPOED, *de Dichters van VOORZIENIGHEID, op de aarde gezonden, en met FELIX en URANIO getrouwd; eene zinspeeling.*
263. *Zonderling te willen wezen, zeer berispeelyk.*
264. *Onderzoek der Redenen, waarom men geen volkomen en ongestoord genoeg op de aarde kan smaaken.*
- 265, 266. *Dat de onderscheiden Karakters van verscheiden Volken niet zo zeer van de Lugt, of het Land; maar meest van Zedelyke Oorzaaken afhangen.*
267. *De Buitenspoorigheid der Gierigheid. Welke de redenen van deeze drift zyn moogen. Twee Fabels hier toe betrekkelyk.*
268. *Dat de Smaak voor de fraaije Konsten en Weenschappen onze gestellen verbetert.*
269. *Lofreden ter eere van den SLAAP.*
- 270, 271. *Over de verschillende oorzaaken en gevolgen van het Bygeloof en de Geestdryvery.*
272. *Brief van ICONOPHILUS aan den PHILANTHROPE, over het gebruik van Bybelsche Printen-boeken in het onderwyzen van kinderen.*
273. *Klagten van ANTINOOTHRUS aan den PHILANTHROPE, over het beletzel, 't welk hem in zyne dagelyksche beezigbeeden door talmagtige en sloffe luiden wordt toegebracht.*
274. *Brief van VITALIS, zich beklaagende, dat elke eerste dag van het jaar hem zyn Ouderdom betinnert. Aanmerkingen van den PHILANTHROPE over de Dwaasheid van de luiden, die hunne jaaren niet willen weten.*

DE
PHILANTHROPE.

N°. 223.

Den 7 JANUARY 1761.

*Nobis, cum simul occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

CATULLUS.

☿☿☿☿ Lk die leeft , heeft kunnen opmerken ,
☿(E)☿ dat 'er zommige onderwerpen van schry-
☿☿☿☿ ven zyn; die nooit zyn uitgeput. Men
☿☿☿☿ mag zeggen, dat de ziel des Menschen
op zommige Schilderyen en gevoelens verliefd is.
Hoe dikwerf die ook voorkoomen , zy ontmoet ze
altoos met die zelfde drift , welke een Minnaar ge-
voelt op het gezigt van zyne Vryster ; en zy ver-
laat die met het zelfde leedweezen , wanneer zy
'er zich niet langer mede mag vermaaken.

Tot dit soort van onderwerpen behooren ver-
scheidene beschryvingen , die de Dichters de een
uit den anderen hebben uitgeschreeven, en die hun-
ne opvolgers waarschijnlijk tot het eind der Eeu-
wen toe van hun zullen overneemen: beschryvin-
gen inderdaad , die de verbeelding streelen zullen ,
zo lang als de menschelyke natuur dezelfde zal bly-
ven.

Wanneer een Dichter van de Lente gewag
maakt, zo weet men, dat de Weste-windjes gereed
staan om te blaazen; dat de Boschaadjes haar groen
wederom zullen krygen; de Vogeltjens haare lief-

V. DEEL.

A

de

de in aangenaame klanken uit zullen galmen; en het Vee langs gebloemde valleien zal huppelen en springen: en wie is 'er, evenwel, zo ongevoelig voor de schoonheeden der Natuur, en zo weinig vermaakt met de vernieuwing van het Aardryk, dat hy zyn hart niet vervrolykt gevoelt, wanneer hy de Lente hoort melden?

Wanneer de Nagt een versierd Toneel overschaduw, zo is alles in stilte en diepe rust gedompeld: de Zangers van het Woud houden op hunne lieflyke toonen onder een te mengen; de Maan verheft zich boven het Aardryk met aangenaamen luister; de mensch vergeet zynen arbeid en zyne zorgen; en alle driften en najaagingen staan voor eene poos stil. Dit alles weet wy reeds te voeren; en evenwel hooren wy het zelve telkens herhaalen, zonder dat het ons verveelt; om dat het leeven van den mensch in 't algemeen van zulk een aard is, dat hy vermaak schept, aan dien tyd te denken, wanneer hy van 't gevoel van zynen staat zal ontslagen weeten.

Wanneer een dichtkundige beschryving van een Boschaadje ons noodigt tot deszelfs schaduw; zo weeten wy, dat wy 'er dat geene vinden zullen, 't welk wy reeds meer gezien hebben; eene heldere beek, die langs eenige keien zagtjens ruischt; een kant, die met bloemen van verscheiden kleuren versierd is; bladerryke boomen, die de zon tussluiten; en eene natuurlyke grót, met myrten overschaduw: en wie is 'er, noch anders, die zich zelven beletten kan, om zich in die aangenaame donkerheid te begeeven, om de koelte en eenzaamheid te genieten; en zich noch eens te vermaaken met toneelen, in welken de natuur gewild heeft, dat hy steeds vermaak zou scheppen.

Verscheide zedelyke gevoelens zyn op dezelfde wy-

wyze zodaanig naar onzen staat geschikt, dat zy, telkens goedkeuring vinden, wanneer zy die zoeken, en zelden geleezen worden zonder eene aangename aandoening in de ziel te verwekken. Zodaanig is de gelykenis van het menschelyk leeven met de dauring van een bloem; eene gedagte, die, misschien, yder volk in zyne eigen taal heeft hooren zingen, van de GODDELYKE digters der Hebreuwen af tot onzen tyd toe. En des niëttegenstaande moet deeze gelykenis altoos behaagen, dewyl elk hart derzelver gepastheid voelt, en yder nur ze met nieuwe voorbeelden bevestigt.

. Zodaanig is, insgelyks, de Les, die ons aanzet om ons van het tegenwoordig oogenblik te bedienen, en niets tot eene afgeleegen tyd uit te stellen, waarvan wy onzeker zyn, of wy ze zullen bereiken. Deeze Les mag yder Zedeschryver waagen, aan zyne lezers by aanhoudenheid in te stampen; om dat dezelve altyd zal goedgekeurd, en echter altyd zal vergeeten worden. Dagelyks, waarlyk, wordt deeze regel bekrachtigd door bewyzen, die sterker zyn dan alle de redeneeringen der Zedekundigen. Telkens zien wy menschen, zich zelve in een toekomstend geluk vermaaken, een zeker tydstop vaststellen voor de vervulling hunner wenschen, die de een op eenen verderen, de ander op eenen minderen afstand van het gelukkig oogenblik omkoomen; allen betreurende, dat zy zich te leur gesteld vinden; en zich beklagende, dat zy de jaaren, die de Hemel hun vergund heeft, zonder in deugd of verstand te vorderen, hebben laten voorbygaan, en het voornaame einde van hun leeven tot dientyd toe hebben uitgesteld wanneer het leeven zelfs hun stondt te begeeven.

Het is niet alleen onzeker, of wy door alle de ongevallen en gevaaren, welken 's menschen leeven

omringen in staat zullen zyn om het tydſtip te bereiken, 't welk wy ter bekooming van geluk of verſtand vaſtgeſteld hebben; maar het is daarenboven waarſchynlyk, dat, wat ons nu ook mag verhin-
 ren dat geene te doen, 't welk onze reden en ons ge-
 wiſſe noodzaaklyk verklaaren gedaan te moeten
 worden, dit zelfde ons eveneens beletten zal in den
 toekoomenden tyd. Het is ligt voor de verbeel-
 ding, die op dingen werkt, welken nooh niet aan-
 weezig zyn, zich zelve met toneelen van onge-
 mengd geluk te vermaaken; en zich een deugdzaa-
 me levensloop zonder tuſſchenkomſt van fouten
 voor te ſtellen, doch goed en kwaad zyn in het daa-
 delyke leeven onafſcheidelyk vereend: de hebbe-
 lykheeden worden ſterker door toegeevendheid; en
 de reden verliest haare waarde naar maate dat zy
 menigvuldiger maalen voor de verzoeking heeft ge-
 weeken. „Hy, die heeden niet wel kan leeven”;
 zegt MARTIALIS, „zal morgen noch minder in ſtaat
 „zyn, om wel te kunnen leeven”.

Van de onzekerheid van alle aardſche goederen
 ſchynt yder menſchelyk weezen overtuigd te zyn;
 en evenwel doet men die onzekerheid vrywilliglyk
 noch grooter worden door onnoodige uitſtellen, die
 even gevaarlyk zyn't zy dat men de uitwendige oor-
 zaaken beſchouwe, of op de natuur van onze ei-
 gen Ziel agt geeve. Hy, die nu eene geneigdheid
 gevoelt, om goed te doen, en zyn leeven overeen-
 komſtig met zyne reden begeert te ſchikken, is niet
 zeker, dat hy op eenigen geſtelden tyd in 't vervolg
 in ſtaat zal weezen, die zelfde drift wederom in zyn
 hart te ontſteeken. Hy, aan wien zich nu eene
 gelegenheid aanbiedt, om zich uit de banden der
 ondeugd of der dwaasheid te onttlaan, kan niet
 weeten, of hy niet naderhand daar in meer en meer
 ver-

verftrikt zal weezen ; en dus naar vryheid zal wopstelen, zonder die te kunnen verkrygen.

Wy zyn zo ongeneegen, om iet tot ons eigen nadeel te gelooven, dat wy ons altoos verbeelden, dat de doordringendheid van ons oordeel, en de standvastigheid onzer voórneemens waarschyndlyk meer door den tyd zal toeneemen, dan vermindereu, en dat wy daarom, besluiten, dat de wil, om loffelyke voórneemens ter uitvoer te brengen, ten allen tyde door de kragt daar toe ondersteund zal worden.

Doch, hoe zeer wy ook ons zelven in het berekenen van de sterkte onzer vermoogens bedriegen kunnen ; wy kunnen evenwel niet twyffelen aan de onzekerheid van het leeven, waarin dezelve zullen moeten te werk gesteld worden. Wy zien dagelyks de onverwagte dood van onze vrienden en onze vyanden. Yder uur zien wy nieuwe graven openen voor menschen, ouder en jonger, dan wy zelven ; voor de voorzigtigen, en de zorgeloözen ; voor die los, en voor die bedaard en zedig leeven ; voor luiden, die, als wy, voórneemens waren, om zich uren ten nutte te maaken, die nu vervloogen zyn om nimmer weder te keeren. Dit alles zien wy ; en wy laten, evenwel, het eene jaar voor, het ander na ; voorby slippen. terwyl wy ons alleen gereed maaken om te leeven.

De menschen worden zo dikwerf in het midden hunner voórneemens afgesneeden, dat eene schielyke en onverwagte dood weinig ontroering verwekt in de geenen, die daar van aanschouwers zyn ; ten zy alleen in die gevallen, wanneer eenige onge-meene omstandigheden den aandacht daarop doen stil staan. Ik, gelyk andere menschen, heb duizenden van myne medemenschen overleefd : ik heb Eerzugt in haare zegenpraal zien neder zinken ;

en Schoonheid in haaren bloei zien te ondergaan; doch zelden ben ik zo zeer aangedaan geweest, dan door de dood van mynen vriend DESIDERIUS, dien ik voor eenigen tyd heb zien sterven op het oogenblik, wanneer hy het toppunt van zyn geluk meende bereikt te hebben.

DESIDERIUS had in den bloei zyner jaaren het oog laten vullen op eene vrouw, die alle hoedaanigheeden bezat, welke een man gelukkig kunnen maaken: doch zich niet genoegzaam van middelen voorzien bevindende, om haar behoorlyk te kunnen onderhouden, was hy genoodzaakt geweest het oogmerk om met haar te trouwen, voor een tyd te laten vaaren, hoe zeer zy hem anders niet ongenegen was. Ondertusschen had hy by zich zelf een vurig verlangen naar de dood van eene oude Moei gevoed, welker erfgenaam hy weezen moest; en door welker overlyden hy tot dien staat van rykdom komen zoude, dat hy het geluk van zyne beminde zelfs merkelyk zou kunnen bevorderen. Eindelyk, na langduurig reikhalzen, overleed de Moei van DESIDERIUS, en zyne by aanhoudendheid geliefde Vryster zich noch ongehuwd bevindende, hadt hy toen weinig moeite om haar tot een Huwelyk over te haalen. Thans meende DESIDERIUS, dat hy volkoomen gelukkig was. Hy was meester van aanzienelyke goederen, waar door hy zich alle vermaaken en gemakken des levens belooven kon: en hy zag zich op het punt, om met een vrouw vereenigd te worden, die hy verscheiden jaaren boven al wat in de waereld was, bemind had. Doch, zo groot is de onzekerheid van het aardsch geluk! In dezelfde week, dat DESIDERIUS zyn Huwelyk stondt te voltrekken, wordt hy door eene heete koorts aange tast, die hem binnen drie dagen uit de armen zy-

by het Bruid-wegscheurt; en onder de traanen van alle zyne vrienden ten grave doet daalen.

Zodaanig was het eind van **DESIDERIUS**. Hy is thans in dien staat getreden, van waar niemand ooit zal wederkeeren; en kan nu alleen zynen vrienden nuttig zyn, door by hun in geheugenis te blyven, als een altoosduurig en kragtig voorbeeld van de blindheid der menschelyke wenschen, en de onzekerheid van alle ondermaansche goederen. Doch yder een heeft mooglyk, even als ik, een **DESIDERIUS** verlooren; en een vriend zien sterven, die het geluk reeds in zyne hand meende te hebben; en nochtans vaart yder mensch voort, zich zelve zeker te denken van het leeven; en datgeene tot eene goede gelegenheid in het toekomende uit te stellen; 't welk hem ten uitersten verderfelyk zal weezen, indien hy het tot den einde toe zal hebben nagelaaten.

Het is, om de waarheid te zeggen, met deeze even als met andere zwakheeden geleege, die onze natuur eigen zyn. De begeerte om tot eenen anderen tyd uit te stellen 't geen zonder het ondergaan van eenig leed of het agterlaaten van eenig vermaak niet gedaan kan worden, zal, misschien, nooit ten eenemaale overwonnen of bedwongen kunnen worden; en daar zal altoos iets overblyven; dat wy zullen wenschen gedaan te hebben, en des niet tegenstaande ongeneegen zullen zyn te beginnen. Doch tegen deeze ongeneigdheid is het onze pligt te worstelen; en ydere overwinning, die wy over onze driften behaalen, zal den weg baanen tot eene gemakkelyker overwinning in het vervolg. De gewoonte kan zo wel ten goede, als ten kwaade gedwongen worden; en de natuur zal wel altoos in verschil zyn met de reden; doch de eerste zal zich met minder kragt tegen de laatste

V. DEEL. kan.

kanten ; naar maate dat zy menigvuldiger worden te onder gebragt.

Het gemeen vernim van het tegenwoordig tyd-
ftip is te fchandelyker en te meer misdaadig, dewyl
niemand door dwaaling daar in wordt weggesleept;
maar altyd door agteloosheid zich daar aan fchuldig
maakt. Over de onftandvaftigheid van het Leeven
denkt het zwakfte verftand nimmer verkeert; hoe-
wel het fterkfte dikwyls verzuimt, daar over regt
te denken. De Reden en Ondervinding ftaan altoos
gereed, om ons van onzen wezenlyken ftaat ken-
nis te geeven; doch wy weigeren, naar heure on-
derrigtingen te luiften, om dat wy onze harten
ongeneigd gevoelen, om haar te gehoorzaamen.
Maar niets is echter, in waarheid, een redelyk wezen
meer onwaardig, dan dat hy zyne oogen toefluit,
wanneer hy den weg ziet, dien hem geboden is te
bewandelen, op dat hy met des te mindere verwy-
tingen voor zich zelven daar van af mooge wyken;
en geene reden van barmhertigheid kan ons bewe-
gen om met die geenen, die zich dus aan een vry-
willig verderf overgeeven, medelyden te hebben;
dan alleen de bewustheid, dat wy ons alle aan, de-
zelfde misdaad hebben fchuldig gemaakt.

C. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
fche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE PHILANTHROPE.

N°. 224.

Den 14 JANUARY 1761.

JOURDAIN, *n'aspire point au rang de Gentillâtre.
Le Bourgeois anobli, vrai Sujet de Théâtre,
N'est ni cheir ni poisson, & ne quadre aujourd'hui
Qu'avec des Gens marqués au même coin que lui.*

EPITRES DIVERSES.

✿✿✿ I ✿✿✿ K ben een Man, die in jonge jaaren in de sjarre van Chirurgyn na de Injes ben gegaan, en door myn naartigheid daar zoo een mooy stuyvertje overwon, dat ik haast meê een weiniglie begon te negotieeren. Het geluk diende my zo wel, dat ik in korte jaaren een schoon Kapitaal byeen kteeg, dat van tyd tot tyd zo vermeerderde, dat my de lust beving om weer na myn Vaderland te retorneren, en geruste dagen te soeken. Nu, Myn Heer, ben ik onlangs thuys gekomen, verblyd van myn Vaderland eens weder te mogen sien, en vol begeerte om myn groote Rykdom daar te emplojeeren. Zo dra ik in dit Land kwam, merkte ik dat al de wereld het oog op my had, want om my een weynig distindtie te geven, had ik my een curieus kleed van swart fruweel met gouwe passementen laten maken, en een silvere kreef op de hoed, met een pik swarte Abbépruyk. Yder had zyn speculasse op my, vooral de groote Luy op de Heere- en Keyfersgragten; dit was my een groot plaasier, en ik ging ook zoo permantig langs straat, als of ik zo een klein Prinsje was. Nu moet je weeten, Myn Heer, dat ik lang in beraad stond, in wat plaats ik my souw nederzetten. Amsterdam behaagde my wel, maar om dat ik wel gehoord had, dat Uytregt zeer vermakelyk gelegen was, en dat in die Stad soo veel hoffelyke Luy van adel woonden, welkers conversatie my zeer aangepresen was, soo resolveerde ik, om eens na die plaats te vertrekken. Ik gonk 'er dan na toe, en het behaagde my by uytstek. Ik besloot aanstonds my daar neer te zetten, te meer, om dat ik daar vriend noch maag had, en bygevolg dagt ik, zel niemant weten konnen, dat ik juyft zo honnorable afkomst niet ben. Nu ik zag

V. D E E L. B dan

dan aanstonds na een huys om, en huurde 'er voor eerst een, dat scharmant was, en in 't best van de Stād. Ik vertrok 'er voorts heel na toe, en zedert 6 maanden ben ik nu een inwoonder van deze Stad geworden. Myn eerste zorg was om goeje kennissen op te zoeken, dat niet moeylyk is, als men geld heeft. Ik versogt by seekere occasie eenige Heeren, die my op 't oog wel bevielen. Wy waren heel playsierig byeen. Sy presen zo zeer myn verkiefing van woning, myn meubelementen, myn koets en paarden &c., dat ik my dikmaals niet onthouden kon van my te kittelen, en als een kleyn kind in een bly gelach uit te barsten. Maar, Myn Heer, ik verwonderde my, dat die Heeren zo weinig overfloegen, om my alle dagen te komen bezoeken. Zy hadden zo veel sijnak in myn wyn, dat het eene Ankertje voor en het andere na gekraakt was, eer ik daar om dagt. Dog dit was niets geweest, indien ik niet gemerkt had, dat die Heeren geen gedagten maakten, om my eens weer tot harent te noden. Ik gaf dit wel eens duidlyk te kennen, maar hier wierd over heen gepraat, zo dat ik dagt ho, ho, dit zyn maar Tafelbeezems en Panlikkers, dit Volkje moet ik het gat uytboenen. Egter was 'er een onder, die ik wel zetten mogt; hy had my al eens in stille geraden, dat ik ander gezelschap moest soeken, en om dat myn senie wel was om met de groote wereld om te gaan, zo dagt ik, souw sel ik tot myn Raadsman nemen. Ik zey dan aan myn knegt, dat, zo dra dat Volkje weer kwam, hy zeggen moest, dat ik niet t'huys was, behalven aan Myn Heer. . . . Dit geschiedde; zy kwamen en moesten weer vertrekken met een neus, die my goed deed. Ik kittelde my af dat ik zo hoslyk was geworden; want te laten zeggen dat men niet t'huys is, en dat sulks gelogen is, is al heel wat van de grootsche sijnak. Myn Heer. . . kwam ook; ik liet hem in myn Antechamber treden, en na dat wy wat gezeten hadden, zey ik hem regt uit, wat myn meening was, te weten, dat ik zyn raad souw volgen, en ander en satfoendelyker gezelschap soeken. Hy prees my hemelhoog om die gedagten, en zey, als ik het niet kwalyk nemen souw, zo wouw hy my te regt helpen, mits dat hy my raden mogt het een of ander na te laten, dat myn contenance te veel benadeelen zouw. Ik zey, dat hy maar vry met my om moest gaan, en maar regt uyt seggen, wat ik doen of laten moest. Hy raadde my voor eerst my te verminnesseeren van eenige g. . . d. . . mes en andere woorden, die ik altyd gemeend had, dat my heel wat mooytonden: en ten tweeden, myn manier van kleeding te veranderen. Jonge, zey ik, tot het eerste wil ik myn best doen, en wat het tweede aangaat, ik zal aanstonds een Kleermaker laten komen. Ik zond myn knegt; hy kwam dra met een te rug, die my de maat

maat nam. Vervolgens liet ik de Pruyk maker, de Hoedemaker, en zo voorts al dat zoort van Volkje komen, latende my gansch in 't nieuw steeken. Myn Heer . . . kwam my zien, zo dra ik in de plunje was, en was ten uitersten voldaan, dat alles zo modejeus gemaakt was. Maar, Myn Heer, wat was ik met al den bruy verlegen, wat d. . . . modes, een rokje even boven de knien, en een Pruyk met een beursje daar in; ha, ha, ik schreeuwde het uyt, en dorst niet voortgaan, waggelde op twee Oijevaarsbeenen, en zo dra ik bukte, viel my de zak over de schouders. Ik bezag my in de spiegel, ik keek de Heer . . . aan, en zey, waaragtig ik durf niet uytgaan; dog hy zey, eer drie dagen om zyn, ben je 'er al aangewent. Ik beslytigde my dan, om my na de gewoonte te schikken, en ondervond, dat lelyk ook haast mooy in 't gesigt kon worden, als men maar in het geloof kon komen, dat het mooy was. So dra ik uyt ging, leyde ik een besoeck af by Myn Heer. . . . Morgen zey hy, sal ik u bysatfoendelyk gefelschap inleyen. Ik was wel in myn schik, en verlangde zeer na de andere dag; en zo dra die verscheen, liet ik al myn kleeren netjes opmaken, liet my de Baart scheeren; en liep wel honderdmaal myn huys op en neer uyt ongeduld; dat de morgen zo lang duurde. So dra ik van tafel kwam, stapte ik na myn Heer. . . . Ik vond hem in zyn Japon. Wat d. . . . zey ik, ben je nog niet gereed, om na de fesite te gaan? Wel myn . . . zey hy, wat ben je nog ongeleert, weet je nog niet, dat de eerste luyden te 6 of 7 uren eerst by elkander komen? dat heb ik warentig niet geweten, zey ik, anders had ik nog wel wat t'huys gebleven. Ik wagte dan by hem, tot de gekette tyd verscheen, en wy vertrokken te samen in myn Koets, om dat hy zey, dat ik daarom moest zenden. Wy kwamen by Mevrouw . . . , die Assamblee gaf; en Myn Heer . . . zey, dat hy my interdiceeren souw. So dra wy in een groote saal kwamen, zag ik die aan de Wanden vol met Dames, die zo styf als wasse poppen zaten; en om myn Contenance wel te houden, zo nam ik myn hoed onder de arm, en stapte mee de kamer in. Ik meende zo een groote Vergadering niet genoeg beleeftheyd te kunnen bewyzen, boog daarom so nedrig, en streek myn beentjes zo wel uyt, dat ik by ongeluk een Theesafeltje, dat ik niet gezien had, omverschopte. Ik wierd zeer confuus; maar om dat de heele Assamblee het uytichreeuwde van lacchen, zo dagt ik, ho, ho, de swarigheyd is zo groot niet; en de Vrouw van den huyze zey ook aanstonds, Myn Heer, verkonfusioneer je niet, het is maar een kleynigheyd. Ik maakte egter myn excuus, en na dat ik haar na de Eer van haar gesondheyd gevraagd had, en haar Contentewasie van welzyn toegewenst had, zo voegde ik my by de Heeren, die sig een weynigje van de Dames sippereerden, ik dagt, waar zal

V. DEEL. B 2 het

het hier op uytdraayen. De Dommeftiken prefenteerden Thee rond; alles was fo ftill, dat ik niet wift, hoe ik het had; ik zag anders niet, als malle drayingen en buygingen, en de Heeren praten zo zagt, dat ik dikmaal dagt, dat 'er Zieken in huys waren. Sommige van de Heeren, fchoon 'er knegs genoeg waren, namen ook wel eens een Kopje Thee, om het aan de Dames te prefenteeren, met foo veele wonderlyke acciden-ten, dat ik al half begon te twyfelan, of dat ook geen verkleede Meysjes waren, te meer, om dat haar hoofdjes fo puntig gekwoiffeerd waren. Ik zag evenwel, dat sommige bejaarde Heeren even fo galant waren; maar ik dogt, ik zal fo verbruid gek niet zyn, en zo dikmaal ik een Heer van meer als 40 à 50 jaaren een kopje aan een jong ding van 20 à 22 jaar zag aanbieden, dagt ik, wel Kleuter, hebje zelfgeen pooten, om de thee te gaan krygen. Maar Myn Heer luifterde my in 't oor, dat, zo ik ook een weynigje gallant wou zyn, ik ook een kopje moest prefenteeren aan de juffers. Ik nam 'er dan een uyt de handen van een knegt, en stond lang in beraad, tót wien ik gaan zou, maar juift zag ik een juffer in komen, die iets aan Mevrouw in 't oor luyfterde. Ik dagt, die zal wel dorft hebben: ik wilde haar myn kopje prefenteeren, dog zy neeg heel diep, bedankte my, en vertrok aanftonds, en daarna hoorde ik; dat het de Mammezel van de kinderen was. Ik merkte doe niet, dat ik een misflag begaan had, fchoon der zeer om gelacchen wiert, en ik ging aanftonds na een jonge juffer van het gefelfchap, die ik zag, dat niet bediend was. Zy ontving myn Kopje met veel gracieufgheyd; lachte my vriendelyk toe, en zey, Myn Heer, ik bedankje voor de Eer, die je me aandoet; de Thee fchynt wel wat kout te zyn, maar evenwel ik heb dorft; ik denk, dat het my wel fmaken fal. Ik zey juffrouw, daar zyn Dofters, die zeggen, dat warme Thee zeer ongefont is; dat het de maag flap maakt, en de darmen vol winden: en om dat ik gehoord had, dat men zo wat zeggen moest om de Dames te flatteeren, om fig aange-naam by haar te maken, zo zey ik, meysje, ik vin jou wel een van de mooyfte uyt deze heele Affambee; je hebt mooye oogen, fwart haar, en nog al een goed poftuur. Dunkt Myn Heer dat, zey fe, je foekt my wat te flatteeren. By myn z . . niet, zey ik, ik fpreek regt voor de vuyft, ik vinje mooy; maar je tanden zyn zo wit niet, als de myne; en met een fpalkte ik myn mond met beyde handen op, en liet haar myn mooye witte tanden zien. Zy kreeg kleur op kleur, en lachte telkens, zekerlyk van vergenoegtheyd. Zy zey, Myn Heer is zekerlyk een vreemdeling. Dat ben ik, zei ik, en ik heb veel jaaren in de Injes gewoont, maar evenwel een Hollander van Ouwer tot Ouwer. Myn Heer is fekerlyk in een goeje Sjarge na

na de Indiën gevaren? Ha, dagt ik, nieuwsgierige Pry, je zoekt my uyt te hooren; maar de waarheyd zel jy D..... niet uyt me krygen; ja zey ik Juffrouw, zekerlyk — ik ben ryk weer thuis gekomen, ik heb Negosie met al de Koopluy gedreven; ik heb op verscheide Cantooren geweest, myn Fortuin wel gepoesseerd, en by ieder een bemind geweest; en om dat ik van grote af komst was, zo heeft my ieder zeer gefavortseert; zelfs myn Cappityn, doe ik de eerste maal uytvoer, zey, voor die jonge zelik zorg dragen, want nog nooit heeft iemand my den baart beter — Hier hield ik bot op, want ik merkte, dat ik my haast versproken zouw hebben; ik maakte een korte strykasie, en vertrok na het ander gezelschap. Zo draa de Theepot aan een kant was, dogt ik, wat zal 'er nu geschieden, en het begon my al schrikkelyk te verveelen, zo lang te moeten zitten zonder discours. Ik luysterde myn vriend in 't oor, dat ik wel eens roken zouw willen, maar hy wenkte my, en zey zagt, fwygt daar van stil, in zulke satsoendelyke geselschappen zouw dat veel te veragtelyk zyn. Ik begon over al die malligheden myn gedult te verliezen, en nam tot myn soulaas een goeje prop uyt myn toebaksdoos. Kort hier na kwamen de Knegs met de kaarzen, en bragten een dozyn of meer kleyne tafeltjes binnen; dit verheugde my een weynigje, want ik kon wel merken, dat het kaartblad voor den dag zouw komen: en dewyl ik altoos een groot liefhebber ben geweest van een Lanterluetje, of een smouse jasje, zo dagt ik, myn tyd zal evenwel niet heel verloren gaan. De partyen wierden geschikt, en men kwam my ook vragen. Ik vroeg wat het spul souw zyn, maar ze noemden me zulke misselyke namen, als *Ombere*, *Kadrielje* en *Wiskel*, dat ik geen begrip had, wat dat voor spul geven souw. Ik noemde de myne, maar men zey, dat die noyt in satsoendelyke gezelschappen wierden gespeeld; en dus zat ik weer als een nul in 't Cyffer, en beklagde op een schriklyke wys myn avond. Ik liep rondom de kamer, dan eens na die party, en dan eens na een andere, maar het was my alles te duyfter, en alle wezens zagen zo effen, en het was zo stil, dat ik maar verlangde, dat de wyn binnen gebragt wierd, om myn sjagryn eens af te spoelen; maar in plaats van dat, presenteerde men weer een laf kopje Koffy rond, en ik moest uyt welstaanshalven 'er ook een nemen, schoon ik het uit kwaadheyd liever tegen de grond had gesmeten. Ryndelyk om half tien schayde deze aangename assamblee; en om dat myn vriend zey, dat myn koets ook gekomen was, zo stapte ik onverhoegt met hem daar in. Je hebt me daar in een vermakelyk gezelschap gebragt; zey ik; ik heb by myn z.... myn avond wel doorgebragt, ik bedank je voor het toeko-

V. D E E L.

B 3

men.

mende, en noyt verschyn ik weer by zulke hoflyke poppen en uitgestreeke Sinter Niklaas Heertjes. Myn vriend was verwondert, dat ik zey, my niet wel gediverteert te hebben, en zey, dat zulke gezelschappen egter na de smaak van de eerste en verstandigste luiden waren, om dat zy de Burgers hier in de loef konden afsteken, die wel in allés de grooten zoeken na te volgen, dog egter zulke gezelschappen niet durven frekwenteren. Ik bleef echter by myn stuk, en zey, dat ik liever met Pieter en Paulus in een wynhuis zouw zitten, daar het glaasje lustig rond ging, en dat ik absoluut dit gezelschap verzaken wildé. Ik heb echter, zey myn vriend, voor u en my belet gevraagd by Mevrouw van, ... om haar morgen aan haar Tollet te gaan opwagten. Wat drommel, zey ik, zal de man dan zeggen? O, dat is hier géén nieuws meer, zey hy, ik verzeker je, de man zal niet eens na ons komen omzien, want je moet weten, myn lieve vriend, dat zedert dat foo veel van onse fatsoendelyke luiden de reys na Parys gedaan hebben, zy so keurig op dat stuk niet meer vallen; want dewyl het Parysche mode is, dat de man zyne, en de Vrouw hare vryheyd hoe langer hoe meer zoeken, zo zouden sommige van onse eerste Luyden sig schamen, dat zy aan deeze eenigstins mankeerden. Ik was verwondert over dit zeggen, en schoon ik vast voornam, my in 't vervolg van zulke nobele Luyden af te houden, zo was ik echter nieuwsgierig, om eens dat besoeke by die Dame af te leggen. Des anderen daags dan stapten wy daarna toe om Elfuuren. Wy wierden in de Zykamer gebragt, om dat onze Mevrouw nog niet by de hand was. Het duurde een quartiertje, en doe kwam de knecht zeggen, dat wy vryheyd hadden boven te komen. Wy maakten onse Complimenten, en de Dame, die voor haar Spiegel zat, verzogt ons plaats te nemen. Maar dat my verwonderde, was, dat Mevrouw my zoo schoon niet voorkwam, als de avond te voren; haar kwoiffeerder kwam ook om haar te kappen, en dat leek ook een Fransman. De jongen was mooy, en het kwam my voor, dat Mevrouw dat ook wist; want terwyl myn Vriend (die daar zeer vryscheen te zyn) wat op en neer trappelde, merkte ik, dat Mevrouw hem wel eens vriendelyk toeknikte. Ondertusschen wiert dikmaal om de kamenier geschelt, en verscheide orders gegeven, die weer zo dikmaal verandert wierden, dat ik wel eens dagt, dat Mevrouw het niet al te vast had. Eyndelyk de Pruikmaker ging weg, en myn vriend raakte met Madam aan de praat. Hy maakte zo veele Complimenten over haar schoonheyd, goed postuur &c, dat ik dikmaal in beraad stond te zeggen, *Karel, waar baal je al de leugens van daan?* dog ik bedagt my nog, en om niet geheel voor een Suffér aangesien

fien te worden, zo begon ik ook wat te praten; ik prees haar mooy ftef Japans Porcelyn, haar Chinees verlakt goed, en nam zo het eene voor het andere na in handen van haar tolletafel, dog een weynigje onvoorzigtig; want by ongeluk ftorte ik van de tafel een doosje vol Carmyn; dat ik niet gefien had. Ha! dagt ik, en de Dame aanzierende, die een kleur als bloed kreeg, zey ik by my zelve, als je altyd die kleur had, zouw ik mogelyk dit ongeluk niet gehad hebben. Echter zy herftelde zig weer, en om niet geftoort te fchynen, vroeg zy my, of ik my wel in Utrecht verdiverteerde, en of ik de gefelfchappen niet fjarmant vond? Ik beantwoorde dit zo goed, als my mogelyk was, want om dat ik een vyand van liegen ben, zo zey ik mogelyk wat al te veel, dat haar mishaagde. Zy vroeg my, of ik de Italiaanfche Opera bygewoont had, die laatt hier gefpeeld heeft, en wat my daar van dagt. Ik zey, dat ik 'er eenige reyzen in geweest was, dog dat myn kennis van de Muziek zo gering was, dat ik 'er die voldoening niet van gehad had; dat ik ook malvond, dat de Luyden zig konden vermaken met iets te gaan hooren, daar ze geen woord van verftonden, en klopten in de handen om de malle fprongen, verdrayngen, en fcheve gezigten van een, die voor Nar fpeelde, en de Hollanders zelfs voor de gek hielt. Over dit myn feggen fchreeuwde Mevrouw het uyt. Zy zey, dat het divertiffement zo divien was, dat daar geen verftandig menfch aan twyfelden kon. Ik zey, dat ik liever in de Amfterdamsche Comedy was, en dat ik daar verfcheyde Spullen gezien had, die my by uytstek behaagden! Ach myn! — riep Mevrouw, hoe kan een man van fmaak behaagen fcheppen in Hollandfche Comedien! wat lafheyd? wat taal voor de Poëzy — wat Hollander kan verzen of boeken maken? ô dat beminnellyke Fransch en Italliaanfch! hoe kan men zig diverteeren buyten deeze talen? Dit zeggen kwam my vreemd voor, want door dien Mevrouw onder andere difcourffen alles veragte, wat in Holland omging en gemaakt was, 't zy boeken, kleederen, koetzen, en zo veel meer zaken, zo zag ik onfe Hollanders aan, als naakte wurmen, die van gebrek vergaan zouden, indien de Franschen met ons geen medelyden hadden: maar aan de andere kant kreeg ik grote tegenzin voor de fentementen van Mevrouw, en dogt, zo al de grote Luy foo refonneeren, zo is dat Volkje niet te betrouwen, want ze hebben geen liefde voor heur eyge land; ze apen Volk naa, dat heur veragt, om dat ze begrypen, dat ze zo hoog aangezien worden, en dat al hun doen, al is het nog zo gek en flegt, tot verwondering verftrekt. Ik zeg, dat ik dan de nyd tegen deeze Mevrouw kreeg, en ik zey, dat ik het Frans niet genoeg verftond, om van de mooyheyd

V. DEEL.

heyd van die taal te kennen oordeelen. Maar Mevrouw zey, dat ik al te nedrig sprak: want dat ik juyst zo groote kennis van die taal niet behoefde te hebben, om de frayheyd daar van te kunnen zien: dat ik maar de meeste van onze jonge Heertjes en Juffertjes daar op moest nalezen, die, pas twee maanden het Franfch geleert hebbende, die taal zo fjarmant vonden, en zo een veragting voor de hunne opvatten, dat zy alles, 't zy Predikafics, Bocken, Schouwfeelen veroordeelen, en de neus van optrekken; en dat dit bewys genoeg was, 'dewyl de meeste Hollandsche jonge Luiden geen gekken waren. Ik was zo weinig voldaan over al deze argementen, dat ik myn vriend toewentke om te vertrekken. Wy namen ons affcheyd, en ik heb federt beflooten, om my van die Luiden, die zo refonneren, voor altoos af te houden. Nu, Myn Heer, zal UEd. mogelyk denken, wat leyd my gelegen aan al die dingen, die ik uwerhaalt heb? Maar ik moet je zeggen, dat de voornaamfte oorzaak is, dat ik gaarn van UEd. eenige onderrigting had, hoe myn tyd wel te paffereen; want ik zie my aan als een-ongelukkig man met al myn geld: want niets geleert hebbende als myn ambacht, dat ik nu niet oefenen kan, zo ben ik my zelven in de weg: ik ben geen liefhebber van lezen; ik verfta my geen Muziek, Schilderkunft, Poëzy of iets anders van dien aart: wat moeren my de dagen lang vallen? Gezelschap kan ik ook na myn fmaak niet vinden; de grooten veragten de Burgers hier, en de Burgers zyn zulke ongelukkige refonneerders over Oorlogs en Staats zaken, dat ik my daar ook niet mee kan ophouden. Ik heb onrdekt, dat ieder groot verftand wil hebben van den tegenwoordigen Oorlog. De een is voor die, en de andere voor die gepoortert, en zy fchreeuwen tegen malkander als magere varkens: en de meesten zyn zo gek, dat ze gelooven dat de Vorften om de Religie veyten; daar ik zeer wel weet, dat zulke groote Heeren zich maar in 't geheel niet om bekommeren. In het kort, ik heb den bruy van die Burger-Staatsmannen; maar ondertuffchen blyf ik ongelukkig. Ik ben niet beter te vreden als met een roes of in 't bed. Ik verzoek daarom vriendelyk, dat UEd. wat voor my uitdenkt, op dat ik my zelven tot geen laft worde. Was ik zo jaaren jonger, ik zouw zien, of ik fmaak kon krygen in het leven van onze meeste Utrechtfe jonge Heertjes, die groot vermaak fchynen te genieten in ftraatfippen, fieder huys in te zien, de vrouwen na te lopen, de kof-fyhuyzen in en uyt te gaan, uyt viffchen en op de Jagt gaan; en voort de reft zo haar leven doorbrengen, zonder iets van belang uyt te regten. Dit, zeg ik, zouw ik eens onderzoeken; of het my dat playfier kon geven, dat zy 'er in fchynen te hebben; dog terwyl myn jaaren nu zo hoog zyn, dat ik mede uitgelagchen zouw worden, als zo veele bejaarde Heeren, die zig nog met de jonge Luiden zo en-gaffeeren, zo wil ik dit niet eens in gedagten nemen, en daarom verwacht ik van UEd. eenige onderrigting, waar na my te kunnen fchikken, en blyve;

Myn Heer,

UEds. D. Dienaar

L. Z.

Utrecht den 22 November 1760.

Naar myne gedagten zou de Heer L. Z. wel doen, dewyl hy niet getrouwd fchynt te wezen, de Dogter van den een of anderen Heer van aanzien, die niet ryk is, ten huwelyk te verzoeken; waar toe zich wel gelegenheid zal opdoen; terwyl ik niet twyffel, of 'er zullen verfeide Vaders gevonden worden, die hem op allerlei wyzen ca-veffereen zullen, om hem, was 't mogelyk, op hunne Dochters te doen ver-lieven. Vervolgens kan hy, door 't gezag van zulk eenen aanzienlyken Schoonvader, ligtelyk in de regeering geraaken: en dan denk ik, dat hy met wat regeeren, en verders zo war zyn tyd met rooken en drinken doorte brengen, zich zelfs een vry genoeglyk leven zal kunnen bezorgen.

D E

PHILANTHROPE.

N°. 225.

Den 21 JANUARY 1761.

*Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget.*

VIRGILIUS.

Voor eenige dagen ontving ik den volgende
Brief.

Myn Heer: de PHILANTHROPE!

Dewyl ik u alleen uit uwe schriften ken; zo weet ik ook niet, welke gezindheid gy eigenlyk toegedaan zyt; nadien gy nooit, immers voor zo verre ik heb kunnen merken, goedgevonden hebt, u zelven daar omtrent te verklaren. 't Is waar, ik heb luiden ontmoet, die u voor een Sociniaan uitmaakten, om dat gy uwen Leezeren meest Heidensche Zedelessen ter betragting voorschryft, zonder verder te gaan. Doch dewyl de geenen, die u deezen naam gaven, Geestelyken waren, en wél zulken, die door u op hun zeer waren getrapt, zo heb ik aan die beschuldiging nooit eenig geloof geslagen, om dat my niet onbewust is, dat onze Geestelykheid de scheldnaamen van Arminiaan, Sociniaan en Deïst gemeenlyk geeft aan braave menschen, die zich door de eene of andere geringe oorzaak haaren haat hebben op den hals gehaald. Ondertusschen, wat ook uwe byzondere gevoelens weezen móogen, zeker is het, dat gy in een Land schryft, alwaar de gezuiverde Leere der Dordsche Vaderen de overhand heeft;

V. DEEL.

C

en

en dewyl het daarom te denken is, dat uwe meeste Leezers tot de regtzinnige Kerk zullen behooft, zo vertrouw ik ook, u geen ondienst te zullen doen, indien ik by deezen aan u, en door u aan het Publyk, eene zonderlinge gebeurtenis mededeel, die onlangs in deeze Stad is voorgevallen; en die aan een yder, welken de zuiverheid der Leere ter harte gaat, met blydschap zal doen zien, dat 'er in Nederlands Kerk, in deeze dagen der dwaalingen, noch wakkere Mannen gevonden worden, die voor de regtzinnigheid getrouwelyk en onophoudelyk waaken, en in alle gelegenheden pal staan.

Een onzer vroomste en verstandigste Leeraaren, dien ik om zyn moedig kampen voor de waarheid, **ATHLETA** zal noemen; heeft zich sedert eenigen tyd alhier in zyne Predikationen met veel yver toegelegd, om zyne toehoorderen te overtuigen, dat men zich in 't geeven van naamen aan Kinderen by den doop zeer dikwyls hooglyk bezondigt; terwijl men, volgens eene Oude, doch niet minder schandelyke, en verfoeyelyke gewoonte, zo maar wild en woest, zonder op de oorsprongkelyke Hebreeuwsche, Grieksche, of Latynsche betekenis te letten, zyne kinderen met naamen doet doopen; die veeltyds *elt teder en Godvrugtig gemoed bedroeven; en somtyds zelfs ten hoogsten God-onteerende zyn.* Gy weet myn Heer, dat 'er veele naamen uit het Hebreeuwsch, Grieksch, en Latyn by ons zyn overgenomen, die eene zekere Godsdienstige betekenis hebben. Dus wil *Samuel* zeggen, een die van God gesteld of gegeven is; *Theodoor* en *Theodofius* beduid eenen, die God geschonken heeft; *Beatrix* eene Zaaligmaakster; en van dit soort zyn alle zulke naamen, die met het Hebreeuwsche *El* of *Jah*, beginnen of eindigen, en van welken het Grieksche *word*

woord *Thee* een gedeelte maakt; behalven veele anderen uit die beide zo wel, als de Latynsche taal ootleend. Maar wie ziet nu niet, hoe zondig en ongerymd het is, zo onbezonnen, als gemeenlyk geschied, een Zoontje *Samuel* of *Theodorus*; of een Dogtertje *Beatrix* te laten doopen, om dat de Grootvader, of Grootmoeder die naamen gevoerd hebben: daar ondertusschen de Ouders dien *Theodorus* of *Samuel* veelyds hebben geteeld, zonder in het minst 'er om te denken, dat hy een geschenk Gods zou weezen; ja hem dikwyls veel meer als een last aanzien; en daar die *Beatrix* misschien opwaschende geene Zaaligmaakster, maar eene Duiwelin voor haar Man en anderen zyn zal? En hierom is het, dat de Heer *ATHLETA* het los en onbedagtzaam geeven van naamen aan kinderen met regt zo zondig en verfoeyelyk oordeelt; dewyl de kinderen dus dikwyls naamen krygen, die zy in 't minst niet verdienen, en welker betekenis op hunnen doemenswaardigen staat geenzins toepasselyk is. Na zyne gedagten is het oud Hollandsch spreekwoord, 't is evenveel, als het kind maar een naam heeft, ten hoogsten gruwelyk, en de deur voor allerlei zonden open zettende, en hy leert zyne toehoorderen onophoudelyk, dat zy in 't verkiezen van naamen voor hunne Kinderen, zich niet bepaalen moeten, om dat iemand van de familie esnen diergelyken naam gevoerd heeft; maar alleen zulke naamen moeten uitkippen, die met hunne eigene Gemoedsgestalte en de verdorven Natuurstaat van hun zaad het meest overeenkomstig zyn.

Doch hoe gegrond nu ook deeze leere van den Heer *ATHLETA* weezen moge, en hoe zeer zyne Lieveelingen zich sedert eenigen tyd allen van eenen Historischen en Geographischen Konst en Reys Almanach voorzien hebben, om de waare betekenis-

fen der naamen op te zoeken, en zich dus voor zulken te kunnen wagten, die volgens het begrip van hunnen Leeraar zondig-zyn; zo heeft deeze waardige Man echter onlangs het verdriet gehad van te ondervinden, dat zyne leere niet by een yder evenveel ingang gemaakt had, terwijl men hem gevergd heeft een kind met eenen naam te doopen, die volgens zyne gronden allerzondigst en gruwelykst was. Doch hier tegen heeft hy zich ook met zo veel moed en yver gekant, dat zyne nagedachtenisse, daarom alleen, by alle opregten in zegening moet blyven.

AGNES, weet gy, Myn Heer, dat een Griekschcn Vrouwen-naam is, die zo veel beduid, als *rein*, *zuiver*, *onbesmet*; en gy begrypt vervolgens van zelfs, dat deeze naam in 't minst niet voegt aan een jong kind, 't welk in ongerechtigheid gewonnen en gebooren is, en de erfsmette met zich reeds ter waereld brengt. Maar denk nu eens, Myn Heer, hoe verwondert Ds. ATHLETA moet geweest zyn, toen men hem onlangs op de Doopbeurt zittende vergen wilde, een Meisje met den naam van AGNES te doopen. Hoog geleerd in 't Grieksch zynde begreep hy terstond, wat die naam beduidde; en hoe zeer-dezelve tegen de aangenoomen Leer van onze Kerk omtrent de Erfzonde strydig was. AGNES! sprak hy daarom met schriken verontwaardiging tegen de Gemoeder, die hem dien naam had opgegeeven; zo *Doope ik geen kind*. De Vrouw wilde hem wel beduiden, dat het kind *Agnes* moest heeten naar deszelfs grootmoeder. Doch dit hielp niet; en de braave ATHLETA volhardde standvastig by zyne weigering; zo dat de Grootvader van het Kind hem eindelyk hard op en driftig toeriep: *Myn Heer, myn Vrouw zaliger is altyd eene braave Vrouw geweest; en die heeft*
Ag.

Agnes gebeten tot haar dood toe. Zo was zy bier gedoopt; en zo zal myn Zoons kind ook beeten, of — Dat kan altemaal wel wezen, zei ATHLETA, (die zich door zyn dreigenden toon in 't minst niet liet vervaaren, en nu gelegenheid had om zyne zugt voor de regtzinnigheid met ter daad en openlyk te toonen) maar ik doop het niet. Ik doop geen Agnes; zulke naamen zyn God-onteerende. En waarlyk, Myn Heer de Philanthrope, het kind zou geen AGNES gedoopt zyn geweest, zo 'er naast den yverigen ATHLETA niet een lauwer en onverschilliger Kollega had gezeten, door wiens inschikkelykheid het verschil geëindigd, en het meisje met dien gruwelyken naam gedoopt wierdt, met welken de styf hoofdigste Grootvader het zelve genoemd wilde hebben. Doch deeze verdraagzaame broeder, denk ik, dat eerlang in het *Examen van het Ontwerp van Tolerantie*, om zyne Kettersche Geneigdheid tot de gevoelens der Arminiaanen en Sociniaanen, wel naar waarde zal ten toon gesteld worden?

Wat dunkt u nu, Myn Heer, van dit staaltje van yverige regtzinnigheid van den Hooggeleerden ATHLETA? Verdient het zelve niet tot zynen altoosduurenden lof voor het nagelagt bewaard te worden? Wat my belangt, ik ben door het gedrag van dien waardigen man in deezen gehouden als verrukt en opgetoogen, en ik hoope, dat het zelve (zo gy goedvindt deezen Brief in een uwer Ver- toogen te plaatsen) aan anderen zyner amtgenooten ten voorbeeld mag strekken. Wat is het niet een zegen voor ons lieve Vaderland, dat 'er noch mannen in Neêrlands Kerk gevonden worden, die zo veel Grieksch kennen, dat zy weten, dat Agnes een betekenis heeft, die met de goedgekeurde Leere van de Erfzonde strydig is; en die dus, door het beletten van zulke naamen, het Zaad van Ker-

V. DEEL.

C 3

tery,

tery, dat in de Kerk allengskens opstijgt, zelfs in zyne eerste beginzelen weeten uit te wieden? En gelyk ik hoop, dat deeze waardige Kerkheid in zynen heiligen yver veele navolgers mag hebben, zo wensche ik daarbenevens, dat men in navolging van zyne leer zich eens met ernst toelegge op de verbetering der naamen; ten einde geene heilige of godvrugtige naamen aan de kinderen, die doch alle Hellewigten zyn, gegeven worden; maar alleen zulken, die met hunnen natuurlyken staat van onreinheid en doemenswaardigheid overeenkomen. Ik hoop dat het uirgeeven van myn Brief daar toe zal medewerken, en dat gy, zo gy met my en Ds. ATHLETA in een begrip zyt, daar op ook wel zult willen aandringen; inmiddels my noemende enz.

R. den 3 Januarij

ORTHODOXUS.

1761.

P. S. Ik zoude Ds. ATHLETA wel by zynen eigen naam genoemd hebben, terwyl hem het gebeurde by alle vroomen menschen tot eer moet strekken. Doch dewyl spotagtige waereldlingen en onverschillige *Tolerantisten* misschien anders zullen denken, heb ik dien liever verzwegen, om hem niet aan hunne spotternyen en berispingen bloot te stellen.

Was ik niet van verscheiden kanten onderrecht, dat het Verhaal, dat men in den bovenstaanden Brief gelezen heeft, waaragtig is, ik zoude zeer veel zwaa-
righeid by my zelveu gemaakt hebben, om dien uir-
re geeven: nademaal ik my nauwlyks zou hebben kun-
nen verbeelden, dat iemand, tot zulken trap van dwaas-
heid komen kon. Ondertusschen herinnerde ik my, by
deeze gelegenheid, terstond de Historie van AONIUS
PA.

PALEARIUS, eenen geleerden Italiaan, die in 't begin der zestiende Eeuw geleefd heeft: Deeze was in zyne jeugd ANTONIUS genoemd geweest; doch een groot liefhebber der Digtkunde zynde, had hy zynen naam in dien van *Aonius*, naar den Aonischen Berg, het verblyf der Zanggodinnen, veranderd: Naderhand had hy het ongeluk van in de handen der Inquisitie te geraaken, die hem, om dat hy de gevoelens der Kerkhervormeren, Luther, Oecolampadius, enz. toegedaan was, ten vuure doemde; en by die gelegenheid wierdt hem zyne naamsverandering tot eene groote misdaad gerekend; zo om dat hy eenen Heidenischen naam boven dien van een Heilig verkoozen had, als ook om dat men voorgaf, dat hy uit haat tegen de letter T, die het teken van het Kruis is, liever *Aonius*, dan *Antonius* had willen heeten. De weigering van ATHLETA om een kind *Agnis* te doopen, zo wel als deeze beschuldiging tegen PALEARIUS, toonen beiden, tot welke ongerymdheeden domme en overgeelloovige Geestelyken vervallen kunnen; en hoe gaarhe deeze luiden hunne dwinglandy over de gemoederen hunner medemenschen, zelfs tot de geringste omstandigheeden toe, zouden willen uitsprekken; en men kan zich naauwlyks bedwingen, aan diergelyke haarkloveren de woorden van den Zaligmaker toe te voeren: „Wee u, gy blinde leidslieden, die gy de mugge uitzyet; ende den kemel doorzwelget”.

Wat my betreft, ik houde het voor eene onverschillige zaak, wat naamen men ook aan zyne kinderen geeve van die geenen, die het dagelyks gebruik heeft ingevoerd; en het eenigste, dat ik ten deezzen opzichte altoos betagchelyk heb gevonden, is de dwaaze Naam-Ziekte, die by sommigen plaats heeft, en de zotte verschillen, die men somtyds in huisgezinnen over het Regt tot het geeven van een naam ziet voorvallen. Voor 't overige sta ik gaarne toe, dat de Oude Joden hunnen kinderen naamen geevende, die eene Godvrugtige betekenis in hunne taal hadden, daar mede somtyds een goed inzicht gehad hebben. Doch by ons begryp ik, dat alle de voornaamen niet anders moeten beschouwd worden, dan als eenvoudige klanken, geschikt om verscheide luiden van het zelfde geslacht

V. DEEL.

slagt

slagt van malkanderen te onderscheiden; en dat men dus even weinig zondigt met zyn kind *Samuel* als *Roelef* te laten doopen: behalven dat ook die geenens, die de kragt der naamen verstaan, dezelve zeer wel wenshende aan hunne kinderen geeven kunnen; terwyl zy hoopen, dat eene Dogter die zy *Agnes* of *Catharina* noemen, op wasschende kuisch en rein van gemoed mag weezen; en dat een zoon, dien zy den naam van *Theodorus* geeven, in vervolg van tyd blyke aan hun in Gods gunst geschonken te zyn. En het is 'er eindelyk zo verre van daan, dat ik den naam *Agnes* en foortgelyken met den natuurlyken verdoemeniswaardigen staat der kinderen slydende, en dus God-onteerende met den Heer *ATHLETA*, en zynen vriend *ORTHODOXUS* zou oordeelen, dat ik in tegendeel overreed ben, dat die geene, die buiten de Openbaare Kerk zyn, zich zeer geringe gedagten van de gegrondheid van derzelver Leere omtrent de Erfzonde zouden moeten vormen, indien dezelve op zodaanigen wyze, als door dien Leeraar geschied is, moest ondersteund worden; en ik geloof, om de waarheid te zeggen, niet, dat het eenigen indruk op iemands gemoed zou maaken, om hem in het geloof van dit Leerstuk te bevestigen, indien hy dagelyks eenige kinderen by den doop den naam van *Vuilik*, *Fielt*, of *Duivelskind* hoorde geeven.

M.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM;
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAEGS, te bekomen zyn.

DE PHILANTHROPE.

N°. 226.

Den 28 JANUARY 1761.

Μισὸν παρρησιᾶς Σοφιστῆρ.

PROVERB. GRAEC.

❀❀❀ Et is meer dan eens aangemerkt, dat de
❀ **(H)** ❀ menschen in 't algemeen goedaardig zyn,
❀❀❀ wanneer zy gelukkig zyn; en men zegt
❀❀❀ zelfs van den Duivel, dat hy wel te vree-
den is, wanneer men zynen zin doet. Ieder daad,
derhalven, door welke een ander beleedigd wordt,
uit wat oorsprong dezelve ook moge voortkomen,
is te meer misdaadig, en drukt grooter kwaadaar-
digheid uit, wanneer dezelve in die tyden van ons
leeven bedreeven wordt, welken tot vrolykheid en
vergenoeging afgezonderd zyn, en welke door ver-
maaken worden opgeklaard, die aan redelyke en
gezellige weezens alleen eigen zyn.

LASTER behoort onder die fouten, welke de al-
lerzwakste deugd genoegzaame kragten heeft om
tegen te gaan, om dat men door Laster dat geene
niet wint, 't welk men eenen anderen afneemt.
„Hy die my mynen goeden naam ontrooft”, zegt
de Engelsche Digter SHAKESPEARE, „verrykt zich
„zelven niet, en maakt my waarlyk arm”. En
dewyl daarom niets de menschelyke natuur meer
veragtelyk maakt, dan Laster, zo is 'er ook niets, dat
haatlyker is in de saamenleving. De Lasteraar,
dewyl hy ten opzigt van zyn Zedelyk bestaan, een
der allersegtste en veragtelykste karakters is, doet

V. DEEL.

D

zyn

zyn gezelschap grooter schande aan, dan de Beul; en hy, wiens gemoedsgefteldheid een schandvlek is voor zyn soort, behoort met meer vlyt geschuwd te worden, dan die alleen door zyn beroep veragtelijk is.

Doch hoe schandelyk ook het bedryven deezer fout weezen mooge, sommigen hebben evenwel bestaan dezelve te verdedigen, door voor te wenden, dat het verhaal, waar door zy een afweezend persoon beleedigen, waaragtig was: maar dit bewyft, evenwel, niets meer, dan dat zy geene valscheid met kwaadaardigheid gepaard hebben, en dat 'er eenig verschil is tusschen Laster en Achterklap. Al het kwaad, 't welk waaragtig is van den besten man van de wereld te verhaalen, zou hem warschynlyk het voorwerp van agterdocht en wantrouwen maaken; en indien deeze gewoonte algemeen was, zouden het ouderling vertrouwen en agting, de banden van de saamenleving, en de aangenaamheden van de vriendschap, wel haast geheel geëindigd weezen.

Daar is iets, dat oneindig haateler is in dat soort van gijststukken, waar door men de straf der wet bedrieglyk ontgaat, dan in die geenen, door welken de wet geschonden en uitgedaagd wordt. Moed heeft somtyds te wege gebragt, dat de Roofzugt, met welke dezelve vergezeld ging, niet met afgryzen beschouwd is; zo als men ook geoordeeld heeft, dat de schoonheid van een vrouw eene verontschuldiging voor haare onkuisheid medebragt: doch de onregtvaardigheid van een laag en laf verraad is in 't algemeen afschuwelyk, en vindt even weinig verdedigers, dan de ontugtigheid, die met leelykheid gepaard gaat. Dus zyn die laage schepzels ten uitersten verfoeielyk, die met voorzigtigheid anderen lasteren; en terwyl zy het kwaad doen, bezorgd zyn

zyn om het verwyrt daar van te ontflieden. Zy zeggen niet, dat Chloë haar eer aan Lysander heeft opgegeeven; maar zy verhaalen flegts, dat 'er zo een praatje verspreid is; doch dat zy voor de waarheid daar van niet willen inftaan. Die diergelyke praatjes voort verhaalen, zyn zeer dikwyls de uitvinders van dezefven, en men doet de hede des naaften niet te kort, wanneer men onderfteld, dat dit altyd het geval is; dewyl niemand, die lafter verspreidt, zich bezwaard zou gevonden hebben, om dezelve het eerst uit te denken: en hy, die vergif in een beek vermengde, zou niet ligtelyk van een kwaadaardig oogmerk worden vrygefpookt, hoe zeer hy ook ter zyner verontfchuldiging bybragt, dat hy het van een ander ontfangen hadt, die daar meede op eene andere plaats hetzelfde kwaad uitvoerde.

Al het geen, 't welk onbestaanbaar is met de hoogfte waardigheid van onze natuur, behoort waarlyk uit onzen onderlingen ommeegang uitgeflooten te weezen. Als medgezellen zyn wy verplicht niet alleen tot hetgeen wy aan ons zelve, maar ook tot het geene wy aan anderen fchuldig zyn; en die geenen, welken in elkanders tegenvoordigheid zich in eenige fout durven toegeeven, zyn in de misdaad verhard en ongevoelig aan 't verlies van hunnen goeden naam.

DRAAG U ZELVEN EERBIED TOE, is eene der verheevene lessen van dien beminnyken Wysgeer, wiens Zagtzinnigheid alleen een onbetwiftbaar bewys van de waardigheid van zynen geeft was. PYTHAGORAS begreep in zyn denkbeeld van deugd ook reinheid van verftand; en hy onderftelde, dat in zulk eenen, dië zich zelve eerbiedigde, ook die gedagten bedwongen zouden worden, door welken een weezen, dat voor de deugd vatbaar

is, vernederd wordt. Deeze Goddelyke Les onderstelt duidelyk eene eerbied voor anderen, waar door de mensch van meerdere en grootere Zeedelyke fouten wordt te rug gehouden, en met welke hy hoopte, dat de eerbied voor zich zelve als een hulpmiddel zou medewerken.

De Hertog van MARLBOROUGH, die in krygsbeleid niet alleen, maar ook in andere goede hoedanigheden voor niemand zyner tydgenooten behoefde te wyken, wilde nooit toelaaten, dat men zelfs van verre eenige vuile of onkuische redenen in zyne tegenwoordigheid begon; en men verhaalt van hem, dat hy dit niet zo zeer als eene onbetaamlykheid in den spreker bestrafte, maar dat hy het als eenen hoon, die men hem aandeedt, kwalijk nam. En waarlyk het is klaar, dat het uiten van vuile praat, godslastering en verraad niet alleen den geenen, die spreekt, maar ook den hoorderen oneer aandoet: dewyl die waardigheid van geest, die een mensch altoos behoort te behouden, in gevaar geraakt, om verlooren te worden, wanneer hy tot een vertrouweling van verraad, laster, godloosheid of onkuisheid genomen wordt; want hy, die in gezelschap zyne eigen gebreken ten toon stelt, schryft die ter zelfder tyd ook aan zyne hoorderen toe; even als die geene, welke tegen een ander roemt op eene dievery, die hy gedaan heeft, daar door vooronderstelt, dat die ander mede een dief is.

Het behoorde eene algemeene regel te zyn, dat men nooit iets in gezelschap uitte, 't welk ons met regt oneer zou aandoen, indien het aan de Wereld wierdt overgebracht. Zo deeze regel altoos onderhouden kon worden, zouden wy in onze eigen onschuld tegen de bedriegeryen van guiten en pluimstrykers, de konstgreepen van de list, en de waakzaamheid der nyd zeker wezen.

Doch

Doch hoe goed ook de natuur van een mensch weezen mooge, en hoe groot de arbeid van de deugd tot verbetering zy, altoos zullen 'er in de menschelyke weezens meenigvuldige onvolmaaktheeden ontdekt kunnen worden, zelfs door die geenen, die niet met alle de doorzigtigheid van het menschelyk verstand begaafd zyn: en daarom is hy aan den allerzwaarsten en haatelyksten laster schuldig, die de zwakheid van een deugdzaam hart aan de wereld overbrengt, die hy in een uur van onbedagtzaamheid ontdekt heeft; en die eer het uitwerkzel van agteloosheid dan van overleg, eer eene dwaasheid, dan eene misdaad is, of ook wel meer uit een weinig verwaandheids, dan uit kwaadaardigheid voortkooft. Het is daarom eene onschendbaar heilige Zetregel geweest, onder braave luiden, nooit de geheimen van eene gemeenzaame verkeerung te ontdekken; een regel, in welken, hoe zeer hy uit de verbreeking van eenen anderen schynt voort te komen, echter die algemeene regtheid is opgeslooten, welke de bewustheid van eigen waardigheid op deugd geveestigd voortbrengt, zo wel als eene oplettendheid op die eerbied, die men zich zelven en anderen schuldig is: want gelyk het onbestaanbaar is met de deugd, en beleedigend voor de saamenleving, dat men eenig kwaad voorneemen, 't welk openbaar wordende teffens wordt te leur gesteld; eenige misdaad die men door geheimhouding schynt goed te keuren; of ook eenig Karakter, 't welk men myden moet om zeker te zyn, zou verbergen en geheimhouden; zo kan dit alleen een wet zyn onder die geenen, die vyanden zo wel van de deugd als van de maatschappy zyn.

Onder de zulken is het inderdaad eene wet, tot welkers inagtneming zy in eenen zekeren graad verplicht zyn; en zy openbaaren zelfs de geheimen

V. DEEL.

D 3

van

van hunnen onderlingen ommevang, misschien, niet zonder verzwaring van hunne misdaad. Het belang der maatschappy brengt mede, dat de gordynen van stilzwygendheid over de verborgenheeden van dronkenschap en ontugtigheid getrokken worden; en het schynt, dat het zelfs de pligt van zulk eenen is, die in deeze geheime Bacchus-feeften is ingewyd, (hoewel niet van die 'er buiten zyn) dat hy de poogingen van ryd, eerezugt en wraakgierigheid, indien dezelve toevallig onder de bekers vermengd worden, bedekt honde.

Indien hy, die zich met rovers vergezelschapt heeft, die zich een nadeelig geheim heeft laaten toevertrouwen, en beloofd heeft, het zelve te bewaaren, en wiens misdaad een onderpand van zyne trouwe is, zyne medgezellen om loon verraad; indien de vreeze van verdagt te worden, of de schrikken van bangheid hem noopen om zich zelve in zekerheid te stellen; of indien hy door toorn en wraakzugt wordt aangezet om anderen te doen straffen, alhoewel de maatschappy uit zyn gedrag voordeel ontfangt, en het nuttig mooge oordeelen, hem te beloonen; zo heeft hy evenwel inderdaad alleenlyk by de misdaad, die hy reeds bedreeven heeft, die van zyne vrienden te verraden gevoegd. Hy heeft getoond, dat hy zo van alle deugd ontbloot is, dat hy zelfs die ondeugden niet bezit, die naar dezelve gelyken; en dat hy als ten eenenmale onnut voor de menschelyke samenleving afgesneden behoort te worden; doch dat gelyk het eene vergif een tegengift is tegen het ander, zo ook zyne misdaaden eene zekerheid zyn tegen de wanbedryven van anderen.

Dit is evenwel waaragtig, zo zulk een misdaadiger door wroegingen benauwd wordt, zo hy de kragt van hooger verpligtingen, dan die van eene on-

onregtvaardige overeenkomst voelt; en zo hy gedrongen door eene begeerte om het nadeel te herstellen, 't welk hy de maatschappy heeft toegebragt, zyne ontdekking doet, en, hoe zeer ook met tegenzin, zyne medepligtigen aan de Wetten overgeeft, dat hy door deeze offerhande zyn berouw bekrachtigt, en wederom een vriend van zyn land wordt; en dat hy dan niet alleen bescherming, maar zelfs agting verdient. De zelfde daad kan deugdzam of ondeugend zyn, en eer of schande verdienen, naar maate dat zy uit verscheide grondbeginzelen kan voortkoomen; en men kan waarlyk geene daad schatten of waardeeren zonder eenigzins de beweegredenen te kennen, waar door dezelve is voortgebragt.

Doch gelyk 'er zeldzaam eenig ander middel is om over byzondere daaden te oordeelen, dan het geheele beloop van het leven van hem, die dezelve uitvoert; en gelyk de levenswyze van die geenen, die als Verklikkers hun land dienst doen, met de schuldigen te doen straffen, meestentyds in den hoogsten trap schandelyk en eerloos is; zo zyn ook de denkbeelden van deezen dienst en de alleraagste deugnietery zo aaneen gehegt, dat zy altoos te gelyk zich vertoonen; en daarom, indien dit deel van iemands karakter slegts alleen bekend is, zo maaken wy daar uit terstond op, dat het geheel eerloos en schandelyk is. En het is derhalven geen wonder, dat de naam, waar door het zelve uitgedrukt wordt, inzonderheid, wanneer die gebruikt wordt, om een beroep te betekenen, haatelyk is; en dat een braaf mensch niet altoos moeds genoeg heeft, om het masker der geveinsdheid aan een deugniet af te trekken, en het zwaard der gerechtigheid tegen hem te bestuuren.

V. DERL.

Maar

Maar wat men ook van die geenen denken mooge, die zich van hunnen plicht omtrent het Publyk kwyten door verraad jegens hunne medemakkers, dit is echter zeker, dat 'er geen reden ter wereld is, waarom die geene, aan wien een kwaad voornemen door onvoorzigtigheid of misvatting wordt medegedeeld, onder eenige byzondere verpligting zou leggen, om hetzelfde geheim te houden. De last, die daar door op hem komt, moet hy terstond van zynen hals schuiven; want terwyl hy twyffelt, is ook zyn Deugd onzeker. En hy, die zulke een voornemen, niet uit onvoorzigtigheid of misvatting, maar in vooronderstelling, dat hy hulp zal vinden, aan een ander bekend maakt, begaat een beleediging tegen deszelfs eer, en maakt zyne gramschap met regt gaande.

Laat niemand, derhalven, aangespoord worden; om de pligten der onderlinge saamenleving, veel min die van de vriendschap te ontheiligen door te onderstellen, dat 'er eenige wet is, welke de verontwaardiging der deugd moet bedwingen, of het berouw moet beletten middelen tot herstelling van 't gedaane kwaad te zoeken.

C. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen; en in alle Nederland-sche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE
PHILANTHROPE.

N°. 227.

DEN 4 FEBRUARY 1761.

— Prout cuique libido est,
Siccāt inaequales calices convivā solutus
Legibus infans. —

HORATIUS.

Myn Heer de PHILANTHROPE!

✿✿✿ Oor de winsten van den Koophandel, die
✿ D ik sedert eenige jaaren zeer voorspoedig
✿ geoeffend heb, ben ik thans zo verre
✿ gekomen, dat ik in den Burgerstand on-
bekrompen bestaān, en de gemakken en vermaā-
ken des leevens op een redelyke wyze genieten
kan. Myne *affaires* houden my voet den middag
meest beezig, doch zonder die te verzuimen, kan
ik den namiddag en avond, byna altoos naar myn
zin en zo als 't my gelust doorbrengen. En dit doe
ik gedeeltelyk met het leezen van goede Neder-
duitsche Boeken; en, gedeeltelyk, in gezelschap-
pen; zo onder myne familie, als ook met
goede vrienden; die ik of om hun goed Karakter,
of om hun verstand voor aangenaame leeden van de
saamenleving houde. In deeze gezelschappen nu,
Myn Heer, alwaar wy somtyds ook elkanderen aan-
eenen soberen doch gullen disch ter maaltyd onthaa-
len; zoek ik altoos, zo veel in myn vermogen
is, te wege te brengen, dat de tyd of met vroly-
ke boertery, of met ernstige discoursen over za-

V. DEEL.

E

ken

ken van belang doorgebracht worde; en dat dus onze byeenkomsten verlustigingen van redelyke en vernuftige Schepzels zyn, en niet alleen tydverkwistingen van Weezens, die zich zelven verveelen, en dat alleen voor vermaak houden, 't welk hen belet aan hun aanwezen te denken. En ik kan met blydschap zeggen, dat ik in de Keuze myner vrienden ten deezen opzichte zo gelukkig geweest ben, dat 'er in de meeste gezelschappen, die ik met hun houde, nooit gespeeld, en byna nooit over pryzen der goederen, sterfvallen, huwelyken en diergelyke nietswaardige onderwerpen gesproken wordt. Doch ondertusschen gaat 'er evenwel in die vriendelyke byeenkomsten noch een gewoonte in zwang, die my sedert langen tyd verveeld heeft; en die ik gaarne had, dat eens afgeschafft wierde; terwijl ik meene, dat zy op zich zelven dwaas is; en niettemin eene verstandige en aangename *conversatie* dikwyls veel nadeel doet. Ik meen, Myn Heer, *het drinken van gezondheeden en conditien*, zo als men het noemt, dat naar myne gedagten een zeer zot en lastig gebruik is. Ik heb de ongerymdheid van het zelve wel eens aan myne goede vrienden zoeken aan te toonen; doch echter nooit te wege kunnen brengen, dat zy het lieten vaaren; en daarom heb ik thans beslooten, over dit Onderwerp aan Uw Ed. te schryven, in verwagting, dat gy, die meer malle gewoonten in hare bespottelykheid hebt ten toon gesteld, my ook wel zukt willen helpen, om deeze, van welker ongerymdheid ik u ligtelyk meen te kunnen overtuigen, in een uwer Vertoogen te keer te gaan.

Ik ben niet gek genoeg, Myn Heer, om het drinken van gezondheeden met sommige *superstitione* liden van de voorgige eeuw voor zonde te hou-

houden; dewyl ik niet weet tegen welk gebod het stryden zoude, dat men iemand gezondheid toewenscht: maar dit wilde ik wel eens regt weeten, wat het toch eigenlyk beduiden wil, wanneer men op iemands gezondheid drinkt; en waarom men by 't neemen van een mondyol eeten, of het opsteeken van een Pyp met Tabak niet even eens, als by het drinken, zegt: *Myn Heer, ik eet op je gezondheid; Juffrouw, ik rook op je gezondheid.* Dat men malkanderen gezondheid toewenscht, is iets pryslyks. Maar waarom dat dit juist gedaan moet worden, wanneer men een teug zal drinken; daar voor kan ik volstrekt geen reden uitdenken: en dewyl goede vrienden altoos ondersteeld mogen worden, malkanderen gezondheid toe te wenschen, zo dunkt my, dat het genoeg is, wanneer zy dien wensch van hun hart elkanderen alleen by hunne scheiding met woorden betuigen; zonder dat het eenige nuttigheid in zich kan hebben, dat zy de een den anderen telkens met het drinken van een glas wyn van deezzen hunnen wensch verzekeren. Doch, gelyk ik om deeze reden niet zien kan, dat 'er eenige nuttigheid in die gewoonte geleege is; zo begryp ik noch veel minder, dat 'er eenig vermaak of aardigheid in dezelve zou gevonden worden; waar door zy verdienen zou in gezelschappen, alwaar men byeen komt om zich te vervrolyken, onderhouden te worden: nademaal ik my in tegendeel verbeeld, dat zy een der onaangenaamste Ceremonien is, die men in de saamenleving ontmoet. Verbeeld, of herinner u toch maar eens, Myn Heer, een gezelschap van tien of twaalf menschen, die met elkanderen over tafel zitten. Terwyl men stil en gerust beezig is om onder het eeten vriendelyk met elkanderen te kouten, verheft de *Hospes* op het onverwagst zyn stem, en roept:

V. DEEL.

F. 2

Met

Mejuffrouw die of die (zo als haar naam is) *je gezondheid*: en hier op schreeuwt een yder van het gezelschap hem met luider keele na: *Mejuffrouw je gezondheid*; *Myn Heer je Bemindes gezondheid*; *jongen Heer en Juffrouw je Moeders gezondheid*; *Myn Heer je Zusters gezondheid* enz., 't welk door de geene, op welker gezondheid gedronken wordt, en haare naastbestaanden, wederom met *Myn Heer ik bedank je*, *Mejuffrouw ik ben je ten hoogsten verplicht* enz. beantwoord wordt: en de een herhaalt zyn wensch, en de ander zyn dankzegging twee of driemaal, op dat dezelve toch niet ongemerkt voorby zou gaan. Verbeeld nu, zeg ik, *Myn Heer*, u zelve eens al dit geschreeuw onder elkanderen, 't welk somtyds noch met heevige protestatien over den rang gepaard gaat, en zeg my, bid ik u, dan toch eens, wat vreugd of vermaak het zelve in een gezelschap geeven kan. Wat my belangt, ik moet in allen ernst verklaaren, dat het gekwaek van een troep eenden, of het gebas en gehuil van een half dozyn hongerige honden my *harmonieus* voorkomt, dan de verwarde klanken van zo een drinkend gezelschap; en dat het eerste daarom veel minder onaangenaame gevoeligen in myn ziel verwekt, dan het laatste.

Ondertusschen is het onaangenaam geluid, waar mede dit woest geschreeuw in de ooren klinkt, noch het minste ongemak, dat men van het drinken van gezondheid heeft. Veeltyds, en dit is het alerverdrietigste, dat men bedenken kan, neemt het al het vermaak van het gezelschap ten eenenmaale weg: immers voor zo veel het waare vermaak van redelyke wezens in een nuttig en aangenaam gesprek behoort geleege te zyn. Hoe dikwyls heb ik niet bygewoond, *Myn Heer*, wanneer men in een gezelschap bezig was over het

een

een of ander vrolyk of ernstig onderwerp-bedaard te spreken, dat dit *discours* door het drinken van eene gezondheid is afgebrooken, zonder naderhand hervat te kunnen worden? Hoe dikwyls is het my, zo wel als anderen, niet gebeurd, dat men ons, terwijl wy iets verhaalden, midden in de reede viel, om onze gezondheid te drinken, en ons dus uit beleefdheid een zeer groote onbeleefdheid deed; terwijl men ons stoorende, teffens ook veroorzaakte, dat niemand meer naar ons gesprek luisterde? Ik twyfel niet, Myn Heer, of het zelfde zal u zelfs ook verscheiden maalen ontmoet zyn; want daar zyn eene meenigte van luiden, die wanneer zy aan hun tafel voordrinken moeten, zo yverig zyn om zich van hunnen pligt te kwyten; dat niets hen wederhouden kan van het instellen eener gezondheid, wanneer zy begrypen, dat de tyd daar is, dat zulks behoort te geschieden. Doch dat zich zelve in een gesprek geltoord, of dat van een ander, waar in men behaagen schept, afgebrooken te zien, iets vermaakelyks is; geloof ik niet dat eenig redelyk mensch zal durven staande houden.

Voeg hier nu wyders by de lastige omstandigheden, waarin men zich door deeze gewoontesomtyds bevindt, en de onaangenaame gevolgen die dezelve met betrekking tot de gemoedsgelastenissen der gasten veeltyds na zich sleept. Hoe meerpigmaalen heb ik my in een gezelschap van verscheiden luiden, alwaar ik moet voordrinken, niet in de grootste verlegenheid des waerelds gevonden, met wien ik beginnen, en welken rang ik in agt nemen moest? en hoe dikwyls heb ik, en een yder met my, niet gezien, dat in zodaanige gelegenheden spyt en hoosardigheid het gelaat van de zulken fronsen, die zich in hunnen rang en waardigheid verkort dagten te weezen; waar door zy dus voor 't

V. DEEL.

3

ove.

overige van den avond misnoegd en netelig; en by gevolg onaangenaam gezelschap wierden? Ik weet wel, dat men somtyds om diergelyke onaangenaamheeden voor te koomen, gewoon is, het geheele gezelschap saamen te bevatten, en te drinken op de gezondheid van ons agten, zevenen enz.: of alleen een rang van zitplaatsen te volgen: doch om andere ongerymdheeden, die 'er in die manieren geleegeen zyn, en die ik geloof, dat gy zelfs begrypen zult, niet op te haalen; zo zal ik maar alleen daarop zeggen, dat, wanneer 'er Vrouwen in 't gezelschap zyn, of aanzienlyke luiden, welker waardigheid buiten bedenking die van de overigen overtreft, men dan zyn toevlugt tot diergelyke hulpmiddelen niet neemen kan.

Dit zyn, Myn Heer, myne voornaamste tegenwerpingen, die ik tegen het drinken van gezonde heeden heb. Doch hoe zeer ik dezelve nu en dan onder myne goede vrienden vry sterk heb aangedrongen, nooit heb ik hen kunnen overreeden, om van die gewoonte af te zien; waar voor zy alleen inbrengen, dat het een oud gebruik is, dat men daarom niet behoort te laten vaaren; een *argument*, om dit in 't voorby gaan te zeggen, dat ik onder allerlei slag van luiden in ons land dikwyls zottelyk heb hooren maaken; en zeer veel nuttige uitvindingen in Kunsten en Handwerken doet agterblyven. Sommigen van myn goede vrienden zelfs, die my tegen het drinken van gezonde heeden hoorden spreken, hebben my beschuldigd, als of ik gezet was om de Fransche *Modes* na te volgen; en *afgeleerde* van de *Bon Ton* te zyn; want men zegt, dat de Franschen die gewoonte afgeschafft hebben; en dat sommige groote luiden, die ze van de *Bon Ton* noemen, zich ook niet meer daar mede ophouden. Doch ik moet u ernstig verklaaren, dat het

het de reeden alleen is, en niet het voorbeeld van anderen, die my die gewoonte voor onnuttig en ongerymd doet aanzien; en als iets redelyk is, dunkt my, mag men het navolgen, al hadt de Drommel ons daar in voorgedaan. Ik verzoek daarom vriendelyk, van u te mogen weeten, wat gy van die gewoonte oordeelt; en of gy dezelve voor zo gek houdt, als ik, of niet. Indien gy het met my eens zyt, zal ik voor my zelfs nooit meer op iemands gezondheid drinken, al scholden my alle de oude Wyven van beide *sexen*, die 'er in deeze Stad zyn, voor een navolger van de *Bon Ton* en van *Fransche Modes* uit.

In verwagting van antwoord noeme ik my enz.

P. T.

Amsterdam den
15 January 1761.

Ik kan niet ontveinzen, dat de Bedenkingen van den Schryver des bovenstaanden Briefs over de gewoonte van op elkanders gezondheid te drinken, my geenzins ongegrond voorkoomen; en het gedruis, dat daar door in groote gezelschappen veroorzaakt wordt, heeft my, zo wel als hem, dikwyls verveeld; zo als het my ook meenigmaalen gespeeten heeft; dat door het instellen eener *conditie* een nuttig en aangenaam gesprek zodaanig wierdt afgebrooken, dat 'er naderhand geen gelegenheid meer was, om het zelve weder op te vatten. Ik zie ook geen reden ter waereld, waarom men zich aan dit gebruik zou dienen te houden; en zou het derhalven geenzins ongerymd oordeelen, zo men het zelve onder verstandige lieden ten eenemaale vaaren

V. DEEL.

het.

liet. Evenwel raade ik den Heer P. T. niet, om zyn begrip in deezen volstrekt te volgen, en van het drikken van alle conditien in zyne gezelschappen af te zien. Daar is een middelweg die hy gevoeglyk in kan slaan. Men kan veele van de kwaade gevolgen, die er in deeze gewoonte zyn, vermijden, wanneer een yder naar zyn zin, zondet dat de gastheer het voorbeeld daar toe geeve, op eens anders gezondheid drinkt, en hem dit alleenlyk met eene beleefde buiging, of zagte stem te kennen geeft. Op deeze wyze zal hy zyne goede vrienden, die uit vooroordeel aan hunne oude gewoonte gehegt blyven, minder ongenoegen geeven; en zich minder aan de beschuldiging, als of hy de Fransche *Modes* volgen wilde, bloot stellen. Wanneer hy zich herinnert, hoe veel moeite het *Czaar Piëter den Grooten* gekost heeft, om de baarden der Russen weg te neemen, en hen hunne lange Aziatische Kleederen met de Europeaanfche te doen verwisselen, zal hy gemakkelyk begrypen, dat het nooit voorzigtig is, eene oude gewoonte, hoe ongerymd die ook weezen mooge, eensklaps geheel en al af te schaffen; en dat veranderingen in zaaken van dien aard, welke allengskens geschieden, de beste zyn.

U.

D E .

PHILANTHROPE.

N°. 228.

Den II FEBRUARY 1761.

— — — *Procul abfit gloria vulgi.*

TIBULLUS.

Myn Heer de PHILANTHROPE,

E bewustheid, dat gy geen zwaarigheid maakt, goede stukken, die uit vreemde taalen overgezet zyn, in uwe verzaameling te plaatzen, doet my de vryheid neemen, u hier nevens een Vertoog over de Tweegevegten toe te zenden, dat in het onlangs uitgekoomen werk van den schrander en welspreken- den Rousseau gevonden wordt, en door my zo om de aange- naamheid van den styl, waar in het geschreeven is, als de kragt der redenen, die daar in gebruikt worden, in 't Neder- duitisch is vertaald. Zo gy dit stukje goedkeurt, kunt gy 't in een uwer weekelyksche blaadjes uitgeeven. De Nieuws Heloise zal moogelyk nooit in onze taal overgezet worden; en al geschiedt zulks, zo kan deeze verhandeling echter, tot eenen voorsmaak, aan uwe Hollandsche Leezers niet onaange- naam zyn. Wel is waar, dat de gewoonte; van zyne beleedigde eer met den degen te wreken; minder onder ons, dan by andere volken in zwang gaat, en dat de meeste Tweegevegten in ons land slegts welstaanshalven geschieden, en met de uiterste voor- zigtigheid, om elkanderen niet gevaarlyk te kwetsen; doch des niet tegenstaande heb ik luiden gevonden, die; anderzins niet onredelyk, aan het woest vooroordeel onzer Barbaarsche Voorouders, dat geschonden eer niet anders dan met bloed ge- wrooken kan worden, zo zeer gehegt waaren, dat zy een eer- lyk man, die de uitdaaging van eenen brutaalen beleediger niet aan wou neemen, als eerloos en veragtelijk schuwden. En hier- om meene ik, dat het ook niet onnuttig kan zyn, dat deeze zaak aan zulke luiden eens in haar waat ligt voorgesteld wor- de; gelyk naar myne gedagten door den Heer ROUSSEAU ge- schiedt is. Voor 't overige moet men weeten, dat in dit Ver- toog eene Juffrouw spreekende wordt ingevoerd, welker min- naar iemand zyner goede vrienden had uitgedaagd, om dat dee- ze hem in dronkenschap, hoewel met grond, van een leugen

V. D. A. L.

beschuldigd had. Hier over schryft zy hem eenen brief, waar in zy, na het aanvoeren van eenige byzondere redenen, die op haare omstandigheeden betrekkelijk waren, vervolgens de algemeene redeneering gebruikt, die ik vertaald hebbe.

Ik ben enz.

* * *

Gy zult de reden door de gewoonte tragten te keer te gaan; gy zult my zeggen, dat 'er noodlottige omstandigheeden zyn, die ons tegen wil en dank wegleepen; dat, in wat geval het ook zy, eene aantyging van leugen niet geduld kan worden; en dat men, wanneer eene zaak een zekeren keer genoomen heeft, niet vermyden kan om te vegten, of zich zelve aan on eer en veragting bloot te stellen. Laaten wy derhalven deeze redenen eens onderzoeken.

Gy herinnert u, waarschijnlijk, het onderscheid, tusschen de waare eer en de eer in schyn, t welk gy te vooren eens in eene andere gewigtige gelegenheid gemaakt hebt. Maar onder welke van deeze twee soorten moet nu die eer geplaatst worden; om welke gy u eens in een tweegevegt wilt begeeven? Wat my belange, ik zien niet, hoe dit eenig verschil kan onderhevig wezen. Wat gemeenschap is 'er toch tusschen den roem van een mensch te ontliven, en het getuigenis van eene deugdzaame ziekte; om wat kan het ydel begrip van een ander op de waare eer hebben, die alleen op den bodem van het hart geworteld is? Hoe! Zouden de Deugden, die men waarlyk heeft, onder de leugens van eenen lasteraar zich verliezen? Zouden de scheldwoorden van een dronken mensch een bewys uitleveren, dat men die verdient? en zou de eer van den braaven man ten believe van yder stoutmoedigen booswigt staan, dien hy kan ontmoeten? Zult gy my zeggen, dat een tweegevegt toont, dat men moed heeft; en dat dit alleen genoeg is, om de schande en het verwyt van alle andere ondeugden uit te wisschen. Ik vraage u dan, welke eer toch zodanig een uitspraak kan voorschryven, en welke reden die regtvaardigen kan? Op deezen voet behoeft een deugniet slegts te vegten, om op te houden een deugniet te zyn; de praaties van een leugenaar worden dan waarheeden, zo dra zy met de punt van den degen worden staande gehouden; en zo men ut beschuldigde van een nederlaag, zoud gy 'er een tweede begaan, om te bewyzen dat die beschuldiging valsch was? Dus kan deugd, en ondengd, eer, en schande, waarheid, en leugen, alles zyn wezen krygen uit den uitslag van een gevegt; een schermzaal is de zeetel van alle gerechtigheid; geen ander regt is 'er dan het geweld; geene andere reden dan de doodslag: alle vergoeding, die men die geenen schuldig is, welken men

men hoont, bestaat daar in, dat men hen vermoort; en alle beledigingen worden even goed door het bloed van den beleedigden, als door dat van den beleediger, uitgewischt? Zo de Wolven reden kavelen konden, zeg my eens, zouden zy wel andere zetregels hebben? Oordeel zelfs in het geval, waar in gy u bevindt, of ik de ongerymdheid van dezelve verzwaaer: Hoe is het toch met de zaak ten uwen opzichte geleezen? Men heeft u van een leugen beschuldigt in eene gelegenheid; alwaar gy waarlyk geloogen hebt. Maar denkt gy dan de waarheid te dooden toffens met den geenen, welken gy straffen wilt, om dat hy die gezegt heeft? Bedenkt gy, wanneer gy u aan het lot van een tweegevegt onderwerpt, dat gy dan den Hemel tot getuigen van een valschheid roept, en hem, die de gevegten beflischt, durft bidden, om eene onregtvaardige zaak te ondersteunen, en om den leugen te doen zegenspraalen. Heeft deeze godslastering niets in zich, dat u verschrikt? Is 'er in die ongerymdheid niets, dat u tegen de borst stuit? Goede God! Hoe rampzaalig is die eer, die niet voor de ondengd, maar voor het verwyrt, bevreesd is, en die u niet toelaat eene beschuldiging van leugen van een ander te verduuren, welke uw hart u reeds te vooren verweeten heeft?

Gy wilt, dat men uit het geene men leeft, nut voor zich zelve trekke: maak dan u zelve ook 't geene gy geleezen hebt ten nutte, en zoek, of 'er ooit eene uitdaaging op den Aardbodem geschied is, toen die met helden vervuld was? Hebben de dapperste mannen van de Oudheid ooit gedagt, om het ongelyk, dat men hun in persoon had aangedaan, door een tweegevegt te wreken? Zondt Caesar eenen uitdaagingsbrief aan Cato, of Pompejus aan Caesar, voor zo veel onderlingen hoon, als zy elkanderen hebben aangedaan; en is de grootste veldheer van Griekenland ooit voor eerloos gehouden, om dat hy zich met stokslaagen had laten dreigen? Verandering van tyden, zult gy zeggen, baart verandering van zeeden; ik weet het: maar zyn 'er dan geene andere dan goede gewoontens; en mag men niet onderzoeken, of de gewoontens, die op een tyd in gebruik zyn, die geene zyn, welke de waare eer vereischt? Neen, die eer is niet veranderlyk; zy hangt noch van tyden, noch van plaatzen, noch van vooroordeelen af; zy kan noch verouderen noch op nieuw gebooren worden; zy heeft haare eeuwigduurende bron in het hart van den deugdzaamen man, en in den onveranderlyken regel zyner pligten. Zo de verstandigste, de kloekmoedigste, de deugdzaamste volken van de wereld, geene tweegevegten gekend hebben; zeg ik, dat dezelve geene instelling van de eer zyn, maar eene afgryfslyke en Barbaarsche gewoonte, die haaren woesten oorsprong waardig is. Maar dan is noch de

V. DEEL.

F 2

vraag,

vraag, wanneer ons eigen leeven of dat van een ander gevaar loopt, of dan de man van eer zich naar de gewoonte schikken moet, en of 'er in zulken geval niet meer waare moed gelegen is in zich tegen het gebruik te kanten, dan in het zelve te volgen? Wat zou, naar uwe gedagten, die geene, welke zich naar het gebruik wil rigten, op zulke plaatsen doen, daar een gansch tegengestelde gewoonte stand grypt. Zou hy te Messina, of te Napels, zynen vyand op den hoek van een straat gaan opwagten, om hem van agteren met een ponjaard te grieven? Dat heet in die landen braaf te ayn, en de eer bestaat aldaar niet, in zich door zynen vyand te laten vermoorden; maar in hem zelfs het leeven te beneemen.

Wagt u dan, dat gy den geheiligden naam der eer met dat woest vooroordeel verwacht, 't welk alle deugden in de punt van eenen degen stelt, en niet geschikt is, dan alleen om kloekmoedige guiten te maaken. Het zy zo, dat deeze gewoonte kan vergoeden 't geen 'er aan de eerlykheid ontbreekt; overal waar eerlykheid regeert, is daar dan zulk een middel tot vergoeding niet onnoodig? en wat moet men van diengeenen denken, die zich aan de dood bloot stelt, om zich te ontslaan van de verpligting van een eerlyk man te wezen? Ziet gy niet, dat de misdaden, welke de schaamte en de eer niet verhinderd hebben, bedekt en vermeenigvuldigd worden door de valsche beschaamdheid en de vrees van gelaakt te worden? Deeze verkeerde schaamte is het, die den mensch tot eengeveinsden, en tot eenen leugenaar maakt. Zy is het, die hem het bloed van zynen vriend vergieten doet om een onbescheiden woord, 't welk hy behoorde te vergeeten, of om een verwyf, 't geen hy verdient, en echter niet kan verdraagen. Zy is het, die een bedroogen en vreesagtig Meisje in eene helsche razernye verandert. Zy is het, Groote God! die de hand der Moeder wapenen kan tegen de tedere vrugt. Ik voel myn ziel op dat verschrikkelyk denkbeeld bezwyken, en ik zeg ten minsten hem, die de harten doorgrond, dank; dat hy verre van het myne die yffelyke eer heeft afgeweerd, welke niets anders dan misdaden inboezemt, en de natuur zelfs doet sidderen.

Keer dan weder in u zelven, en beschouw, of het u geoorloofd is, met bedaard overleg het leeven van een mensch aan te tasten, en het uwe in de weegschaal te stellen, ter voldoening van eene barbaarsche en gevaarlyke opvatting, welke geen redelyk grondbeginzel heeft; en of de droevige nagedagtenis van 't bloed, in zulk eene gelegenheid vergooten, op kan houden in het binnenste van 't hart, van hem, die het zelve heeft doen vlieten, wraak te roepen. Kent gyeenige misdaad, die aan den moedwilligen doodslag gelyk is; en zo de menschelykheid de grondslag van alle deugden is, wat zal men dan

dan toch van een bloedig en ontaard schepzel denken, dat de-
 zelve in 't leeven van zyns gelyken durft aantasten? Hebt gy
 vergeeten, dat de Burger zyn leeven aan zyn Vaderland schul-
 dig is; en geen regt heeft daar over zonder het verlof der
 wetten te beschikken; veel min dan tegen derzelver verbod
 aan? O myn vriend! Indien gy de deugd opregtelyk bemint,
 leer haar dan naar haare wyze dienen, en niet naar de wyze
 der menschen. 't Zy al eens zo, dat daar uit eenig ongemak
 voortkome. Is dan dit woord van deugd niet meer by u, dan
 een ydele naam: en zult gy niet anders deugdzaam zyn, dan
 wanneer het u niets behoeft te kosten zodaanig te weezen?

Maar welke zyn toch in den grond die ongemakken? De
 praatjes van leedige, van slegte luiden, die zich met de ram-
 pen van anderen zoeken te vermaaken, en gaarne altoos iets
 nieuws zouden willen hebben om te verhaalen. Eene groote
 beweegreden, waarlyk, om elkanderen te ontzielen! Zo de
 Wysgeer en de man van verstand zich in de grootste zaaken
 van het leeven naar de zinnelooze redenen der meenigte zullen
 schikken, waar toe dient dan toch die omslag van letteroef-
 ningen, om in den grond niet anders dan een gemeen mensch
 te weezen? Gy durft dan uw misnoegen niet aan pligt, aan
 agting, aan vriendschap opofferen, uit vreeze dat men u be-
 schuldigen zal van voor de dood vervaard te zyn? Wiek en weeg
 de zaaken toch, myn waarde vriend, en gy zult vry wat meer
 laagheid in de vreeze voor dit verwyf vinden, dan in die voor
 de dood zelfs. De grootspreeker, de laffe ziel, wil met alle
 geweld voor braaf doorgaan. Maar de waare moed, hoe zeer
 onopgesmukt, is zig zelve sieraads genoeg. Hy die veinst
 de dood zonder schrik onder de oogen te zien, liegt. Elk
 mensch vreesf te sterven. Dit is de groote wet van alle
 gevoelige wezens, zonder welke het geheele sterfelyke
 geslacht wel haast vernietigt zou zyn. Deeze vrees is een een-
 voudige beweeging der natuur, niet alleen onverschillig, maar
 zelfs goed in haar zelve, en overeenkomstig met de orde.
 Al wat dezelve schandelyk en laakenswaardig maakt, is dat
 zy ons beletten kan wel te doen en onze pligten waar te nee-
 men. Zo de lachheid nopit een beletzel voor de deugd was,
 zou zy ophouden eene ondeugd te zyn. Al wie meer aan het lee-
 ven, dan aan zynen pligt, gehegt is, kan niet grondig deugdzaam
 weezen: dit stem ik toe. Maar verklaar my eens, gy die in 't
 gebruik der reden uw eer stelt, wat soort van verdiensten men
 daar in vinden kan, dat men de dood uittart, om een mis-
 daad te bedryven? Indien het eens waar was, dat men zich
 veragtelyk maakt, wanneer men weigert te vegten, welke
 veragting is toch meer te vreezen; die van anderen, wanneer
 men wel doet; of die van zich zelve, wanneer men kwalyk

V. DEEL.

F 3

han.

handelt? Geloof my, hy die zich zelve waarlyk agt, is wel-
nig gevoelig aan de onregtvaardige veragting van een ander,
en vrees niets anders, dan die waardig te zyn: want het goe-
de en eerlyke hangen niet van het oordeel der menfchen, maar
van den aard der zaaken af; en wanneer de geheele aarde de
daad goetkeurde, die gy doen wilt, zy zou daarom niet min-
der fchandelyk zyn. Doch 't is valfch, dat men zich zou ver-
agtelyk maaken, wanneer men uit een grondbeginfel van
deugd weigert, zich in een tweegevegt te begeeven. De op-
regte man, wiens ganfche leeven zonder vlek is, en die nooit
eenig teken van lafheid gaf, zal weigeren zyne handen met
een doodflag te bezoedelen; en zal er niet dan te meer om
geagt worden. Altoos gereed, om zyn Vaderland ten dienft
te ftaan, de zwakken te befchermen, de gevaarlykfte pligten
te voldoen, en in alle regtvaardige en eerlyke gelegenheden
het gden hem lief en waard is ten kofte van zyn bloed te ver-
deedigen, toont hy in alle zyne handelingen die onwrikbaare
ftandvastigheid, die men nimmer zonder den waaren moed be-
zit. In de geruithed van zyn geweeten gaat hy niet opgehée-
ven hoofde; hy vlugt noch zoekt zynen vyand niet. Men kan
lygtelyk zien, dat hy minder vrees te fterven, dan kwaad te
doen, en dat hy de misdaad fchuwt, en niet het gevaar. Zo de
laage vooroordeelen zich een oogenblik tegen hem verheffen,
alle de daagen van zyn vroom en onberispelyk leeven zyn zo
veele getuigen, die dezelve kragteloos maaken, en in een ge-
drag, dat zo wel aan een hangt, oordeelt men over eenedaad
naak het rigtfoer van alle de andere.

Maar weet gy, wat deeze gemaatigdheid voor een gemeen
menfch zo ongemakkelyk maakt? Het is de moeite, om de-
zelven met waardigheid fttaande te houden. Het is de noodzaak-
lykheid om naderhand geene laakenswaardige daad te betry-
ven; want zo de vrees van kwaad te doen hem niet weer-
houdt in die laafte geval, waarom zou zy hem in het andere
weederhouden hebben, daar men veel natuurlyker beweegre-
den kan onderftellen? Men ziet dan wel, dat deeze weigering
niet uit deugd; maar uit lafheid, voortkomt; en men fpot met
reden met eens nauwgezetheid, die niet dan in het gevaar ge-
booren wordt. Hebt gy niet opgemerkt, dat de luiden, die
zo ligt vuur vatten, en zo gereed zyn om anderen uit te daa-
gen, meest zeer slagte menfchen zyn; die, uit vreeze dat men
hun openlyk de veragting toonen zal, die men voor hun
heeft; zich toeleggen om door eenige gevechten, ter verdeedi-
ging hunner eer ondernoomen, de eerloosheid van hun gehee-
le leeven te bedekken? En pakt het u, zulke menfchen na te
volgen? Men zondere ook die geen en hier uit, die van den
kryg

kryg hun baroep maaken; en hun bloed voor geld verkoopen: die, hunne plaats willende behouden, naar hun belang uitrekeneu, wat zy aan hunne eer schuldig zyn; en op een daalder na weten, hoe veel hun leeven waardig is. Myn vriend, laaten alle deeze luiden vegten. Niets is minder eer waardig, dan die eer, waar van zy zo veel gerugts maaken. Het is niets anders dan eene zinnelooze gewoonte, eene valsche navolging van de deugd, die zich met de grootste wanbedryven opschijnt. De eer van een man, als gy is, is niet in de magt van een ander. Zy is in hem zelven, en niet in het begrip van 't volk; zy wordt noch door den deegen, noch door het schild beschermd, maar door een deugdzaam en onbezinnelyk leeven; en deeze fryd vereischt meer moeds, dan de andere.

Volgens deeze gronden moet gy den lof, dien ik ten allentye de aan de waarheid dapperheid gegeven heb, overbrengen met de veragting, die ik altoos getoond heb voor valsche braaven. Ik bemisleid den van moste en kan geen laffe zielen verdragen: ik zou een bange minnaar; die de vrees, voor het gevaar deelt vlieden, van de hand wyzen en ik denk, gelyk alle vrouwen, dat het vuur van de dapperheid dat der liefste meer doet ontvonken. Maar ik wil, dat de moed zich in wettige gelegenheden toont, en dat men zich niet haast daar van, buiten noodzakelykheid, eene ydel verzooning te maaken, even als of men bevreesd was; die elve in geval van nood niet weder te zullen vinden. Daar is 'er, die eene uiterste pooging doet, en zich eens laat zien, om het regt te hebben zich voor het overige van zyn leeven te verbergen. De waare moed heeft meer standvastigheid en minder drifts: zy is altoos het geen zy weezen moet; men behoeft haar niet op te wekken, noch te betrugelen; de man van eer draagt haar overal met zich mede; in een gevegt tegen den vyand; in een gezelschap ten dienste van de afwezenden, en ter verdediging van de waarheid; op zyn bed tegen de aanvallen van de pyn en van de dood. De kracht der Ziele, die deeze moed inboezemt, is in alle gelegenheden van nut. Zy stelt de deugd altoos boven al wat haar voor kan koomen; en bestaat niet in het vegten, maar in niets te vreezen. Dit is, myn Vriend, dat soort van moed, het welk ik dikwils gepreezen heb, en 't welk ik in u begeer te vinden. Al het overige is niets, dan onbezonnenheid, buitenpoorigheid, en woestheid. Het is eene laagheid zich daar aan te onderwerpen; en ik veragt den geenen, die een onnattig gevaar zoekt, niet minder dan hem, die voor een gevaar vliedt, 't welk hy onder de oogen behoort te zien.

V. DEEL.

Ik

Ik heb geoordeeld, myn Vriend, in een stof, die zo zwaar-
 wigtig was, als dooze, de reden alleen te moeten doen spreek-
 ken; en u de zaaken nauwkeurig, zo als zy zyn, onder het
 oog te moeten brengen. Indien ik die, zo als ik ze beschouw,
 had willen schilderen; en de hartstogten en de menschelykheid
 had willen doen spreken, zou ik een ganz andere taal ge-
 bruikt hebben. Gy weet, dat myn Vader in zyn jeugd het
 ongeluk gehad heeft, iemand in een tweegevegt te dooden. Die
 man was zyn vriend. Zy vogten tegen hun zin; het zinne-
 looze punt van eer noodzaakte hen 'er toe. De doodelyke
 steek, die den eenen van het leeven beroofde, ontnam den
 anderen de rust voor altoos. De droevige wroeging heeft nim-
 mer sedert dien tyd zyn hart verlaaten; somtyds hoort men
 hem in de eenzaamheid huilen en zugten; hy verbeeldt zich
 noch het staal te voelen, 't welk, door zyn wreede hand aan-
 gedreeven, het hart van zynen vriend doorgriest; hy ziet zyn
 bleek en bloedig lighaam in de schaduwen van den nagt; hy be-
 schouwt al sidderende de doodelyke wond; hy wenschte wel
 het bloed, dat daar uit loopt, af te wischen; de schrik be-
 vangt hem; hy gilt het uit; dat yffelyk lyk houdt niet ophem
 te vervolgen. Sedert vyf jaaren, dat hy den dierbaaren
 steun van zynen naam, en de hoop van zyn geslagt verloren
 heeft, verwytt hy zich deszelfs dood, als eene regtvaardige
 straf van den Hemel, die in zynen eenigen Zoon den ongelukki-
 gen Vader gewrooken heeft, dien hy van den zynen beroofde.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
 by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
 zullen verders by hen, en in alle Nederland-
 sche Steden, by de Boekverkoopers, des
 WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE
PHILANTHROPE.

N°. 229.

Den 18 FEBRUARY 1761.

*Una salus sanis nullam potare salutem,
Non est in pota vera salute salus.*

OWENUS.

❀❀❀ Oe moeielyk het zy, met het schryven van
❀❀❀ **H** Weeklyksche Vertooogen aan een iege-
❀❀❀ lyk genoegen te geeven, ben ik onlangs
❀❀❀ wederom duidelyk ontwaar geworden uit
twee Brieven, die ik mynen Leezeren thans zal me-
dedeelen. De spelling des eersten, die zo slegt was,
dat ik daar uit alle reden heb om te denken, dat de-
zelfde door een man van aanzien geschreeven is, heb
ik wat veranderd: doch buiten dat geef ik dien
woordelyk uit, zo als ik den zelven ontfangen heb.

Myn Heer de PHILANTHROPE,

Gifferten heeft men my een uwer Blaadjes laten lee-
zen, dat voorleeden week 's uitgekomen, en my
ten hoogsten gechoqueerd. Gy zo wel, als de Schry-
ver van den Brief, dien gy in dat Blaadjie hebt uitge-
geven, hebt het beiden zeer gelaaden op de gewoon-
te van op malkanders gezondheid te drinken, en zo uw
raad wat ingang vindt, begryp ik, dat dit gebruik wel
haast afgeschafft zou weezen. Maar meent gy, myn
Heer de Philanthrope, dat het u zo mooi staat, om
maar met alles de gek te steeken, wat u niet bevalt,
en over alles uit der hoogte uwe gedagten te zeggen,
V. DEEL. G t zy

't zy gy 'er verftand van hebt, of niet? Neen waaragtig, Man, het voegt u in 't geheel niet over zulke zaaken te fchryven, die niet tot uw departement behooren, en gy zoud wel doen, dat gy u by uw leeft hieldt. Bemoei je, zo veel als je wilt, met over de Zedekundige Stoffen, en over Eer en Deugd Vertoogen te maaken. Dat zeggen ze, dat je goed doet, en dat wil ik wel gelooven, hoewel ik 'er eigentlyk niet over kan oordeelen. Maar of het drinken van gezondheid nuttig en plaizierig is, of niet, daar over moet gy niet praaten; en het oordeel hier over moet gy aan my en andere braave luiden overlaaten, die daar van door de ondervinding meer verftand hebben, dan kaale Auteurs. Zeg me toch eens, bid ik u, wat is 'er in die gewoonte, waarom dezelve door een regt verftandig man afgekeurd zou moeten worden. Gy geeft voor, dat het drinken van Conditien een gruwelyk geweld in een groot gezelfchap maakt, dat uwe ooren kwetft, en waar door zeer dikwyls verftandige discoursfen afgebrooken worden. Maar wat zegt dit nu toch, als men 't wel inziet? Wanneer men by elkanderen komt om te eeten, te drinken, en vrolyk te zyn, wat heeft men dan met ernstige discoursfen van nooden, die een ordentelyk mensch dikwyls maar droefgeestig maaken? En of men in een gezelfchap over Filofofie, of over de Hiftorie van ons Land, of waar 't ook over zy, fpreekt, ik voor my, en veele andere fatzoenlyke luiden alhier, weeten daar toch niets van, en vinden ons genoodzaakt, wanneer de een of andere pedant diergelyke gesprekken oppert, met onze monden toe te zitten; en daarom ben ik ook altyd hartelyk bly, wanneer zulke verveelende discoursfen door het drinken van een gezondheid afgebrooken worden. En wat wyders het geraas betreft, dat hier door veroorzaakt wordt, gy moet wel teere ooren hebben, zo dit u lastig valt. Wat my belangt, ik ben nooit vrolyker, als wanneer 'er veel leeven in een gezelfchap is; en ik vind, dat men zich nooit beter diverteert, als wanneer men allegaër met malkanderen in 't honderd fchreeuwt, zonder dat men iemand kan verftaan.

Ondertulichen, al was het eens zo, dat de redenen,
die

die gy tegen het drinken van gezondheidten hebt ingebracht, eenigzins gegrond waren, dan behoort gy evenwel noch niet tegen die gewoonte te schryven, om dat 'er noch veel grooter ongemakken uit het afschaffen van dezelve zouden voortkoomen. Immers zou 'er dan byna nooit occasie weezen, om zich zelve of een ander vol te maaken; en wat zou men daar door al een plaizier in zyn leeven moeten missen. Ik ben thans noch maar een en vyftig jaar oud; hoevel de meeste menschen my voor zeventig aanzien, doch ik durve my ook vleien, dat 'er rykelyk zo veele Oxhoofden Wyn door myn keelgat geloopen zyn, dan door dat van den heevigsten drinker, die ooit den ouderdom van tagtig jaaren bereikt heeft. Maar wat heeft het my gedurende dit myn leeven niet een vermaak gedaan, dat ik aan zo veele honderden van menschen, die zich in myn gezelschap bevonden hebben, een roes heb kunnen geeven.

Ik heb weinig of geen begaaftheeden, die my aangenaam voor de zaamenleving zouden hebben kunnen maaken; en ik zou daarom als een vergeeten mensch geleefd hebben, en by niemand in eenige agting geweest zyn. Maar nu heeft het talent van anderen van de bank te drinken my overal beroemd en geëerd gemaakt. Myn Rynsche, Pontac en Bourgonuien Wyn zyn over al bekend, en de uitneemende grootheid van de glaazen, waar uit ik drinke, mitsgaders de quantiteit van wyn, die ik stuwen kan, zo als ook de fameuse exploitien, die ik tegens de sterkste drinkers van myn tyd gedaan heb, zyn byna 't geheele Land door beroemd. Wat heeft het my niet meenigmaalen het grootste vermaak des Waerelds gegeven, dat ik stoute blaaskaaken, die het tegen my durfden waagen, en zich beroemen dorsten my een knip te zullen geeven, spraakeloos en zonder gevoel van hunne stoelen heb zien vallen, terwyl ik noch in staat bleef om voort te drinken; en hoe plaizierig is het in 't algemeen niet, wanneer men naderhand in een gezelschap verhaalen kan; dien avond was Pieter zo vol, dat hy alles weer kwyt raakte, en toen heb ik Paulus zo stom dronken gemaakt, dat hy naar bed gedraagen moest worden.

V. DEEL.

G 2

Waar.

Waarlyk myn Heer, het plezier, dat men geniet met iemand vol te maaken; en het genoegen, dat men dit naderhand met roem vertellen kan; zyn beide zo onbetaalbaar, dat ik niets weet, dat daar by kan haalen. En denk dan eens, hoe jammer het zou zyn, wanneer men dit moest missen; 't geen het gevolg 'er van wezen zou, wanneer men naar uwen raad geene gezondheeden meer dronk. Want zonder dat zyne gasten een knip te geeven, is onmoogelyk. Immers is 'er niemand, die in een gezelschap zich goedsmoeds vol zal zuipen, zo 'er geene gezondheeden gedronken worden. Maar als men dit eerst met kleine glaasjens ordentelyk gedaan heeft, en men stelt dan Pocaalen in op de *beste, het vaderlandje lief*, en diergelyke nobele conditien, dan is 'er altyd middel, om zyne gasten wel besteld naar huis te zenden.

Doch of deeze redenen niet genoeg waren, om u te overtuigen, dat het drinken van gezondheeden ganschelyk niet afgeschaft behoort te worden, zo zal ik u noch nader zeggen, dat 'er in 't gezelschap, waar in ik my gisteren avond bevond, en waar in men uw Vertoog las, ook een zeer geleerd man was, die veel verstand heeft (want hy heeft verscheide dikke boeken uitgegeeven) en die precys weet, hoe de Romeinen en Grieken oudtyds leefden; en al wat zy deden van 's morgens, dat ze opstonden, tot 's avonds, dat zy naar bed gongen, en deeze vindt uw Vertoog zeer pedant, en hy oordeelde, dat het zeer gek was, dat gy die gewoonte in navolging van de Franschen woudt afschaffen; want hy zeide, dat de oude Romeinen altyd gewoon waren geweest, om op malkanders gezondheid te drinken; en die verstandige Natie wist veel beter, wat goed en ordentelyk was, dan de Franschen, die maar nagt en dag beezig zyn om wat nieuws te practiseeren. Ja, Myn Heer de Philanthrope, die geleerde man vertelde ons zelfs, dat de Romeinen de gewoonte hadden, om op de gezondheid van hunne Inclinationen zo veel glazen te drinken, als 'er letters in derzelver naam waren; en dat hy zelfs, uit liefde voor de oudheid, zich meer dan eens in zyn jeugd had volgezoopen, door op die wys op de gezondheid van zyn

Vry.

Vryfter te drinken, die nu zyn Vrouw en *Charlotta Elizabeth* genaamd is. Zie, Myn Heer, dat is wat anders te zeggen, als het geene wy thans doen; en dat waren eerst regt gelukkige tyden. En daarom, veel liever dan dat het drinken van gezondheeden onder ons afgeschafte worde, zo doet in tegendeel uw best, dat die Roomfche gewoonte eens wederom onder ons herleeve.

Ondertuffchen twyffel ik niet, of gy zult zo door myne redenen, als door het gezag van dien geleerden Man, waar van ik zo even gesproken heb, overtuigd zyn, dat gy een verkeerd begrip gehad hebt, en daarom ook geen zwaarigheid maaken, om het zelve terftond te herroepen. Zo dra Gy zulks doet, kunt gy verzekerd zyn, dat ik een pints-pocaaftje op uwe gezondheid zal leegen. Inmiddels blyve ik enz.

7 Febr. 1761.

B I B E R I U S.

Myn Heer de PHILANTHROPE,

Alle donderdagen heb ik een vast gezelschap met negen goede vrienden, alwaar wy ten zes uren byeen koomen, en ten negen uren fcheiden. De meesten van ons zyn Renteniers; doch eenige weinigen doen noch negotie. Geen van ons allen bemint het spel, en sommigen houden het zelfs voor zondig; en hiérom brengen wy den tyd alleen met praaten door. Doch terwyl wy geen van allen gestudeerd hebben, en daarenboven tot die jaaren gekoomen zyn, in welken de dartele redenen der driftige en minzieke jeugd beginnen te verveelen; zo begrypt gy, dat onze gesprekken noch zeer verftandig, noch ook zeer wild zyn; maar dat wy ons meest beezig houden met elkanderen te vertellen, wie van onze kenniffen gestorven is, en wie 'er gaat trouwen enz., en voorts met over het nieuws van belang uit de Couranten te redeneeren; hoewel dit laatste onderwerp ons ook juist niet veel stof tot discours verschaft, dewyl wy geen van allen polityken zyn. Verder kunt gy uit het een en ander ligtelyk opmaaken, dat onze conversatie niet zeer levendig is, en, om de waarheid te zeggen, het gebeurt wel eens, dat wy gansche poozen alle stil zitten, zonder een woord te spreken. Ondertuffchen is het de gewoonte in ons gezelschap tot hier toe geweest, dat de hospes eerst op de gezondheid van yder

V. DEEL.

G 3

der

der leeden voordrinkt; en dan wederom afzonderlyk op de gezondheid van yder onzer vrouwen, want wy zyn alle getrouwd; waar na vervolgens de kinderen, van elk in 't byzonder, zo veelen 'er onder ons zyn, die daar mede gezegend zyn, gedronken worden, en hier by komen eindelyk de gezondheid der absente vrienden, een glaasje van vriendschap, en een glaasje tot bedanking; zo dat 'er dus in 't geheel op een avond omtrent dertig conditien ingesteld worden, waar op een yder zo veel, of zo weinig drinkt, als hem goeddunkt; doch die echter een soort van leevendigheid in het gezelschap geeven. Maar nu hebben wy deeze week uw 227 Vertoog gelezen, en dit heeft ons in groote verlegenheid gebragt. Gy oordeelt in het zelve, dat het drinken van gezondheeden eene gekke en verkeerde gewoonte is; en wy begrypen, om de waarheid te zeggen, dat uwe redenen, die gy daar tegen gebruikt hebt, niet ten eenenmaale ongegrond zyn. Wy wilden daarom die gewoonte in ons gezelschap ook wel afschaffen. Maar 't geen ons hier in verlegen maakt, en 'er niet toe kan doen besluiten, is, dat wy geen kans zien, op wat wyze wy het overschot van tyd, dat hier uit in ons gezelschap zal voortkoomen, best besteeden zullen. Wanneer Uw Ed. nagaat, dat tot het drinken van ydere conditie, met het inschenken der glaasjens enz., omtrent twee minuuten vereischt worden, zo kunt gy begrypen, dat de dertig conditien, waar op ik u gezegt heb, dat wy meest drinken, omtrent een uur tyds weg neemen; en dus een derde deel van den tyd, die wy met elkanderen doorbrengen. Maar als wy nu niet meer op malkanders gezondheid drinken, zal dat geheele uur overschieten; en hoe dit te vervullen? Het ontbrekt ons nu reeds aan stof van discours; en dan zullen wy waarschynlyk de helft van den ganschen tyd, dien wy byeen zyn, malkanderen spraakeloos moeten zitten aankyken.

In deeze onze verlegenheid hebben wy beslooten, Myn Heer, onzen toevlugt tot u zelfs te neemen, en ik verzoek u uit onzer aller naam, dat gy ons eens raaden wilt, hoe ons in 't vervolg te gedraagen. Zou het in ons geval misschien niet maar het best weezen, dat wy ons by onze oude gewoonten hielden; en by continuatie onze gewoone lyst van gezondheeden afdranken; of anders bidden wy u, dat gy ons iets aan de hand wilt geeven, waar mede den ledigen tyd, die 'er anders by ons zal overblyven, gevoeglyk door te brengen. In verwagting van antwoord blyve ik enz.

Amsterdam 11 Febr. 1761.

SIMPLICIUS.

Om

Om deezen laatsten Brief eerst te beantwoorden, zal ik den Heer SIMPLICIUS zeggen, dat hy en zyn gezelschap best zullen doen, zich aan hunne oude gewoonte te houden. Ik heb het drinken op elkanders gezondheid alleen voor zo verre afgekeurd, als daar door dikwyls verstandige en nuttige gesprekken gestoord wierden, en het dus onaangenaame uitwerkingen had. Doch in zyn gezelschap schynt daar voor niet te vreezen te zyn; en zy kunnen daarom, naar myne gedagten vryelyk, tot vervrolyking hunner droomende conversatie hunne gewoone reeks van condities drinken.

Wat nu den Heer BIBERIUS betreft, deezen weet ik niet, of ik wel moet beantwoorden. Gelukkig is het voor onze Eeuw, ('t geen wy aan de navolging de Franschen te wyten hebben) dat dit soort van luiden, als hy, die hunne eer stellen in elkanderen te bezuipen, zeer zeldzaam meer gevonden wordt. Doch voor zo verre 'er noch sommigen hier en daar zyn, die in die beestagtigheid hun vermaak scheppen, laaten zy op malkanders gezondheid drinken, terwyl zy elkanders ziel en lighaam bederven, of niet; het is my ten eenenmaale onverschillig. Met weezens, die zich beneeden de beesten stellen, welken nimmer meer eeten, of drinken, dan hunne nood vereischt, moet men geen reden gebruiken: dewyl zy voor dezelve niet vatbaar zyn.

Zie hier nu noch een Brief, dien ik mede in de voorleeden week ontfangen heb.

Myn Heer PHILANTHROPE,

DE schryver van den Brief met de Letters P. T. getkend, dien gy in uw No. 227. hebt uitgegeeven, spreekt in denzelfen meer dan eens over *de Bon Ton*; en dit doet my de vryheid neemen, om hier over aan Uw Ed. te schryven. Ik heb zeer dikwyls in gezelschappen over de luiden van de *Bon Ton* hooren spreken, zonder dat ik het tot hier toe ooit regt heb kunnen verneemen, wat soort van menschen dit eigenlyk was; en wat die naam toch zeggen wilde. Alleenlyk heb ik begrepen, dat het meest luiden van rang waren, die men met dien naam bestempelde; en dat die geenen, die over de

Bon

V. DEEL.

Bon Ton railleerden, meest altoos nydig waren, dat zy met de zulken, die zy van de *Bon Ton* noemden, geen gezelschap konden houden. Ik bid u derhalven, dat gy de goedheid wilt hebben; my eens te onderrichten, waar in het bestaat, dat men van de *Bon Ton* is; en wat die naam toch betekent. Gy kunt verzekerd zyn, dat gy hier mede veel menschen verplichten zult, en inzonderheid ook hem, die zich noemt enz.

Amsterdam 13 February 1761.

J. WEETGRAAG.

Den Schryver van deezen Brief moet ik tot myn leedweezen betuigen, dat ik, zo min als hy, weet, wat eigenlyk de *bon ton* uitmaakt. De maatige omstandigheeden, waar in ik met de mynen leewe, en die ik mynen leezeren meer dan eens gezegd hebbe, laten my niet toe, om met dat slag van luiden te verkeeren, 't welk meest onder dien naam begreepen wordt. Ik weet wel, dat 'er in een Toneelstukje, de *Hagenaar te Enkhuizen* genaamd, dat voor twee of drie jaaren alhier uit het Fransch vertaald is, eene beschryving van de luiden van de *bon ton* gevonden wordt, die hun niet veel eer aandoet; maar of dezelve voldoende is, en of de maaker van dat stukje, dezelve genoeg gezien heeft, om 'er over te kunnen oordeelen, kan ik niet zeggen. Ondertusschen verzoek ik, zo 'er luiden van de *Bon Ton*, of anderen zyn, die zich genoegzaam in staat kennen, om hier van goede berichten te geeven, dat zy my dezelve willen toezenden, en ik zal die vervolgens aan myne Leezeren mededeelen.

S.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandsche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE
PHILANTHROPE.

N°. 230.

Den 25 FEBRUARY 1761.

*Judex ipse sui totum se explorat ad linguam.
Non prius in dulcem delectat lumina somnum,
Omnia quam longi reputaverit acta diei.
Quo prætergressus; quid gestum in tempore; quid non:
————— nam dicto —————
Perstrictus quisquam: —————*

AUSONIUS

⚡⚡⚡ Blyk es niets menschelyker is, dan te
« G » dwaalen, vooral in zulke zaaken, van
« G » welke wy niet door ons zelve, maar
⚡⚡⚡ door de berichten van anderen kennis
krygen; zo is 'er ook, naar myne gedagten, niets
meer met den pligt van een eerlykman overeenkom-
stig, wanneer hy, door anderen misleid, eene on-
waarheid verspreid heeft; dan dat hy die, zo dra
hy beter onderricht wordt; terstond herroepe: in-
zonderheid, wanneer het valsche verhaal eenigen
kwaaden invloed op 't gemeen, of nadeelige gevol-
gen voor byzondere personen, zou kunnen hebben.
Doch daar dit, aan den eenen kant, de pligt van een
deugdzame mensch is, zo meen ik ook, aan de andere
zyde, wanneer hy daar aan voldoet, en den geenen,
welken hy, verkeerdelyk onderricht zynde, beledigt
mocht hebben, wederom in zyne eer herstelt; dat
dan de beledigde niet alleen daar mede genegen

V. D E E L.

H

Be-

behoort te neemen; maar dat men hem ook in dien gevalle verder geen lasterzucht of kwaadaardig oogmerk kan of mag toeschryven.

Deeze myne manier van denken zynde, zo vind ik my derhalven thans verplicht, om mynen Leezeren kennis te geeven, dat het geval, 't welk ik hun in het 225ste deezer Vertoogen, in een Brief van iemand, die zich ORTHODOXUS noemt, heb medegedeeld, onwaaragtig en verdigt is; en dat de Leeraar, die aldaar ATHLETA wordt genoemd, zich nimmer aan zodaanige ongerymdheid heeft schuldig gemaakt, als in dien Brief verhaald wordt. De Schryver van zekere gedrukte *Aantekeningen op den PHILANTHROPE*, No. 225, die voor weinige dagen onder den naam van ALETHOPHILUS in 't licht gekoomen zyn, heeft het verhaal van ORTHODOXUS met regt van valscheid beschuldigd. Hy heeft het Publyk naar waarheid onderricht, dat al het geene tot die vertelling aanleiding gegeven heeft, alleenlyk daar in heeft bestaan, dat, de Leeraar, die men oordeelt onder den naam van ATHLETA bedoeld te zyn, voor eenige weeken op de doopbeurt zynde, men hem een Kind aanbod, wiens naam de Doophefter zodanig uitsprak, dat de Predikant niets anders dan Ag verstondt. Deeze hadt hier op ten tweeden- en derdenmaale naar den naam des Kinds gevraagd; doch zonder iets meer uit de Doophefter te kunnen verstaan, die inmiddels zeer ontsteld scheen. Einde-lyk hadt hy door de aanweezende Ouderlingen van mond tot mond aan den Grootvader doen vraagen, hoe het Kind genoemd moest worden; die zo dra niet gezegd had, dat hy verzogt, dat het AGNES zou heeten, of de Leeraar had het met dien naam gedoopt, zonder dat 'er eenig gesprek

fprek van dien aard, als ORTHODOXUS vertelt, was voorgevallen, of dat de tuffchenkomst van eenen anderen Leeraar hier toe noodig was geweest. Dit is, volgens de opgave van ALTERNATUS, de waare gebeurtenis. En na dat ik, na het leezen zyner Aantekeningen, my aan die geenen vervoegd hebbe, die by het bedoelde voorval zyn tegenwoordig geweest, kan ik met volle zekerheid mynen Leezeren zeggen, dat zyn verhaal voor volkomen waaragtig moet gehouden worden; en dat dat van mynen Correspondent ORTHODOXUS ten eenenmaale bezyden de waarheid en verzonnen is. Ik betuige daarom, dat het my leed is, het laatste te hebben uitgegeeven; en dat ik bygevolg ook de aanmerkingen, die ik op die gebeurtenis, zo als ze door ORTHODOXUS verhaald was, gemaakt hebbe, thans ten eenenmaale voor ongegrond houde.

Zie daar eene erkentenis, tot welke de liefde van de waarheid, en het geen ik aan mynen eevennaasten schuldig ben, my alleen gebragt heeft; terwijl anders het geval in den Brief van ORTHODOXUS op zulk eene wyze verhaald was, dat niemand zich het zelve gevoeglyk kon aantrekken, om my tegen wil en dank tot herroeping te dwingen. Ik hoope, dat de Leeraar, die door ORTHODOXUS schynt betekend te zyn, voor zo ver hy zich daarmede beledigd mogt gehouden hebben, met deeze openlyke herroeping genoeg zal neemen. Wat my belangt, ik erken myn misflag te gereeder en te blymoediger, om dat ik my zelve van niets anders, dan, ten hoogften genoomen, van eene geringe onvoorzigtigheid schuldig kenne, die echter waarlyk van het kleinste soort is. Het verhaal van het geval, zo als ik het hebbe uitgegeeven, is my

V. DEEL.

H 2

woor-

woordelyk zodaanig medegedeeld, zonder dat ik daar in eenige verandering gemaakt hebbe. De aanmerkingen zyn alleen de myne, en die houde ik staande, dat ten hoogsten gegrond zouden wezen, indien de zaak waarlyk zo was voorgevallen, als ORTHODOXUS opgeeft. Verder heb ik zyn verhaal niet uitgegeeven, dan na dat ik eerst in de Stad, waar uit het zelve my was toegezonden, had doen verneemen wat 'er van de waarheid deezer gebeurtenis was; en van daar, door een onzydig en verstandig Man, bericht had gekreegen, dat dezelve waarlyk op die wyze openlyk verhaald wierdt. Na dit bericht (dat niemand vreemd zal voorkomen, die in agt neemt dat ALETHOPHILUS zelf zegt, dat hy *de verdichte gebeurtenis, die in den Brief van ORTHODOXUS voorkomt, reeds eer de PHILANTHROPE No. 225. in de wacwelt was, met betrekking tot den Leeraar, dien hy oordeelt bedoeld te zyn, heeft hooren verhalen*) meende ik den Brief van ORTHODOXUS, die ik echter genoegzaam begreep dat schertzend geschreeven was, te moogen uitgeeven; en oordeelde teffens, dien met zodanige aanmerkingen te moeten verzellen, als waar mede ik dat Vertoog geeindigd hebbe. ALETHOPHILUS moge daar op schelden, zo veel hy wil; en hy roepe

Naar 't oud gebruik en de Kerkelyke Zeden

het Zwaard der Voesterheeren van de Kerk te hulp tegen myne stoute uitdrukkingen; ik ben verzekerd, dat verstandige en bedaarde Leden der openbaare Kerk myne berisping, in onderstelling, dat het geval waarlyk zo gebeurd was, als ik my toen verbeeldde, niet te streng zullen vinden: en gelyk men my, na al het geene ik tot hier toe gezegt hebbe,

be, op zyn hoogst van eene geringe onvoorzigtigheid zal kunnen beschuldigen, zo vertrouwde ik ook teffens, dat yder daar uit overtuigd zal moeten zyn, dat het geene kwaadaardigheid of schimpacht van myne zyde geweest is, die my den Brief van ORTHODOXUS heeft doen uitgeeven, en dat ik door deeze herroeping al dat geene doe, 't welk men van een braaf Man, die zonder zyn toedoen gedwaald heeft, vergen kan.

Ik zal my wyders niet inlaaten in een wedenlegging van alle de bitze verwytingen, en scherpe uitdrukkingen, waar mede de *Aantekeningen* van ALETHOPHILUS, hoewel zonder grond, vervuld zyn. Het schynt toch, dat die geenen, welken de Christelyke Zagmoedigheid meest aan anderen voorhouden en met den mond belyden, die het minst voor zich zelve betragten, wanneer zy, of de hunnen, in omstandigheeden geraaken, in welke de oefening van die Hoofddeugd voornaamlyk te passe komt; en ik heb intengendeel dikwils opgemerkt, dat dit soort van menschen, beledigd zynde, verre van de zagmoedige Leere des Evangeliums in hunne daaden uit te drukken, intengendeel de kragtige styl en spreekwyzen van den Bybel gebruiken, om hunne beledigers met te meer bitsheid en nadruk te kunnen schelden. Alleenlyk kan ik evenwel niet nalaaten te zeggen, dat ik wel gewenscht had, dat men het berigt, 't geen men nu in die *Aantekeningen* aan het publyk gegeven heeft, my in 't byzonder hadt medegedeeld, dewyl 't, naar myne gedagten, veel gevoeglyker zou geweest zyn, de onwaarheid van het verhaal, gelyk het zonder byvoeging van eenigen eigen naam in den Philanthrope was uitgegeeven, ook zodanig in den Philanthrope te herroepen. Wat my

V. DEEL.

H 3

be-

belangt, ik heb den naam van den Leeraar, die men denkt bedoeld te zyn, en dien ik voor een deugdzaam en verftandig Man houde; zelfs hier niet willen noemen, hoe zeer ALCTHOPHILUS hem genoemd heeft, om dat ik oordeele, dat het volgend geflagt, tot het welk de Verzameling van deeze Vertoogen miffchien koomen zal, niet behoort te weten, dat het publyk gerugt dien Man ooit zodanige beschuldiging, hoe zeer tegen de waarheid, heeft aangewreeven.

Voor 't overige verzoeke ik, by deeze gelegenheid, ernftig aan alle die geenens, die my van tyd tot tyd eenige berigten willen mededeelen, dat zy niet alleen my geene verdigte gebeurteniffen opgeeven, die tot iemands nadeel ftrekken kunnen: maar dat zy zich ook inzonderheid wagten, om, door het fchimpen op byzondere perfoonen, my in geene moeielykheeden te wikkelen. 't Is my reeds meer dan eens gebeurd, dat men zodaanige befchryvingen van Karakters in ftukjes gegeven heeft, die my toegezonden zyn; welke het Publyk noodzaakelyk op particuliere menfchen moeft toepaffen. En wanneer ik dit gemerkt heb, hebbe ik altoos in dezelve eenige verandering gemaakt: doch dewyl ik alle menfchen niet kenne, is 't my onmooglyk hier tegen te voorzien; terwyl echter het ongenoegen, dat uit diergelyke beledigingen fpruit, ongelukkiglyk alleen voor myne rekening komt.

Nu zal ik, om dit blaadje te vullen, mynen Leezeren noch een Brief mededeelen, dien ik reeds voor eenige Maanden ontfangen heb.

Mjn

Myn Heer de PHILANTHROPE!

Zeer dikwyls is in de Kerk myne aandacht op eene gewoonte gevallen, die naar myne gedagten zeer ongerymd is; en daarom wel eens verdient tegengegaan te worden. Ik meen de afzonderlyke Gebedjes, die de meesten der toehoorders voor zich zelve doen, wanneer de Predikant zyne Leerreden geëindigd heeft; en die inzonderheid door zulken, die vroomer willen schynen dan anderen, zo lang uitgerekt worden, dat zy somtyds, wanneer 'er een kind gedoopt moet worden, zo veel tyds duuren, als de Leeraar tot het leezen van het geheele Formulier des Doops besteedt. Wat my belangt, ik vinde in dit laatste geval inzonderheid, het doen van zulke Gebedjes zeer kwaad, niet alleen, om dat het veeltyds uit affectatie voortkomt; maar ook om dat zo een bidder daar door geene behoorlyke aandacht totj het bedienen van den Doop verleent, 't welk echter een zeer aanmerkelyk deel van den Godsdienst uitmaakt. Doch ik kan ook in 't algemeen niet zien, waar toe die afzonderlyke Gebeden nuttig zyn: en ik geloof, dat zy nimmer vrygesprooken kunnen worden van die onnuttige herhaaling van woorden, die de Zaligmaaker in de Heidenen bestraft heeft. Immers wanneer men onderstelt, gelyk ik geloof dat men, op zyn best genomen, moet doen, dat die kleine Tusschen-gebedjes ingerigt zyn, om God te bidden, dat hy het verkondigde woord wil zegenen, zo zyn zy ten eenenmaale overtollig; dewyl men dit

V. DEEL.

dit altoos gezaamenlyk met den Predikant in 't Nagebed op de Predikatie doet.

Men zegge hier tegen niet, dat het Nagebed van den Leeraar zo ingericht is, dat een yders byzondere nood daar in niet is begreepen; en dat het derhalven niet onnuttig kan zyn, dat elk afzonderlyk bidde om het geene hy voor zich zelve behoeft. Ik moet daar op alleenlyk antwoorden, dat een Leeraar, die op den Predikstoel biddende zyne aanspraak tot God niet zodanig inrigt, dat yder zynen toehoorderen daar in begreepen vindt het geene hy noodig heeft, en hem dus al biddende kan volgen, niet begrypt, wat zyn beroep medebrengt; nadien zyn pligt niet daar in bestaat, dat hy uit den naam alleen van sommigen der aanwezenden God aanroep; maar dat hy de mond van de geheele gemeente zy, zonder uitzondering van iemand.

Eens heb ik een verstandig Leeraar ontmoet, die zelf die Tusschen-gebedjes zeer afkeurde; en 't is eenigen tyd geleeden, dat ik my buiten de Stad ergens in de Kerk bevondt, alwaar de Predikant zyn Nagebed zo onmiddelyk aan het eind zynen Leerreden schakelde, dat 'er geene de minste gelegenheid voor het doen van een afzonderlyk Gebed voor iemand der toehoorderen overbleef. Wanneer alle Leeraars dit deden, zou die gewoonte, die altoos onnuttig, en somtyds kwaad is, wel haast ophouden.

Ik ben enz.

IN F U C A T U S.

*Amsterdam,
2 Octob. 1780.*

DE
PHILANTHROPE.

Nº. 231.

Den 4 MAART 1761.

*Heu primæ scelerum caussæ mortalibus ægris,
Naturam nescire Deum! justæ ite precati
Ture pio, caedumque feros avertite te ritus.
Mite & cognatum est homini Deus. —*

SILIUS ITALICUS.

❀❀❀ Enigwerf heb ik op Bededagen, en an-
❀❀❀ **M**❀❀ dere tyden, van den Predikstoel, of
❀❀❀ in 't byzonder, hooren klaagen, dat de
❀❀❀ menschen op dien dag meest uit fleur
of gewoonte ter Kerke gingen, zonder rechte
denkbeelden te hebben van de pligten, die zy
omtrent het Opperweezen, zo in het algemeen,
als op dien dag in het byzonder, in acht moeten
neemen, verre van dat zy dezelve met eenigen y-
V. DEEL. I ver

ver zouden trachten te vervullen. Gelyk ik by my zelve van de waarheid hier van ten vollen overtuigd ben, zoo ben ik, met een, niet minder verzekerd, dat, als de menschen een recht begrip van die pligten hadden, zy, in 't algemeen, die met meer vlyt zouden nakomen. En hierom hoop ik, dat het sommigen myner Leezeren niet kwalijk smaaken, anderen veellicht niet onnuttig zyn zal, dat ik hun eenige invallende gedachten over den Godsdienst, by gelegenheid van den Bededag, door 's Lands Hooge Magten uitgeschreeven, in dit Verzoeg voorstel.

De Godsdienst is de voornaamste zaak, die onze beschouwing verdient. Hy moet het hoogste voorwerp onzer overpeinzingen zyn; want het ware dwaasheid voor ons, ons gedrag in de waereld aan eenen vasten regel te binden, en uit het oog te verliezen dat, 't geen wy schuldig zyn te houden jegens Hem, die dezelve geschaapen heeft.

Hy is zelf, in eenen engeren zin, de eenigste zaak, die men noodzakelyk te betrachten heeft; maar, om zulks wel te doen, moet men hem wel kennen; men moet onderscheid weeten te maaken tusschen den waaren en den valschen; tusschen de Zon, die de Waereld verlicht, en verwarmt, en de Byzonnen, die het schemerend oog bedriegen.

De meeste der beschryvingen, die men, in gevolge zyner denkbeelden, 'er van geeft, gelyken 'er

'er dikwyls weinig nader op, als het broddelwerk van een kladschilder op het meesterstuk van *Rafaël*. Men heeft in alle tyden, en by alle volken, dat schoone tafereel zien mishandelen door onkundige broddelaars; die hebben het met zo harde en ongeschikte trekken mistekend, met zo walgelyke houdingen misvormd, met zo kwalyk geplaatste coleuren misverwt, dat het niet zeer gemakkelyk valt, deszelfs waare schoonheden altyd by den eersten opslag te kennen; Sommigen van hen hebben, dikwerf, den Godsdienst ten toon gevoerd, als een' onverzoenlyken vyand van de Rede, daar ze, inderdaad, niet slechts boezemvrienden zyn, maar zelfs tweelingen, t'ener dragt geboren; tweelingen, die men niet, dan met het onnatuurlykst geweld te pleegen, heeft durven onderstaan, van elkan- der te scheuren; anderen wederom hebben het edelft beeld der waereld door eenen kwaaden smaak getracht te verbafteren; zy hebben, als een gedwonge wykplaats voor schuldigen, doen voorkoomen, 't geen een paleis ter bewooninge aan onze vrywillige keuze moest aanbieden. Van deeze duisterheid in 't Verstand zo veele verwar- ringen in den Wil, en deszelfs uitwerkselen naar buiten; van hier die oneindige reeks van rampen, het menschedom overgekomen, en zo dikwyls ten onregt op rekening van den Gods- dienst gezet, als of die aanleiding hadt gegeven tot zo veele vervolgingen, en verwoestingen, door zulken aangerecht, die (gelyk *Augustinus* in

V. DEEL.

I 2

zy-

zynen tyd reeds zeide) niet Gods waarheid, maar hunne eigen verdedigden; van hier alle die onverschilligheid, en laauwheid van zo veelen omtrent den Godsdienst, als ware hy niet een voorwerp der bespiegelingen en betrachtingen van verstandige en bedaardelyk werkende Wezens waardig, maar het eeuwig erfdeel van suffers, of verdrietige styf hoofden.

Hy is dit niet; niets ter Waereld is zo vriendelyk, zo aanvallig, als hy; hy is van een' blyen aard, en woont by de vrolykheid, by die vrolykheid, die zich by Kennis, Zuiverheid, en Betamelykheid vermaakt; de waare weelde, de keurigste vermaaken zyn zyn erfdeel; en 't ware een plompaard, die deeze elders zocht, dan waar hy woont. Hoe zou hy niet? Angstvalligheid, Wantrouwen, Afkeer, Haat, Bedrog, zyn de ondeugden van eenen laagen slaaf, die eenen noch laagere meester dient; Welgemoedheid, daar tegen, Gerustheid, Achting, Liefde, en Getrouwheid de hoofddeugden van eenen verheeven geest, die den verheevensten aller Gēesten daarom dient, om dat hy in alle mogelyke volmaaktheden oneindig boven hen allen verheeven is, en van die volmaaktheden alle mogelyk gebruik maakt, ten einde hen, zo ver 't mogelyk is, aan hem gelykvormig te doen worden.

Want hier toe heeft hy ons voortgebragt; hier toe de kennis van hem geschonken; hier toe ons met vermogens begaafd; om uit die kennis de pligten te kunnen afleiden, die wy jegens hem hebben

in

in acht te neemen, en die te oefenen op eene wyze, die zyne verheevenheid niet onteere, en met de waardigheid onzer natuur overeenkome. Want dit is de Godsdienst; dit werkt hy. In steê van onnoodige lasten op onze natuur te leggen, verkwikt, en ontlast hy haare schouderen van een veel zwaarder gewigt, waar mede onze veelvuldige dwaalingen, en verkeerde driften die drukken; In plaats van ons met hardigheid onder te brengen, verlost hy ons uit de slaverny van zo strenge heeren, als wy over ons zelve zyn, zo lang wy onder den gewelddryvenden dwang onzer ongeregelde lusten gekluisterd leggen; in plaats van onze leden in yzere boeien te knellen, weet hy die met duizenden van zyde koorden aan zig te trekken.

De Godsdienst dan, is niets, dan de verheevenste Rede, gezift, en gelouterd van de grover en stoffelyker deelen van deeze. Hy heeft zynen Zetel gevestigd in de bovenste gewesten der Ziele; in die strecken, daar de dikke wolken der Dwaalingen, daar de stinkende mistdampen der driften haaren luister, en bloei het minst verdonkeren, en vergiftigen; hy is beide de grondslag, en de kroon van al de Deugden; hy is de Zedekunde, aangekweekt, en opgevoerd tot haaren hoogsten trap; opgevoerd tot by den Hemel, van waar ze haaren oorsprong rekent; den Hemel, de eenige plaats, daar Volmaaktheid op den troon zit. Hy is

V. DEEL.

I 3

het,

het, die het verstand zuivert, en het (dat ik zo spreek) van den slyk der aarde reinigt, die aan onze zielen als aankleeft.

De hoop tot loon, de vrees voor straf, zyn de hoofdmiddelen niet, waar van hy zich bedient, om den sterveling naar zich toe te sleepen, daar alles dien aanlokt. Zyne schatkisten zyn zo o vervloeiende, zyne vermaaken zo verscheiden, zo verrukkende, dat hy t'over genoeg's van beiden bezit, om het de bedorven waereld, met al het geen ze ons ooit kan aanbieden, af te winnen, in alle gevallen, waar in het der Rede wordt toegelaaten, om als Rechter te zitten over de wezentlyke waardye der zaaken.

ô Godsdienst! uitmuntendst geschenk der eeuwige Oppermagt! 't zy gy u aan ons vertoont in die gedaante, waar in het geduchte voorwerp uwer bespiegelingen u het eerst toeliet, u aan onzen Aardkloot te vertoonen; 't zy gy ons toelicht in die noch blinkender glorie, waar in zyne goedertieren en medelydende ontferming u naderhand voor de oogen van sommigen zyner Schepselen heeft doen blinken! Gy zyt het, van wien wy het eerst hebben leeren begrypen, wie wy zyn, door wien wy zyn, en wat wy aan hem, wat wy aan ons zelve, wat wy aan onze Medeschepselen schuldig zyn! Gy zyt het, die ons gemoed vervult met Liefde, Eerbied, en Onderwerping voor die ontzaglyke Majesteit, *voor welke de Aarde beeft, als zy ze aanziet, die heilige Hoogheid, in welker oogen de*
Se-

Serafynen zelve niet zuiver zyn, en die echter wonen wil by dien, die van eenen nederigen, en verbryzelden geest is; met Bedachtzaamheid omtrent ons zelve; met Nederigheid, Zachtmoedigheid, en Menschlievendheid jegens onze Medeschepselen! Gy spoort ons aan tot, gy licht ons voor in een zedig en bedaard onderzoek van de Werken des Grooten Scheppers, in Natuur, en Genade! Gy hebt den fakkel der Rede, reeds half uitgedoofd, aan uw licht, helderer, dan voorheen, ontstoken, en ons met zuiverer klaarheid doen voorlichten! Gy hebt ons de Vryheid, dien edelen diamant, weder geschonken, en'er de ruwe korst der driften, en lusten, waar in ze verdonkerd zat, afgesleepen! Gy vormt in de woeste harten een' menschelyker aard! Gy wordt, over al waar gy uwe voetstappen zet, verzeld van Waarheid, Eendragt, en Vrede, terwyl een lange stoet van Zaligheeden u volgt! Wie, die maar een weinig op u let, kent u niet in uwe schoonheid! Wie, die u kent, moet u niet beminnen! Wie kennen, en beminnen u, die niet, te midden van altoosduurende Dankzeggingen aan den geduchten Beweger van het Geheel-Al; hier op Aarde reeds een Hemel genieten! Gelukkigen! driewerf gelukkigen! dien, boven de beesten des velts, boven de nacht, en dampen der Waereld verheeven, het gegund wordt den dorpel van uw Paleis te betreden! terwyl anderen in den mist van Twyffelingen (niet altyd buiten hunne schuld) bedremd, naauylks voet

V. DEEL. voor

voorvoet durven verzetten; anderen in de donkere Nacht van Wanbegrippen verdoolen; anderen op een' wilde en woedende Zee van driften met den dood worstelen, of vergaan; zyn hunne overdenkingen een klaare bron, dienimmer droog, altoos zuiver, en overvloedig voedsel verschaft aan eene bestendige oeffening der Deugd. Hunne pligten komen hun voor, niet als een geveerde taak, maar als een werk van vrywillig vermaak, en zuiveren wellust; hunne Godsdienstigheid is naauwgezet, en aandachtig, maar onbelemmerd; hun Leven, naar deezen regel met bestendigen koers zich richtende, zal vloeien, als een ruime en zacht ruifschende stroom, die zich eindelyk met volle monden zal ontlasten in den grondeloozen Oceaan eener zalige Eeuwigheid!

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE PHILANTHROPE.

Nº. 232.

Den 11 MAART 1761.

Emunctae naris.

HORATIUS.

✿✿✿ Oor weinige dagen heb ik een brief ont-
fagen, met den naam van PARRHASIUS
(V) ELBUTHERUS getekend, en vyf vraagen
✿✿✿ nopens de *Verdraagzaamheid omtrent den
Godsdienst* behelzende; die men my verzoekt uit te
geeven, en te beantwoorden. De Schryver van de-
zelfde neeme my niet kwalyk, dat ik aan zyne be-
geerte niet voldoen kan; hoe zeer zyne vraagstuk-
ken anders wel verdienen zouden opentlyk voorge-
steld, en ongeveinsd beantwoord te worden. Doch
de gewoonte om zulke geschriften te smooren en te
supprimeeren, waar by aangenomen en boven dry-
vende gevoelens aangetast worden, die hem ge-
legenheid schynt gegeven te hebben tot het voor-
stellen zyner vraagen; en die ik nimmer by my
zelve heb kunnen goedkeuren, doet my uit het
uitgeeven van dezelve, moeielykheeden vreezen,
die ik liefst wilde vermyden.

Zie hier een brief van eenen anderen aard.

V. DEEL

K

Myn

Mya Heer de PHILANTHROPE!

IK weet niet, of gy zelfs aan eene zekere mors-
sige gewoonte vast zyt, die onder allerlei-soort
van menschen zeer gemeen is geworden, schoon
zy zelfs onder het laagste slag verfoeielyk is. De
gewoonte, daar ik op doele, is die van Snuif-tabak
te neemen: welke ik my zelven niet beletten kan als
~~een volkpest aan te merken~~, die, even als een andere
vry algemeene ziekte, onze neuzen aangetast heeft.
De Heeren Schryvers moogen het Snuiven mischien
als een voorregt aanzien, dat hun toebehoort, de-
wyl men stelt, dat Snuif de Vindingskracht opwekt
en scherpt; doch vergun my niettemin, u te zeggen,
dat men de Snuif even weinig in 't openbaar aan
malkanderen behoorde aan te bieden, als het *Ar-
tanum Antiaphrodisiacum Culenburgo-Hallense*, of eenige
andere medicamenten. Ik voor my kan ten minsten
geen reden zien, waarom het iemand meer vry zou
staap, zynen vrienden en kennissen lastig te vallen
met zyn neus met een stinkend poeder in hun byzyn
te besmeeren; dan met een oogwatertje te gebruiken;
of zyne tanden met tandpoeder schoon te maaken.

Indien een mensch, welken deeze morsige ge-
woonte geheel onbekend was, yder een zyn Snuif-
doos zag uithaalen, en zyn neus daar uit alle oo-
genblikken vullen; hy zou natuurlyk daar uit op-
moeten maaken, dat wy niet beter waren, dan de
Hottentotten; en dat ydet van ons verplicht was zyn
neusgaten met eene meenigte van ruikendendrek
toe te stoppen, om dezelve voor den onaangenaamen
stank van de rest van 't gezelschap te bewaaren.

Het

Het zou immers waarlyk niet ongerymd voor zo een vreemdeling weezen, indien hy zich verbeeldde, dat de man, met wien hy sprak, om dezelfde redenen snuif nam, om welke een ander gewoon is, zyne neusgaaten tusschen zyn duim en voorsten vinger toe te drukken, naamlyk, om 'er eene stinkende lucht buiten te houden.

Het wordt voor zeer ongemaniërd gehouden, dat men rookt en spuwt in een vertrek, daar Vrouwen tegenwoordig zyn; en onder luiden, die eenigzins wellevend willen zyn, is die gewoonte in het gezelschap van Vrouwen ten eenenmaale afgeschaft. Maar zou een ouwerwetsch Hollander, een liefhebber van de pyp, het niet even ongerymd mogen oordeelen, dat luiden, die zich tingeëven voor welgemanierd te weezen, steeds bezig zyn, om een deel Tabaks-stof in zyn neus te proppen. Wat my aangaat, ik kan niet nalaaten te lagchen, wanneer ik zo een liefhebber eenen vuilen Snotdoek yder oogeblik ter sluik uit zyn zak zie haalen; en hem 'er vervolgens weder stilletjes in moffelen, terwyl hy over dit zak-meubel zo beschaamd is, als hy zou kunnen weezen, indien hy een feil by zich droeg.

Het is, in waarheid, onmooglyk in eenig groot gezelschap te koomen, zonder dat men door deeze verfoeielyke gewoonte gekweld wordt. De Kerk en het Schouwburg weergalmen geduurig van deeze neus-muzyk; en in elken hoek hoort men de luiden gesaamentlyk snuiven, sniezen, krassen, en knorren, als een hoop varkens. De allerbeveeglyksterol in een treurspel wordt dikwyls afge-

brooken door het geluid der neuzen; en ik heb eens genoegzaam een geheele gemeente, in het midden van het gebed, gestoord gezien door het geweldig hoesten van eene Oude Juffrouw, die in het uitboezemen van haar zielsverlangens byna door een snuifje gestikt was. Ik heb een voornaam Toneelspeeler gekent, die zyn stem door die ongerymde behandeling van zyn neus zo bedorven hadt, dat het geluid, dat hy maakte, even dof en droomig was, als het gebrom van een zakpyp; en zeker Leeraar, dien ik dikwils hoor prediken, is veeltyds verplicht midden in eene reden op te houden, om achter zynen witten neusdoek te fniezen; of zyn neus te snuiten.

Is het niet wonderlyk, Myn Heer Philanthrope, dat de snuif, die zekerlyk een vyand van nette kleding is, evenwel toegang krygt onder die geenen, welker verdiensten eeniglyk in hunne kleedy geleegen zyn? Men behoeft my niet te zeggen, dat sommige luiden van aanzien alleen snuif neemen, om mooglyk een blanke en fraaije hand te vertoonen, of den luister van eenen diamanten ring te doen blinken; en ik ben verzekerd, dat 'er honderden zyn, die zich nooit met het gebruik van snuiftabak bemorft zouden hebben, waren zy niet door het vermaak verleid geworden, dat 'er in 't bezitten van een fraije doos naar de eerste mode geleegen is. De man van smaak neemt zyn opregte *Rappé violet de Strasbourg* uit eene echte Parysche doos *à la Silhouette*: en de *Petit-maitre* gebruikt een gouden doos met couleuren, die van binnen glad gepolyst is, op dat hy door het dikwils openen

nèn van dezelve gelegenheid moge hebben, zyn eigen bevallige perfoon in het dekzel met een inwendig vergenoegen ter loops te bespiegelen.

Hoewel ik voor my zelven een afkeer van het snuiven heb, en alzo lief in een wolk van Tabaks-rook wilde verftikken, dan dat het kleinſte deeltje daar van, met myn zin, myne neusgaten kittelde; nochtans ben ik door het gebruik, dat anderen 'er van maaken, aan verſcheide onſmaakelyke ongemakken bloot geſteld. Somtyds ſtik ik door het inademen van eenige fyne deeltjes ſnuif, die my te gelyk met de lucht in de keel vliegen; en de riekende uitwaaffelingen, die uit de doozen, welke my omringen, voortkoomen, brengen my zeer dikwyls aan het fniezen. Doch 't is myn reuk alleen niet, die daar door beledigd wordt. Gy zult miſſchien verwonderd ſtaan, wanneer ik u zeg, dat ik die verdoemelyke ſnuif gedwongen wordt te proeven; ja zelfs te eeten en te drinken: en niets is echter meer waar. Wanneer ik by eene zekere Mevrouw thee drink, zie ik meeft altyd het geen haar tuſſchen de vingers ontvalt, boven op myn kopje dryven: doch zy ſchryft dit altoos aan de morſſigheid der melk of het vuil van de ſuiker toe. Ik eet nooit aan het huis van een myner goede vrienden, of ik ben verzekerd, dat ik ruim zo veel *Rappé* als Noot-muscaat over de raapen zal hebben: en ik kan over tafel niet uit het zelfde glas met hem drinken, uit vrees, dat zyn Snuiſ my aan 't hoefſten zal brengen; zo niet het drinken den verkeerden wég doen gaan. Zulke eeu-

V. DEEL.

K 3

wig

wigduurende snuivers, als myn Vriend, moesten, dunkt my, altoos over tafel een lapje over hun neus en mond hangende hebben, waar onder zy het eeten aan den mond konden brengen: of ten minsten behoorden zy van de rest van het gezelschap afgezonderd te zyn, en, gelyk de kinderen, aan een tafeltje alleen te zitten.

Deeze gewoonte van te snuiven, hoe onvergeeflyk ook onder mannen, is echter noch verfoeielyker in de andere kunne. Netheid en zuiverheid behooren altoos door de vrouwen in agt te worden genomen. Maar hoe kan een vrouw 'er maar taamlyk het uitzien, die zich moestwillig met snuif besmeert? Ik heb dikwyls met leedweezen de sneeuw witte oppervlakte van een halsdoek of boezelaar met het geen 'er uit de Snuifdoos gestroot was bemorst gezien; en zo dikwyls, als ik een Juffer zie, die zo met Schotze of Spaansche snuif besmoest is, beschouw ik haar altoos als niets ter wereld zinnelyker, dan de Keukenmeid, die terwyl zy haar koper-werk schuurt, rondom met schuurzand en pot-aard besmeerd is. Gelukkig is het, dat fatzoenlyke vrouwen zich thans met geene huishoudelyke beezigheeden behoeven te bemoeien. Hoe fraai zou anders een vrouw, die zo geduurig met de vingers aan de neus is, niet geschikt zyn, om spyze te bereiden; en hoe lekker zou het gehakt niet smaaken, dat met zulke handen toegemaakt was?

Daarenboven, Myn Heer de Philanthrope, behoorde zich het jongere gedeelte van uwe schoone Leezeressen, ook te herinneren, dat de snuif een ge-

geslagen vyand van het vel is; 't welk 'erzekerlyk metter tyd een couleurtje van krygt: en zy behoorden daarom ruim zo voorzichtig te weezen, om door deeze pest voor een schoon vel geen geele verwe daarop te krygen; als zy nu bevreesst zyn, om haar aangezigt te verbranden, en met sproeten getekend te worden, door zich aan de brandende straaLEN der zonns bloot te stellen. Bovendien, dewyl de neus altoos als een voornaam sieraad van het aangezigt is aangemerkt, zo behoorden zy even zorgvuldig te zyn, om de schoonheid daar van te bewaaren, als die van eenigen anderen trek van het weezen; en niet toe te laten, dat dezelve opgetrokken of uitgezet wierdt door zo een verderfeljk aanwendzel, als het neemen van snuif. Voor my zelfs zou ik met alzo veel genoegen eene volmaakte schoonheid zien, die in 't geheel geen neus hadt; als dezelve tot zo een leelyk einde te zien besteeden.

De Meisjes behoorden wyders ook op te merken, dat de neus zeer digt by de lippen gelegen is; en wat smaak kan een Minnaar togh in den honing vinden, dien hy op dezelve raapt, zo hy ter zelve tyd verpligt is zich met den drek en morsfigheid der neusgaten te bezoedelen. Liever, dan dat alle Vrouwen snuif namen, zou ik wenschen, dat het eene gewoonte onder haar wierdt, ringen in haare neuzen te draagen, gelyk als sommige wilde volken; ja, ik wilde dit zelfs gaarne noch verder uittrekken, en ik zou die zoete Vrouwjes, die by aanhoudendheid aan de snuif verslaafd bleeven,

V. DEEL

nood-

noodzaaken , haare neusgaten , zo wel als haare ooren , te laten doorbooren ; en in plaats van Juweelen gekrulde Varkestaartjes daar in te draagen , die over haare boovenste lippen heen hingen te wapperen.

Men kan geene andere reden voor deeze gewoonte onder de Vrouwen geeven , die anderszins zo onnatuurlyk aan haare kunne is ; dan dat het haar aan handgebaar ontbrekt. Bevoens was het geen schande voor een jonge Juffrouw om in het eerste en allerfatzoenlykste gezelschap met haar werk gezien te worden ; maar men zou hedendaags een Meisje al zo ligt aan het drayen van een Spinnewiel verrassen , als met haar werk in de handen. De Wayer en Snuifdoos zyn nu het eenige tydverdryf , waar van zy in 't openbaar gebruik durven maaken ; en evenwel zou het haar zekerlyk meer passen , dat haare voorste vingers door de punt van de naald geprikt en geschonden waren , dan dat men dezelve bemorft ziet door het saamenkneeden van een stinkend snuifje.

Ik ben,

Myn Heer

Uw Eds. DW. Dienaar.

C.

D E

PHILANTHROPE.

N°. 233.

Den 18 MAART 1761.

—— *Facto pius & sceleratus eodem.*

OVIDIUS.

Ik wyls hebben die geenen, welken den
(D) Krijftelyken Godsdienst verwerpen, staan-
(D) de gehouden, dat, indien de Openbaaring
voor het Menschdom noodig geweest
ware, als een regel, om naar te leeven, dezelve
dan algemeen geweest moest zyn; en volgens dee-
zen grond, zyn zy genoodzaakt te stellen, dat al-
leenlyk dit een regelmaat kan weezen, om het lee-
ven naar te rigten, 't welk algemeen bekend is.

Doch daar is geen rigtsnoer om naar te leeven, in 't
algemeen bekend, dan het geene het Geweeten op-
geeft. Ten opzigte van byzondere daaden, bepaalt
het Begrip, of zy goed of kwaad zyn; en het Ge-
weeten keurt die goed, of laakt ze, ingevolge van
die bepaaling, 't zy dan dat dezelve met de waar-
heid overeenkomstig, of op eenen valschen grond-
slag gebouwd zy. Ook kan men de dwaalingen
van het Geweeten niet altoos aan een zondig ver-
zuim van onderzoek toeschryven. Die geenen,

V. DEEL.

L

wel

welken een saamenfel van Zedelyke waarheden door den nevel van het Heidentom ontdekt hebben, zyn altoos als wonderen aangemerkt geweest; en de volgende eeuwen hebben hen steeds met verbaasheid en verrukking beschouwt. Maar dat geen, 't welk eenen onder veele millioenen een onsterfelyken naam gegeven heeft, kan niet wel moogelyk voor allen gehouden worden. De menschen sluiten gemeenlyk hunne oogen voor hun onmiddelyk belang niet moedwillig toe, hoezeer zy ook tegen hunnen pligt somtyds iets door de vingers zien: en het een en ander schynt zo weinig door het licht der Natuur ontdekt te kunnen worden, dat, daar het **GOEDLYK VOORSCHRIFT** aan de menschen niet vergund is, of daar het zelve bedorven is geworden, het Bygeloof de Godvrugt in wreedheid veranderd, en de dwaaling de deugd tegen haar zelve gewaapend heeft. Die geenen, welken zich aan geen misdad hebben schuldig gemaakt, hebben zich echter elende op den hals gehaald; en hoewel alle menschen onschuldig waren geweest, evenwel hadden zy noch rampzalig kunnen zyn.

Onder de regeering van **YAMODIN**, den Heerlyken, werdt het Koningryk van Golconda door de Pest van zyne inwooners ontbloot; en na dat alle andere poogingen, om de Goden te bevredigen, vruchteloos waren uitgevallen, verbeelde men zich, volgens het bygeloof van dat Land, dat de Goden eene Maagd van Koninglyken Bloede tot een Slagtoffer eischten. Te dier tyd was 'er geene andere Maagd van het Koninglyk Geslacht, dan **TAMIRA**, de dochter van **YAMODIN**, welke hy aan een der Prinzen van zyn Hof ten Huwelyk hadt beloofd; met oogmerk, om denzelven tot zynen opvolger op den Throon te verklaaren: want

YA-

YAMODIN hadt geene zonen, en hy wilde niet, dat zyn gebied op eene vrouw zoude overgaan.

YAMODIN merkte zich zelven niet minder als den Vader des Volks, dan van TAMIRA, aan; en befloot daarom, hoe hard het hem ook mogt vallen, het leeven van het volk met dat van een enkel mensch te koopen. Hy wierp zich neder in den tempel, en hadt zynen voornaamsten afgod, als den bron des leevens dus aan: „Van u”, sprak hy, „heb ik het weezen ontfangen; en het leeven, dat ik aan myne dochter mede gedeeld heb, is het uwe. Terwyl ik gereed staa, om u dit weder te geeven, laat my gedenken, dat ik 'er door uwe goedheid bezitter van geweest ben; en uwe barmhartigheid ontfange hetzelfde tot een randsoen voor myn volk”.

De bevelen werden gegeeven, om de offerhande den volgenden dag te verrigten; en men stond TAMIRA toe, van dien tusschentyd naar haar welgevallen gebruik te maaken. Zy ontfing de aankondiging van haars vaders begeerte zonder veel verbaasdheid, nademaal zy, de gewoonte van haar Vaderland kennende, naauwlyks hadt durven hoopen, dat de eisch van haar leeven zo lang agtergebleeven zou zyn. Zy versterkte zich tegen de schrikken des doods, door zich de eerbewyzingen voor te stellen, die men haare nagedagtenisse zou aandoen; en zy had juist by zich zelven over de begeerte om te leeven gezegenpraald, wanneer zy, haaren minnaar in haar vertrek ziende treden, in een oogenblik haare kloekmoedigheid verloor, en in traanen uitborst.

Wanneer zy alleen waren, vatte hy haar by de hand, na dat zyne oogen eenigen tyd van stille traanen hadden overgevloeid, en zeide haar ein-

delyk met een gezigt, dat eene onuitspreekelyke bennaauwdheid en tederheid uitdrukte, dat 'er noch één middel overig was, waar door haar leeven kon behouden worden; dat hy een Priester door geld in zyne belangen hadt overgehaald, die terstond de plegtigheeden des Huwelyks tusschen hen voltrekken zoude; dat vervolgens des anderen daags, terwyl zy dan geen Maagd meer zou zyn, de verzoening der Goden niet door haar dood te wege gebragt zou kunnen worden; en dat haar Vader, schoon hy om staatkundige inzigten veinzen mogt onvergenoegd te zyn, zich echter in 't geheim over een voorval zou verheugen, 't welk, zonder zyne medewerking, hem van de harde verplichting bevryden zou, om een eenig kind te slagten, door het welke hy zyne heerschappy tot de nakomelingschap hoopte over te brengen.

TAMIRA, welker geneigdheid tot het leeven nu door de liefde versterkt werdt, en in welker boezem de hoop op roem en eer plaats gemaakt hadt voor de smerte over het missen van vermaak, stemde ten langen lesten in deezen voorslag; doch hare toestemming was van alle de vreeze, schaamte en tegenzin verzeld, die de bewustheid der misdaad altoos naar zich sleept; en de Prins zelf leidde den man, die het oogmerk van zyne Ferzucht en zyne Liefde vervullen zou, niet zonder blykbaaren schrik en verlegenheid in haar vertrek.

Des anderendaags, wanneer de Priester by het altaar gereed stondt, om de offerhande te ontfangen, en de Koning beval, dat men zyne dochter zou doen komen, bragt de Prins haar als zyne vrouw voor den dag. YAMODIN stondt eenige oogenblikken onzeker; en na dat hy, vervolgens, de vergadering had laaten gaan, begaf hy zich naar zyn Paleis, alwaar
hy

hy omtrend twee uren in eenzaamheid doorbragt. Toen deed hy den Prins voor zich komen. „ De „ Goden”, sprak hy tot hem, „ hoe zeer zy de „ pest by aanhoudendheid doen duuren, hebben „ nochtans myn volk genadiglyk voor de onder- „ drukking van eenen dwingland bewaard, die „ toont, dat hy het leeven van millioenen van „ menschen als niets agt, wanneer de voldoening „ van zyne lust, zyne gierigheid of zyne eerezucht „ daar van afhangt”. YAMODIN beval hier op, dat men hem ter dood zou brengen; en dit vonnis werdt noch in het zelfde uur uitgevoerd.

TAMIRA toonde nu met onuitspreekelyke droefheid haar berouw over haare misdaad; waar door zy niet alleen van het vermaak der bezitting, maar van dat der hoope voor het toekomende verstoeken was. Haare zucht tot het leeven werdt uitgebluft door die middelen zelfs, die zy gebruikt hadt, om het zelve te behouden; en om het verlies van haaren maagdom te vergoeden, besloot zy zich aan die Wet des Huwelyks te onderwerpen, van welke haare Hooge Geboorte haar alleen vry maakte, en zich zelve in den houtstapel te werpen, in welken het ligchaam van haar man door het vuur zou verteerd worden. Haar Vader gaf hier toe zyne toestemming; hunne asch werdt door de wind verspreid; en men verbood hunne naamen in vervolg van tyd te noemen.

Het is uit deeze gebeurtenis klaar, dat YAMODIN geene wet kende, die de behoudenis van zyne dochter geregtvaardigd zou hebben; en het is te gelyk ongerymd, te onderstellen, dat zyne opregtheid daarom zondig is geweest, om dat hy minder magt en gelegenheid hadt om kennis te verkrygen, dan PLATO. Doch hier uit volgt dan teffens, dat, wat

regel ook het slagten van menschelyke offerhanden verbieden moge, het gedrag van YAMODIN, 't welk zodaanig een offerhande zou voortgebracht hebben, des niet tegenstaande zedelyk goed; en dat van den Prins, waar door dezelve verhindert werd, zedelyk kwaad was; dat de toestemming van TAMIRA tot het Huwelyk misdaadig was, en haare zelfsmoord heldendeugd, hoe zeer zy in haar huwelyk met eene algemeene natuurwet medewerkte, en die door haar dood wederstreefde: want zedelyk goed en kwaad zyn uitdrukkingen, die alleen tot den daader, door welken de daad te wege gebracht wordt, betrekkelek zyn, en niet tot de daad zelf in het afgetrokken beschouwd; want deeze kan, wanneer men ze afgetrokken neemt, alleen in eenen natuurlyken zin goed of kwaad wezen. Het blykt derhalven, dat de OPENBAARING zelfs noodzaaklyk is tot bevestiging van den Natuurlyken Godsdienst, en dat het dus meer met de reeden overeenkomt, te stellen, dat dezelve aan een gedeelte van de wereld vergund is, dan dat 'er in het geheel geene zoude wezen.

Men zal, misschien, vraagen, van welk nut dan het Geweeten, als een rigtinoer des leevens, zyn kan; dewyl uit zulke voorbeelden blykt, dat het, zelve niet overeenstemt met de GODDELYKE WET; maar daar tegen strydt; terwyl het Geweeten dat geene veroordeelt, 't welk in Gods geopenbaarde Wet geboden wordt; en dat geene beveelt, 't welk aldaar verboden is. Doch op deeze vraag zal het niet moeielyk vallen te antwoorden.

Het eindt, dat het Geweeten goedkeurt, is altoos goed; hoewel hetzelve zich somtyds in 't gebruik der middelen vergift. Het einde, dat YAMODIN zich voorstelde, was de verlossing van de pest: doch

doch hy wilt niet, en kon ook niet weeten, dat dit door geene menschelyke offerhande bereikt kon worden. Daar tegen is het einde, 't welk het Geweeten veroordeelt, altyd kwaad; gelyk het einde, het welk de Prins hier bedoelde, het verkrygen van zyn byzonder voordeel door algemeene schaade, was. Het Geweeten weêrhoude de menschen, derhalven, van kwaade oogmerken, en bestuurt hen in de verkiezing van het einde; hoewel niet van de middelen. Het bestuurt ons onseilbaar, om ons voor misdaad te wagten; doch is niet geschikt, om ons tegen dwaalingen te bewaaren. Het is, daarom, noch ten eenenmaale nutteloos, als een wet voor ons zelve, noch ook voldoende en genoegzaam, om ons gedrag ten opzichte van anderen te regelen. Het kan ons met wroeging pynigen; doch geenzijs opbeuren met hoope. De OPENBAARING is het alleen, die deugd en geluk aan een verknogt, en waar door wy „in alle waarheid „geleid worden”; het Geweeten wordt hier door tot bereiking van zyn oogmerk bestuurt; en het berouw wordt aangemoedigd door de hoop van vergeeving. Daar deeze Zon aan onzen Hemel blinkt, laten wy dan dezelve niet alleen als een voorwerp van beschouwing en naspeuring aanmerken; maar laten wy ons verblyden over derzelver invloed; en by haar ligt wandelen; die geenen liever met medelyden, dan met verontwaardiging beschouwende, die alleen bekommerd zyn om te ontdekken, waarom de straalen deezer Zonne niet verder verspreid zyn; en gewillig hunne oogen voor het licht toefluiten, om dat zy anderen zien struikelen, aan welken hetzelve niet vergund is.

Het is niet noodig te onderzoeken, wat de uitspraak in de HOOG E VIERSCHAAR des Hemels
V. DEEL. wee-

weezen zal over eenen Heiden, die in alle gelegenheden het voorschrift van zyn Geweeten, hoe zeer het zelve gedwaald moge hebben, gevolgd heeft; nademaal men gereedelyk zal moeten toestaan, dat 'er nooit zodaanig eene zedelyke volmaaktheid onder de menschen gevonden is. Doch 't is gemakelyk, een zeker besluit over het lot van die geenen op te maaken „die de duisternis meer beminnen, „dan het ligt, om dat hunne daaden boos zyn”; die tegen de wet, welke in hunne harten geschreeven is, zondigen, en die geene verwerpen, welke hun VAN BOVEN gegeven is; die, hoe zeer hunne zonden rood zyn, als scharlaaken, zich echter bedrieglyk kanten tegen de middelen, waar door dezelve wit kunnen worden, als sneeuw; en alhoewel hunne ongerechtigheeden zonder getal vermeerderd zyn, evenwel de hand hoonen, die hunnen naam kan uitwischen uit het REGISTER DES HEMELS.

I. A.

Dese Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederland-sche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAOS, te bekomen zyn.

DE
PHILANTHROPE.

N°. 234.

Den 25 MAART 1761.

Quo tandem pacto deceat majoribus uti.

HORAT.

✿✿✿ Nlangs op een namiddag eene wandeling
✿(O)✿ gedaan hebbende, ging ik, in 't voorby-
✿✿✿ gaan, by iemand myner goede bekenden,
✿✿✿ die een winkel doet, en by welken ik
✿✿✿ iets bestellen moest. Ik vondt hem met
zyn vrouw in het voorhuis zittende, en beezig met
thee te drinken; waar in zy my verzogten hün te wil-
len gezelschap houden; welk verzoek ik niet ongaar-
ne aannam, en my vervolgens op een stoel voor den
toonbank plaatste. Na dat ik hier een oogenblik ge-
zeeten hadt, kwam 'er iemand de winkel intreeden,
die netjes uitgedoft was, en voor myn vriend een der
beleefdste pligtpleegingen gemaakt hebbende, die ik
ooit gezien heb, hem vervolgens te kennen gaf, dat
hy de *Cbirurgyn* X. was, en zich op het neederigste in
zyn gunst *recommandeerde*; hem verzeekerende, indien
hy hem zyne stem wilde geeven tot de *Vacante Cbitur-*
gyns-plaats, hetzelfde geduurende zyn geheele leeven
met dankbaarheid te zullen erkennen. Myn vriend
hielt geduurende deeze aanspraak eene houding, wel-
ke in deftigheid voor die van een Roomsch Raadsheer
niet behoefde te wyken; en na dat de spreekker geëin-
digd, en zich zeer laag geboogen had, antwoordde hy
V. DEEL. M. HEM

hem met een gelaat, als dat van een Oosterfch Prins, die den neusdoek aan zyne begunftigde *Sultane* toewerpt; „ *Monsieur X.* ik heb u verzoek gehoord; en men zal 'er, wanneer wy tot de vervulling der *Vacature* overgaan, om denken”: waar na de *Sollicitant* met eene tot driemaal toe herhaalde buiging zyn afscheid nam; die door een vriendelyk knikje van myn vriend beantwoord werdt. „ Hoe zeide ik, zo als hy weg gegaan was, tegen myn vriend; komt men by u zulke *Sollicitanten* maaken; ik wist niet, dat gy anten te begeeven had”. Och ja! „ kreeg ik ten antwoord, gy weet immers, dat ik Diaken van de Kerk ben; en nu is 'er een *Chirurgyn* van de *Diaconie* dood; zo dat wy wederom eenen nieuwen aan moeten stellen. Myn huis wordt van *Sollicitanten* afgeloopen”. „ ja! viel de Vrouw hier op in, dit is nu al de vyftigste, die onze gunst verzocht heeft”: welke woorden zy met eene houding uitfprak, waar uit ik begreep, dat zy niet weinig vereerd en vergenoegd was over de aanzienlyke poff, waar in haar man zich bevondt. Ondertuffchen vroeg ik, mynen vriend, wat hem van dien *Chirurgyn* dacht, en of hy denzelven de openstaande bediening waardig rekende; terwyl ik uit het algemeen gerucht altoes gehoord had, dat die man zeer ervaaren was in zyn kufft, en de lui den, die zyn hulp noodig hadden, met zeer veel yver in hunne ongemakken ten dienfte ftondt. „ Dat kan wel zyn, kreeg ik ten antwoord; „ en wat my belangt voegde myn vriend de Diaken 'er by, ik ben niet meer voor een ander, dan voor hem; want ik kan 'er toch niet over oordeelen. Maar myn vrouw heeft my zeer fterk voor *Monsieur Y.* *gesolliciteert*, dat een neef van de liefste van onze min is, en die min zegt, dat zeer *Capabel* is, hoewel ik hem nooit heb hooren noemen; doch hy kan daarom wel verftandig en bekwaam weezen”. „ ja hoor kind lief, fprak de vrouw, „ je moet me je woord toch voor Y. geeven. Min fpreekt zo veel goed van dien man; en ik wou daarom dat je hem *Chirurgyn* van de *Diaconie* kondt maaken, want, ziet, min is toch buiten het ongelukje, dat ze gehad heeft, een braaf vrouwenfch, die heel veel werk van ons kind maakt,

„ en

en die ik daarom gaarne wou hebben, dat je dat plezier deedt; want ze is 'er zeer op gezet. Kom, Jantje Lief, geef me je woord, dat je je best zult doen, om Y. het te maaken". Onder dit gesprek drukte zy Jantje tederlyk de hand, en eindigde hetzelfde met hem hartelyk te kussen; 't welk van zo veel indruk was, dat hy haar beloofde zyn best te zullen doen, om zyne *Correspondentie* (want ik hoorde, dat 'er tot het verkiezen van zo een *Chirurgyn* onder de Broederen even eens *Correspondentien* gehouden wierden, als tot het doen van een *Goddelyk Beroep* van een *Predikant*) om Y tot *Chirurgyn* te doen benoemen. Wat my belangt, na dat ik noch een oogenblik gezeeten had, stond ik op, en ging heenen.

Onder het naar huis wandelen, vielen myne gedachten, natuurlyk, op het geene ik gezien en gehoord had. 't Kwam my in 't eerst ongerymd voor, dat *Monsieur Y.*, zonder eenige bekwaamheid te hebben, door de vlyende liefkoozingen van een Vrouw mogelyk tot een post benoemd zou worden, waar toe een braaf en kundig mensch vereischt wierdt; en dat alleen, om dat dat hy de Neef van een Kaerel was, die een hoertje vrydde. Doch, by nadere bedenking, begreep ik, dat diergelyke gevallen dagelyks in de werreld gebeurden. De *Historien* leverden my voorbeelden uit, hoe dikwyls Minnaaressen van Koningen en Vorsten Hovelingen tot Staatsdienaars en Veldheeren hadden doen verkiezen, die geene andere verdiensten hadden, dan dat zy de gunst van een Kamenier, of Staatjuffer, van zo eene Vorstelyke Byzit hadden weeten te winnen; en wanneer ik verscheide benoemingen tot amten en waardigheden, die ik in myn leeven gezien hadt, naargang, begreep ik, dat de beweegraderen, waar door dezelve uitgewerkt waren, zomtyds niet veel beter waren, dan die, waar door JANTJE's gunst voor *Monsieur Y.* gewonnen was. Ondertusschen kon ik niet na laten, by herdenking, hartelyk over de deftigheid van mynen Burgerlyken Vriend te lagchen, die, om dat hy vooreen twee-en-veertigste deel medewerken kon tot de begeevening van een amtje, dat drie- of vierhondert gld. waardig was, zich als een man van veel gewigt en

V. DEEL. M 2 aan-

aanzien beschouwde, die alle eer en ontzag verdiende; en die zynen medeburger, die waarlyk zo goed was als hy, met zo veel hoogheid behandelde, als of hy van zyne gunst of ongenade ten eenenmale afhing.

Doch gelyk deeze malle staatigheid van den Diaken my deedt lagchen, zo was ik in tegendeel verstoord op *Monsieur X.*, die niet onbekwaam zynde in zyn beroep, zich echter om een weinig geld 's jaarlyks meer te verdienen, zo laag voor zyns gelyken vernederde, als een laffe inwooner van Aziën voor een oppermagtig *Vizir*. Eindelyk geraakte ik hier door aan het denken over het *soliciteeren* in 't algemeen naar amten en waardigheeden; en deeze stof kwam my zo gewigtig voor, dat ik het der moeite waardig geoordeeld heb myne gedachten over dezelve op het papier te brengen, en mynen Leezeren mede te deelen.

In 't algemeen, geloof ik, dat geen redelyk mensch zal kunnen ontkennen, dat alle laage en oneerlyke middelen, die men in 't werk stelt, om iemands gunst te verkrygen, ten uitersten te veragten en af te keuren zyn. Dat men eenen magtigen Begunstiger, van wien men bevordering wagt, op eene slaafsche wyze in alles ten dienste staat en naar de oogen ziet; dat men steeds voor hem zyne eigene gevoelens, hoe gegrond ook, verbergt, om de zyne blindeling toe te stemmen; dat men zyne ondeugden deugden noemt, en door laffe vlyery zich op allerlei wyzen by hem aangenaam zoekt te maaken; alle diergelyke wegen kan of zal nooit iemand inslaan, die het hart regt geplaatst heeft, en, de waardigheid van zyn eigen wezen kennende, teffens van het weinige onderscheid overtuigd is, dat de Natuur tuschen de menschen heeft gemaakt. En 't is, derhalven, ook buiten twyfel, of alle *Sollicitatien*, in welke men de gunst van iemand door zoodanige middelen zoekt te winnen, om daar door bevorderd te worden, zyn ten uitersten verfoeielyk en een braaf en deugdzaam man onwaardig.

Doch daar zyn andere middelen, door welken men zich by aanzienlyke luiden aangenaam maaken, en
hun-

hunne gunst winnen kan. Het is onze pligt tegen een iegelyk beleefd, vriendelyk, en, zo veel het met de eer bestaander is, toegeevend te zyn; en daar is geen de minste reden, waarom men zodanig een gedrag niet even zeer by zyne meerderen, dan by zyns gelyken of minderèn, houden zou. Verre dan van dat het een man van eer en van verdiensten niet passen zoude, op deeze wyze de gunst van zulken te winnen, die boven hem in aanzien verheven, en dus in staat zyn hem te bevorderen; zo is hy in het tegendeel verplicht, hun fierder vriendschap en bescherming door zulke geoorloofde middelen, wanneer hem daar toe gelegenheid gegeven wordt, en zonder zich in te dringen, te zoeken; en wanneer hy dit doet, kan niemand hem van laagheid of onbehoorlyk gedrag beschuldigen. Maar dit is dan de vraag, of en in hoe verre een eerlyk man de gunst van anderen, die hy door zodanige geoorloofde wegen verkreegen heeft, gebruiken mag, om daar door eenig amt, waardigheid, of bediening te verkrygen, waar van de Begeevening aan zynen Begunstiger staat. En hieromtrent, meene ik, dat men eenig onderscheid moet maaken in de omstandigheeden, waar in die vraag te passe kan komen, en dat dezelve dan zich zeer gemakkelyk zal laten oplossen.

Verscheide amten en bedieningen zyn 'er, tot welker waarneeming, buiten een eerlyk gemoed, geene ander bekwaamheeden vereischt worden, dan die geene, welke yder redelyk mensch, wiens opvoeding niet verwaarlooft is, bezit. Die wel schryven en cyferen kan, en voorts leerlyk van inborst is, kan verscheiden bedieningen, die zo wel eer als voordeel geven; waardiglyk bekleeden. Tot het verkrygen van zulke amten, zie ik niet, waarom men zich niet van de gunst der geenen, die dezelve begeeven, bedienen zou mogen, wanneer men die door behoorlyke middelen verkreegen heeft; 't zy dan door een gedrag, zo als ik hier boven beschreeven heb, 't zy ook door tusschenkomst en aanbeveling onzer goede vrienden. Terwyl ik door deeze wegen zodanig eene Bediening zoek te verkrygen, tot welker waarneeming ik even zeer in staat ben, als iemand myner mededingers,

V. DEEL.

M 3

gers,

gers, zo lyd het amt zelfs daar door niet, en ik brag ook geen nadeel toe aan de geenen, die nevens my 'er naar staan, nadien zy 'er geen meer regt toe hebben, dan ik. Zulke *solicitationen* zyn, derhalven, alleezins geoorloofd; en het is zelfs redelyk, dat ik om een weldaad te genieten, die alleen van eens anders goedgevinden afhangt, zonder dat myn eigen verdiensten daar toe behoeven mede te werken, alle betaamelyke middelen in 't werk stelle, om in zulk eenen's gunst te geraaken.

Doch gansch anders is het met zulke amten en waardigheeden geleege, tot welker bediening eene meer dan gemeene bekwaamheid vereischt wordt. Gelyk niemand zich daar toe moet opdoen, dan die zich waarlyk bekwaam kent, om dezelve te bekleeden; zo is het, daarenboven, gansch niet pryswaardig, en in tegendeel zeer onedelmoedig, wanneer men tot diergelyke posten door gunst zocht te geraaken. Immers is het de plicht van die geenen, aan welken de beschikking over zodaanige bedieningen is toevertrouwd, om den bekwaamsten, dien zy kennen, daar toe te verkiezen, nademaal het welzyn van 't Gemeen dit van hun eischt; en het is derhalven niet de gunst, die hen in het doen hunner keuze bepaalen moet, maar de overtuiging van de bekwaamheid van den geenen, welken zy verkiezen. Doch hier uit volgt dan ook noodzakelyk, dat hy, die door gunst en *solicitationen* zich van zodaanig een amt meester zoekt te maaken, den regten weg niet inslaat, en daarom laakenswaardig is; nadien hy, minder op zyne verdiensten en bekwaamheid vertrouwende, dan op de gunst van den goever van het amt, daar door den zelve, inderdaad, zoekt te verleiden, ten einde deeze hem uit een verkeerd grondbeginzel bevordere; en hem, in allen gevalle, door *solicitationen* ten zynen voordeele inneemende, daar door belet, volgens zynen plicht, den besten en bekwaamsten te zoeken.

Men voege hier nu by, dat sommige *solicitationen* naar amten of bedieningen van dit laatste soort somtyds ook iets laags in zich hebben, waar toe een man van eer niet ligt zal kunnen besluiten. Ik zal hier niet van de Geste-

Geestelyken spreken, die dikwyls alle laage middel-
len in 't werk stellen, om met den hoogen tytel van
Afgezant des Hemels in eene groote Stad te kunnen pron-
ken; doch ik kan niet ontveinen, dat een *Advocaat*,
die *soliciteert* om eenig *Collegie* of Genootschap te be-
dienen, en een *Dokter*, die verzoekt met de *Practyk*
van eene *Diaconie*, Gasthuis enz. begunstigd te wor-
den, my beiden toeschynten, zich zelve en hunne
waardigheid schande aan te doen. Hy, die door zyn
verstand en kundigheid in staat is, zyne medemenschen
uit zwaarigheden te redden, of van hunne kwaalen
te geneezen, verdient, ten minsten naar myne gedag-
ten, dat hy door zulken, die zyne hulp noodig heb-
ben, aangezocht worde; en 't past hem daarom niet,
dat hy hen aanzoekt. En gelyk 'er daarom niemand
is, die het niet onbetaamlyk zou oordeelen, indien
een *Rechtsgeleerde* of *Geneesmeester* zich by een by-
zonder mensch vervoegde, met verzoek, dat hy de
eer mocht hebben deszelfs regt voor te staan, of hem,
ziek zynde, te geneezen; zo kan ik niet zien, waar-
om het minder laag en vernagteelyk is, dat men dier-
gelyke *solicitationen* by eenig *Collegie* of Genootschap
doet; 't en zy men zeggen wilde, dat het meerder
loon, dat men van zulk een *Collegie* of Genootschap
verdient, de laagheid der *Solicitationis* meer verschoone-
lyk maakt.

Zie daar myne gedachten over dit onderwerp hoofd-
zaaklyk voorgesteld, die ik thans geen gelegenheid
hebbe verder uit te breiden. Ik moet 'er daarom al-
leenlyk byvoegen, op dat men myn begrip niet te ver-
re uitstrekke, dat 'er somtyds verscheide luiden gevon-
den kunnen worden, die zich toereen en het zelfde amt
bekwaam agten, en teffens niet ongeneegen zouden
zyn, om daar meede bekleed te worden; en in zulke
omstandigheden begryp ik, dat men zich aan hen, aan
welken de vervulling van zodaanige bediening staat, be-
kend mag maaken, en hunne stemmen verzoeken, zonder
dat men daarom van laagheid te beschuldigen zy; be-
houdens dat men *Rechts* geene middelen daar benevens
gebruike, om door gunst boven een ander, die moo-
gelyk veel bekwaamer is, voorgetrokken te worden.

V. DEEL.

On-

Ondertuffchen ziet men veeltyds, dat die geenen, die de bekwaamfte zouden weezen om zodanige poften te vervullen, waartoe eene uitfteekende bekwaamheid vereifcht wordt, het allerminft geneegen zyn, om daar toe zelfs de minfte gunft van die geenen te zoeken, die hen bevorderen kunnen, en naauwlyks een voet verzetten willen, om tot zulk eene waardigheid te geraaken, waar toe zy meenen, dat hunne verdienften hun regt geeven. Voor zo verre zulk een gedrag uit een foort van hoogmoed voortkomt, is het zelve niet te pryzen; inzonderheid, dewyl een verftandig man niet weigeren moet zich naar de gewoonte te fchikken, en zich daarom niet moet verbeelden, dat men hem uit eigen beweeging tot eenigen poft zal verheffen, om welken het gebruik medebrengt, dat men verzoeken. Doch, des niet tegenftaande, is diergelyken fierheid niet geheel onverfchoonlyk; terwyl het ligtelyk te begrypen is, dat een man van verdienften, die zich zelve voelt, zeer veel zwaarigheids maakt, om zyne bekwaamheid aan het oordeel van zulken te onderwerpen, die hy weet minder bekwaam te zyn, dan hy zelfs is, en dat hy dus liever verkieft buiten *follicitatiën* amtelooſ te leeven, dan door het *folliciteeren* naar eenige Bediening zich zelve bloot te ſtellen, om een ander, die minder verdienften heeft, des niet tegenftaande door gunft over zich te zien zegenpraalen.

A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
ſche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

D E

PHILANTHROPE.

N°. 235.

Den 1 APRIL 1761.

*Quem mala stultitia , & quemcunque inscitia veri
Caecum agit , insanum Chryssippi porticus & Grex
Autumat. Haec populos , haec magnos formula reges ,
Excepto sapiente , tenet.* ——— ———

HORAT.

✿✿✿ E meeste menschen klaagen over de For-
✿(D)✿ tuin ; doch weinigen over de Natuur ;
✿✿✿ en naar maate dat zy denken , dat de
✿✿✿ laatste hun gunstig is geweest , zo mur-
mureeren zy ook des te meer over het geene zy de
onregtvaardigheid van de eerste noemen.

Waarom bezit ik niet de rykdommen , den rang ,
het aanzien en gezag van zulke en zulke luiden , is
de gemeene klagte , die men aan de Fortuin doet ;
maar waarom heb ik niet de verdiensten , de be-
kwaamheid , den geest , of de schoonheid van dee-
zen of geenzen , is een verwyte , dat zelden of nooit
aan de Natuur gedaan wordt.

De waare reden is deeze , dat de Natuur , zelden
overdaadig en zelden gierig , haare gaven meer
evengelyk verdeeld heeft ; dan men gemeenlyk
zich verbeeldt. Opvoeding en omstandigheden

V. DEEL.

N

maa-

maaken het groote verschil tusschen de menschen. De oeffening verbetert de natuurlyke talenten; en de gelegenheid doet dezelve voor den dag koomen. Ik twyffel niet, of daar zyn in mooglykheid, of *potentialiter*, om eens een school-woord te gebruiken, verscheiden *Erasmussen*, *Lockes*, *Newtons*, *Cæsars*, en *Eugeniusen* onder de geenen, die den ploeg volgen, of als arbeidsluiden met hunne handen den kost winnen, en, mislichien, zelfs onder de luiden van aanzien; doch de grond moet gebouwd worden, en de saizoenen moeten gunstig zyn, op dat de vrugt al haar geur en smaak hebben moge.

Indien onze gemeene moeder somtyds wat partydig geweest is, en de schaaen niet in een volmaakt evenwigt gehouden heeft; indien de eene iets boven de andere overweegt; leggen wy in de ligste een bekwaam tegenwigt van verwaandheid, het welk nooit mist om alles in het gelyk te brengen. En hier van komt het, dat nauwlyks eenig mensch in de werreld, zonder uitzondering, en in alle byzondere omstandigheden, zynen staat met die van een ander zou willen verwisselen.

Alhoewel alle menschen dus vergenoegd zyn met de verdeeling van de Natuur; hoe weinigen zyn 'er nochthans, die naar haare stemme luisteren? Hoe weinigen volgen haar als hunne leidsvrouw? Te vergeefs wyft zy ons als met den vinger den gebaanden en regten weg tot de waarheid; verwaandheid, inbeelding, navolging en *mode* neemen haare gedaante aan, en doen ons door een betooverden grond dwaalen, tot dat wy eindelyk
in

in den kuil van zotheid en dwaaling nederstorten.

Deeze afwykingen van de Natuur fleepen somtyds zeer nadeelige, en altyd belagchelyke gevolgen na zich; want daar is niets waaragtiger, dan de gemeene aanmerking, „dat menschen nooit be-
„ lagchelyk zyn; om dat zy zich vertoonen zo als
„ zy zyn; maar om dat zy zoeken te schynen hier
„ geene zy in der daad niet zyn”. De gemaaktheid is het eenigste billyke voorwerp voor beschimping. Geen mensch, hoe genaamd, laat hy zich inbeelden zo veel als hy wil, heeft een aangebooren regt om belagchelyk te wêezen: dit is een verkreegen regt, en dat zelfs niet zonder eenige moeite en kunst verkreegen wordt; 't welk mischien de reden is, waarom zo veelen 'er zo op gesteld en zo jaloers van zyn.

De ondeugden zelfs van sommige menschen zyn hunne eigene niet, maar gemaakt en nageaapt, (zonder dat zy 'er echter ter zelfver tyd het genot van hebben) in hoop van eenige figuur te maaken in zulke fatzoenlyke gezelschappen, in welke het een soort van aanzien geeft, dat men voor schuldig aan sommige ondeugden bekend staat. In deeze gevallen is de uitvoering gemeenlyk even zo lomp en gedwongen, als het oogmerk ongerymd is, en de belagchelykheid staat met de misdaadigheid gelyk.

Ik kan niet nalaten by deeze gelegenheid mynen Leezeren een geval te verhaalen, 't welk men zegt voor weinige jaaren te London ge-

V. DEEL.

N 2

beurd

beurd te zyn. Een jonge knaap van eenig aanzien en middelen, even van de Hooge School gekoomen, besloot om een zekere figuur in de wereld te maaken, het lusterryk karakter aan te nemen van 't geene hy een Plug noemde. Ten einde de grondbeginzelen van dit zyn voorgenomen beroep te leeren, kwam hy dikwyls in de Schouwspelen; alwaar hy veeltyds zich dronken vertoonde, en altoos veel geraas maakte. Op een zekeren avond tegenwoordig zynde by de vertooning van een vry ongerymd toneelspel, dat de *Bedorven Ligtmis* genaamd was, kreeg hy zo veel zin in de overgegeeven godloosheid van den held van dit stuk, dat hy tot zonderlinge stichting van de aanwezenden met de allerzwaarste vloeken zwoer, dat hy die *Bedorven Ligtmis* wilde en zou weezen. Een zyner vrienden, een bescheiden man, die dicht by hem zat, vertoonde hem met zagzinnigheid, dat het een loflyk oogmerk was *Ligtmis* te weezen, welk hy ten hoogsten goedkeurde; doch dat de *Bedorven Ligtmis* te zyn, hem een onnoodig, en zelfs vry onbezonnen gedeelte van zyn ontwerp scheen te zyn. De ander bleef echter by zyn eerste besluit, en drong 'er op aan, om niet alleen *Ligtmis*, maar ook *bedorven* te zyn. Waarschynlyk werdt hy eindelyk zo; het is ten minsten te denken. Onder tusschen ben ik verzekerd, dat 'er zo veele gevallen van deezen aard zyn, dat ik, voor zo veel my aangaat, voor de twintig eerstkomende jaaren geen grooter stap tot verbetering der zeden zou wenschen.

ſchen, dan dat de menſchen geene andere ondeugden of fouten hadden, dan *bunne eigene*.

De domkop, die den naam van verſtandig zoekt te verkrygen, om dat de natuur hem met botheid begaafd heeft, wordt alleen door zyn aangenomen houding belagchelyk; daar hy ongemerkt in zynen natuurlyken modder had kunnen ſmooren, of miſſchien met eenen tamelyken uitſlag gebeurteniſſen geboekt, hoorns en ſchulpen byeen vergaderd, en op de kennis der *Logica* of het Blazoen zich toegelegd zou hebben.

De zwierige Zaletjonker poogt voor een man, die van alles kennis heeft, en in allen opzigten uitmunt, door te gaan; en geeft zyne uitspraaken over al, wat 'er voorkomt, uit der hoogte, om dat de natuur hem levendigheit en ſtoutheit kaaken geſchonken heeft. Indien de trap van begaafdheit en dierlyke geeſten, die 'er noodig is om zulk een geſtel uit te maaken, bekwaamlyk beſteed wierdt, zou zy hem mooglyk in verſcheide deelen van het leeven nuttig hebben kunnen maaken; doch zyne inbeelding en verwaandheit maken hem in de meeste gelegenheden onnuttig, en in alle belagchelyk.

De oude Vryer van ſeventig jaaren zou waarſchynlyk door zyne lange ervarenheit en kennis van de wereld in de verſcheiden betrekkingen van het huiffelyk leeven, 't welk de Natuur hem op zyne jaaren beveelt te verkiezen, geagt en geëerd worden: maar hy verkieſt liever op eene allerbe-

V. DEEL.

N 3

lagche-

lagchelykste wyze den verrotten draad zyner vóorige minnaryen uit te rekken en af te spinnen; hy schikt zich op, zugt, lonkt; gelyk hy op zyn vyfentwintigste jaar plagt te doen, en geeft zediglyk te kennen, dat hy niet zonder *bonne fortune* is; welker *bonne fortune* ten langen lesten blykt het hoertje te weezen, 't welk hy lang (doch niet voor zich zelve) onderhouden heeft, en waar mede hy eindelyk trouwt, *om dat het arme schaaap hem zo teer beminde, en zo begeerig was om eene eerlyke vrouw te worden.*

De Wedúwe van zestig jaaren herinnert zich, dat zy schoon geweest is; doch vergeet, dat het dertig jaaren geleeden is; en denkt dat zy noch even fraai; of, ten minsten, noch vry smaakelyk'er uitziet. De gemaakte houding, die terwyl zy jong en schoon was, vergeeflyk in haar scheen, houdt hoe onvergeeflyk zy nu ook móge zyn, niet alleen aan, maar vermeêdert zelfs met haare jaaren; en wordt verdubbeld, om daar door, indien 't mooglyk ware, derzelver getal te bedekken. Al de prachtige en glinsterende opschik, die haarschoonheid, toen dezelve in haaren bloei was, eer vernederde dan versierde, stelt nu haar uitgeleefd en gerimpeld geraamte voor de allergrootste, doch teffens allergegrondste bespotting bloot. Zy waggelt en sweert onder den last van haare juwelen, borduurselen en gouden en zilveren stoffen; die als zo veel Hieroglyphische tekenen van de Egyptenaaren alleenlyk dienen om de oudheid van haare eerwaardige *mum-
mie*

nie te bevestigen. Uit haar lantaarn-hoorns gezigt schittert tederheid uit; of hetzelve geeft al lonkende tekenen van wellustige begeerten; doch de taal haarer oogen, hoe onbevallig ook, is echter verstaanbaar. De gepensioneerde Officier verstaat dezelve. Hy geeft haar zyn liefdensdrift te kennen; en haare verwaandheid verzekert haar, dat dezelve opregt is. Zy krygt medelyden met hem, en stelt hem boven alle agting der wereld, boven alle betaamlykheid, en boven alle andere pligten der saamenleving; en hy aan zynen kant verkiest uit tedere liefde (hoewel niet zonder eenige twyffeling en be raad) liever met haar te trouwen, dan om zyne schulden gearresteerd te worden.

Eigen-liefde, wanneer zy binnen de juiste paalen gehouden wordt, is een natuurlyke en nuttige hartstocht. De liefde tot onzen evenmensch is, inderdaad, in dezelve begreepen; en zy is de springbron van veele goede daaden, en van geen eene belagchelyke. Doch Eigen-vleyery is alleen eene bespottelyk nagevolgt *portrait* van Eigenliefde, en gelykt haar niet meer, dan volstrekt noodzaaklyk is, om de belagchelykheid des te meer te voorschyn te doen koomen. Zy wordt, even als andere vleyery, het meest besteed en het greepigst aangenoomen, daar men haar het minst verdient. Doch ik zal dit onderwerp besluiten met den zaakelyken inhoud eener Fabel van den Geestigen LA MORTE aan myn Leezeren mede te deelen, die niet kwalyk op het zelve schynt te passen.

V. DEEL.

Ju-

JUPITER richte eene Lotery op in den Hemel, in welke hy den menschen, zo wel als den Goden, toefstondt, loten te neemen. De prys was WYSHED, en Minerva trok denzelven. De stervelingen waren onvergenoegd, en beschuldigden de Goden van bedrieglyken handel. Jupiter, om deeze beschuldiging af te wisschen, schreef een andere Lotery uit; die alleen voor de menschen, met uitzondering van de Goden, weezen zou. De prys in deeze was ZOTHEID. Zy trokken denzelven, en deelden die onder elkanderen; en waren toen allen te vrede en vergenoegd. Men beklagde zich het verlies der WYSHED niet; ja men dacht 'er zelfs niet meer aan: ZOTHEID vervulde haar plaats; en die geenen, die het grootste deel daar van hadden, dachten zich zelven de wyfsten te weezen.

W.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE
PHILANTHROPE.

Nº. 236.

Den 8 APRIL 1761.

Accipe per longos tibi qui deservias annos;

Accipe qui pura norit. amare fides.

Est nulli cessura fides; sine crimine mores;

Nudaque simplicitas, purpureusque pudor.

Non mihi mille placent; non sum desultor amoris;

Tu mihi (si qua fides) cura perennis eris.

OVID.

Iemand is 'er byna, die in zyn leeven
(N) niet verliefd geweest is, of zich ten
(N) minsten verbeeld heeft, dat hy waarlyk
verliefd was. De een heeft voor zyn
Vryster gevogten; de ander heeft op haare ge-
zondheid zich volgedronken; een ander wederom
heeft Vaerzen op haar gemaakt; en een ander
V. DEEL. O heeft

heeft dit alles voor haar gedaan: en evenwel heeft, in spyt van alle hunne ~~Opheffen~~, Vaerten en volle Bekers; niemand van hun minfchien eene regte drift gevoeld. Ik heb onlangs by my zelve het talryk heir van minnaars eens overgezien; en, na dat ik hunne verscheidene gedaanten met aândagt beschouwd hebbe, geloof ik gerust te moogen verklaren, dat, alhoewel allen zich uitgeeven voor verliefd geweest te zyn, 'er echter zeer weinigen gevonden worden, die waarlyk en inderdaad bekwaam zyn om regte liefde te gevoelen.

Het is eene stelling van ROCHEFOUCAULT, dat veele luiden nooit verliefd geweest zouden zyn, ~~zo zy nooit van de liefde hadden hooren spreken~~; en die aanmerking is niet minder gegrond, dan wel uitgedagt. De belagchelyke praat van huisgenooten heeft dikwyl grooten invloed op jonge harten, die leeren verliefd te zyn, even als alle andere dingen, door naäaping. Jonge schiepzels, die byna noch kinderen waren, zyn somtyds vertoerd door deeze overgeslagen vlam, die door eens anders drift was aangestooken, en, in navolging van den knecht en de kamenier, heb ik somtyds gezien, dat het jong Heersje zich op zyn dertiende jaar inbeeldde een stervend minnaar te zyn; en dat het jonge Juffertje van liefde kwynde in een jurk en met hangende leibanden.

Die groote meenigte van boeken, daar liefde het hoofd-onderwerp van is, en die genoegzaam in getal zyn om een geheele boekery te vullen, zyn in dit geval groote brandflichters, en haeren zelden na om die soort van gemoedsbeweeging te doen ontstaan, welke ROCHEFOUCAULT beschryft. De voornaamsten van deeze geleterde verleiders zyn de oude Roman-Schryvers en hun

ont-

ontaarde krooſt, de hedendaagſche beſchryvers van geheime minnaryen. De jongeling, die dezelven eest in de handen krygt, leeft zo lang van de aandoeningen der liefde, tot dat hy zyn kleine borst voelt jaagen en ontroeren; even als een ziekelijk mensch zo lang de historie van de eene of andere ziekte bestudeert; tot dat hy eindelyk zich zelve inbeeld alle de toevallen van zulk eene ziekte te gevoelen. Om deeze reden spyt het my altoos, wanneer ik eenige prullen van die soort in de handen van jonge luiden zie. Ik beschouw *Cassandra* en *Cleopatra*; zo wel als de *Boerin van Fortuin*, niet anders, dan als hoerewaardinnen, en *Amadis van Gaulen* met de *Vermakkelyke Avonturier*, de *Gevalen van Roselli* en diergelyke, zie ik niet anders aan, dan als zo veele ondeugende verleiders der jeugd. Doch alhoewel de Oude en Nieuwe Roman-schryvers beide even zeer de driften ontfteeken, hunne uitwerkingen zyn nochtans geheel verschillende. De liefhebber van de Oude *Romans* wordt eene tedere *Sicilianſche Corydon*, of een opregte *Arkadiſche Damon*; en speelt de rol van een verliefden herder zo ter goeder trouwe, dat hy inderdaad gelooft zig zelve aan de eerste willigenboom te zullen ophangen, of zich in eenig nabygelegen water te zullen verdrinken, indien hy 't voorwerp zynner begeerte missen moet; doch de Jongeling, wiens geest door nieuwerwetsche Schryvers van deeze soort bedorven is, wordt meer een man van de waereld; en smeedt, na dat hy de genegenheid van zyne vryster gewonnen heeft, duizend ontwerpen om zich van haar bezit te verzekeren, en haare naastbestaanden om den ruïn te leiden en te blinddoeken.

V. DEEL.

O 2

Daar

Daar zyn onder het geslagt der Minnaars een soort van lauwe menschen, die men, in de taal der liefde, bezwaarlyk kan zeggen eenige vlam voor haare minnaaressen te voeden. Dit zyn de Heertjes van eene overmaatige kieschheid en synen smaak, die van de grove denkbeelden, welke aan de minnaaryen van het gemeen gehegt zyn, walgen, en iets meer onligzaamelyks of verhevens beoogen. Deeze *Philosophen* in de liefde zyn alleen met den geest van haare minnaaressen ingenoomen, en zouden gaarne haare naakte Ziel van alle haare stoffelyke bekleedzels en beletzels ontbloom zien. Luiden van zulk een gestel kan men misschien niet oneigenlyk in de *romanesque classe* schikken, doch zy hebben voor zich zelve den naam van *Platonische minnaars* aangenoomen.

Platonische Liefde is 'er echter in deeze dagen dun gezaaid; en daar is eene andere *Classe*, die vrytalryker is, en uit een soort van minnaars bestaat, welken men billyk met den tytel van *Epicuristen* mag onderscheiden. De Grondbeginzels van deeze *Secte* zyn regtstreeks tegen die van de *Platonisten* aanlopende. Zy denken even zo weinig, als een *Musulman*, om de Ziel van haare vryster, en zyn alleenlyk opgetogen over de schoonheid van haar lighaam. Een minnaar van deeze soort is in geduurige verrukkingen. Zyn drift is zo hevig, dat hy u zelfs met zyne vlam zengt; en hy telt de volmaaktheden van zyne vryster op in de zelfde styl, als een roskammer die van zyn paard. „Welke leeden! „welke oogen! Zulk een hals en borst! Zulk — „O! Ze is een recht puikstukje"! Hunne denkbeelden gaan niet verder, dan tot louter uiterlyke volmaaktheden; en gelyk men zeggen kan, dat hunne wonden niet dieper, dan het vel, zyn doorgedrongen,

gen, zo kan men niet toestaan, dat hunneboezems van de liefde gegriefd zyn, hoewel zy mooglyk door een veel grover drift gefolterd worden. Evenwel moet men bekennen, dat niets meer gemeen is, dan dat luiden van dit soort een huwelyk alleen uit liefde aangaan: doch het is dan aan de zelfde reden toe te schryven, als het huwelyk van den man in een Engelsch toneel-stuk, die zegt: „Ik ben met myn vrouw getrouwd, om dat ik lust had om by haar te slaapen, en dat zy het my niet wilde toelaaten”.

Andere luiden van een lugtigen aard en warm gestel, die mede in de lyst der verliefden staan, aanbieden byna elke vrouw, die zy zien. De vlam der Liefde wordt even gemakkelyk in hun ontstoken, als de vonken, die men uit een vuursteen slaat. Een minnaar van dit slag danst den eenen dag met eene Juffrouw op een bal, en verliest zyn hart aan haar in een *minuet*; den volgenden krygt eene andere het zelve onder eene wandeling; en den derden gaat hy, moogelyk, uit de Stad, en geeft het bezit daar van aan alle de schoonheeden, die hy buiten ontmoet, een voor een, over, tot dat hy het ten langen lesten weder met hem in de Stad brengt, en het de eerste vrouw, die hem voorkomt, aanbiedt. Deeze Classe is zeer talryk; doch behoort geenzins in den rang der waare minnaars geplaatst te worden; dewyl men van een man, die dus op elk een verliefd is, met zeer veel grond mag zeggen, dat hy in 't geheel niet verliefd is.

Men staat in 't algemeen toe, dat de Liefde eigenzinnig is; en zo de eigenzinnigheid het weezen der liefde uitmaakt, kunnen 'er geene voor oprechter minnaars doorgaan, dan die, welken haare vrysters hoogagten om eenige byzondere bevalligheid, die

hen gekluisterd houdt, hoewel zy, op zich zelve genoomen, niemand anders zou inneemen. Sommige luiden zyn tot de huwelyks-omhelzingen overgehaald door een paar mooye armen; anderen zyn daar toe gebragt door een stelzel sneeuw witte tanden; en ik ken een zeer geleerd man, die door een hoofd met goudgeele hairlokken in de huwelyksstrikken verward geraakt is, om dat dit de smaak der Ouden en het opregte Romeinsche en Grieksche hair was. De Juffers, welker minnaars zulke stuksgewyze aanbidders van haare schoonheid zyn, zyn in geduurig gevaar van dezelve te verliezen. Een gering toeval, een enkel puistje, kan hunne liefde doen verflaauwen. Allè diè geenen, die een schoon aangezigt, of bevallige gestalte, tot het eenig voorwerp hunner aanbidding maaken, hangen van diergelyke toevallen af, en de kinderpokjes hebben meenig eene vrouw ter zelfder tyd haare schoonheid en haaren minnaar doen verliezen.

Doch buiten alle deeze valsche verliefden, zyn 'er echter eenige weinigen, welker hartstocht oprecht en welgegrond is. Waare en oprechte Liefde is altyd gebouwd op achting; niet dat ik meen, dat een man zich zelve door redenkaveling verliefd kan maaken; maar eene geduurige verkeerung met eene beminnellyke Vrouw zal hem tot eene beschouwing van haare uitmuntende hoedanigheeden brengen, die zyn hart ongevoelig zal winnen, zonder dat hy 'er zelf verdagt op is; en alle diè hoop, vrees, en andere buitenspoorige driften in hem doen ontstaan, welke de natuurlyke gevolgen van de liefde zyn. De Liefde is duizendmaalen beschreeven; doch om zeker te zyn, dat het kleine schilderytje, 't welk ik 'er van maaken wil, van de natuur ontleend is; zo zal ik dit ver-
toog

toog met de geschiedenis van myn Vriend, WILLEM ZAGTAARD, en zyne beminnelyke Huisvrouw, besluiten. WILLEM ZAGTAARD en Juffrouw — kreegen zeer vroeg kennis aan elkanderen, en WILLEM ging zo gemeenzaam met haare geheele Familie om, dat men zeggen kon, dat hy 'er byna te huis was. In de stad spysde hy 'er meest des middags, zo wel als des avonds; en een groot gedeelte van den Zomer bragt hy met hun op hunne buitenplaats door. WILLEM en de Juffrouw beide erkende men in 't algemeen van verstand niet misgedeeld te zyn; en hunne meenigvuldige gesprekken gaven hen ontwyffelbaare bewyzen van elkanders goeden inborst. Zy schepten de een in des anderen gezelschap vermaak, en waardeerden makanders goede hoedaanigheeden zeer hoog; en gaven duizend kleine tekenen van eene groeiende liefde, die het gezigt van anderen niet ontslopte, hoewel zy 'er zelf noch onbewust van waren, en 'er geene de minste achterdocht op hadden. Na eenigen tyd evenwel verzögt WILLEM, met onderlinge toestemminge, de Juffer van haaren Vader ten huwelyk. Doch, helaas! hunne oprechte liefde werd niet terstond naar verdiensten bekroond. De ongegronde eêrzucht, den meesten Ouderen zo eigen, bewoög haaren vader, uit zuivere liefde tot zyne dochter, haar de hand te welgeren van den eenigsten man, met welken zy gelukkig leeven kon, om dat hy zich verbeeldde, dat hy haar beter zou kunnen besteeden. Doch Liefde, die op billyke grondbeginzels gebouwt is, geraakt niet ligt aan 't wankelen; en dewyl het bleek dat hunne onderlinge genegenheid al te diepe wortels had geschooten, om ooit uitgeroeid te kunnen worden, zo stemde de Vader eindelyk gedwongen half en half

V. DEEL. in

in hunnen echt. Zy hebben te saamen een fat-
 zoenlyk inkoomen, en WILLEM is door zyne eer-
 lykheid en gaaven een eer voor een geleerd be-
 roep, dat hy oeffent, en een-zegen voor zyne
 Vrouw; welker grootste lof is, dat haare deugden
 zulk een man waardig zyn. Zy is verheugt, dat zy
 den ydelen praal der waereld aan anderen heeft over-
 gelaaten; hy stelt in haar geluk zyn grootste be-
 lang; en haar Vader wordt door hun voorbeeld y-
 der dag op nieuws overtuigd, dat, daar twee per-
 soonen, die verstand en goedhartigheid bezitten,
 eene onderlinge genegenheid voor elkanderen op-
 vatten, hunne drift oprecht en duurzaam is, en
 dat hunne vereeniging misschien de waaragtigste
 staat van gelukzaligheid is, die hier op aarde genoo-
 ten kan worden.

C.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
 by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
 zullen verders by hen, en in alle Nederland-
 sche Steden, by de Boekverkoopers, des
 WOENSDAGS, te bekomen zyn.

D E

PHILANTHROPE.

N°. 237.

Den 15 APRIL 1761.

——— *Cur ego amicum*
Offendam in nugis? Hae nugae seria ducunt
In mala. ———

HORAT.

✿✿✿✿ Onder de verscheiden gebreken, die in
✿(O)✿ onze onkunde omtrent ons zelve en
✿(O)✿ onze vermogens, en de daar uit voort-
✿✿✿✿ vloeiende verbeelding van onze eigen
voortreffelykheid, hunnen oorsprong hebben, is
'er nauwlyks een, dat meer algemeen is, en zich
meer doet zien, dan de Begeerte om voor aardig
en geestig door te gaan. Elk een weet, en zal ge-
reedelyk toestemmen, dat niemand aardig weezen
kan, die geen verstand bezit. Doch yder een ver-
beeldt zich teffens, dat hy van verstand niet is mis-
gedeeld; en hierom meent een yder ook, dat hy
aardig weezen kan, wanneer hy wil, en Hy zoekt
door zyne aardigheid zyne medemenschen in het
denkbeeld te brengen, dat hy waarlyk hen in geeft
en verstand overtreft. Hier van komt het, dat men
zich byna nooit in gezelschap zal bevinden, of men
V. DEEL. P zal

zal 'er een of meer zien, die in vernuften schrandereheid boven de overigen naar hunne verbeelding uitmuntende, hunne voortreffelykheid geduurig door hunne aardigheeden zoeken te toonen; en die zich in de toejuichingen der aanwezenden met het uiterste genoegen kittelen; dewyl zy dezelve als zo veele erkentenissen van hun verstand aanmerken. Deeze drift is zo algemeen, dat geen rang of staat van menschen 'er vry van is; en ik houde my verzekerd, dat 'er geen herberg is, daar Ambagtslieden, geen Boeren-kroeg, daar lompe Kinkels saamen vergaderen, of men zal 'er altoos eenigen aantreffen, die in hun soort aardig willen wezen, en door kwinkslagen en snakeryen hun vernuft zoeken te vertoonen. Ik heb ten minsten op straat dikwyls in 't voorbygaan opgemerkt, dat 'er onder een hoop Turfdragers, die in hun werk bezig waren, altoos een of meer gevondten wierden, die door het zeggen van aardigheeden, zo op elkanderen, als op de voorbygangers, zich boven de anderen zochten te verheffen, en het *applaudissement* van hunne medemakkers door hunne geestigheid poogden weg te draagen.

Doch hoe algemeen deeze begeerte, om aardig te zyn, ook wezen mooge; zo is 'er echter nauwelijks eenē, die moeielyker valt om te bereiken, en waar in by gevolg ook minder geslaagt wordt. Niet-alleen, dat de meeste woorden en daaden, die men voor aardigheeden wil uitventen, wanneer zy wel beschouwd worden, veel eer met den naam van walgelyke zotheeden verdienen bestempeld te worden. Maar de verstandigste en geestigste liuden zelfs hebben zo veel werks om altoos, wanneer zy willen, aardig te zyn, dat ik verzekerd ben, dat 'er onder de tien dingen, die zy voor aardig willen doen doorgaan, nauwelijks een is, dat waarlyk dien naam met regt verdient.

Cr-

CICERO, de welspreekendste der Romeinen; en dien het zekerlyk aan geen verstand ontbrak, was een groot liefhebber van aardigheeden te zeggen: en ondertusschen, hoe zeer 'er sommige van zyne *bon-mots* zyn overgebleeven, die inderdaad geestig genoemd moogen worden, zo is het toch tefens zeker, dat 'er onder zyne gezegdens, die MARCROBIUS en anderen van de ouden ons als aardigheeden bewaard hebben, verscheiden gevonden worden, die laf en zonder zout zyn; en die uit het zelfde grondbeginzel voor aardig opgenomen zyn, uit welk een groot deel menschen thans zo dra 'er een bekende snaak de mond open doet, hem reeds toejuichen, eer zy hem noch half verstaan hebben. Doch wat behoef ik hier het voorbeeld van CICERO te gebruiken. Ik zelfs, wiens geestige Vertoogen voor die van niemand myner voorgangers, van wat landaard zy ook moogen geweest zyn, behoeven te wyken (eenige *Germanische* schriften van deze soort alleen uitgezonderd.) Ik die ruim zo veel verstand en vernuft bezit, als iemand myner landgenooten, en die 'er de hoofdstudie van myn leeven van gemaakt hebbe, om aardig te weezen, kan, wanneer ik regt uit zal spreken, niet ontkennen, dat 'er onder myne meenigvuldige vernuftige stukjes sommigen gevonden worden (hoewel minder dan in eenig ander soortgelyk werk) die deezen naam niet geheel en al verdienen; en, hoe veel het aan myne eigen-liefde ook mooge kosten, zo kan ik echter niet ontveinzen, dat het my meer dan eens gebeurd is, dat ik het geen ik op Saturdag, als zeer aardig naar de Drukpers gezonden had, wanneer ik hetzelfde des Woensdags gedrukt las, vry wat minder geestig heb gevonden.

Voor 't overige zo meenigvuldig als de menschen zyn, die aardig willen weezen, zo verschillende

zyn ook de middelen, waar door zy dit hun doelwit zoeken te bereiken. De eene stelt daar voornamelyk aardigheid in, dat hy met Godsdienst, Eer en Deugd, op de onbeschaandste wyze den spot dryve; de andere, dat hy met vuile en dartele redenen zyn eigen mond en de ooren zyner toehoorders bezoedele. Dees zoekt uit het beschimpen van den eenen of anderen onnoozelen bloed den naam van aardig te verkrygen: en geene meent weder, dat hy door een zekeren toon van zyne stem, of door de uitgestrektheid van zyn weezen zich wonderbaarlyk aardig aanstelt. Doch gelyk alle zulke en diergelyke wegen niet in staat zyn, om aan het voorgestelde oogmerk te voldoen, zo is dit ook de groote oorzaak, waarom de meeste luiden, die aardig willen weezen, metterdaad zo lastig en verdrietig zyn. Men kan toch niemand met recht aardig noemen, dan die iets doet of zegt, dat in zich zelve verstandig en een redelyk schepzel waardig is; en teffens evenwel geschikt om vrolyke en genoeglyke denkbeelden in anderen te verwekken. Doch dat het spotten met Deugd en Godvrucht, Bordeelpraat, of beschimping van eenen onnoozelen een verstandig mensch waardig; of geschikt zou kunnen gehouden worden, om redelyke toehoorders te vervrolyken; geloove ik niet, dat iemand die eenige reden gebruikt, zal durven staande houden; en het blykt daarom ook van zelfs, dat alle zulke en soortgelyke aardigheeden verre van bewyzen van geest en verstand te zyn, in tegendeel als onzinnigheeden verdienen beschouwd te worden.

Wat my belangt ik houde niet veel van luiden, die altyd even aardig en geestig weezen willen; omdat de redenen, die ik bygebragt heb, zo wel als de ondervinding, my altyd geleerd hebben, dat zy meest onaangenaam en lastig zyn. Daar is 'er, die daar-

daarom alleen onaardig is, om dat hy steeds aardig weezen wil; en die waarlyk om zyn verstand en schranderheid achting zou verdienen, indien hy geen meer geest vertoonen wilde, dan hy wezentlyk bezit. Doch om van al het onbevallige, dat 'er in de meeste soorten van aardigheid gelegen is, thans niet te spreken, zo zal ik my alleenlyk tot die bepaalen, welke my altoos boven alle andere verveeld heeft, en die men allergevoeglykst *lomp aardigheid*, of liever *aardige lompheid* noemen mag. Deeze bestaat eigentlyk in eene gewoonte, om iemand allerlei onbeleefdheeden al lagchende en tot vermaak van het gezelschap op eenen schertzenden toon toe te duwen; en om daar in uit te munten, heeft men een onbeschaamd, doch teffens spotachtig gelaat en een stoute en grove stem noodig. Een aardig man van dit slag zit, by voorbeeld, met een ander te speelen, die eenigzins mismaakt is, en naar zyne gedagten de eene of andere fout begaat. *Daar is die kromme D...der weêr doende*, zal hy hem stout en lagchende te gemoet voeren, zonder te bedenken, dat spotternyën over natuurlyke gebreken ongeoorloofd en allerhaatelykst zyn. Hy ziet iemand in een vertrek komen, die door de *podagra* verzwakt is: *Ziet me dien kreupelen bond*, zal hy zeggen, *eens voort hompelen: dat komt van alle zyne oude zonden*. En op deeze wyze spreekt hy met een yder, die hy denkt, dat zynen aardigen toon zal willen verdragen. *Aap, Luisbos, Malle Weerlicht*, en soortgelyke woorden, zyn de naamen, waarmee hy zyne vrienden begroet, wanneer hy geestig wil zyn; en *kus met g.t.; loop naar de Galg*; en andere diergelyke uitdrukkingen zyn de vriendelyke aanspraken, waar mede hy hen oogenblikkelyk bejegend; niet om hun zyne veragting te kennen te

geeven; maar alleen uit aardigheid en om te toonen, dat hy geestig *raillieren* kan.)

Moogelyk zullen 'er hier onder myne Leezeren gevondén worden, welker omgang tot een klein getal van beleefde en ordentlyke menschen bepaald is; en die daarom weinig, of geene gelegenheid gehad hebben, om zulke lompe aardige luiden te ontmoeten. En deezen zullen, waarschyndelyk, de schildery, die ik zo even van hun gegeeven heb, met al te grove trekken getekend vinden. Doch die de waereld wat meer van naby kennen, zullen my ongetwyfelt van zulk eene beschuldiging vry spreken; nademaal zy dagelyks diergelyke aardige lomperks zullen ontmoeten, niet alleen onder geringe luiden, maar zelfs onder zulken, welker rang hun beleefdheid moest inboezemen, en die zich echter, uit loutere aardigheid, eenen toon aangewend hebben, die zelfs in de mond van een' kruier verfoeielyk weezen zou. Ik ten minsten heb het ongeluk, nadien ik veel gezelschap en van allerlei soort zie, om onophoudelyk met zulke knaapen geplaagd te worden. Niet dat zy my met hunne aardige onbeleefdheeden aan tasten; want zy kennen my voor korzel; en, dewyl zy meest stout in de kaaken, doch buiten dat zo vreedzaam zyn, als lammeren, zo wagten zy zich altoos zorgvuldig, dat zy hunne geestigheid niet te vergeefs by korzele menschen besteeden. Doch het verveelt en kwelt my altyd ten hoogsten, wanneer ik zulk een lampen snaak met zyne beestagtige aardigheeden op den een of ander aan zie vallen, die tegen hem niet is opgewassen; en die daarom door zyne onbeleefde sporternyen lydt, en in 't hart gegriefd wordt.

Ondertusschen wilde ik wel eens weeten, wat blyk van geest en verstand in deeze soort van aardig-

digheid gevonden wordt. Onbeleefdheeden zyn altoos onbeleefdheeden, hoe zeer zy op een lagchende wyze gezegd worden; en wat kunst 'er in geleegeen is, om iemand dezelve toe te duwen, 't zy ze gegrond of ongegrond zyn, verklaar ik niet te kunnen begrypen. 't Is waar, ik heb diergelyke aardigheeden dikwyls zien goedkeuren en toejuichen door zulken, die in de ruwe spotternyen met anderen voedzel voor hunne nyd of eigen-liefde vonden: doch ik heb my, voor my zelfs, altoos verbeeld, zo hier in geest en aardigheid gelegen was, dat dan het brutaalste viswyf de aardigste vrouw der wereld weezen moest, en dat de onbeschofte uitdrukkingen van een Sleper tegen zyn paard, en van een Kruier tegen zyn hond, op die wyze de naam van *bon-mots* zouden verdienen.

Doch 't is de zothed en ongerymdheid van die lompe aardigheeden niet alleen, die 'er my een afkeer van doet hebben; maar daarenboven de gevaarlyke gevolgen, die 'er uit te wagten zyn. Ik weet wel, dat veelen, die in dien trant aardig zyn, het geene zy zeggen, inderdaad zo kwalyk niet meenen; en dat zy veéltyds niet bedoelen, om den geenen, tegen wien zy de batteryen van hunne aardigheid laten speelen, daar door te kwetzen, of tot toorn te verwekken: doch ik weet ook teffens, dat dit nochtans 'er dikwyls het gevolg van is, en natuurlyk weezen moet. Geen mensch is 'er, die altoos in het zelfde vrolyk en vergenoegd *humour* is; en, dewyl het geen wy hooren en zien eenen verschillenden indruk op ons maakt, naar maate van de gesteldheid van onzen geest; zo moet het daarom dikwyls gebeuren, dat zulke aardige gezegdens, die men, wel te vrede zynde, driemaal zonder ongenoegen heeft aangehoord, ons de vier-

V. DEEL.

de

de reize in een netelig en verdrietig *humeur* aantreffen; en daarom onzen toorn gaande maaken. Dus wordt dan de lompe aardigheid met een scherp en bits antwoord bejegend, en de eene drift de andere ontsteekende, eindigt veeltyds de vrolyke *conversatie* in schelden, slaan, en doodelyke vyandschap; hoedaanige gevallen ik meer dan eens bygewoond hebbe.

Laaten derhalven verstandige en braave luiden zich nooit aandierygelyke aardigheeden gewennen! Laaten goede vrienden nimmer, zelfs door den allergemeenzaamsten ommegang, vervoerd worden, om elkanderen al gekscheerende lompheeden te zeggen, of de een den anderen niet met die beleefdheid te behandelen, die op waare agting, de eenige bron van opregte vriendschap, gegrond is! Het oogeblik kan koomen, dat eene ruwe en onbeleefde aardigheid den geenen, wien zy te gemoet gevoerd wordt, in geen goeden luim aantreffen, de, niet als boertery, maar als een hoon, gelyk zy waarlyk is, zal worden opgevat, en daar door twee vrienden tot geslaagen vyanden maaken zal, die, wanneer zy niet aardig hadden willen wezen, altoos vereenigd gebleeven zoude zyn.

S.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandsche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

N°. 238.

Den 22. APRIL 1761.

*Nunc face supposita fervescit sanguis, & ira
 Scintillant oculi; dictisque, facisque, quod ipse
 Non sani esse bominis, non sanus juret Orestes.*

PERSIUS.

Et is een gemeen begrip; doch teffens
 « H » niet minder valsch en ongegrond, dat
 « H » haastige menschen de goedaardigste lui-
 den van de wereld zyn. Zy zyn wat drif-
 tig, zegt men, dat is waar; een bagatel kan hen als
 raazende doen opvolgen: en terwyl zy in die dulle drift
 zyn, weten zy niet, en bekreunen zy zich ook niet, wat
 zy zeggen, of doen, maar zo dra als het over is, dan
 spyt het hun, en 't doet hun van harten leed, zo zy ie-
 mand eenige belediging of ongemak hebben toegebracht.
 Deze Lofreden op zulke goedaardige driftige
 menschen, komt, wanneer men ze naargaat en tot
 den eenvoudigen zin brengt, die 'er in legt opge-
 sloten, in goed Hollandsch daar op uit; dat zy
 goedaardig zyn, wanneer zy niet kwaadaardig zyn;
 en dat zy ten uitersten bedroefd 'er over zyn, wan-
 neer zy in hunne onbezonne drift iets gedaan of
 gezegd hebben, waar door zy de galg of stokslagen
 hebben verdield. En in der daad, het is ten hoog-
 sten waarfchynlyk, dat zy dan bedroefd zyn; maar

V. DEEL.

Q

wat

wat vergoeding kan dit toebrengen aan hun, welker goeden naam, lyf of leeden zy gegriefd, ongelukkig gemaakt, of van 't leeven beroofd hebben? Hunne droefheid en verlegenheid komt dan te laat, en is alleenlyk voor hun zelve. Eigenliefde was de oorzaak van de beleediging: en eigenliefde is het eenigste beweegrad van hun berouw.

Indien zulke doldriftige luiden waarlyk goedaardig waren, zou hunne eerste beleediging ook de laatste zyn, en zy zouden een besluit neemen, om, het mogt dan kosten wat het wilde, nooit weêr daar toe te vervallen. Zy zouden op het zelfde oogenblik, dat zy hunnen toorn voelden klimmen, zich zelve een volstrekt stilzwygen en werkeloosheid opleggen, en zich liever door zo een fchielyk bedwang hunner driften voor een oogenblik belagchelyk maaken, ('t welk van eene algemeene goedkeuring gevolgd zou worden) dan het minste gevaar te loopen, om eenig onherstelbaar kwaad te bedryven.

Ik weet, dat men ter verdediging van zulke luiden gewoon is te zeggen, dat hunne drift tot toorn, die uit hun lighaams-gestel voortkomt, zo onverwagt opkomt en zo heevig is, dat zy die, zelfs in haare geboorte, niet kunnen smooren. Doch de ondervinding leert ons, dat dit zeggen volstrekt valsch is: want wy zien daaglyks, dat deeze opvliegende menschen die opwellingen hunner drift zeer wel kunnen inhouden, en ook met ter daad inhouden, wanneer eerbied en ontzag, eigenbelang of vreeze zulks van hun vereifchen. De alleronbezonnenste dolleman geeft nooit den vryen teugel aan zyne gramschap in tegenwoordigheid van een groot heer, die zyn begunstiger

is,

is, of van de vrouw, welker genegenheid hy zoekt te winnen; noch ook van den ouden knorrepot, op wiens erfenis hy hoopt. Een hoveling, die zyn bevordering zoekt, hoe zeer hy door onregtvaardig uitstel en verbreeking van beloften op 't hoogst getergd wordt, verzwelgtechter zagttjes zynen vrugteloozen toorn; bedekt die zelf onder glimp-lagchen, en wagt bedaardelyk op een gunstiger oogenblik. Een misdaadiger, die te regt gesteld word, barst nimmer in scheldwoorden uit tegen zynen Regter.

Men kan derhalven slegts ééne gegronde verschooning ten behoeve van zulke luiden bybrengen: en zo zy voor de vuist zich daar op beroepen, zal ik die ook volmondig toelaaten, om dat zy haar eigen hulpmiddel met zich brengt.

Laaten zy, meen ik, openhartig bekennen, dol te weezen, gelyk zy buiten tegenspraak zyn. Want wat grond van verschooning kunnen toch zulken, die tienmaal op een dag buiten hunne zinnen zyn, inbrengen, om niet kaal geschooren, adergelaaten en in een donker vertrek opgeslooten te worden, daar 'er zo veel zinneloze menschen in de Dolhuizen bewaard worden, die minder gevaarlyk voor anderen en slegts eens ter maand dol zyn? Ja men vind 'er in de Dolhuizen, die niet kwaad-aardig van gestel zynde, en daarom de vryheid hebbende om over huis te gaan, dikwyls, wanneer zy de voortteekens hunner weerkoomende uit-zinnigheid bespeuren, zich gewilliglyk laten opsluiten, uit bewustheid, dat zy in vryheid gelaa-zen wordende ligtelyk iemand ongemak zouden kunnen toebrengen. Zo haastige menschen, die voorgeeven niet dol te zyn, doch het inderdaad zyn, waarlyk even goedaardig in hunne harten wa-
V. DEEL. Q 2 ren,

ren, zo zouden zy het zelfde in agt neemden, en hunne vrienden, indien zy 'er eenigen hebben, insgelyks tegen hunne opkoomende woede waarschuwen.

Men vindt in de *Menagiana* eene zeer aardige Historie van een deezer doldriftige menschen, welke hunne onzinnigheid in een zeer belagchelyk licht stelt. Twee Heeren reeden te samen te paard; waar van de een, die haastig was, ongelukkiglyk een zeer wild paard had getroffen. Het paard begon wat te steigeren; waar op de ruiter zeer toornig wierd, en het zelve met zeer grooten drift sloeg, en de spooren gaf: 't welk door het paard, wiens kop ten naasten by zo boos was, als die van zynen meester, met schoppen en agteruitslaan beantwoord wierd. Zyn medgezel, bekommerd voor het gevaar van zynen vriend, en beschaamd over dazelfs gekheid, voerde hem koeltjes te gemoet: *Bedaar, myn vriend; bedaar, en toon u zelven de wyse van de twee.*

Dit soort van dolheid, want ik wil het zelve geen anderen naam geeven, vloeit uit verscheide oorzaaken voort, van welke ik nu, die 't meest gemeen zyn, zal optellen.

Onbezonnen lighthoofden zyn zeer gereed, om door yderen aanval, ja zelfs slegts door eene prikkeling van drift over hoop geworpen te worden. Zy beschouwen de dingen nooit in hun waar ligt; en agten alles van belang te zyn, uitgezonderd het geen weezentlyk zo is. Hier van daan koomen in hun die meenigvuldige en schielijke overgangen van een zotte vreugd tot noch zouter misnoegen, naar maate dat hun zet gemoedsgestel, waar in zy op dien tyd zyn, toegegeeven of tegengegaan word. Dit is het nimmer missend en zeker kenteeken van

van gemeens en slegt opgevoedde luiden, welke dikwyls in het zelfde half uur, als verwoede menschen vegten, en als boezemyrienden elkanderen de hand geeven. Zulke hoofden geeven zich zelve geen tyd om te redeneeren; en wanneer men hun reeden wil doen verstaan, denken zy, dat men de gek met hun scheert, en trekken het zich als eene beleediging aan. Zy zyn, in 't kort, groote Jongens, en blyven zo tot in hunnen hoogen ouderdom.

Het zy ondertusschen verre van my, te willen zeggen, 't geen sommige onbeleefde Schryvers stoutelyk hebben staande gehouden, dat het schoonste deel van 't menschelyk geslacht zich in 't algemeen in dit geval bevind, dewyl haare groote leevendigheid haar niet altoos tyd geeft, om behoorlyk te redeneeren, en haar daarom op de minste tegenstand van haaren wil in gramschap doet opvlieden. Doch ter zelfder tyd, moet ik met al de partydigheid, die ik voor de bevallige kunne hebbe (en geen mensch kan meer in haare belangen zyn, dan ik) bekennen, dat ik in alle haare verschillen my veel meer over haare woordenrykheid verwonderd heb, dan over de kragt der redenen waar van zy zich bedienden.

Menschen, die sterke dierlyke geesten, een warm gestel, en een koele verbeeldingskragt hebben (een zeer ongelukkig en belagchelyk samenstel, 't welk egter zeer gemeen is) zyn zeer toornige dieren, en gevaarlyk in hunne gramschap. Zy zyn driftig, woest, onbezuïd, en baldaadig zo wel in 't onderneemen, als in het voortzetten; zy kunnen niet de minste tegenspraak veelen; terwijl het hun aan redenen niet alleen, maar ook aan uitdrukkingen ontbreekt; om te antwoorden; en het dierlyk gedeelte van hun saamenstel barst in

V. DEEL.

Q 3

vreesly-

vreeslyke slagen uit, die veeltyds zeer schaadelyke gevolgen hebben. Niet is te geweldig of te misdaadig voor hun om in deeze aanvallen van woede te doen, of te zeggen: doch, dewyl het begin van hunne uitzinnigheid ligtelyk door het glinsteren van hunne oogen, hun verhit gelaat en driftige bewegingen ontdekt kan worden, zo behoorde het gezelschap ter bewaaring der rust (waar toe een yder bevoegd is, tot dat het gezag der Overheid te hulpe geroepen kan worden) deeze dollen luiden met geweld vast te houden, en middelerwyl in een donkere kamer, kelder, of turfhok op te sluiten.

Luiden die teer op het stuk van eer zyn, zonder dat zy een greintje van gemeene eerlykheid bezitten (want zulke zyn 'er verscheiden) zyn wonderbaarlyk opvliegende. Het fatzoenlyk gedeelte van hun *Karakter* moet het oneerlyke ondersteunen en beschermen. De bewustheid van hunne schuld maakt hun ter zelve tyd licht gevoelig, en bang.

Daar is een ander soort van menschen, die zeer toornig is, en welker dolligheid uit hoogmoed voorkomt. Deeze zyn in 't algemeen zulke luiden, die juist middelen genoeg hebbende om leedig en onnuttig voor den Burgerstaat te leeven, zich zelve tot luiden van fatzoen opwerpen; en ten uitersten teder zyn op den rang en waardigheid, die zy niet bezitten. Zy eischen te meer agting, om dat zy weeten, dat zy geen regt tot eenige eerbewyzing altoos hebben. Zy duiden alles als een kleinagting; vraagen uitleggingen met drift, en verstaan dezelve verkeert door hunne woede. *Wie ben je? Wat ben je? Weet je wel, tegen wien je spreekt? Ik zal u leeren onbeschoft te weezen tegen een fatzoenlyk man*: zyn hunne daaglyksche formulieren van spreken, die dikwyls met slaan en vegen, ten grooten

ten voordeele van de Geregtsdienaars eindigen.

Ik heb verscheide jonge knaapen gekend, die by hunne eerste verschyning in de wereld, of wanneer zy in den krygsdienst traden, vertooning van eene driftigheid gemaakt hebben, die zy inderdaad niet voelden, alleenlyk als een teken van moed. In hunne kleeding en gelaat zien zy 'er barsch uit, zy vloeken yzelyk en stellen zich woedende aan, door een verkeerd begrip van het woord *Moed* verleid zynde. Doch ik verzoek verlof, om deeze bedrogen Jonge luiden, met welker dwaaling ik medelyden hebbe, te onderrichten, dat de waare moed van een redelyk weezen in een koele en standvastige gelaatenheid bestaat, die alleen het uitwerkzel van nadenken en deugd kan weezen.

Het spyt my zeer te moeten bekennen, dat 'er geen gedeelte van 't menschelyk geslagt is, dat lichter tot toorn verwekt wordt, dan myne broeders *de Aucteuren*. Hekeling, berisping, of zelfs de allergeeringste afkeuring van hunne onsterfelyke werken, verwekken hunne allerwoedenste verontwaardiging. Doch 't is evenwel teffens waar, dat zy hun misnoegen met minder gevaar voor anderen, zo wel als voor zich zelve, uitlaaten; en gelyk als vertoornde Stekelvarkens schieten zy hunne pennen op de voorwerpen hunner gramschap uit. Doch de wonden, die door deeze schichten gegeven worden zyn niet doodelyk, en zelfs alleen maar pynelyk naar maate van den afstand, op welken zy geschooten worden. Die geene, welke (gelyk dit het grootst getal is) van een groote hoogte geworpen worden; als van zolders en vlieringen, worden door de wind weg gewaait, en treffen nooit hun doelwit; doch die, welke van eene eerste of tweede verdieping geschooten worden, zyn in staat om eenige pyn, en somtyds eene kleine

V. DEEL.

ont-

ontsteeking te veroorzaken, inzonderheid zo het deel, dat gewond wordt, in zich zelven niet gezond is.

Onze GROOTE SCHEPPER heeft ons wyslyk hartstochten gegeven om ons in beweging te brengen, en onze dankbaarheid te hemwaards gaande te maaken door de vermaaken, die zy ons geeven; doch ter zelfder tyd heeft Hy ons goedgunstiglyk eene genoegzaame Reden geschonken, zo wy dezelve maar haare vryheid willen laten, om die Hartstochten te beteugelen; en Hy heeft ons magt gegeven om tegen de driften te zeggen, gelyk Hy tot de Wateren sprak: „Tot hier toe zult gy gaan, en niet verder”. De toornige man is zyn selfs wreedste plaager; zyn borst kent geen rust, terwijl zyne woedende driften even weinig door het gevoel van godsdienstige, als van zedelyke pligten wederhouden worden.

Wat zou zyn Lot weezen, indien zyn onvergeevend voorbeeld (indien ik zulk een woord eens mag gebruiken) door zynen ALLERBARMHARTIGSTE MAAKER gevolgd werdt; op wiens vergiffenis hy alleenlyk hoopen kan, naar maate hy zynen medeschepzelen vergeeft en hen bemint.

W.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONDERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandsche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

N°. 239.

Den 29 APRIL 1761.

*Quis expedit pſtaco ſuum xan,
Picasque docuit noſtra verba conari?
Magiſter artis ingeniique largitor
Venter ———*

PERSIUS.

Myn Heer PHILANTHROPE!

❀❀❀❀ K ben arm, en moet eene Vrouw met
❀❀❀❀ I drie Kinderen aan de koſt helpen. Men
❀❀❀❀ zegt my, dat 'er geen beter Stad in de
❀❀❀❀ waereld is om geld te winnen; als
men werken wil, dan Amsterdam. Doch, hoe
zeer ik 'er myn beſt toe doe, ik kan 'er echter niet
toe raaken om een ordentelyk middel van beſtaan
te vinden. Ondertuſſchen heb ik noch al eenige
talenten, waar van het Publyk met vrucht gebruik
zou kunnen maaken; doch dewyl men my niet
kent, en daarom ook niet weet, wat nut men
van my trekken kan; zo heb ik voorgenoemen
V. DEEL. R my

my aan UWEd. te vervoegen; in hoope, dat gy my wel zult willen bekend maaken en aanpryzen; op dat ik daar door belet worde, met de mynen van honger te sterven.

Myn Vader was een eerlyk schoenmaaker in deeze stad; die, zeer kerkfch zynde, zich verbeeldde, datter geen grooter geluk op aarde voor hem zyn kon, dan een Zoon te hebben, die Predikant was. Ik moest derhalven studeeren, schoon ik in myn jeugd zeer dom, en vry meer tot den spanriem dan tot den kantfel geschikt was. Men deedt my eerst *taliter qualiter* by Monsieur *Zwyghuizen* Latyn leeren; en vervolgens werd ik naar de Leidsche Academie gezonden; alwaar myn Vader my Jaarlyks vyfhonderd guldens ter verteering toeleide. Doch hier ging het studeeren noch ruim zo slegt, als te vooren het leeren van het Latyn. Ik raakte onder de borsten; en leefde vrolyk en lugtig zonder my veel met eenige letteroeffeningen op te houden. Maar 't is niet noodig, dat ik u myne Academische levenswyze wydloopig beschryve. Alleenlyk zal ik u zeggen, dat ik veeltyds, wanneer ik te Leiden daar toe gelegenheid had, en in de Vacantiën alhier te Amsterdam, in de Comedie ging; en daar door eenige liefhebbery voor de Poëzy kreeg; zo dat dit het eenige is, waarop ik my, met nu en dan een Versje agter een dispuut, of op een huwelyk te maaken, gedurende myn Academies tyd toegelegd hebbe: en UWEd. zal zich van de uitgestrektheid myner studien ligtelyk een begrip kun-

kunnen maaken, wanneer ik u zegge, dat de drie laatste Jaaren van de vyf, die ik op de hooge Schoole heb doorgebracht, myn geheele Bibliotheek uit het *Kort Begrip der Godgeleerdheid* van mynen Professor, en *Gysbrecht van Amstel*, bestondt.

Ondertusschen was ik zo ver gevorderd, dat ik onder den Professor predikte. Doch 's avonds, wanneer ik 's ogtends gepredikt had, mynen Meester en eenige Studenten op myn zogenaamd *Preekvaatje* by my aan huis onthaald hebbende, geraakte ik, na het vertrek van den Professor, zo wel met myne goede vrienden aan het bekeren, dat ik, na dat zy my verlaaten hadden, zot en onvoorzigtig genoeg was, om met de dogter van myn hospes, die een Lakenweever was, te sloeien; daar ik my te vooren, hoe los ik ook buitens huis geweest was, altoos wel zorgvuldig voor gewagt had. Negen maanden hier na beviel dit Meisje in het kraambed; en gaf my volmondig voor vader van haar kind op; welk toeval my noodzaakte, het oogmerk om Predikant te worden te laten vaaren. Myn Vader was ook kort te vooren gestorven; en na zyn overlyden merkte ik, dat hy my uit de winsten van zyn beroep onderhouden hadt, die nu ophielden; terwyl 'er verder niet veel van zyne nalatenschap voor my overbleef. Thans was goede raad by my duur. Het Meisje begeerde van my, dat ik haar eeren zou; en dewyl het een lief mensch was, kon ik het haar niet wel weigeren. Ondertusschen kon ik geen Predikant worden: en had, bygevolg, geene kost.

V. DEEL.

R 2

win-

winning. Ik zocht daarom op sommige plaatzen *Præceptor* op een Latynsch school te worden; doch ook hier in stootte ik het hoofd; dewyl men my examineerende buiten staat vondt om die taal aan jonge luiden te leeren. Ik begaf my derhalven met myn-vrouwtje en kind herwaards naar myn Vadersstad; alwaar ik een bordje uithong, dat ik onderwys in de Latynsche en Fransche talen gaf (het Fransch moet UWEd. weeten had ik by myn eersten hospes op de Academie geleerd, die een Fransch Paruikmaaker was), als mede in het Cyfferen; terwyl myn vrouw linnen voor de menschen naaide; en daar mede ook een stuivertje tot ons onderhoud won.

Op deeze wyze heb ik eenige Jaaren geleefd; en van tyd tot tyd noch al eenige discipelen in het Latyn en Fransch gehad; hoewel ik egter in 't algemeen gemerkt heb, dat onze Landaard liever door vreemdelingen, dan door hunne eigen landgenooten gefopt wordt; en daarom heb ondervonden, dat sommige verloopen Paapen en smeerige Mofsen meer leerlingen in 't Latyn kreegen, dan ik, daar zy 'er inderdaad noch minder van wisten. Voorts heb ik ook myne oude liefhebbery voor de Digtkunde wederom by de hand gevat; en nu en dan by solemneele gelegenheeden een versje gemaakt, dat ik heb laten drukken; en daar ik een stuivertje meede verdiend heb; zo als ik onder anderen onlangs DEN VERGRAMDEN APOLLO *ex tempore* gemaakt heb op eenige fatzoenlyke luiden,
die

die, in eene Italiaansche Opera, zich naar de Italiaansche mode, en gansch strydig teegen de Hollandische deftigheid, gedraagen hadden; welk vers men zeer aardig gevonden heeft, om dat niets gemeenlyk de minderen meer kittelt en verheugt, dan wanneer zy gelegenheid moogen hebben, om de fouten en zotheeden van luiden van hooger staat te bespotten en over den hekel te haalen.

Ondertusschen, Myn Heer, zie ik thans geen kans meer, om, zo als ik tot hier toe gedaan heb, aan de kost te raaken. Myn vrouw kan, nu zy zo veel kinderen heeft, niet meer voor de luiden naaijen; en het getal myner discipelen is niet groot genoeg, om daar op ons huishouden te doen bestaan. Wat de versen, die ik maake, aangaat, die worden zo slegt beloond, dat het der moeite niet waardig is. Voor een fraai Klinkdicht, dat ik op de geboorte van den jongen Prins van Weilburg gemaakt heb, heb ik niet meer van den Boekverkooper, die het gedrukt heeft, kunnen krygen, dan een daalder; en voor den *Vergramden Apolla*, daar ik u zo even van gesproken heb, heeft hy my niet meer dan een ducaat willen geeven, schoon ik waarlyk twee nagten en een dag onophoudelyk aan dat Vers gearbeid hebbe. Ik ben derhalven op middelen bedagt geweest, om myne bekwaamheid ten nutte van het Publyk met meer voordeel voor my zelven te kunnen aanleggen; en ik meen hier toe een weg gevonden te hebben, die ik UWEd. nu zal voor slaan.

Ik meen, namelyk, Myn Heer, openlyk negotieren.

V. DEEL.

R. 3

tio

tie in Verfen te doen, en daar van een winkel op te zetten; daar men allerlei foorten, hoe genaamd, zal kunnen krygen, en wel tot zeer modicque pryzen. Gy weet, dat het hier altoos de gewoonte is, wanneer 'er een paar trouwt, dat hunne goede vrienden, en inzonderheid de Speelgenooten, een Vers op het huwelyk maaken. Zulke Verfen zal men van allerlei flag by my te koop vinden, waar uit yder zal kunnen kiezen naar goeddunken; en zelfs zal ik, zo men 'er onder de gemaakte geen vindt, dat behaagt, altyd gereed zyn, om 'er een te maaken zo als men het my zal belaften. Voorts gebeurt het ook wel eens, dat 'er luiden zyn, die Verfen op zich zelven gemaakt willen hebben, 't zy dat zy tot eenige waardigheid bevorderd worden, 't zy dat zy een boek uitgeeven, of iets anders verrigten, dat lof verdient, en daar zich echter geen pryzers toe opdoen. Deezzen kunnen insgelyks verzekerd weezen, dat ik hen voor een civile prys helpen, en hun zelfs boven hunne verdienften pryzen zal. Wil men ook iemand, daar men een haat tegen heeft opgevat, een Paskwil op de huid zenden, men zal dezelve al mede in foorten by my te koop kunnen krygen. Om kort te gaan, daar zullen geene Verfen, hoe genaamd, weezen, of ik zal 'er my op toeleggen, om 'er altoos eenige in voorraad te hebben, of ten minsten gereed zyn, om ze, wanneer men my die aanbesteedt, terstond en zonder ophouden te maaken.

Zie daar, Myn Heer de Philanthrope, myn Plan,

Plan , dat zekerlyk zeer voordeelig voor het Publyk zal zyn , dewyl een yder dus voor eene maatige prys een Huwelyks- Rouw- of ander Vers zal kunnen krygen , daar hy anders , zich by Poëeten adresseerende , die slegts onder de hand negotie in Versen doen , 'er veelyds zeer hooge pryzen voor moet betaalen. Doch , op dat men weete , op wat voet men by my geholpen kan worden , zo heb ik eene *Bekendmaking* voor het Publyk opgesteld , die ik UWEd. hier nevens toezende , met vriendelyk verzoek , dat gy dezelve in een uwer vertoogen gelieft uit te geeven , op dat zy dus onder de menschen koome. Ik zou ze wel afzonderlyk hebben laten drukken ; en hier en daar hebben laten aanplakken ; doch de Heeren Kwik-verkoopers hebben alle boomen en lantaarn-paalen in deeze kuische Stad reeds in bezit genomen , en met hunne Briefjes beslaagen ; zo dat 'er geen gelegenheid is , om ergens eenige andere *Bekendmaking* vast te hegten , om die onder de ooggen van het gemeen te brengen. Zo UWEd. my deezen verzogten dienst bewyft , en eens van een Lofdicht ter eeren van uwe Weekelyksche Vertoogen gedient wilt zyn , gy zult my niet ondankbaar vinden. Ik heb 'er een in gereedheid leggen , 't welk tot tytel voert : *Glory-Fakkell , ontstooken aan de Bazuin der Faam , ter eere van den Wel Edelen Hoog Geleerden Heere wanneer zyn Wel Ed. het licht zyner Geleerdheid op den blinkende kandelaar van zyn doorwrogt werk , genaamd . . .*

V. DERL.

aan

aan de waereld belder liet schynen. De prys hier ~~van~~ heb ik voor een vreemden op twee Ducaaten bepaalt; doch, wanneer gy het zelve voor een der volgende Deelen van uw Weeklyks Papier geplaatst wilt hebben, mits dat gy myne Bekendmaaking uitgeeft, kunt gy 'er over disponeeren.

Ondertusschen zal ik, na aanbieding van myn dienst, my, volgens de gewoonte der hedendaagsche Poëten, niet met mynen naam, maar met myn Zinspreuk tekenen.

Myn Heer PHILANTROPE!

UWEds. DW. Dienaar

GLANS ALUIT VETERES, ET PASSIM
SEMPER AMARUNT.

*Amsterdam,
15 April 1761.*

„ De *Bekendmaaking*, die by deezen Brief ge-
„ voegd was, zal ik in de toekomende week
„ uitgeeven.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE
PHILANTHROPE.

Nº. 240.

Den 6 May 1761.

*Carmina Paulus emit ; recitat sua carmina Paulus :
Nam quod emas possis dicere jure tuum.*

MARTIALIS.

❁❁❁ Le hier het stukje, 't welk ik voorleeden
❁(Z)❁ week beloofd heb , heeden aan myne
❁(Z)❁ Leezeren mede te zullen deelen.
❁❁❁

BEKENDMAAKING.

Zulken, die de Hooge Schoolen bezogt hebben,
weeten, dat in de meeste Academie-steden
een der aanzienlykste takken van den Koophandel,
die in dezelve gedreeven wordt, in de Disputa-
negotie bestaat ; die niet alleen door de zogenaamde
Repetitores, maar ook op verscheide plaatzen door
de Professoren zelfs, geoeffend wordt. Zulke *Re-*
petitores, die men gevoeglyk Katechizeermeesters
in de Rechten zou kunnen noemen, en de Professo-
V. DEEL. S ren,

ren, die de rol van *Repetitores* speelen, weeten zy, dat gewoon zyn tot verscheiden eh somtyds zeer hooge pryzen aan de jonge luiden, die tot den rang van Advocaat gepraedestineerd zyn, Disputen, of Akademische Verhandelingen, van hun maakzel te verkoopen; welke deeze Jongelingen vervolgens onder hunnen naam laten drukken, om daar door blyken van hunne bekwaamheid aan het Publyk te geeven, en de Doctorale waardigheid te verkrygen. Het nut van deezen Koophandel loopt ook een yder in het oog, die slegts bedenkt, hoe veele Voorpraaken en Beschermers arme Weduwen en onnoozle Weezen zouden moeten missen, indien de geenens, die zich tot het Priesterschap van Themis toe willen wyden, altoos zelfs een Disput zouden moeten maaken; en verscheide van de Flonkersterren, die aan Nederlands Rechts-Hemel met glansryken luister blinken, weeten by ondervinding, hoe gemakkelyk het valt, dat men op het einde van een vrolyk Akademie-leeven by diergelyke Winkeliers te regt kan geraaken.

- Op het voorbeeld dan van deeze Heeren Disput-Verkoopers, heb ik voorgenoomen eene Winkel van Nederduitsche Verzen op te zetten, alwaar men Gedigten van allerlei-soorten en in allerlei gelegenheden, tot zeer maatige pryzen, zal kunnen koopen. De bekwaamheid in de Poëzy, die ik in my zelve kenne, en de goedkeuring, waar mede sommigen myner Verzen, die ik zonder naam uitgegeeven heb, by het Publyk ontfangen zyn, doen my

my vertrouwen, dat ik in staat zal weezen mynen Digtader met vrugt ten nutte van het gemeen te besteeden; en ik neem daarom de vryheid, myn dienst aan alle Heeren en Liefhebbers aan te bieden, hun verzekende, dat ik hen met alle yver en volvaardigheid zal bedienen; en dat, by wat occasie zy ook een Vers moogen noodig hebben, zy'er altyd verscheide en beste puik-soorten by my gemaakt en in gereedheid zullen vinden; of dat ik anders altyd bereidwillig zal weezen, om zodanige Verzen te maaken, als men my zal willen belasten. Doch, op dat men weeten mooge, wat 'er al in myn Magazyn te koop gevonden wordt; zie hier een Lyst van de verscheiden Verzen, die ik gemaakt heb leggen; of op de eerste aanmaaning maaken kan. By de meesten heb ik de pryzen bygevoegd; op dat een yder kan zien, wat hy zal moeten besteeden, en verzekerd-moge zyn, dat men hem niet overeischen zal.

Voor eerst heb ik een meenigte van Bruiloftsgedigten, Verjaaringsgedigten, Versen om agter Disputen te plaatsē, als ook op Zilveren- en Gouden-Bruiloften, in gereedheid leggen; die alle zo kunstig gemaakt zyn, dat ze op allerlei slag van menschen passen; en dat dus yder, die zyne vrienden of vriendinnen by eenige diergelyke gelegenheid een Vers ter gelukwensching wil aanbieden, daar van gebruik kan maaken. De prys van deeze Verzen is by het couplet negen stuivers; of twee stuivers en vier penningen voor elken regel; en dus

V. DEEL.

S 2

even

even modicq, als die van de zogenaamde Artykelen der Regtsgeleerde Schrifthuuren.

Zo nochtans iemand geen genoegen mogt vinden in deeze gereedleggende Verzen, zo zal ik altoos tot zyn dienst zyn, om 'er een voor hem te maaken naar zyn voorschrift en begeerte; 't zy hy my een Helden-dicht, Klink-dicht, Herders-zang, Visschers-Zang, Kruiers-zang, of eenige andere Zang, hoe genaamd, wil opgeeven om te maaken: doch in dat geval zal de prys van het couplet zyn een gulden, of vyf stuivers ydere regel.

Des, by aldien men van my vergt, dat ik tegen myn beter weeten iemand in zodaanig gedigt pryze, en dus myn gewisse verkrachte, zo zal my daar voor *extra* een dukaat betaald moeten worden. By voorbeeld, wanneer men my belaft, eene leelyke bruid om haare schoonheid; een lompen Komtoir-jongen om zyn geest en vernuft; een Saletjonkertje om zyne ervarenheid in de Rechten of Medicynen, in gedigt te verheffen; in zulke en diergelyke gelegenheden zal men my voor het nadeel, dat ik myn ziel dobr zodaanige leugens toebrengende, een dukaat boven den gewoonen prys moeten geeven.

Ten tweeden, kan men in myn Magazyn allerlei soort van Lofdigten vinden; welke verschikt worden, om den lof van iemand te verkon-digen, die tot eenig ampt of waardigheid bebevorderd wordt; die eenig boek uitgeeft; die zyn pourtrait in druk laat uitgaan; en in 't algemeen, die zich in eenige omstandigheid bevindt,

ter

ter gelegenheid van welke men hem opentlyk kan pryzen. Zulke Lofdigten zyn by my tegens drie stuivers de regel te koop; en wanneer de zelve naar een gegeven voorschrift gemaakt worden, tegens een zesthalv yder Vers; mits echter, dat de kooper de zelve ter eere van iemand anders uitgeeve. Doch by aldien iemand gaarne zich zelve gepreezen zag, en zig ten dien einde by my vervoegt, om een Vers tot zyne eigen eere in het licht te doen koomen, zal alsdan dubbeld geld moeten betaalen; wanneer ik onder zodaanig een Vers *Es Amicitia*, *Uit Hoogagting*, *Uit Liefde*, of eenige soortgelyke Zinspreuk zal zetten.

Ten derden biede ik mynen dienst aan, om ten behoefte van een iegelyk, die het begeert, Paskwillen en Schimp-schriften te maaken, op alle de geenen, die men my zal aanwyzen; en zulks tot de allercivielste pryzen; over welke ik met hen, die ze noodig hebben, telkens zal overeenkomen: terwyl men ligtelyk begrypt, dat de pryzen van zulke verzen grooter of kleiner zyn moeten naar maate der meerdere of mindere vuilaardigheeden, die 'er in gezegd worden. Doch om een staaltje te geeven, hoe ik dit stuk behandelen zal, zo zal ik hier slegts zeggen, dat ik een yder, die men begeert, als een Arminiaan of Sociniaan voor de prys van een ducaat, als een Deist voor twee ducaaten, en als een Oproermaaker voor vyf ducaaten zal affchilderen. Ondertusschen moeten de geenen, ten dienste van welken ik zoodaanige Paskwillen zal maaken, de risico van dezelve voor hunne reke-

ning neemen, en my van alle Actien van den Hoofd Officier, of Fiscaal in cas van nood bevryden.

Ten vierden, heb ik verscheide Treur- en Blyspelen te koop, zo eigen vinding, als uit het Fransch vertaald. De origineele stukken kosten hondert en twintig guldens; en de vertaalingen tachtig guldens; zo goed, als die van *Op den Hoof*, of geen geld. Die een van deeze Toneelstukken koopt, bekomt daar door het regt, om het zelve op zyn naam aan de Regenten van den Schouwburg aan te bieden, die het zekerlyk zullen aanneemen; zo dat de kooper dus den vryen ingang in de Comedie voor zyn leeven krygt, die jaarlyks agt ducaten waardig is. Men begrypt hier uit, dat 'er geen geld tot hooger interest kan uitgezet worden, dan het geene aan het koopen van zo een stuk besteed wordt. Voorts, indien 'er iemand mogt weezen, die van geene myner oorspronkelijke of vertaalde stukken gebruik wil maaken; en die, zonder eenige Taalen te verstaan, echter begeerig is, om een eigen vertaald stuk ten Toneele te voeren; deezen biede ik mynen dienst aan, om het een of ander Fransch stuk in Nederduitsche *prosa* over te zetten; waar na hy het zelve, zonder veel moeite, in maatlooze verzen, die thans zo zeer in de mode zyn, zal kunnen brengen.

Ten vyfden ben ik gereed, om by de eerste gelegenheid, dat 'er eenig Polityk verschil in ons Vaderland mogt ontstaan, beide de partyen met
ge

gepaste Versen ten dienste te staan, en te adificeeren. Over den prys zal ik, als de gelegenheid zich opdoet, dat men van zulke Versen gebruik wil maaken, met de geenen, die zich van my bedienen willen, accordeeren; doch ik verzeker hun voor af, dat ik hun civiel behandelen, en my zo volmaakt onzydig gedraagen zal, dat ik beide de partyen teffens zal vlyen en schelden; zonder 'er zelfs naauw op te letten, of men van den eenen kant wat genereuser is in de belooning, dan van den anderen.

Ten zesden, zo wanneer eenige Publyke Festiviteit mogt vereiffchen, dat 'er Illuminatieën ontstoken werden; zal men allerlei Versjens by my kunnen bekoomen, om op Chasinetten te schilderen, met Zinnebeelden daar toe betrekkelyk; zo als ik ook myn werk zal maaken, om geestige *Emblemata* en Inscriptien voor penningen uit te denken, die men ter gelegenheid van zilveren Bruiloften, Begraafnissen enz. wil laten staan. En op dat men van myne bekwaamheid in het maaken van Zinnebeelden overtuigd zy, en dus weete wat men van my te wagten hebbe; zo zal ik de vryheid neemen, aan het Publyk in vertrouwen te zeggen, dat de Maaker van de Zinnebeelden en Opschriften op de Haagsche Meiboomen myn boezemvriend en Leerling is; en dat hy eigentlyk aan my de uitvinding van het Zinnebeeld te danken heeft, 't welk in de aanstaande Bloei-Maand voor de Vergadering der Heeren Staaten Generaal geplaatst zal worden. Ik ben het, die hem aan de

V. DEEL.

hand

hand gegeven heb, om de zeven vrye Souverainen onder de gedaante van zeven Mannetjens te verbeelden, die saamen in het lyntje loopen, en dus het Schuitje van den Vereenigden Staat in de haven sleepen, 't welk door een ander gestuurt wordt. De fraaiheid van dit Zinnebeeld ben ik verzekerd, dat by alle luiden van smaak ten eersten in het oog zal loopen; en ik zou my niet verwonderen, zo de Maaker eerstdaags eens tot *Associé* van de Fransche *Academie des Inscriptions & Belles Lettres* verkoren werdt; dat hy dan in der daad aan my zal moeten dank weten.

Eindelyk zyn by my te krygen allerlei Klapwakers-, Toornwagters-, Lantaarnaansteeikers-, en Karrelieden-Nieuwejaars-Zegenwenschen; en alle soortgelyke Verzen, tot zeer laage pryzen; weshalven ik ook aan deeze luiden, wanneer zy tegen den aanvang van het Jaar zulk een Vers noodig hebben, myn dienst en hulpe aanbiede; zo als ik insgelyks voor alle Boekverkopers gereed zal zyn, om op dagelyksche voorvallen Verzen te maaken, waar aan zy een stuivertje zullen kunnen winnen, mits echter dat zy my eerlyk daar voor beloonen.

NB. Ik houde myn Magazyn, en ben dagelyks te spreken ten mynen huize in de Goudsblomdwarsstraat, boven een Blikslaager, op de Agterkamer, alwaar met kryt op de deur geschreeven staat:

GLANS ALUIT VETERES, ET PASSIM
SEMPER AMABANT.

U.

DE
PHILANTHROPE.

Nº. 241.

Den 13 May 1761.

Monstro quod ipse tibi possis dare.

JUVENAL.

Aan den PHILANTHROPE.

MYN HEER.

Y hebt, zo ik meene, ergens in uw werk
(G) de Luiheid zoeken te overtuigen, hoe
(G) ydel haare hoope is, van zich zonder ar-
beid te kunnen verriyken, door te too-
nen, dat wie ook het getal der geener, die toeval-
lige voordeelen van de Fortuin bezeeten hebben,
vergelykt met dat van de zulken, die in hunne ver-
wagtingen zyn te leur gesteld, weinig reden zal
hebben, om zich zelve op de lyft der gelukkigen
te plaatzen.

Doch gelyk als wy duizenden deel hebben zien nee-
men in eene Lotery, van welken slegts een de prys kon
verkrygen, zo zal de Luiheid by aanhoudenheid be-
staan te hoopen, indien de voordeelen van het geluk,
hoe zeer ook onwaarschynelyk, echter slegts toege-
staan worden binnen de paalen der mooglykheid te
weezen. Dat men den hommel daarom onderrichte,
V. DEEL. T dat,

dat, indien hy door de dwaaling der Fortuin, den voorraad der Byen magtig wordt, hy echter geen gelukkig genot daar van zal kunnen hebben; dat de hooning die niet door nyverheid vergaderd is, zonder smaak gegeten wordt, zo zy niet in brooddronkenheid wordt verkwist; en dat alle die geenen, die het onmiddelyk voorwerp hunner hoope verkrygen, zonder daar toe eenige moeite te hebben aangewend, van het vermaak der genieting zullen verstooken weezen.

Geen leeven kan gelukkig zyn, het welk niet besteed wordt in de najaaging van eenig oogmerk, tot welks bereiking onze vermoogens genoegzaam zyn; en het welk wy, bygevolg, met de hoope van een goeden uitslag najaagen. Om deeze reden is het ongerymd, voor beezigheid te vreezen, onder voorgeeven, dat daar door weinig tyd voor het vermaak zou overgelaaten worden. Het is de beezigheid, door welke nyverheid haar oogmerk zoekt te bereiken; en het oogmerk van de nyverheid wordt zelden te leur gesteld. Hy die zyn best doet, om tot een zeker punt te geraaken, tot het welk hy zich zelven oogenblikkelyk ziet naderen, geniet al het geluk, het welk Natuur aan deeze uren gehegt heeft, die niet besteed worden tot de onmiddelyke voldoening van begeertens, door welke onze eigene behoeftigheden worden te kennen gegeven; of van aandoeningen, door welke wy aangespoord worden, om de behoeftigheden van anderen te hulp te koomen. Het eind, dat de beezigen zich voorstellen, is verschillend, gelyk als hun gestel, hunne hebbelykheden en hunne omstandigheden; doch in den arbeid zelfs is het genot; 't zy dat men het voorgesteld einde zoekt te bereiken om zich de noodzaaklykheeden of de gemakken van het leeven te bezorgen; 't zy tot het bebouwen van een stuk lands,

lands, ofwel tot het versieren van een paleis. Want wanneer het paleis opgesierd, en de schuur gevuld is, is het vermaak ten einde, tot dat het voorwerp der begeerte wederom op eenen afstand geplaatst is, en onze vermoogens wederom te werk gesteld worden, om hetzelfde met eene waarschyhlyke hoop van goeden uitslag te bereiken. Nimmer is ook de waarde van het Leeven minder, dan wanneer ons genot niet op deeze wyze in een voorsmaak bestaat. Want door deeze voorsmaak wordt het vermaak, het welk anders binnen een uur bepaald zou geweest zyn, door eene geheele week verspreid; en daar men in 't algemeen erkent, dat de Vreeze, die toekomende rampen vergroot, eene vermeerdering van elende is, daar kan men ook niet ontkennen, dat de Hoop, die toekomend goed grooter maakt, eene vermeerdering is van gelukzaaligheid.

De allertalrykste orden van die geenen, die bestaan durven op wonderbaare voordeelen te hopen, is die van de Dobbelaars. Doch door Dobbelaars versta ik zulke luiden niet, die hunne geheele bezittingen opzetten tegen de bedriegeryen van die geenen, die niets te verliezen hebben; want de behandeling van krankzinnigen laat ik aan de Heeren Geneesmeesters over. Ik meen den ligtmis en behoefstigen, die zyne kostwinning in het spelen zoekt; en van de goedheid der Fortuin dat geene verwacht, 't welk hy vuuriglyk begeert, en echter denkt door naarstigheid en vlyt te duur gekogt te worden; den koopman, die zyn beroep laat vaaren, om in fatzoenlyke malligheden meer te verkwisten, dan hy met hetzelfde winnen kan; den pofhans, die zich zelve onder de fatzoenlyke luiden stelt, alleen om dat hy geen beroep heeft, waarmede hy zich beezig kan houden.

V. DEEL.

T 2

De

De Dobbelaar van deeze foort moet altoos even ongelukkig weezen, het zy zyne hoop vervuld of te leur gesteld wordt. Het voorwerp van dezelve hangt van eene toevallige gebeurlykheid af, op welke hy geen invloed heeft; hy jaagt geen oogmerk na met een traspgewyze hoop van goeden uitflag, die zich van oogenblik tot oogenblik doet gevoelen; en kan daarom het vermaak niet genieten, het welk uit voorsmaak van deszelfs vervulling spruit. Zyne Ziel is geduurig op de pynbank; hy is benauwd naar maate van de vuurigheid zynner wenschen, en zyne onmagt om dezelve door zyne eigen vermoogens te vervullen. Op de angsten der onzekerheid volgen die van de teleur stelling; en eene oogenblikkelyke winst maakt het verlies, dat volgt, alleenlyk des te bitterer. Zodaanig is het leeven van hem, die de beezigheid schuwt, om dat hy zich van ledigen tyd tot het genot van vermaak verzekeren wil; uitgezonderd dan, wanneer het tegen een millioen kanffen tegen een gebeurt, dat een stroom van geluk hem in de bezitting van eene som stelt, die voldoende is om hem het overige van zyn leeven in luiheid door te doen brengen; en in dit geval zal de luiheid, die hem ongelukkig maakte, terwyl hy wagtte op de goedheid van de Fortuin, hem noodzaaklyk rampzaalig doen blyven, na dat hy die genoóten heeft. Hy zal vinden, dat hy in het voldoen zynner lusten slegts een klein gedeelte van zynen tyd besteeden kan; en dat deeze lusten zelfs verzwakt worden door ydere pooging, die men doet, om het genoeg van het genot te vermeerderen, welk men door haar tragtte te vervullen. Hy zal daarom of zyn leeven in een foort van onverschillige ongevoeligheid verdroomen, welke hy wanhoopt tot een staat van ge-

geluk te kunnen brengen; of hy zal zich verbeelden, dat het goed, het welk hy ontbeert, door eene vermeerdering van rykdom, een grooter huis, een kostbaarer Koets en Paarden, en een grooter aantal bedienden kan verkreegen worden. Indien hy met dit begrip wederom zyn toevlugt tot het outer der Fortuin neemt, zo zullen hem of door eene nieuwe reeks van gelukken de oogen worden geopend, of hy zal door het verlies van het geene, dat hy niet wist te gebruiken, wederom tot zyne oorspronkelyke behoefteigheid gebragt worden. Indien dit gebeurt, waar toe de grootste trap van waarschyndykheid is, zal hy terstond meer rampzaalig weezen, maar maate dat hy ryk was; alhoewel hy, terwyl hy ryk was, niet meer gelukkig was, naar maate, dat hy te vooren arm was geweest. Al wat gewonnen wordt, wordt door de ondervinding tot deszelfs inwendige waarde gebragt, en al wat ooit wordt verlooren, stelt zich de verbeelding grooter voor, dan het inderdaad was. De Rykdom is niet zo dra verkwist, of deszelfs nietigheid is vergeeten; en men beklagt zich over haar verlies, als of men de middelen om gelukkig te zyn daar door verloren hadt, daar men 'er echter nooit het geluk in heeft kunnen vinden. De Dobbelaar daarom, van welke soort hy ook mooge weezen, dobbelt altoos tegen onbetwistbaare kwaade kanssen, nademaal hy het geene hy wint ontdekt koperte weezen, en het geene hy verliest als goud agt: boven en behalven, dat men moet aanmerken, dat ik in deeze waardeering van zyn leeven ondersteld heb, dat hy geen eene pot verloren heeft, die hy niet eerst hadt gewonnen.

Doch alhoewel het Dobbelen in 't algemeen voorzigtiglyk door de wetten verboden is, als

V. DEEL.

T 3

niet

niet alleen voor byzondere luiden, maar ook voor het gemeenebest nadeelig; zo is 'er nochtans eenig soort van dobbelary, tot welke een iegelyk van tyd tot tyd genoodigd wordt; die even zeer de luiheid opbeurt, en de moed der naarstigheid doet verslauwen.

PIET FLES, die verscheiden Jaaren in een aanzienlyk huis voor knecht gediend had, eenige honderden guldens by een gespaard hebbende, huurde een klein huisje om een kroeg, of Tappers-winkel op te zetten; en voorzag zich van eenen goeden voorraad van wyn en sterken drank, dien hy met gereed geld betaalde, en die daarom van het beste soort was. PIET bemerkte, dat zyne neering toenam, hy zette dezelve met nieuwen moed en vlyt voort; hy verheugde zich in den goeden uitslag, en de blydschap van zyn hart glinsterde in zyn geheel gelaat: doch in het midden van zyn geluk en voorspoed werdt PIET toevallig overgehaald om een lot in de Lotery te koopen. Op het zelfde oogenblik, dat zyne hoop bepaald werdt tot een voorwerp, dat niet door vlyt verkreegen kon worden, besloot hy om niet langer vlytig te weezen. Drank te tappen voor stinkend en woest Canailje was een slaverny, aan welke hy zich thans met tegenzin onderworp; en hy reikhaltsde naar het oogenblik, dat hy daar van bevryd zou zyn. In plaats van zyne kalanten met een vriendelyk praatje en geneuglyke boertery te onderhouden, ontving hy hen met onverschilligheid; en men merkte, dat hy stil en knorrig was, en zich zelven beezig hieldt met twee of driemaal daags de registers der Fortuin na te zien, om naar den uitslag van zyn Lot te verneemen.

In deeze gesteldheid zat PIET op zekeren morgen

gen in de hoek van zyn haard, geheel opgetoogen in de beschouwing van zyn toekomend geluk; het eene oogenblik zich zelve toegeevende in de hoop van een loutere mooglykheid, en het volgende zidderende door de vrees van dat geluk te zullen verliezen, dat zyne verbeelding aan het bezit van honderd duizend guldens gehegt hadt. Een man, die wel gekleed was, kwam haastig in, en vroeg zyne gasten naar hem, die hem verscheiden reizen hard overluid by zyn naam riepen, en hem voor den Drommel wenschten om zyne doofheid en onoplettendheid; eer PIET als uit een droom ontwaakte, en met een verdrietig ongeduld vroeg, wat zy wilden hebben. Eene vertooning van vertrouwen in den Vreemdeling, dat hy wel ontvangen zou worden, en eene gedwongen vrolykheid gaf eerst eenig ongenoegen aan PIET; doch het volgend oogenblik drukte hy hem in een verrukking van vreugde in zyne armen, wanneer hy door denzelven geluk gewenscht werdt als bezitter van het gelukkig Lot, op het welk dien ogtend de hoogste prys getrokken was.

Het duurde, evenwel, niet lang, of PIET ontdekte, dat honderd duizend guldens het geluk niet gaven, dat hy verwacht had; eene ontdekking, die in het algemeen de verkwisting van onverwagt aangekomen rykdom door brooddronkenheid te wege brengt. PIET dronk en klonk, liep by de Hoeren en in Wynhuizen; droeg mooie klederen, en hield hard-dravers. Maar hem onthak noch iets; en hy besloot een stoute kans te wagen, en het overschot van zyn prys door het spel te verdubbelen; op dat hy in een aanzienlyk huis mogt kunnen leeven, en koets en paarden houden; doch in de uitvoering van dit ontwerp verloor hy de geheele

V. DEEL.

heele winst van zyn lotery-briefje ; uitgezonderd duizend ducaaten, die hy niet had kunnen vinden ; wanneer hy ze mede in het spel wilde opzetten. Deeze som was merkelyk grooter, dan met welke hy de neering had aangevangen, die hy nu verlaaten hadt ; en echter, daar hy de magt hadt om tot eenen stand weder te keeren, die wel eer zyn eenigste verlangen was geweest, en om dien handel voorttezetten, die hem alleen gelukkig hadt gemaakt ; zo was echter de kwelling van zyn berouw zo heevig, dat hy uit wanhoop, om dat hy dat geld niet wederom kon krygen, het welk hy wist dat niet anders dan ongebondenheid, gebrek en kwelling hadt voortgebracht, in het water sprong, en zich zelve verdrinkte.

Ik ben,

Myn Heer

Uw Eds. DW. Dienaar.

CAUTUS.

In het voorgaand Vertoog bl. 140 staat *als verschikt worden*: moet zyn *als vereischt worden*.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandsche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE PHILANTHROPE.

Nº. 242.

Den 20 May 1761.

*Qui cupit optatam cursu contingere metam
Multa tulit, fecitque puer.* ———

HORAT.

❁❁❁ Et is eene Aanmerking van den Engel-
❁(H)❁ schen Kantzelier BACON, " dat het lee-
❁❁❁ " zen een kundig man, de verkeerung
❁❁❁ " een vaardig man, en het schryven
" een nauwkeurig man maakt.

Dewyl BACON tot een trap van kennis is opge-
steegen, die nauwlyks ooit door eenig ander
mensch bereikt is; zo verdient de raad, dien hy
tot het bestuur der Letteroeffeningen opgeeft, bil-
lyk onzen aandagt: want wie kan toch eene kunst
met zo veel gezags leeren, als hy die dezelve met
eenen onbetwistbaaren goeden uitslag geoeffend
heeft.

Op het voorbeeld derhalven van zo een groot
man zal ik het waagen, om mynen vernuftigen
tydgenooten thans voor te houden de noodzaak-
lykheid van het leezen; en de gevoeglykheid om
met andere verstanden dan hun eigen raad te plee-
gen, en de gevoelens en begrippen van die geenens
nauwkeurig te overweegen, die, hoe zeer ook in
deeze eeuw verwaarloosd, in hunnen tyd, en som-
migen van hun noch lang daar na, om hunne ken-
nis en schranderheid zo beroemd zyn geweest, dat
zy, die dezelve veragten, bezwaarlyk ooit tot zo
hoog een toppunt van roem zullen kunnen geraa-
ken.

Men heeft 'er gevonden, die staande hielden,
V. DEEL. V dat

dat Boekeryen alleen met nutteloozen omslag opgevuld waren; dat luide van geest geen hulp noodig hadden; en dat zyn leeven te besteeden in het geduurig kyken in boeken niets anders is, dan vooroordeelen in te zuigen, de vermogens der natuur te verstompen en te benevelen, het geheugen ten koste van het oordeel te verbeteren, en de reden onder een mengelmoes van verwarde geleerdheid te begraven.

Dus spreken sommigen, die zich zelve wys denken te zyn; en sommigen, die door anderen voor wys gehouden worden. Een gedeelte van deeze luide gelooft waarschynlyk hunne eigen stellingen; doch een gedeelte mag men ook billyk vermoeden, dat hunne onwetenheid onder de meenigte tragten te verbergen, en dien roem wenschen te verkleinen, in welken zy geen hoope hebben, dat zy ooit zullen kunnen deelen. Men zal het, geloof ik, eene onveranderlyke waarheid bevinden, dat geleerdheid nooit door een geleerd man veragt is; en wat gezag kan toch het zeggen van zulken hebben, die zich verftouten dat geene te veroordeelen, 't welk zy niet kennen.

Zo de reden het vermogen heeft, dat haare voorstanders haar toeschryven; zo men zo veel door aandagt en overpeinzing kan ontdekken; zo is het bezwaarlyk te gelooven, dat zo veele millioenen menschen, die eeven veel deel met ons aan de weldaaden der Natuur hadden, eeuw uit eeuw in zich te vergeefs met overpeinzing hebben bezig gehouden. Indien de vernuften van den tegenwoordigen tyd de agting der Nakomelingen verwagten, die in hun leeven dezelfde reden zullen bezitten, welke men thans denkt geen onderwys te behoeven; zy mogen, zeker, dan ook wel erkennen, dat zy uit de reden van vorige geslachten ligt gekreegen hebben. Wanneer, derhalven,

een

een schryver verklaart, dat hy niet in staat is geweest, om iets uit de schriften zyner voorgangeren te leeren (en men heeft 'er gevonden, die zulk eene Verklaring hebben durven doen) zo kan niets dan een trap van verwaandheid, die zelfs in het grootste menschelyk verstand onvergeeflyk is, hem beletten te begrypen, dat hy een vooroordeel tegen zyn eigen werk doet ontstaan; want met welk eene hoop van goeden uitslag kan hy toch dat geene zich onderwinden, waar in grootere bekwaamheeden tot hier toe ongelukkiglyk geslaagt zyn; of wat byzondere vermogens en kragten schryft hy toch zich zelven toe, dat zwaarigheden, die tot hier toe onverwinnelyk zyn geweest, voor hem geweeken zouden zyn.

Het getal van de geenen, welken de Voorzienigheid het vermogen gegeven heeft, om de menschelyke kundigheeden te vermeerderen, is ten uitersten klein; en het geen door yder byzonder vernuft, zelfs van deeze hoogste orde, 'er bygevoegd kan worden, is zeer gering. Het grootste deel van het menschedom moet zyne geheele kennis; en allen verre het grootste gedeelte van dezelve, aan de onderrichting van anderen dank weeten. De werken van beroemde schryvers te verstaan, hunne saamenstellen te begrypen, en hunne redeneeringen te onthouden, is een taak, die meer dan genoegzaam is voor gemeene verstanden; en men kan den zulken in geenerlei wyze voor nutteloos of lui doen doorgaan, die zynen geest met eenen voorraad van verkreegen kennis voorzien heeft, en dezelve by gelegenheid aan anderen kan mededeelen, die minder tyds of mindere bekwaamheeden hebben.

PERSIUS heeft met regt opgemerkt, dat kennis niets waardig is voor hem, welken anderen niet weeten dezelve te bezitten. Zy is voor den kundi-

gen man zelfs niets waardig noch ten opzigte van de eer, noch ten opzigte van het voordeel; want de wereld kan die hoedaanigheeden niet beloonen, welke voor haar verborgen zyn; ten aanzien van anderen is zy niets waardig; dewyl de onwetendheid daar door niet geholpen, noch de dwaaling verbeterd wordt.

Het is met reden; daarom, dat HORATIUS in een volmaakt Karakter juiste gedagten gepaard doet gaan met het vermogen om dezelve uit te drukken; en hy die eens voor zich zelve eenen schat van geleerdheid op een gestapeld heeft, moet vervolgens overweegen, hoe hy dezelve het meest kan verspreiden, en op de aangenaamste wyze aan anderen mededeelen.

De omgang met menschen maakt een vaardig man. Hy die zich zelve onder zyne schriften begraaft, „bestoven,” zo als iemand het uitdrukt, „met geleerd stof,” en die zyne dagen en nagten in geduurige naspooringen en eenzaame overdenkingen doorbrengt; loopt veel gevaar om in zyne uitspraak te verliezen, het geene hy in zyne kundigheid wint, en om, wanneer hy in de wereld komt, overladen te schynen met zyne eigen kundigheeden, eeven als een man, die met wapenen is toegerust, welken hy niet behandelen kan. Hy heeft geene bekwaamheid om zyne bespiegelingen aan anderen mede te deelen, noch om zich zelve te schikken naar de verscheiden trappen van begrip, die hem in de zaamenleving gevallen voorkomen; hy zal in het tegendeel voor de meeste luiden onverstaaubar, en voor allen onbevallig, spreken.

Ik ben eens tegenwoordig geweest by de Lessen van een doorgeleerd Wysgeer, een Man waarlyk ervaaren in de weetenschap, welke hy onderwees; die by zekere gelegenheid de woorden *OPACUM* en *PELLUCIDUM* moetende verklaaren, ons, na zich wat be-

bedagt te hebben, zeide, dat OPACUM was, zo als men zeggen zou OPAAK en dat PELLUCIDUM betekende 't geen PELLUCIDE was. Zodaanig was de vaardigheid, met welke deeze man, die zyn geleerdheid alleen met leezen verkreegen hadt, de moeilijkheden der weetenschap aan zyne toehoorderen gemakkelyk maakte; en zo waaragtig is het, dat iemand iets weeten kan, 't geen hy niet kan leerer.

BOERHAAVE klaagt, dat de Schryvers, die voor hem over de Scheikunde geschreeven hebben, voor het grootste deel der geenen, die zich in die weetenschap willen oeffenen, onnuttig zyn; om dat zy zodaanig eene trap van kundigheid in hunne Leezers onderstellen, als men gemeenlyk niet vindt. In dezelfde dwaaling loopt yder een gevaar te vallen, die zich zelven in eenzaamheid met eenig onderwerp gemeenzaam gemaakt heeft. Hy spreekt 'er over, als of hy dagt, dat elk een zich in hetzelfde onderzoek hadt beezig gehouden, en hy verwacht, dat korte aanduidingen en ingewikkelde zinspeelingen denzelfden loop van denkbeelden in anderen verwekken zullen, die zy in hem doen ontstaan.

Dit is, evenwel, het eenig ongemak niet, het welk de geleerde Man, door een opgeslooten leeven lydt. Wanneer hy ergens eene gedagte vindt, die hem bevalt, zo grypt hy dezelve vuuriglyk aan; hy ziet alleen naar zulke bewyzen om, als strekken kunnen om die te bevestigen; of spaart zich zelven de moeite van het onderzoek, en neemt ze op een zeer gering bewys aan; hy voedt zo een gevoelen lang by zich zelven, zonder eenig agterdenken; hy paart het ter zyner tyd met het algemeene lighaam van zyne kundigheeden, en sluit het onder de onbetwistbaare waarheden op. Doch wanneer hy in de Wereld onder menschen komt, die, uit verschillende grondbeginzelen redenkavelende, tot verschillende besluiten

gebragt zyn, en, in verscheiden gelegenheeden geplaatst zynde, het zelfde voorwerp van meer dan eene zyde beschouwen; zo vindt hy zyne getroetelde stelling aangetast, en zich zelven niet in staat om die te verdedigen. Altoos op eenerlei manier |gedagt hebbende, is hy in den staat van een Man, die, altyd met denzelfden Meester geschermd hebbende, verlegen en verbysterd wordt door een nieuw postuur van zyne party. Hy wordt in onverwagte zwaarigheden verward; hy wordt door onvoorziene tegenwerpingen afgemat; de oplossingen en antwoorden ontbreken hem; zyne verbaazing belemmert zyn natuurlyk vermoogen van redenkavelen; zyne gedagten worden verstrooid en verward; en hy geeft de verwaandheid van zynen trotschen en baldaadigen tegenpreker het genoegen, om zich in zyne gemakkelijke overwinning te kittelen.

Het is moeiljelyk zich te verbeelden, met welk eene hardnekkigheid waarheeden, die het eene verstand byna in den eersten opslag bezeit, door anderen verworpen worden; en hoe meenige kunstgreepen in 't werk gesteld moeten worden, om de allerduidelykste stellingen toegang te doen krygen in geesten, die door derzelver nieuwigheid vervaard gemaakt, of door toevallig vooroordeel daar tegen ingenoomen zyn. Het is nauwlyks te begrypen, hoe dikwils in deeze verschillen, die staande voets behandeld worden, de domkop slim, en de schrandere Man ongerymd kan wezen; hoe meenigmaalen zotheid de kragt van een bewys weet te leur te stellen door het zelve in zyne eigene duisternis te verwarren; en hoe dikwils zich zelve bedriegende opregtheid kunstige loosheeden weet saamen te weeven, welke de reden ter nauwer nood middelen kan vinden om te ontwarren.

In deeze ontmoetingen laat de Geleerdheid van den

den Man, die zich altoos heeft opgesloten, hem gemeenlyk verleegen. Niets dan langdurige heb- belykheid en meenigvuldige proefneemingen kun- nen het vermogen geeven, om eene stelling in verscheiden gedaanten te doen voortkoomen, de- zelve in vershillende gezigt-punten voor te stellen, haar met bekende en toegestemde waarheeden sa- men te hechten, met veritaanbaare redenen te be- kragtigen, en met bekwaame gelykenissen op te helderen; en hy, derhalven, die zyne kennis in een- zaamheid vergaderd heeft, moet van dezelve ge- bruik leeren maaken door met menschen te ver- keeren.

Doch terwyl de verscheiden gelegenheden, die zich in de verkeering opdoen, ons aanspooren, om allerlei slag van bewyzen te beproeven, en allerlei kunsten in 't werk te stellen, om onze begrippen smaakelyk te maaken; zo worden wy 'er dikwils ongevoelig toegebracht, om van zulken gebruik te maaken, die in zich zelve niet wel goed te ma- ken zyn. Een Man, die in het spreken verhit wordt en vurig haakt naar de overwinning, neemt voor- deel uit de misvattingen of onkundigheid van zyne te- genparty; hy grypt dingen aan, die men hem toestemt, tot welke hy weet dat hy geen regt heeft; en be- dient zich van bewyzen, die waarschyndlyk by zy- nen tegenstander iets zullen vermoogen, hoewel hy zelf weet, dat zy geen kracht hebben. Dus wordt de strenge nauwkeurigheid der reden los gelaten; ver- scheiden onderwerpen worden op een gestapeld, doch zonder regte schikking of onderscheiding; wy leeren ons zelve voldoen met zulke redenkavelin- gen, die anderen tot stilzwygen brengen; en wy on- derwerpen zulk een gesprek zelden op nieuw aan een nauwkeurig onderzoek, het welk onze verwaand- heid de overwinning en goedkeuring heeft doen behaalen.

V. DEEL.

Men

Men moet derhalven eenige voorzigtigheid gebruiken, op dat rykheid van woorden en gemakelykheid in zich uittedrukken hunne waarde niet verliezen door gebrek van nauwkeurigheid en door verwardheid. De gedagten door schryven te vestigen, en dezelye dus aan een herhaald onderzoek en herziening te onderwerpen, is de beste wyze, om onzen geest in staat te stellen, om zyne eigen valsche redeneeringen te ontdekken; en denzelven de wagt te doen houden tegen de bedriegeryen, die hy tegen anderen in 't werk stelt. In gesprek breiden wy natuurlyk onze gedagten uit, en in het schryven trekken wy dezelve in een kort begrip byeen; eene geschikte orde maakt de uitmuntendheid van het schryven; en onbedwongenheid maakt de bevaligheid van een gesprek uit.

Te leezen, te schryven, en met menschen om te gaan, in eene juiste evenredigheid, behoort de beezigheid van een geletterd man te weezen. Doch tot dit alles is niet dikwils de zelfde goede gelegenheid; uitmuntendheid is daarom ook niet dikwils te bereiken; en de meeste menschen schieten in het een of ander der voorgestelde einden te kort; terwyl zy kundig zyn zonder vaardigheid, of vaardig zonder nauwkeurigheid. Men moet den eenen zo wel als den anderen iets vergeeven, om dat zy allen menschen zyn; en men moet in het grootste deel der wereld zelfs noch al wat meer zonder berisping laten doorgaan, om dat niemand zich zelven bekwaambeeden kan geeven, en weinigen de keuze hebben, om zich in gelegenheden te stellen, die geschikt zyn tot verbetering van de vermoogens, welken de Natuur hun heeft geschenken. Het is, echter, redelyk, de VOLMAAKTHEID steeds in het oog te houden, op dat wy dezelve altoos nader moogen koomen, schoon wy weten, dat zy nimmer door ons bereikt kan worden.

C. A.

DE PHILANTHROPE.

N°. 243.

Den 27 May 1761.

— In primis valeas bene. —

HORAT.

Myn Heer de PHILANTHROPE,

✿✿✿ Emand myner oude vrienden op zyn bui-
✿ (I) ✿ tengood, in eene nabuurige Provincie,
✿ (I) ✿ onlangs gaande bezoeken, vondt ik hem
✿✿✿ op myn aankomst met den Predikant van
het Dorp aan het schaakspel beezig. Myn vriend
ontfing my met eene hartelyke gulheid, en maake-
te my aan den Leeraar bekend. Doch deeze, die
een man van omtrent vyftig jaaren oud scheen, en
van een fris en gezond gestel, bekeek my met groo-
te oplettendheid van het hoofd tot de voeten; en
zette zich, na dat hy my effen met het hoofd had
toegeknikt, wederom neder, zonder zyn mond
open te doen. Ik was een weinig gestoord over
de hoogmoedige houding van deezen geestelyken;
't welk myn vriend bemerkende, zo zeide hy my
zeer aardiglyk, dat ik al wat te oud was, om be-
leefdheid van den Leeraar te kunnen eiffchen; want
dat hy die nimmer dan aan jonge en sterke men-
schen bewees; maar, zeide hy, wanneer gy hem
beter kent, zult gy hem een man vinden,
die zeer zonderling is in zyn bestaan, en teffens
zeer veele verdienften heeft. De Prediker gaf op
deeze boertery geen antwoord, doch bleef eeni-
gen tyd met de oogen op my gevestigd; tot dat
hy ten lesten zyn hoofd schuddende zich naar myn
V. DEEL. X vriend

vriend wendde, en hem vroeg of hy nog een party met hem wilde speelen. Myn vriend ontschuldigde zich, dat hy dien avond niet meer zou spelen, en beval, dat men een fles wyn met pypen en tabak op tafel zou zetten. De Prediker stopte zyn pyp, en dronk zeer hartelyk op myn vriends gezondheid; terwyl hy my by aanhoudendheid met eene blykbaare tegenzin aankeek, zonder op myne gezondheid te drinken, of my een enkel woord toe te spreken. Dewyl ik my sedert langen tyd gewend heb, niets anders dan water te drinken, liet ik my 'er een fles van goeven, en dronk het zelve, glas voor glas, gelyk met hem aan; 't welk de Leeraar merkende, zo schudde hy zyn hoofd tegen myn vriend, en luisterde hem in, schoon zo hard, dat ik het verstaan kon: „Arme man; ik „zie 't wel, 't is gantsch met hem gedaan”. Myn vriend glimptachte hier op, en antwoordde hem, al luisterende, op den zelfden toon: „Nee, neen, „Domine, Myn Heer P. (my by myn naam noemde) maakt staat om zo lang te leeven, als „een van ons beiden”. Hy vroeg my toen, of 'er geen nieuws tot onzent was, en wikkelde my alengskens in een zeer vrolyk en genoeglyk gesprek; het welk zo lang duurde, tot dat ik my ter rust begaf. Toen stond de Prediker van zyn stoel op, dronk een vol glas op myn gezondheid uit, en my met hartelykheid de hand drukkende, zeide hy my, dat ik een regt hupsch oud man was, en dat hy hoopte nader kennis met my te maaken, terwyl ik buiten bleef.

Ik stond 'smorgens vroeg op, en vondt den Leeraar medt in de Onthyt-kamer op my wachtende. Hy groette my zeer beleefd, en zeide my, dat hy zyn bed en huis vroeger, dan naar gewoonte, verlaten hadt, om eene wandeling met my te doen.

„ Uw

„ Uw vriend, zei hy, is kortelings van een aanval
 „ van de jigt hersteld; en wy kunnen zyn geheele
 „ le landgoed rond gewandeld hebben, eer hy uit
 „ zyn bed komt kyken”. Ik nam den voorslag aan,
 en wy wandelden door een zeer aangenaamen tuint
 in de allerschoonste velden, die men met oogt
 zien kan. Terwyl ik stil stondt, om dezelve met
 verrukking te beschouwen, begon de Prediker dus:
 „ Dit is waarlyk gezegend land, Myn Heer, en ik
 „ wenschte wel met al myn hart, dat de eigenaart
 „ minder met de jigt geplaagd was, op dat ik meet
 „ agting voor hem mogt kunnen hebben”. Agting,
 „ Domine”! viel ik hem hier op in; „ doet dan een
 „ pynlyk ongemak, dat men, zonder zich aan eeni-
 „ ge onmatigheid schuldig gemaakt te hebben,
 „ gekreegen heeft, uwe agting verminderen”?
 „ Zeker doet het, Myn Heer, (kreeg ik ten ant-
 „ woord) hoewel ik, in dit geval, wel wenschte
 „ dat het anders was; want ik heb zeer veel ver-
 „ pligting aan uwen vriend. Daar is ook noch een
 „ ander braaf Heer hier in de buurt, die my deeze
 „ standplaats gegeeven heeft, doch hy heeft het
 „ ongeluk, dat hy zeer met het graveel gekweld
 „ is, 't welk hem zeer pynlyk maakt, en ten la-
 „ gen lesten in 't graf zal sleepen; en daarom ga
 „ ik hem nooit bezoeken”.

Ik stond wederom gereed om den Geestelyken in
 zyne reden te vallen, wanneer een koets met zes
 paarden ons langs de weg voorby reedt, met een
 Heer daar in, die het glas liet vallen, en een zeer
 beleefde buiging voor den Leeraar maakte; doch
 deeze, in plaats van hem te beantwoorden, ging
 hem met een staatig gelaat voorby, zonder eenige
 agt op hem te slaan. Dit staaltje van zyn gedrag
 te gelyk met het gesprek, dat 'er tusschen ons was
 voorgevallen, maakte my ten hoogsten nieuwsgie-

fig; en deedt my aan hem vraagen, wie die Heer was. „Dat ongelukkig schepzel, Myn Heer”, antwoordde hy my, „is een man, die jaarlyks een in-
 „komen van dertigduizend guldens heeft; en uit
 „dien hoofde verwacht, dat elk een, dien hy ont-
 „moet, zyne beleefde buigingen zal beantwoorden.
 „Maar ik, die hem ken, weet ook, dat hy aan
 „een benauwde borst sterft; en dewyl ik (God zy
 „geloofd) eene volmaakte gezondheid geniet; zo
 „lust het my niet, my zelven met zulk een knaap
 „gelyk te stellen. Gezondheid, Myn Heer, is het
 „eenigste ding van waarde, dat 'er in de wereld
 „is, en terwyl ik die bezit, beschouw ik my zel-
 „ven als een veel grooter Heer, dan hy. Met al
 „zyn goed zou hy bly zyn, de arme Predikant van
 „*** te weezen, met myn gezond gestel. Ik neem
 „myn hoed voor zulke luiden niet af. Geloof my,
 „Myn Heer P., hy heeft maar weinige maanden
 „te leeven”.

Op deeze redeneering van den Leeraar gaf ik geen
 antwoord, en hy ging dus voort: „Gy zyt een man
 „van jaaren, Myn Heer P., en ik geloof, dat gy
 „gisteren avond wat vermoeid waart van uw reis,
 „'t welk ik verkeerdelyk voor ongezondheid op-
 „vatte; en daarom verzuimde ik die beleefdhee-
 „den, die ik u anders zou beweezen hebben. Doch
 „naderhand toonde my uw gesprek, dat gy een
 „zeer hartig man zyt, en ik zag, dat gy door uwe
 „maatigheid het 'er op toeleide, om noch lang zo
 „te blyven. Hierom agt ik u, en zal, gelyk ik
 „gezegd heb, bly zyn, zo ik nader kennis met u
 „mag maaken. 't Is waar, gy zyt een oud man; en
 „om die reden myn minder: doch gy zyt gezond,
 „en leeft maatig; en daarom zyt gy waardig, dat
 „noch veel jonger luiden kennis met u houden.

Op deeze wyze wandelden wy voort; tot dat wy
 aan

aan een staketzel kwamen , alwaar zommige luiden bezig waren om nieuwe paalen in de plaats der ouden in te slaan. Deeze sprak myn medgezel met de uiterste vriendelykheid en goedaardigheid aan.

„ Zie, zei hy, zich naar my wendende, zulke luiden zyn waardig, dat men met hun verkeert. Hun rykdom schittert hun de oogen uit. Hebt gy wel één Heer in uw Stad, Myn Heer P., die zulke schatten bezit? Ik voor my ken niemand van uwe groote Heeren; doch men zegt my, dat zy allen zo zwak en ziekelyk zyn, dat een gezond mensch hen niet zou verwaardigen, om zyn hoed voor hun af te neemen”. Hy begon vervolgens een gemeenzaam praatje met de arbeidsliden; en na dat hy hun een Zelfhalf tot drinkgeld gegeven hadt, gingen wy te zaamen voort.

Nu ontmoette ons een gezelschap van Heeren op de weg, die uitgingen om te jaagen. De meesten van hun groetten den Prediker in 't voorby gaan. Doch hy sloeg op geen van allen agt, uitgezonderd op eenen, dien hy de hand, over het staketzel heen, gaf, en beloofde, dat hy den volgenden dag met hem zou koomen eeten. „ Die man”, zei hy; „ is zo ryk in gezondheid, als iemand in ons land: „ hy jaagt alleen om beweeging te hebben; en zal „ noit een sprong doen, daar maar het minste ge- „ vaar in is. Maar wat de overigen aangaat, zy „ vliegen over alle heggen en slooten heen, die zy „ in hunne weg ontmoeten; en zo zy's ogtends „ den hals niet breeken, zo bederven zy zich zelve „ ven kragtdaadiger des avonds door ongebonden- „ heid. Neen, Myn Heer P. zulke luiden zyn geen „ gezelschap voor my. Ik hoop, met de hulp des „ Hemels, noch een douzyn van hun te overleven.

Wy kwamen kort hierop by een klein net huisje dat bezyden de weg stondt. Hiér, zeide de Predi-

ker my, dat een zeer aangenaam wewwtje woonde;
 't welk hy wel eer hadt opgepast. „ Zy had op
 „ dien tyd”, zeide hy, „ een schat van gezond-
 „ heid zo groot als eenige vrouw hier omtrent; doch
 „ zy heeft dien zedert by den Apotheker in drank-
 „ jes verkwist; en ik heb myn afscheid van haar
 „ genomen. Zy was 'er opgestelt om Weduwe te
 „ weezen; en daarom trouwde zy met een Offi-
 „ cier, die zyn kop in den slag van Fontenoy ver-
 „ loor. Officieren zyn een soort van menschen,
 „ daar ik geen kennis ter wereld mede wil hou-
 „ den. Zy bezitten hun leeven op veel te loffen
 „ voet. Zy zyn evenwel, zeide ik, nuttige lee-
 „ den voor de saamenleving; en verdienen daar-
 „ om onze agting. Dat kan wel weezen, Myn
 „ Heer, zeide de Leeraar, en zo zyn de Bergwer-
 „ kers ook, die yder uur gevaar loopen om lee-
 „ vendig begraven te worden. Maar daar zyn
 „ trappen in den rang tusschen de Menschen, Myn
 „ Heer P., die nauw in agt genomen moeten wor-
 „ den: en een man, die ziekelyk is, of een ge-
 „ vaarlyk beroep oeffent, moet niet denken, dat
 „ hy gelyk staat met luiden van een gezond gestel,
 „ en die minder gevaarlyke bezigheeden hebben.

Ik had beslooten den Leeraar niet meer te stoo-
 ren; en hy voer daarom dus voort. „ Myn Heer
 „ P. gy zult misschien denken, dat ik een raar en
 „ misselyk slag van een Mensch ben; doch ik ben
 „ geen vyand van luiden, die van een ongezond
 „ gestel zyn; en ik laat zelfs noit na hun weldaa-
 „ digheid te bewyzen, wanneer hunne nooddruf-
 „ tigheden zulks vereiffchen. Doch, alhoewel ik
 „ hun alle diensten doe, die in myn vermoogen
 „ zyn, zo kan ik echter 'er niet toekoomen, om
 „ my zelven zo ver te vernederen, dat ik met hun
 „ gezelschap zou houden. Het is meer in de magt
 „ van

„ van den Geneesmeester, om iemand aanzien te
 „ geeven, dan in die van een Koning; want de
 „ geschenken der fortuin zyn niets waardig: ge-
 „ zondheid is de eenige schat, die iemand behoort
 „ te waardeeren; en zonder haar zyn alle men-
 „ schen arm, laten hunne schatten zo groot wee-
 „ sen, als zy willen. Indien ik in dit eene stuk
 „ van het gemeene gevoelen afwyke, ik doe het
 „ ook noch in een ander. De Koopman of Ar-
 „ beidsman, die door zyn vlyt ryk geworden is,
 „ wordt zelden voor een aanzienlyk man gehou-
 „ den; doch het is altoos myn begrip geweest, dat
 „ een man, die zyn eigen lighaamsgeestel gezond
 „ maakt, meer verdiensten bezit, dan hy die 'er
 „ mede geboren wordt. Het eene is het werk van
 „ het geval; het andere wordt met voordacht te
 „ wege gebragt; en het is om deeze reden, dat
 „ ik zo dikwyls met uwen vriend in gezelschap
 „ ben: want, hoewel de Jigt in 't algemeen eene
 „ kwaal is, die zeer verarmt, door maatigheid en
 „ geregeldheid kan men toeh dezelve metter tyd
 „ meester worden. Daar in tegendeel de Heer,
 „ die ons met zyne zes paarden voor by reedt;
 „ eene ongeneeslyke borstkwaa! heeft, die hem,
 „ met zyne groote goederen, zo arm maakt als den
 „ bedelaar, die op de straat den geest geeft. Hoe
 „ meer gy op deeze dingen denkt, hoe meer gy in
 „ het zelfde begrip met my zult koomen. Een arm
 „ man, die gezondheid geniet, is gezelschap voor
 „ een Koning: en een Heer zonder dezelve is in-
 „ derdaad een arm Schepzel; en waarom zou hy
 „ toch eerbewyzing van andere menschen ver wag-
 „ ten, daar de allerlaagste van zyne dienftboden
 „ zyn staat niet met de zyne zou willen verwisselen.
 „ Myn medgezel werdt in zyne reden gestuit door
 „ onze aankomst aan het huis van mynen vriend;
 „ V. DEEL. dien

dien wy fris en vrolyk vonden, waar door het genoegen van den Geestelyken niet weinig vermeerderd werd; en, nademaal ik myn best deedt, om de klagten en zwakheeden van den Ouderdom voor hem te verbergen; zo bragt ik eene zeer aangename week in zyn gezelschap door; en geraakte zo diep in zyn gunst, dat hy my een potje met balzem en eenige poeders tegen de koorts by myn vertrek schonk. „Zie daar”, zeide hy; „men kan u, „als men wil, van uw geld berooven. Maar voor „kneuzingen en koorts behoeft gy niet bevreesd „te zyn. Die kunt gy hier mede vryelyk uitdaagen.

By myne aankomst te huis heb ik verscheiden ernstige bedenkingen by my zelve gemaakt over dit sonderling Karakter; en ik kon, ten langen lesten, niet nalaaten te wenschen, dat de gevoelens van deezen Prediker, onder zekere bepalingen, wat meer in zwang gingen. Gezondheid is zekerlyk de rykdom van het leeven; en indien de Menschen hunnen rang van haar alleen moesten ontleenen, het zou hen, naar alle waarfchynlykheid, zorgvuldiger maaken om dezelve te bewaaren. De saamenleeving zou hier door ook noch in een ander opzicht voordeel genieten; dewyl dit strekken zou om luiden, die over hunne ongesteldheid klaagen, te huis te houden, daar zy nu de altoosduurende verstoorders van rust en vergenoegen in allerlei gezelschappen zyn.

Ik ben enz.

W.

J. P.

D E

PHILANTHROPE.

N°. 244.

Den 3 JUNY 1761.

*Wat is 't voorts een geluk de beilige Schrifstuyren
Te draeyen nae syn sin tot allerley figuren
Gelyk een buygsaem wasch, en dat men schryft en leert
Van Gods verborgentbeyd gelyk men selfs begeert!
Dat men syn meyningen, van sommige onderschreeven,
Voor Wetten van Lycurg of Solon uit mag geeven,
En meerder gelden doet in spyt van dieste laeckt,
Als de Decreten, die van Pausen syn gemaect.*

WESTERBAAN Lof der Sotheyd.

Myn Heer de PHILANTHROPE,

Y onlangs in een gezelschap van ver-
(M) scheide redelyke Godgeleerden bevinden-
(M) de, gaf het Discours my aanleiding om
de verschillende gevolgen van een On-
partydig Onderzoek en Styve Regtzinnigheid op het
verstand, het hart en de zeden der menschen breed-
voerig voor te draagen. Deze denkbeelden, met
welken ik my te bed begaf, bragten 's nagts den
volgenden Droom in myne harssenen voort, die
mooglyk van dienst zal kunnen wezen, om, naar
de uitdrukking van een braaven en verstandigen
Godgeleerden, *de zulken, die niet al te vast in den*
V. DEEL. Y *slaap*

slaap der vooroordelen liggen, te doen ontwaaken; ten welken einde ik Uw E. den zelven mededeelde.

Het gantsch geslagt der menschen was, dagt my, slegts tot twee Maatschappyyen bepaald, die in twee onderscheide groote Tuinen leefden. Het verblyf der eerste, VRY ONDERZOEK geheeten, was eene aangenaame Lust-Plaats, voorzien van alles, wat het oog vermaaken en de tonge streelen kan. De goede grond van deezen Hof, en de nyvere vlyt der genen, die den zelven bebouwden, bragten hier eene onbegrypelyke verscheidenheid van het keurigst ooft en de smaake-lykste groenten voort; de bloemen, die weelig gegroeid en fraay geschakeerd waren, scheenen den reuk door haaren zoeten geur, en het gezigt door haaren liefelyken waas om stryd te willen vervrolyken: men zag, 't is waar, hier en gintsch eenige planten voortkoomen, die men onkruid gewoon is te noemen; maar gelyk men ook hier altoos de hand aan hieldt, bragten ze mede iets tot de algemeene fraayheid toe, en dienden tot verlustiging van sommigen der Bewoonderen, die naar hunnen byzonderen smaak dezelve byzonderlyk behartigden.

De gelukkige Bewooners van dit gezegend Parady, gelyk zy de ruimte hadden van alles, wat hun hart begeerde, leefden dus ook in eene vergeroeping, evenredig met hunnen voordeeligen toestand. Elk wagtte zig zorgvuldig van anderen te verongelyken, maar volgde voor het overige zyne schuldellooze verkiezingen onbelemmerd op; bewerkte zyn stukje gronds op zulk een tyd en wyze, plantte zodanige vrugten, bereidde en nuttigde, dezelve in zulker voege, als met zyne byzondere ge-

gesteldheid en smaak best overeenkwam; terwijl hy van tyd tot tyd de producten zyner vrienden onpartydig onderzocht, om van hunne kundigheden gebruik te maaken, of hen zyne opmerkingen mede te deelen.

Terwyl ik den wenschelyken toestand dier gelukkige stervelingen in een soort van verrukking beschouwde, sprak my iemand hunner met de gewoone vriendelykheid, daar zy allen een byzonder werk van scheenen te maaken, in dezer voege aan: „ Gy schynt een Vreemdeling in dit gewelt: „ uwe verwondering bewyft dit zonneklaar; ik „ biede u mynen dienst derhalven blymoedig aan, „ om u den toestand der zaaken nauwkeurig te „ vertoonen”. Ik nam die gulhartige aanbieding gereedelyk aan, en ging met mynen Leidsman alle d'aferkingen van dezen Hof bezigtigen.

Ik bespeurde, dat zy allen zig van een algemeen Instrument bedienden, het *Heilig Woord* geheeten; waar by een ieder, naar den aart van zyn grond en zyne bekwaamheden, andere werktuigen voegde. Zommigen vonden wel eens eene gansch nieuwe wyze van werken uit; de meesten egter volgden met oordeel andere beroemde Mannen; en de voorschriften van DE GROOT TURBETIN, WERENFELS, CLARKE, FOSTER en allen, die in het volgen of veranderen hunner voorschriften eene volkomen vryheid overlieten, waren by hen in hooge agting.

Terwyl ik alle die werktuigen met eene onrustige nieuwsgierigheid bezag, sprak my myn Leidsman dus weder vriendelyk aan: „ 't Is nu geen „ tyd om alles te beproeven; dat kan zo haastig „ niet geschieden. Gy schynt van een leergierigen aart; wilt g' ons eenigen tyd met uwe te-
V. DEEL. Y 2 gen-

„ genwoordigheid vereeren , wy zullen alles poo-
 „ gen toe te brengen , wat uw verblyf aangenaam
 „ kan maaken. Laat ik u onderwylen ter ver-
 „ friffching eenigen onzer vrugten voordienen ;
 „ proef ze , en oordeel , of zy der moeite en zor-
 „ ge waard zyn , die wy daar aan besteeden ”. Ik
 deedt zulks , en bespeurde tevens een Plant , die
 ik vervolgens geduurig aantrof , en die zy *Gemaa-*
tigde Tver noemden ; een vrugt , naar zy my on-
 derregtten , van een wonder vermogen op hunne
 byzondere en algemeene rust ; van eene zonderlin-
 ge kragt , om twist en verdeeldheid te weeren , en
 zonder nyd of afgunst een loffelyken naaryver in
 elkanderen te verwekken. Ik zag en proefde ook
 andere gewassen , en bevond , dat deze , schoon
 in de byzondere afdeelingen wel eenigermaate ver-
 schillende in kleur of andere kleine omstandighe-
 den , in smaak egter en uitwerkzelen zeer veel
 overeenkomst hadden , en het onderscheid in al-
 len gevalle onvergelykelyk kleiner was , dan de
 bladeren en uiterlyke gedaante scheenen aan te
 kondigen. Men vondt 'er kennis , *verstand* , *zedig-*
heid , *voorzigtige twyfeling* ; men zag 'er *liefde* ,
vriendelykheid , *medelyden* , *trouw* en verscheide an-
 dere , die , allen uitmuntend in hunne soorten , met
 deze naamen benoemd wierden , naar de uitwerk-
 zelen , welken derzelver goed gebruik te wege bragt.

Ik wierd opgetoogen van genoeg , loofde God ,
 en bepaalde my reeds om myn verblyf in dat ge-
 zegend oord te neemen ; toen gevallig myn oog
 viel op een boom , die , met de schoonste peeren
 beladen , in den naastgelegen Hof stondt , welke
 slegts door eene Haag van ons was afgescheiden.
 Zo dra de schoonheid van dit ooft myne begeerte
 hadt opgewekt , droeg ik dezelve aan mynen
 Leids.

Leidsman voor, en verzogt om ook hier van eens te moogen proeven. „Gy zult u bedriegen”, was zyn antwoord, „de vrugten van dezen boom, *Verbitte Yver* genaamd, zyn de voornaamste voortbrengzelen van dien Hof, en zyn daar in hooge agting: haare grootste verdiensten ondertusschen bestaan in haare vertooning, zy zyn wrang en bitter en van zeer nadeelige uitwerkzelen”. De indruk, die dezelve op myne zinnen maakten, was egter al te sterk om voor die redenen te wyken. Ik verzogt myn Leidsman om my derwaart te geleiden. „Omdat uw smaak nog onvervalscht is, zeide hy, wil ik u gaarn door uwe zinnen zelven overtuigen; maar nooit dult men iemand in den Hof van REGTZINNIGHEID, (zo heet dezelve,) welke tot die van VRY ONDERZOEK behoort. Gy zyt nog onbepaald in uwe wooning; ga 'er alleen naar toe, moogelyk zal men 'er u ontvangen”.

Ik bedankte dan myn Leidsman, en begaf my naar den HOF VAN REGTZINNIGHEID; daar ik door eene kleine deur, van honderd wagers bewaakt, naauwlyks was ingekoomen, of ik beklagde my reeds myner dwaaze keuze. Goede God, wat een verschil by den vorigen! Wat vermagerde gezigten! welk een argwaan en stuursheid! wat armoede en gebrek bespeurde ik hier alom!

Bykans alles was 'er schraal en kwynend. De grond, kwalyk bewerkt, bragt niet dan schadelyk onkruid voort; en buiten de gemelde peeren zag men 'er naauwlyks iets, dat een keurig oog behaagen konde. Gelyk dezelve overal in 't wilde groeiende my aanstonds voorkwamen, verzogt ik, om 'er eens eene van te moogen plukken, en te proeven, of haar inwendige hoedanigheden aan

V. DEEL. Y 3 haare

haare uiterlyke vertooning beantwoorden zouden ? Maar myne Leids-lieden rieden my dit aanstonds af; „ wy weeten , zeiden ze , dat dit uitmuntende „ vrugten zyn ; gy zult het zelve zo bevinden , als „ gy langer by ons verkeerd , en uw smaak naar „ den aart onzer gewassen geschikt zult hebben . „ Thans is uwe nieuwsgierigheid ontydig ; maar „ wel aan , ga met ons naar het midden van dezen „ Hof ; eet daar eerst een genoegzaamen voor- „ raad dier heilzaame kruiden , die wy *Vooroordeel* „ heeten , en proef dan vrylyk wat u lusten „ mag ” !

Ik , door dit verbod te sterker aangenoopt , nam egter heimelyk eene dier schyn-schoone Peeren , maar vond dezelve inderdaad van zulken wrangen en bitteren smaak , als myn vorige Leidsman my dezelve hadt afgeschetst . Of één hunner dit bemerkte , en ’er ongenoegen over opvatte , weet ik niet ; de stuursheid althans , die ik van den beginne in elk hunner bespeurd had , scheen my sedert dien tyd toe te neemen ; elk zag eens nors , en scheen wel degelyk op zyne hoede , om my in het vervolg dergelyke proefneemingen te baletten ; myne Leids-lieden , die ik met meer regt Spi- ons mogt noemen , om dat ze my van alle kanten beglaurden , scheenen zelfs bedugt , dat ik myne handen niet slegts ergens naar uitsteeken , maar zelfs myn gezigt te lang of aandachtig op eenig voorwerp gevestigd houden mogt . Men dreef my rondom aan , om het kruid *Vooroordeel* metter haast te nuttigen .

Terwyl ik nu , al voortgaande , overleide , hoe my hier best te gedraagen , bezag ik ondertusschen de verscheide afdeelingen van dezen Hof , de wyze van planten , de werktuigen , die men gebruikte ,

te, en de vrugten, die 'er groeiden. Ik bevond, dat hier niet ieder mensch zyn eigen grond naar zyne verkiezing of behoeften bouwde; maar dat de meesten den zelven ledig lieten, of ten minsten niet, dan naar het voorschrift van anderen bewerkten. Ik zag hier gansch geene verscheidenheid van vrugten, en die men ergens aantrof, vondt men bykans overal. De vrugten wierden hier, even als in den Hof van VRY ONDERZOEK, met naamen onderscheiden, van derzelver aart en uitwerkingen ontleend. *Onkunde* zag men overal weelig groeyen, en scheen de voornaamste spyze te wezen; eene andere plant was 'er insgelyks gemeen; men heette ze *Geloof*; doch één myner Leidslieden erkende onbedagt, dat zy verloop en van aard veranderd was, en dat de regte plant in hunnen grond niet scheen te tieren, en in den naastgelegen tuin veel beter groeide. „In vergoeding „ egter, vervolgde hy, wast deze zo schielik en „ gemaklyk, dat wy ons met dit *By-Soort* zeer wel „ vergenoegen”. Ik zag nog eenige andere gewassen; als *Verwaandheid*, *Hoofdigheid*, *Blinde Eerbied*, *Synoden*, *Veroordeeling* en *Haat*, die zig allen zeer onaangenaam vertoonden. Dit bragt myne gedagten tot de oorzaaken van den naaren staat, waar in ik alles hier bespeurde. De grond zelve kwam my uiteraad schraal en onvrugtbaar voor. Nimmer wordt hier mest, althans geene goede mest, gebruikt. Slaan 'er van zelve hier of daar eens eenige heilzaame planten op, die worden om haare *Nieuwigheid* altoos uitgerukt en weggeworpen. Maar boven alles vond ik hunne werktuigen ongeschikt om den grond behoorlyk te bereiden, en inzonderheid om syne vrugten te teelen. Ik vroeg myne Leidslieden, van wie zy derzelver gebruik hadden overgenomen?

V. DEEL.

men? „ Wy hebben ze, was 't antwoord, in eene „ Nationaale Vergadering onzer Opper-Tuinluiden „ vast gesteld, en kunnen of willen ze daarom „ nooit veranderen; 't moet zekerlyk goed zyn, „ dat zo veele wyze Mannen hebben goedgevonden”. Maar hoe koomt, drong ik verder aan, dat gy u van zulk een treffelyk instrument, als 't *Heilig Woord* niet meer bedient? „ Daar moet gy „ nooit het eerst mede beginnen, hernam men, wy „ hebben een ander, dat veel beknopter, en min „ gevaarlyk is, dat wy *Systema* noemen”. Ik zag aanstonds veele fouten aan dit werktuig, en zoude, in weerwil der gefronste voorhoofden myner Leids-lieden, dezelve hebben beginnen aan te wyzen, toen men my ylins een groote schotel van het kruid *Vooroordeel* aanbodt: waar tegen ik, vreezende even mismaakt te worden, als ik allen, die my omringden, zag, my zo geweldig verzette, dat dit my schielyk deedt ontwaaken, en met mynen droom een einde myner ongerustheid maakte.

E. G.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandsche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE
PHILANTHROPE.

Nº. 245.

Den 10 JUNY 1761.

Aetatis cujusque notandi sunt tibi mores.

HORAT.

Myn Heer de PHILANTHROPE,

✿✿✿✿ Iets is meer noodzaaklyk, om ons van
✿(N)✿ belagchelyke byzonderheeden in onze
✿(N)✿ houding en gedrag te bevryden, of eenige
✿✿✿✿ verkeerde begrippen, die wy opgev
vat mogten hebben, weg te neemen, dan de om
gang met luiden, welker jaaren en beezigheeden
van de onzen verschillende zyn. Al wie zich zel
ven alleen bepaalt tot het gezelschap van de zul
ken, die hetzelfde doelwit met hem zoeken te be
reiken, en welker gedagten natuurlyk denzelfden
draai als de zynen neemen; krygt eene zekere styf
heid en *Pedanterie* in zyn gedrag, welke hem, buiten
een enkeld slag van gezelschap, zonder twyffel
overal onaangenaam zal maaken. In plaatze van

V. DEEL.

Z

de

de vermogens der Ziele te beteugelen door haar binnen zo nauw eene omtrek te bepaalen, behoorden wy, derhalven, veel liever te trachten om dezelve uit te breiden door allerlei nuttige kundigheeden en begaafdheeden, en elke hoedaanigheid te temperen door derzelver tegengestelde, even als ons lighaam uit het saamenmengzel van verschillende en tegenstrydige stoffen by een gevoegd is.

De noodzaaklykheid van deezen vryen omgang om de vermogens van den Geest te voorschyn te doen koomen en te verbeteren, is klaar uit de gevolgen, die derzelver verwaarloozing altoos naar zich sleept. De beezigheid, in welke een iegelyk mensch gewikkeld is, maakt zich meester van al zynen aandacht, en verft zynen geest met eene byzondere koulleur, die zich in alle deszelfs werkingen vertoont, ten zy zy voorgekoomen worde door een natuurlyk goed begrip of eene verstandige opvoeding. De Geneesmeester, de Rechtsgeleerde, en de Koopman zullen altoos in gezelschap zich van ter zyde laten zien, alhoewel geen van deeze beroepen het onderwerp van het gesprek uitmaakt; en de Geestelyke, die nooit met de leeken omgaat, zal zich meest altyd knorrig en stuurs vertoonen. Zo geen byzonder beroep deezen invloed, op ons heeft, zal de eene of andere begunstigde drift of vermaak eene verwe aan onze gedachten en daaden geeven, en ons haatlyk, of ten minsten belagchelyk maaken. Vrouwen van de groote werreld, by voorbeeld, die den omgang van mannen van verstand en deugdzaame gevoelens veragten, kunnen van niets anders dan van *salons*, *balls*, *assemblées*, en *galante intrigues* praten; en *salon*jonkers weeten, om dezelfde reden, van niets ter werreld te spreken. Op dezelfde manier is de drift

ti.

tige voorstander van de eene of andere party in den Staat, die niet van zyne dolle gehegtheid aan byzondere grondbeginzels gespeend is, zwak genoeg om zich te verbeelden, dat yder mensch, die op eene verschillende wyze met hem denkt, een gek of deugniet weezen moet; en de geestelyke yveraars of dweeper geeft alle die geen en aan de eeuwige verdoemenis over, die niet verkiezen onder het geleide van T. van N., of van den Graaf van Zinzendorf den zelfden weg naar den Hemel met hem te betreed en. Aan dezelfde oorzaak is het toe te schrijven, dat een Landjonker, die zyne grootste beezigheid van de Jagt maakt, alle zyne denkbeelden aan Schietgeweer, honden en wild bepaalt; en dat al wat rondom hem is tot dit zyn vermaak betrekelyk moet zyn. Hier van is her, dat een liefhebber van de Hard-dravery alle zyne gedagten op paarden, en tuigen, en 't geen daar toe behoort, laat speelen; de helft van zyn leeven in het gezelschap zyn er paarden, en de andere helft met over hun te praaften, doorbrengt; en de zweepen, die deeze Dieren al draavende gewonnen hebben, op dezelfde wyze ten toon stelt, als een Koning de Zegentekenen, die zyne Veltheeren op den vyand hebben veroverd. Om kort te gaan, dit ongerymd gebruik, om alleenlyk zich met eene soort van denkbeelden beezig te houden, en ons zelven van alle gemeenschap met het overige der werreld af te sluiten, is alleen dereden van die bepaaldheid van geest en vermoogens, waar door de saamenleeving der welleevende luiden ongezoeten en smaakeloos is geworden; en waar door in 't algemeen de allernadeeligste gevolgen zo in 't Burgerlyke als Godsdienslyke zyn voortgebracht.

Doch indien deeze omgang met allerlei slag van menschen zo noodzaakelyk is, om alle indrukselen

V. DEEL.

Z 2

weg

weg te neemen, welke wy gevaar loopen om door eenig byzonder beroep of begunstigd vermaak te ontfangen, wat voorzorgen behoort men dan niet te gebruiken, om die ongemakker van onzen geest tegen te gaan, die in het onderscheid der Jaaren van ons leeven gegrond zyn. Het is niet volstrekt zeker, dat iemand aan eenig beroep alle zyne vermogens zal te koste leggen, of zich aan het een of ander byzonder slag van vermaak geheel en al zal overgeeven; doch de ziel van elk mensch is onderworpen aan de neigingen, die uit de verscheide toneelen van zyn weezen voortkomen, even eens als zyn lighaam aan de ziekten onderhevig is, die aan de verscheide tydperken van zyn leeftyd eigen zyn. Dit is inderdaad, Myn Heer Philanthrope, de voornaame reden, waarom ik aan u schryve; dewyl het my dikwils groote ongerustheid gegeven heeft de verdeeldheid te zien, die 'er tusschen oude en jonge lieden plaats heeft; en te merken, dat bejaarde menschen zich in afzonderlyke gezelschappen byeen begeeven, om zo veel te zekerer van de jeugd afgescheiden te weezen; en dat jonge luiden zich liever aan losbandigheid en ligtmisseryen overgeeven, dan zich met den ouderdom te vergezelschappen. Indien elk van deeze partyen haar best wilde doen om zich naar elkanderen te schikken, beide zouden zy uit zulke eene vereeniging meenigvuldige voordeelen scheppen. Onze Jongelingen zouden door de ondervinding der rypere jaaren onderweezen worden, en veel van die losheid en ligtzinnigheid verliezen, die hun dikwyls te lange byblyft; terwijl ter zelve tyd de donkere winkbrauwen van den ouderdom door de leevendige vrolykheid der jeugd ontfronst zouden worden, waar door zy in hunne moedeloosheid

zou-

zouden kunnen worden opgebeurd, het verlies van hunne oude vrienden zouden vergeeten, en alle hunne werreltsche ongevallen met gemak zouden draagen. Het is aanmerkelyk, dat zodaanige jonge luiden de waardigste zyn en het best denken, die steeds eenig gezelschap met menschen van jaaren gehouden hebben; en dat zulke gryzaards het allervrolykst en vriendelykst humeur hebben, die zich niet geschaamd hebben om met jonge luiden om te gaan.

Ik wil my niet aanmaatigen te beslissen, welke party het meest te berispen is in het verzuim van deeze zo noodige verkeerung met elkanderen; die, indien zy wel geregeld wierdt, ter zelfder tyd zo nuttig en vermaaklyk weezen zou: doch het spruit ontwyffelbaar uit eene zekere eiginzinnigheid en hoofdigheid in beiden, die hun niet toelaat eene onderlinge toegeevendheid te gebruiken omtrent het natuurlyk verschil van hunne gemoedsgestellen. Hunne neigingen zyn inderdaad even verschillende, als hunne jaaren; en evenwel verwacht de een van den anderen, dat hy zich naar de zyne zal schikken, hoewel geen van beiden van zynen kant eenige stap voorwaards wil doen. Hoe zeldzaam ziet men slegts de minste trap van gezellige vriendschap tusschen een Vader en Zoon! Eene onaangenaame opmerking, waarlyk! wanneer men bedenkt, dat de natuur hen getragt heeft te vereenigen door vaderlyke genegenheid aan de eene en kinderlyke dankbaarheid aan de andere zyde. En ondertusschen leeven vader en zoon even zelden in eene draaglyke eendragt te saamen, als een man en vrouw, en wel hoofdzaakelyk om de zelfde redenen; want alhoewel zy beiden onder het zelfde jok vereenigd zyn, zo trekken zy

Y. DEEL.

Z 3

noch-

nochthans yder naar een verscheiden kant. Een Vader zou met even veel regt mogen verwagten, dat zyn Zoon even jichtig en ziekelyk was, als hy zelf, als te willen hebben, dat de Jongeling het zelfde gemoedsgestel zou hebben, 't geen hem door den ouderdom is aangekomen; en een zoon zou even redelyk de kracht en leevendigheid van vyf en twintig jaaren in zynen vader kunnen verlangen, als van hem de zelfde geneigdheid tot vreugd en vermaaken te vergen. Het is daarom klaar, dat een onderlinge pooging om zich naar elkanderen te schikken, volstrekt vereischt wordt, om de natuurlyke genegenheid saamengehegt te houden, die zo dikwyls door eene onhandelbaare styfhoofdigheid verbroken wordt; welke, zo zy niet geheel de natuurlyke liefde wegneemt, ten minsten altoos de gemeenzaame omgang tusschen ouders en kinderen verhindert.

Deeze ongelukkige en onnatuurlyke verdeeldheid is dikwyls het onderwerp der klagten, zowel van oude lieden, als van jongelingen; doch, des niet tegenstaande, wordt 'er by aanhoudendheid geen beterschap in te wege gebragt, om dat de een zo min als de ander agt geeft op de oorzaak, waar uit dezelve haaren oorsprong neemt. Oude lieden bedillen geduurig de schrikkelyke losbandigheid der tyden, en spreken kwaad van de jonge, om dat deeze hun gezelschap niet hoog waardeerren, noch zoeken; 't geen, waarlyk, geen wonder is, dewyl zy in 't algemeen hunne jeugdige medgezellen als loutere kinderen behandelen, en zo een slaaffchen eerbied voor hunne jaaren van dezelven verwagten, als waar door die gelykheid van staat vernietigd wordt, die de voornaame grondslag van de vrolyke en aangenaame saamenleving is.

Jon-

Jonge lieden verkiezen niet , om zich door een spreekwoord bestraft , of door een gefronste winkbraauw hun gedrag afgekeerd te zien : doch hoewel zy 'er niet van houden om door hunne deftige Gryzaards als schooljongens berispt te worden , zy zouden 'er nochtans trots op wezen , indien zy met hen als vrienden mogten raadpleegen , 't welk de onverftandige ftuursheid des ouderdoms zelden wil toelaaten , die zich niet verwaardigt , hun zo groot een trap van vryheid en gemeenzaamheid te vergunnen. De Jonkheid , aan den anderen kant , mydt het gezelfchap der bejaarden , zich beklagende over de weinige agting en eerbied , die deezen voor haar hebben , hoewel zy zich dikwyls met zo weinig ingetogenheid , en zo veel onbetaamlyk zelfs - vertrouwen draagt , dat zy geen de minfte agting verdient. Onderftel eens , dat oude lieden genoeg fchepeten in de natuurlyke leevendigheid en lustigen omgang der jeugd ; zy zouden niet te min eenige eerbied , als iets dat men hun fchuldig is , van dezelve kunnen vorderen ; en de betaamlyke deftigheid en matigheid van hunne Karakters zou noit door eenig onordentlyk of onzedig gefprek gehoond worden.

Ik ben zelfs een oud Man , Myn Heer de Philanthrope , en heb eenen eenigen Zoon , wiens gedrag ten mynen opzigte onberispelyk is. Vergun my , daarom , om noch een oogenblik langer op dit myn begunftigd onderwerp te blyven ftaan ; en ik zal eindigen. In welken overeenkomst van gemoederen zouden alle ouders en kinderen te faamen kunnen leeven , indien de Vader tragten wilde de ftrengheid zyner jaaren te verzagten , en zich te herinneren , dat zyn Zoon natuúrlyk die

V. DEEL. hoe-

hoedaanigheeden moet bezitten; die altoos met de jeugd gepaard gaan; en indien de Zoon aan zyn kant weder allé zyne vermoogens wilde in 't werk stellen, om zich te schikken naar die zwakheden, die zynen Vader door de jaaren eigen geworden zyn. Indien zy over en weder tragten wilden om aan elkanderen aangenaam te weezen, zo zou de Vader ongevoelig de genegenheid de plaats van het gezag doen bekleeden; en zich van de onaangenaame stuursheid en knorrigheid ontdoen, die met zyne jaaren gepaard gaat; terwyl de Zoon de onbetaamlyke drift der jeugd zou leeren beteugelen, zyn tegenzin om te gehoorzaamen in eene geduurige oplettendheid om zich aangenaam te maaken zou veranderen, en veel van zyne onmaatige vrolykheid zou agterlaaten, om zich naar de deftigheid van zynen Vader te schikken. Daar zulk eene manier van denken aangemoedigd wordt, moet geluk en aangenaame saamenleving stand grypen; en de tegengestelde hoedaanigheeden van jeugd en ouderdom, dus vermengd, maaken de zeekerste verbintenis van genegenheid; even als de meest verschillende verwen, door eene kundige vermenging, zekere schaduwen geevende en ontfangende, eene Schildery maaken, waar in de kleuren op eene bevallige wyze voor het oog afstee-
ken.

Ik ben,

Myn Heer

Uw Eds. DW. Dienaar.

C.

DE
PHILANTHROPE.

Nº. 246.

Den 17 JUNY 1761.

Idem eadem posunt horam durare probantes?

HORAT.

✿✿✿ Aar in dit uitgestrekt en heerlyk Saamen-
✿ (D) ✿ stel van 't Heel-al niet het kleinste deelt-
✿ ✿ je der stoffe nutteloos is, daar kan men
✿ ✿ de verpligting, die op zo uitmuntend
✿ ✿ een schepzel, als den mensch legt, om,
voor zyn deel, met het geheel mede te werken, niet
yverig genoeg aandringen. De aanzienlykheid en uit-
gebreidheid dier vermoogens, met welken de natuur
hem begunstigd heeft, wyft, om zo te spreken, de
post aan, waar toe hy geschikt is; en de naauwe paa-
len van zyne loopbaan laten hem niet toe lang zich
op te houden, eer hy een vast besluit neemt, hoe zy-
ne gaaven te besteeden.

Het is de gewoonte van de zulken, die door een
verkeerde Godsvrucht gedreeven worden, aan de ker-
ken, daar zy het meest koomen, geschenken te doen;
en Pelgrims pleegen op de plaatzen, die zy bezogt
hebben, gedenktekenen van hunne verwaandheid of
nieuwsgierigheid agter te laten: maar hoe meenig een
is 'er, die de reize des leevens heeft afgelegd, zon-
der dat hy eene deugdzaame daad der eerlyke nage-
dachtenis heeft toegewyd, of eenige kenbaare voet-

V. DEEL.

Aa

stap-

stappen van zyne verschyning heeft nagelaten in de wereld; die hy zo veel jaaren bewoond heeft.

Het is van zeer weinig belang, waar de allertroutste Steeden zich wel eer uit het stof verheeven hebben; waar gedenktekenen van de alleraanzenlykste overwinningen, of waar Pyramiden, die Koninglyk stof beslooten, ooit zyn opgericht geweest; maar het is van het allergrootste gewigt, dat de maatschappy in staat is eenige roemwaardige proeven van diensten haarer verscheiden leeden voor den dag te brengen; en dat men het onderscheiden pad kan aantoonen, 't welk elk in het oefenen van openbaare of byzondere dengden betreedt heeft. Hier toe mede te werken, is een bewys van dankbaarheid, dat wy schuldig zyn aan de gemeenschap, tot welke wy behooren; en het geringste lid derzelve heeft het in zyn magt, om zich daar van te kwyten door getrouwelyk en standvastelyk zyne bekwaamheden te koste te leggen in de standplaats, waar in hy gesteld is.

Ten doezen einde heeft Natuur een brandenden yver naar uitmuntendheid, en een sterke drift tot lof, die aan de verdiensten verknogt is, in zyn hart geplant; en wanneer zyn uitzigt by aanhoudendheid op een enkel voorwerp gevestigd blyft, zal dit grondbeginzel hem in staat stellen, om de grootste zwaarigheden te boven te komen, en een zeer hoogen trap van volmaaktheid te bereiken: doch wanneer zyne aandacht tuschen verscheide volmaaktheeden, welke hy te gelyk najaagt, verdeeld wordt, zo zal deeze eerzucht hem alkenlyk onaangenaam prikkelen, en van het voorgestelde oogmerk doen af dwaalen. Het is onmooglyk algemeene verdiensten te verkrygen, en het is daarom belagchelyk daar naar te staan. Dit is eene der redenen, waarom veelen zo eene slechte vertooning in de wereld gemaakt hebben, om dat zy al te veel roems zогten te verkrygen.

Eene

Eene andere reden, die men hier van geeven kan, is, dat op de neigingen bekwaamheid der menschen zelden agt wordt geslagen in de bepaling van het beroep of den stand, waar toe zy geschikt worden. Dit is eene klagte, die men, hoe zeer zy duizend maalen gedaan is, echter steeds stoffe vindt om te herhaalen. Het noodlot, het geval, en de trotsheid zyn het, die de verscheiden spooien langs het pad des leevens aftekenen; de beroepen zyn meestentysd erflyk; en een kind is dikwyls reeds tot het een of ander geschikt, eer het gebooren is. Hoe komt het, zegt *Horatius*, dat niemand met zyn lot te vreden is? Maar hoe kan 't anders zyn, daar niemand zyn standplaats door de natuur is aangewezen? Hier uit spruiten ontelbaare ongeregeltheeden in de maatschappy. Hier van komt het dat men zo veele karakters ontmoet, die zich zelve niet gelyk zyn; dat men dagelyks betaamlykheid en ordentlykheid ziet verkrachten, en schreeuwende ongerymdheeden in het gedrag van zo veelen bespeurt. Indien men behoorlyk op deeze reden agt sloeg, zou men dikwyls overhellen, om onze vervloekingen in medelyden te verwisselen, en men zou begrypen dat het geen, 't welk misdaad schynt, eeniglyk onbekwaamheid is. Zo de menschen niet dezelfde maate van dapperheid, moed, of bedaardheid van geest hebben, of zich niet even zeer op hun beroep toelleggen, het is hunne eigen fout niet, en 't is, zo wel voor het publyk, als voor hun zelve ongelukkig, wanneer zy in posten gesteld zyn, waar toe hoedaanigheeden vereischt worden, die zy niet bezitten. Zo de teerhartigheid van een nieuwer wetschen held niet bestand is tegen de yffelykheeden van een veldslag; zo Uwe Edele Agtbaarheid de wetten niet verstaat, tot welker uitvoering gy gesteld zyt, zo Myn Heer de Staatsdienaar onder het gewigt der publyke zaaken bezwykt; zo Uwe Hoog Edelheid de waardigheid uwer geboorte schande aandoet; en zo

V. DEEL.

Aa 2

gy.

gy, Wel Eerwaarde Heer, die deſtigheid ontbeert, die aan uw amt paſt, hy die eenvoudig en naar waarheid wil oordeelen, zal zulks aan de afwending uwer vermoogens van het end, waar toe zy geſchikt waren, wyten; doch, de wereld, die altoos uw lot als't werk uwer eigen verkiezing aanmerkt, zal daarom ook niet kaarig zyn in u te hekelen en te berispen.

Eene andere reden, waarom veelen niet tot die volmaaktheid en roem geraaken, die hunne bekwaamheden ſchynen te belooven, is die onregtvaardige en eenzydige eerbewyzing, die men veeltids aan een byzondere ſoort van verdienſten toont, met kleinagting voor alle anderen. Dus ſleepen de Digtkunde, de Fraije Wetenschappen, de Geleerdheid, en de Krygsbekwaamheeden de verwondering en toejuiching gemeenlyk van een yder naar zich, met uitſluiting van alle andere begaafdheeden; terwyl luiden die in eenige andere goede hoedaanigheid uitmunten, of verplicht zyn zich van het tegenwoordige begrip op dat der nakoomelingschap te beroepen, of hunne vrugtelooze poogingen te ſchikken naar het geene dat met de bovenleggende ſmaak het meeft overeenkomt.

Doch het geen, waar over ik, in dit Vertoog, wel inzonderheid wil ſpreken, is die Wiſpeltuurgheid en Onſtandvaſtigheid van zinnen, die de luiden belet, om zich tot eenig byzonder ontwerp te bepaalen; en maakt dat zy hetzelfde, na dat zy zich bepaald hebben, wederom ligtlyk veranderen. De ontdekkingen en verbeteringen, die door eene lange reeks van Jaaren op een geſtapeld zyn, hebben te wege gebragt, dat de allervlytigſte inſpanning vereiſcht wordt, eer men eene draaglyke kennis van eenige byzondere weetenschap of beroep verkrygen kan: en nochtans veroorzaakt eene zekere verwaandheid om in elk voorwerp van kennis ervaren en in alles volmaakt te willen ſchynen, dat men wanhoopen moet,

moet, om eenige uitsteekende verdiensten in iemand te vinden, zo lang die wispeltuurge drift niet geneezen is. Een man, die wel en verstandig denkt, brengt alle zyne ontwerpen tot één saamenstel, in het welk dat geene, 't welk meest geschikt is naar den rang, dien hy in de wereld houdt, de hoogste plaats bekleedt. Daar tegen zyn verwaande en eerzugtige menschen 'er opgesteld, om alles te schynen, behalven het geene zy waarlyk zyn. Naar maate dat hunne verwondering of inbeelding getroffen is, begeeven zy zich om eenig nieuw oogmerk na te jaagen, en beginnen dagelyks zich op eene nieuwe soort van kundigheid toe te leggen; of een ander gedrag te houden. Hunne eerste poogingen zyn zeer vuurig; doch hun yver is wel haast verdoofd; en verdriet en onverschilligheid volgen 'er onmiddelyk op. Misschien, dat de figuur, die een vreemdeling in gezelschap maakt, of de toejuiching die het Publyk aan een beroemd vernuft geeft, hunnen haaryver noch eene enkele reize gaande maaken; doch dezelve zal hun nooit eenige groote trap van bekwaamheid doen bereiken, zo ze niet uit eene natuurlyke kragt der Ziele spruit, die niet van wispeltuurge invallen afhangt. Om kort te zyn, voor niets behoort men zich met meer zorgvuldigheid te wagen, dan voor de wispeltuurge in het verkiezen of najaagen van zulk een ontwerp van ons gedrag, waar van onze goede naam en ons geluk voor altoos afhangt; en niets is meer geschikt, om ons daar van te geneezen, dan dat wy geduurig het gewigt der post; waar in wy gesteld zyn, in 't oog houden, en alle onze poogingen aanwenden om ons door eene welgeschikte en geregelde handel-wyze van onzen pligt te kwyten. Deeze gedagten zyn my ingevallen onder en na het leezen van den volgenden brief; waar van de indruk, die hy op my gemaakt heeft, my heeft aangespoord, om voor

V, DEEL.

Aa 3

af

af eenige ~~aan~~merkingen te maaken, die 'er natuurlyk uit voortvloeien.

Myn Heer de PHILANTHROPE,

Indien ik der wereld van eenig nut kan zyn, zo is het met anderen te ~~waarschuwen~~ tegen de dwaalingen, die ik in myn eigen gedrag begaan heb. Alle myne ongelukken heb ik dank te weeten aan eene onverzaadelyke begeerte tot toejuiching, en gebrek van my aan eenig vast besluit te kunnen houden.

Ongelukkiglyk voor my hebben myne Ouders my al vroeg met vooroordeelen van myne eigene bekwaamheeden ingenomen; en myne verwaardheid aangekweekt, door zich veelgeen te toonen, in welken post ik het meest zou uitblinken. Ten lesten, wanneer ik eene wispeltuurigheid gekreegen had, die my door hebbelykheid als eigen was geworden, gepaard met eene sterke eerezucht, zo kwam de tyd, dat ik in de wereld voor den dag moest koomen. Het voornamst, dat ik door myn Oom, die Onderling te Amsterdam was, daar, eens met ser tyd zou kunnen beroepen worden, en eene zekere eerbied, die ik voor het geestelyk karakter had opgevat uit de eer, die ik zag, dat men onzen Predikant bewees, waren de voornaame redenen, die myn Vader bepaalden, om my naar de Hooge School te zenden, en voor den dienst der Kerk te schikken. Hier wierdt ik zoer ervaren in de taalen, oudheidkunde en wysbegeerte, en verkreeg door mynen yver in de letteroeffeningen vry wat toejuiching. De nyd van sommigen, en de verwondering van anderen wakkerden mynen moed voor de geleerdheid eenigen tyd op: doch ik zag, dat verdiensten geen onbetwistbaar regt gaf, om op bewondering in de Kerk te hoopen; en ik kan 'er niet om denken, dat ik myn leeven in 't dwisler en ongeagt op een Boeren-Dorp zou moeten doorbrengen, terwyl de een of ander van myne kennissen, dien ik verre meende te overtreffen, figuur zou maaken op een grooter en aanzienlyker toneel. Van dit oogenblik af veranderde ik van besluit; en geen wetenschap was my meer aangenaam, dan de Regtskunde. Met welk eene verwaardheid heb ik my zelven niet wel beschouwd, wanneer ik my reeds by voorraad de toejuiching der Regtbank voorstelde? Myne verbeelding was verrukt door dit vooruitzigt, en ik zag alle de zwaarigheeden, die 'er in den weg waren, over het hoofd. Ik schreef aan myn Vader op de allernadrukkelykste wyze hier over, en na veel aanhoudens liet hy zich overhaalen, om 'er zyne toestem-

stemming toe te geeven, dat zyn Zoon een Zuil der Regtbank in plaats van een Wel Eerwaardig Heer zou worden.

Ik begaf my vervolgens na het verlaten der Hooë Schoole naar het Hof, en verwees my zelve tot de verdrietelyke tydkorting om *Poet* over de *Pandelen* te leezen; terwyl ik naarstig van de Pleidoijen, die ik hoorde, aantekeningen maakte. Myn vlyt en yver hieldt eenige Jaaren lang sterk aan, zonder eenige belooning. Ik zag verscheide luiden tot de grootste waardigheeden van den tabbaard bevorderen, in spyt van de allergrootste zwaarigheden, die hun scheeten in den weg te staan; doch deezen waren weinige in vergelyking van de zulken, die by gebrek van vrienden en middelen onbekend bleeven. Ik kreeg een tegenzin in een betoep, dat zo onzeker was, en kon de gedagten niet draagen, dat ik, zonder voordeel of roem te behaalen, my dood zou werken: en ik besloot een nader weg tot de eer te zoeken. Ik kreeg middelerwyl kennis aan sommige beroemde vernuftten; welker gezelschap myne voorige smaak voor de beschaafde wetenschappen wederom gaande maakte. Ik kwam veel in den Schouwburg; maakte nu en dan een Vers, en werd eindelyk, gelyk meer afvallige Regtsgeleerden, een Toneeldichter. Ik maakte eenige verliefde gesprekken, en stelde sommige alleenspraaken op, die de droefheid gaande moesten maaken; benevens eenige digtkundige beschryvingen van haat, vreeze en verlangen, en ik stond gereed om eene *intrigue* te smeeden, waat in ik alle die stukken byeen kon brengen, wanneer de laatste oorlog uitbrak; en my met lust vervulde, om roem door de wapenen te zoeken; terwyl ik my nu met de hoop vleide van zo groot een held te kunnen worden, als ik in staat was 'er een in verzen te kunnen beschryven. Ik kocht een Vaandrighs-plaats in een Friesch regiment, want ik was nu myn eigen meester geworden, en had met niets dan met myne eigen wispeltuurge gemoedenselingen te raade te gaan. Ik had het geluk, dat ik eenige Veldslagen en Belegeringen bywoonde, en 'er leevendig af kwam; en ik dagt my zelve tot bevordering gerechtigd. Doch wanneer ik zag hoe nauw myn geest door de strengheid der krygtucht bepaald was, en hoe veele mededingers ik had, die met my naar den zelfden prys stonden; hoe meenige braave oude krygslieden veragtelijk verwaarloosd wierden; zo begon ik te wanhoopen, de bloedige begeertens van myne eerzucht in deezen stand te zullen kunnen vervullen, en wagte alleen naar de vrede, om den dienst met eer te kunnen verlaten.

Ik kreeg vervolgens andere ontwerpen van levenswyze in 't
V, DEEL. hoofd;

hoofd; elk van welken het laaft zou weezen: doch geen van allen duurde lang; want ik had nu allen moed verlooren om eenig ontwerp, waar toe moeite en yver vereischt werdt, ter uitvoer te brengen. In 't kort, wat staat de natuur ook voor my geschikt moge hebben, daar is 'er geen, daar ik de proef niet van genoomen heb, en daar ik geen verdriet en tegenzin in heb gekreegen. Al het geene ik thans begeere, is dat gy my wilt vergunnen de vrugten van zo meenigvuldige en voor my zo nadeelige ondervinding onder uwe aanmerkingen, ten nutte uwer medemenschen, te plaatzen. Uit dit kort begrip myner geschiedenis kunt gy oordeelen, of dezelve waardig zyn, dat gy ze aanneemt; zy zullen, ten minsten, kunnen strekken om die gewigtige waarheid te bevestigen, dat naar yver zelfs, zo zy niet tot een enkeld voorwerp bepaald wordt, nooit een groot man kan maaken. De begeerte om de verwondering en goedkeuring van wyze en deugdzaame menschen weg te draagen, is, wanneer zy wel bestuurd is, eene edele springbron van onze daaden; doch wanneer zy alleen een driftig verlangen naar dezelve in ons ontsteekt, zonder ons eenige middelen aan de hand te geeven om die te verkrygen, zo is zy de alleronrustigste en kwellendste van alle gemoedsbeweegingen. Hoe dikwyls en hoe oprecht heb ik niet gewenscht die oogeblikken wederom te kunnen roepen, die, wanneer zy wel besteed waren geweest, my een nuttig lid der Saamenleeving gemaakt zouden hebben; doch ik haakte naar den prys, eer ik de loopbaane voleindigd had; ik verkwynde gedurende den togt in ingebeelde zeegenpraalen, in plaats van my met roemwaardigen arbeid af te slooven. De hand der vlyt zaait alleetlyk het zaad, 't welk volmaaktheid en onsterfelykheid tot vrugten draagt; terwyl de woeste velden van onverschilligheid niet anders dan een oogst van scharpe doornen en onnutte bloemen voortbrengen.

Ik ben,

Myn Heer,

L.

Uw Ed. Dw. Dienaar.

* * *

• PHILANTHROPE.

N°. 247.

Den 24 JUNY 1761.

Homo sum: humani nihil à me alienum puto.

TERENT.

✿✿✿✿ Emand myner vrienden, een klugtig man,
 (I) maakte onlangs deeze opmerking; dat
 (I) hy uit het oordeel, dat getrouwde man-
 ✿✿✿✿ nen in een gezelschap over voorbygaan-
 de vrouwen gaven, altyd zeker kon ontdekken,
 hoedanig derzelver egtgenooten 'er uitzagen. Zo
 een getrouwd man eene magere vrouw mooi vindt,
 zeide hy, gy kunt 'er staat op maaken, dat de zy-
 ne vet is; en indien hy eene blonde en ryzige
 vrouw met vermaak beschouwt, zo mag men ge-
 rustelyk besluiten, dat zyne wederhelft, die zich
 te huis bevindt, klein en zwart 'er uitziet, en zo
 voorts; want, voegde hy 'er by, ik heb het altyd
 door de ondervinding bevestigd gevonden, dat,
 wanneer een man een vol half jaar getrouwd is ge-
 weest, hy de standvastige verwonderaar zal zyn.

V. DEEL.

Bb

VAN

van alle vrouwen, naar maate zy van zyne eigen byſlaap verſchillen.

Ik wenschte wel, dat 'er geen ſchyn van waarheid in deeze aanmerking was: doch ik vrees, dat de vrouwen van 't groote gros der mannen, gelyk hunne andere bezittingen, veel gevaar loopen om door het genot haaren ſmaak te verliezen. Aanzienlyke middelen, groote huizen, fraaije tuinen, prachtige koetzen en paarden, brengen ſlegts weinig vermaak aan hunne eigenaars toe; in zo verre, dat wy dagelyks het tiende Gebodt overtreeden, *door te begeeren onzes naaſtens huis, onzes naaſtens wyf, en al wat onzes naaſtens is.*

Van waar deeze verkeerdheid van het menſchelyk geſlagt haaren oorsprong heeft, zal ik my niet onderwinden te bepaalen. Myn vriend, die het nooit genoeg rekt, zich zelve in de war te brengen, legt de fout op de menſchelyke natuur. Hy houdt ſtaande, dat de menſchen in alle opzigten dat geene zyn, 't geen zy hebben moeten weezen; en dat men de zelfde reden heeft om boos op een beer te zyn, om dat hy geen menſch is, als op een menſch, om dat hy menſchelyke zwakheeden heeft.

Dat wy van natuur zwak zyn, is maar al te zeker eene waarheid: doch onze trooſt is, dat Hy, die ons zo gemaakt heeft, geene volmaaktheid van ons verwacht, en zulke dwaalingen vergeeven zal, die niet uit moedwillig bederf en hardnekkige ongehoorzaamheid voortkomen.

Daar is eene aardige Fabel van de Ouden op de algemeene zwakheid van het menſchdom, die ik, dewyl ik ze nooit in onze taal gezien heb, de moeite heb genomen, om tot vermaak myner leezers over te zetten, en naar den hedendaagschen ſtaat te ſchikken.

Na.

„ Na dat Jupiter den throon van Saturnus be-
 „ klonnen, de Reuzen te ondergebragt, en zich
 „ meester van het Geheel-al gemaakt hadt, liet hy
 „ het bestuur van deezen Aardkloot en de zaaken
 „ van het menschelyk geslagt, aan de mindere
 „ Godheeden over. Elk hadt zyne byzondere die-
 „ naaren, en de een mocht zich in de post van den
 „ anderen niet steeken. Mars was Kapitein-Generaal van de Krygsmacht van alle volken; Neptunus was Groot-Admiraal; Bacchus hadt het be-
 „ windt over maaltyden en drinkgezelschappen;
 „ Mercurius over Koopmanschap; Apollo over Vernuft en Geneeskunde, Minerva over Geleerdheid, Venus en de Bevalligheeden over Schoonheid, Juno over het Huwelyk, Diana over de Kuisheid; en zo vervolgens.

„ In de eerste eeuw der wereld scheenen de zaaken van het Menschdom in eenen zeer bloeienden staat te weezen; doch de gedaante der dingen begon by trappen te veranderen; tot dat ten langen lesten een algemeen bederf over de gansche aarde de overhand kreeg. De Goden, zich zelve niet in staat bevindende tot de taak, die hun was opgelegd, en op het menschelyk geslagt verbitterd zynde, verzogten aan Jupiter, dat hy de regeering daar van zelfs in handen wilde neemen: doch hy toonde hun zyn ongenoegen over dit verzoek; en beval hen voorttegaan, gelyk zy begonnen hadden, en de gevolgen aan hem over te laten. De Goden, verlegen met deeze weigering, hielden eene vergadering onder elkanderen, waar in men overeenkwam, dat 'er een tweede verzoekschrift aan Jupiter zou worden ingeleverd, ten einde zy om de menschelyke natuur te beter te kunnen verstaan,

V. DEEL

Bb 2

„ ver-

„ verlof mogten hebben, om de wereld zelfs eens
 „ te gaan bezoeken, en voor een tyd de verschei-
 „ den geaardheeden van hunnedienaarsaan te nee-
 „ men. Jupiter lachte over dit verzoek, en stondt
 „ hetzelfde toe, doch met deeze byzondere bepa-
 „ ling, dat zy ten eenenmaale ontbloot zouden
 „ weezen van bovennatuurlyke vermoogens; en
 „ dat, gelyk zy de persoon van sterfelingen wilden
 „ aanneemen, zy derhalven ook aan derzelver
 „ zwakheeden zouden moeten onderheevig zyn.

„ De Godheeden stemden de wil van Jupiter toe;
 „ en met elkanderen geraadpleegd hebbende over
 „ de verscheiden rollen, die een yder speelen
 „ zou, daalden zy neder op de aarde. Mars werd
 „ vaandrig in een Regiment Zwitsersche Guardes,
 „ en, dewyl hy een moijs en aardige jongen was,
 „ en zeer diep in de gunst der vrouwen stondt, zo
 „ kreeg hy wel haast het bevel over eene Kompag-
 „ nie. Zyne koets en paarden waren de prachtig-
 „ sten, die men zich kon verbeelden; hy kleedde
 „ zich, danste, speelde, en vloekte naar den eersten
 „ zwier; hy stak de gek met de geestelykheid; liep
 „ opentlyk ter hoer, maakte overal schulden, be-
 „ stormde in alle koffyhuizen en herbergen steeden,
 „ en vestingen; en groette aan het hoofd van zy-
 „ ne Kompagnie met onuitspreeklyke bevalligheid.
 „ Doch het ongeluk gehad hebbende van zyn
 „ vriends vrouw te verleiden, en te dier gelegen-
 „ heid wordende uitgedaagd, verkoos hy het veg-
 „ ten te myden, en werd om zyne lafheid als eer-
 „ loos weg gejaagd.

„ Neptunus was een ruwe pikbroek; en kreeg
 „ zeer schielyk het bewind over een Oorlogschip
 „ van sestig stukken. Hy viel op des vyands
 „ koopvaarders met groote overtuiging aan;
 „ en nam pryzen van eene onmeetbaare waarde.

„ Zy-

„ Zyne voorzigtigheid was gelyk aan zyn moed;
 „ in zo verre, dat men niet wist dat zyn schip
 „ oit door een schoot van den vyand beschaa-
 „ digd was, of dat 'er eenig mensch aan boord van
 „ hetzelfde van eene geweldige dood was gestorven.
 „ Doch dewyl Neptunus nu niet meer dan een
 „ bloot mensch, en dus aan dwaaling onderhevig
 „ was, zo hadt hy het ongeluk om des Admiraa-
 „ sein tot den aanval verkeerdelyk voor een teken
 „ tot den aftogt te neemen; en geene vrienden ten
 „ Hove hebbende, werdt hy onbekwaam verklaard
 „ om den Staat te dienen; en genoodzaakt van zy-
 „ nen genoomen buit stilletjes te leeven.

„ Bacchus was een Noordhollandsch Jonker.
 „ Hy was dagelyks dronken, en verleidde alle de
 „ vrouwen en dogters van zyne boeren en nabuur-
 „ ren, tot dat hy door zyne buitenspoorigheeden
 „ arm geworden, genoodzaakt werdt, allerlei mid-
 „ delen te zoeken, om aan de kost te geraaken; en
 „ eindelyk een bierkroeg moest opzetten.

„ Mercurius werdt koopman, bedroog al wie hy
 „ kon, verkortte 's lands regten door valsche ee-
 „ den en met smokkelen, en kreeg eenen aanzien-
 „ lyken rykdom door drie maalen bankroet te
 „ speelen. Doch de vierde reis ontdekte men de
 „ bedrieglykheid van zyne handelwyze; en hy ver-
 „ loor toen niet alleen al wat hy hadt; maar ont-
 „ kwam zelfs de galg slegts ter nauwer nood. Hy
 „ begaf zich naderhand aan het steelen en huis-
 „ breeken; tot dat hy eindelyk langs een ladder de
 „ te rug reis naar den Hemel aannam.

„ Apollo verscheen eerst onder de stervelingen
 „ in hoedaanigheid van eenen Geneesmeester; en
 „ bevolkte het Ryk der Schimmen met zo veele
 „ Zielen, dat de boot van Charon onder het ge-
 „ V. DEEL. Bb 3 „ wigt

„ wigt bezweek. Jupiter werdt vergramd over alle
 „ zyne moorden , en beval hem van nieuws te begin-
 „ nen in een minder schaadelyk beroep. Apollo ge-
 „ hoorzaamde, en werdte een fraije Geest. Hy maak-
 „ te slegte Klinkdigten en Toneelspeelen ; hy schreef
 „ schimpfchriften op brave luiden , en lofdigten op
 „ deugnieten ; hy lasterde de Goden ; en werdte
 „ door de luiden van aanzien begunstigd ; doch
 „ ongelukkiglyk hunne hulp noodig hebbende , ont-
 „ trokken zy hem hunne gunst , en lieten hem op
 „ een vliering van honger sterven , terwyl hy van
 „ de genaade der Boekverkoopers leeven moest.

„ Minerva was een Juffer van veel verstand en
 „ die groote geleerdheid bezat ; doch téffens eene
 „ groote slons. Zy stak nooit een naald aan haare
 „ kleederen , en deedt dezelve niet uit voor dat
 „ ze versleeten waren. Haar linnen was met inkt
 „ bemorst ; haar hair ongekeemd ; haare rokken
 „ vielen af ; haare kouffen waren vol gaaten ; en
 „ zy liep op slossen. Zy sprak in sluitredenen ,
 „ schreef helden-dichten , en trouwde met haar
 „ knegt.

„ Venus , die terwyl zy eene Godin was , altyd
 „ eenen grooten trek naar menschen-vlees en bloed
 „ hadt gevoeld , was wonderlyk in haar schik met
 „ deeze nederdaaling op de aarde. Zy nam de
 „ gedaante van een mooi Meisje van veertien Jaa-
 „ ren aan , zette eene Galanterie-Winkel op ; en
 „ deelde haare gunsten mildelyk uit aan allen , die
 „ haar kwamen bezoeken. Haar staat van men-
 „ schelykheid was zo overeenkomstig met haare ge-
 „ neigdheid , dat 'er nimmer om den Hemel of om
 „ de Godin gedacht werdt , tot dat het verlies van
 „ haar Neus haar naar de onsterffelykheid deedt
 „ wenschen.”

„ Di-

„ Diana was een stemmig Zusje by dag, doch
 „ hadt haare Endymions in de Maane-schyn. Men
 „ zegt, dat zy elf maalen in de kraam kwam, zon-
 „ der eens in staat geweest te zyn, om by eene
 „ waarschynelyke giffing den Vader van het kind
 „ op te geeven.

„ Van Juno verhaalt men alleenlyk, dat zy ze-
 „ ven mans door haar raazen en tieren van ver-
 „ driet deedt sterven; en van de Bevalligheeden,
 „ dat zy allerlieffte nette meisjes waren tot haaren
 „ trouwdag toe; en naderhand morsige fletten.

„ Na dat de Goden den bepaalden tyd op de aar-
 „ de hadden doorgebracht, werden zy te rug ont-
 „ boden naar den Hemel, en kreegen bevel, om
 „ in hunne menschelyke gedaantens en kleedingen
 „ voor den throon van Jupiter te verschynen.
 „ Mars en Neptunus maakten eene draaglyke fi-
 „ guur, doch zagen 'er wat beschaamd uit. Bac-
 „ chus hadt een wit voorschoot aan, en droeg een
 „ tinnen bierkan met een glas; Mercurius verscheen
 „ met de handen te saamen gebonden, zyne hairen
 „ voorover zyn aangezigt hangende, en een strop
 „ om zyn hals. Apollo was in een kaal zwart
 „ kleed uitgedoft, met een knoop-paruik op, een
 „ degen met een verzilverd gevelt op zyde, rol-
 „ kouffen aan; en lange lobben: doch zonder
 „ hemd. Zyn weezen was met snuif bemorst, en
 „ zyn mond stonk geweldig naar tabak. Wanneer
 „ Minerva naderde om haare pligtpleeging af te
 „ leggen, hieldt Jupiter zyn neus toe; en gaf haar,
 „ een teken met de hand, dat zy zich agterwaards zou
 „ begeeven, haar zeggende, dat hy voor het toe-
 „ koomende geene geleerde vrouwen meer op aar-
 „ de wilde hebben. Venus hieldt haar wajer voor
 „ haar aangezigt, tot dat Jupiter haar beval het
 „ V. DEEL. zel-

„ zelve te ontdekken. Hy vroeg haar vervolgens
 „ waar zy haar neus hadt gelaaten; en of de se-
 „ never, welken zy dien oggend gedronken hadt,
 „ opregte Keulsche was. Diana klaagde zeer over
 „ de waterzugt; waarop Jupiter lachte, en beloof-
 „ de, dat hy haar Lucina zou zenden, om haar te
 „ geneezen; haar zeggende, dat hy hoopte, dat
 „ alles ging zo als 't behoorde. Juno zag stuurs,
 „ terwyl 'er in 't eerst op haar geen agt geslagen
 „ werdt, doch zo dra Jupiter dit merkte, knikte
 „ hy haar vriendelyk toe, en verzekerde haar, dat
 „ alle haare mannen in de Elizeesche velden in rust
 „ leefden. De Bevalligheeden wilden zich ver-
 „ schoonen, om dat zy niet gekleed waren; doch
 „ Jupiter kwam haar voor, en zeide haar, met een
 „ glimlach, dat hy geene huwelyken in den Hemel
 „ wilde hebben. Hy herstelde ze vervolgens allen
 „ wederom in hunnen Goddelyken staat; en na dat
 „ hy hen over hunne murmureering en nieuwsgie-
 „ righeid-bestraft hadt, liet hy hen wedereen-yder
 „ zynen post bekleeden, hun zeggende, dat zy nu
 „ hadden kunnen leeren, toegeevendheid om-
 „ trent de zwakheeden en onvolmaaktheeden der
 „ menschen te gebruiken, dewyl zy in hunne ei-
 „ gene persoonen ondervonden hadden, dat hy de
 „ Wereld met MENSCHEN, en niet met GODEN
 „ bevolkt hadt.

W.

D E
PHILANTHROPE.

Nº. 248.

Den 1 JULY 1761.

*Let not this weak unknowing band
Presume thy Bolts to throw;
And deal damnation round the land,
On each I Judge thy Foe.
If I am right, oh teach my heart,
Still in the right to stay,
If I am wrong, thy grace impart,
To find that better way.*

POPE.

Myn Heer PHILANTROPE!

❀❀❀ O als ik U uit uwe schriften ken, denkt
(Z) gy vry en onpartydig genoeg omtrent het
(Z) stuk van den Godsdienst, om my by U
❀❀❀ te beklagen over het ongelyk, dat my
van verscheiden kanten wordt aangedaan, om dat
ik op dit onderwerp niet slaaffch genoeg denke, en
myn geloof niet door Vooroordeelen, maar door de
Reden laat bestuuren.

Ik ben uit Kristen Ouders gebooren, en heb ook
in myn jeugd van den Kristelyken Godsdienst bely-
denis gedaan, welker voornaamste leerstukken ik
noch van gansch harte geloove; hoewel 'er eeni-
ge anderen zyn, doch die ik van minder gewigt
oordeel, waaromtrent ik van de Leere, die men in
myne kerk Orthodox noemt, verschille, en sommi-
gen ook, omtrent welken ik in twyffel sta, niet wee-
tende tot welk gevoelen ik my moet bepaalen. Voor
't overige leev ik onberispelyk. Ik ben Doctor in

V. DEEL.

Cc

de

de Medicynen, en oefnen de Praktyk van dezelve met een tamelyken-uitflag, en niet zonder goedkenning: zo dat 'er veelen myner kunst-broeders meer reden denken te hebben, om my te benyden, dan om my te beklagen. Ik durve ook (dewyl ik U deezē zonder myns naams ondertakening schryve) vrymoedig zeggen, dat ik alle moeite in myne Akademische jaaren heb aangewend, om my tot het Beroop bekwaam te maaken, waar toe ik geschikt was; en dat ik noch geenen tyd of arbeid ontzie, om aan de verpligtingen, waar onder ik uit dien hoofde leg, te voldoen: terwyl ik voor het overige myn geheel gedrag omtrent myne naasten, zo in de burgerlyke als huislyke saamenteeving, zo veel naar het voorschrift van den zuiveren Godsdienst tragt in te rigten, als de zwakheid der Menschelyke Natuur eenigzins toelaat.

Met deeze hoedaanigheeden en manier van denken, myn Heer, kunt gy ligtelyk begrypen, dat ik my zelven de agting van braave en eerlyke luiden niet onwaardig houde. En waarlyk, ik heb ook het geluk by veele deugdzaame en verstandige menschen van allerlei staat bemind te weezen. Doch, onder tusschen, wordt dit geluk merkelyk verminderd, dewyl ik by veelen voor zo onregtzinnig in den Godsdienst doorga, dat zy my, even als de pest, schuwen en vlieden. De reden van deezen blaam zal U waarschijnlijk vreemd voorkomen; wanneer ik u zegge, dat ik nooit gewoon ben myne gevoelens, voor zo verre die van de in 't gemeen aangenomene verschillen, aan anderen te prediken, om dezelve daar toe over te haalen; veel min dan dat men my eenige spottēry omtrent begrippen, die niet met de mynen overeenkomen, zou kunnen te laste leggen; terwyl ik het in tegendeel altoos zeer onbetaamlyk heb geoordeeld, dat geene te beschimpen, welk by een

een ander voor heilig en eerbiedenswaardig gehouden wordt. Doch het geen my die beschuldiging van Onregtzinnigheid heeft op den hals gehaald, is alleen, dat ik my nu en dan in 't openbaar een groot Voorstander der Verdraagzaamheid getoond heb. Ik heb de blinde Regtzinnigheid dikwils tegenstand geboden, en domme heethoofden zoeken te overtuigen, dat zy geen reden hadden zich zelve te verheffen, om dat zy zonder kennis of onderzoek dat geene zich verbeeldde te gelooven, waar van anderen, die alles rypelyk overwogen hadden, of in 't geheel niet, of bezwaarlyk hadden kunnen overreed worden. Ik heb meer dan eens staande gehouden, dat het ongerymd was iemand, die niet van het zelfde begrip met ons was, daarom voor minder verstandig of deugdzzaam aan te zien, Eindelyk, ik heb altoos de verdediging van zulken op my genoomen, die ik van goedwillige dwaaling in het stuk van den Godsdienst heb hooren beschuldigen; dewyl ik my nooit heb kunnen verbeelden, dat iemand willens en wegens zich zelve zou willen bedriegen, in een zaak, waar van zyn tydelyk en eeuwig geluk afhangt. Maar al wat ik door diergelyke redeneeringen gevorderd ben, is alleen, dat zulke Kettermaakers, die ik van hun ongelyk had willen overtuigen, my zelfs op den lyf der Onregtzinnigen gezet, en my met de haatelyke tytels van Naturalist en Deïst bestempeld hebben, de gewoone Theologische schimpwoorden deezer eeuw, in welke, door de vermindering der partyfchappen onder de Kristenen, de oude scheldnaamen van Arminiaan en Sociniaan hunne kragt verloren hebben. Ondertusschen hebben myne vyanden en benyders (aan welken het my even weinig als anderen ontbreekt) deeze beschuldiging greetiglyk aangegrepen; en terwyl zy my van

geene grove fouten in het Burgerlyk leeven konden beschuldigen, zo hebben zy de party gekoozen, om my in het publyk voor eenen Vrydenker, ja somtyds zelfs voor een' Ongodist te doen doorgaan; welken laster vervolgens ook, gelyk het kwaad, dat men van zynen naasten hoort, ligtelyk by ons ingang vindt, in de gemoederen van veelen, die my niet van naby kennen, eenen zeer nadeeligen indruk van my gemaakt heeft.

Ik geloof, Myn Heer de Philanthrope, dat het niet noodig is, U te zeggen, hoe onaangenaam my deeze Beschuldiging valt. Gelyk het oogmerk van de geenen, die dezelve verspreiden, meest alleen is, om my in myn tydelyk bestaan te benadeelen, zo slaagen zy voor zo verre daar in naar wensch, dat 'er nu en dan luiden gevonden worden, die zich van my niet bedienen willen, om dat zy gelooven dat ik een Deïst ben; en zich verbeelden, dat de Medicynen, door een Deïst voorgeschreeven, geene heilzaame uitwerking kunnen doen. Doch het geen, waar in my deezen laster het meest grieft, is dat ik daar door wel eens in eene nadeelige verdenking geraake by zulke luiden, op welker agting ik om hun verstand en deugd prys stelle; om nu niet te zeggen, dat dezelve my in myn vryaadjje over myne Vrouw, met welke ik voor eenigen tyd getrouwd ben, oneindige tegensporrelingen veroorzaakt heeft. En ondertusschen is het my onmooglyk, my zelven tegen de kwaade gevolgen van die verdenking te dekken. Myn beroep en andere redenen verhinderen my, een naarstig kerkganger te wezen, om door dien weg den luiden andere denkbeelden ten mynen opzigte in te boezemen; behalven dat ik ook een afkeer heb van al het geene naar schynheiligheid zweemt, en nimmer, zo ik hoope, van my zelven zal kunnen verkrygen

eenige

eenige Godsdienstige daad te pleegen, om menschen te behaagen. Voor 't overige kan ik niet wel aan ydereen, die tegen my door myne vyanden is ingenoomen, eene Belydenis van myn Ge loof doen; om hem dus te overtuigen, dat hy een verkeerd begrip omtrent myne gevoelens heeft opgevat; en hoe zeer ik my, derhalven, by myne boezemvrienden ligtelyk van allen blaam van deezen aard kan zuiveren, zo blyve ik echter altyd by het grootste deel verdagt.

Zie daar, Myn Heer, de onaangenaame omstandigheeden, daar in ik my bevinde. Ik heb het niet onnuttig geagt, Uw Ed. dezelve mede te deelen; niet, om dat ik daar uit eenige hulp voor my zelve te gemoet zie; maar, dewyl ik hoop, dat gy 'er gelegenheid door zult krygen, om eens in een uwer Vertoogen aan te toonen, hoe haatelyk en verfoeielyk eene misdaad het is, iemands verschillende Gevoelens omtrent den Godsdienst tot een grond of voorwendzel te gebruiken, om hem in zynen goeden naam te benadeelen; eene misdaad, die naar myne gedagten niet minder afschuwlyk is, het zy dat men ze volgens de gronden van de Zedenkunde, het zy dat men ze naar de regelen van den gezuiverden Godsdienst beschouwe. Ik denk, dat gy het Publyk door de behandeling deezer Stof geen ondienst zult doen; te meer, daar de Beschuldiging van Ongodistery en Vrydenking thans, inzonderheid ten opzichte van luiden van verstand, die men benadeelen wil, even zo gemeen is, als oudstyds die van Tovery. Wat my aangaat, ik oordeel, dat het zeer onvoorzigtig is, die beschuldigingen zodaanig te vermeenigvuldigen, als heeden daags geschiedt. Niet alleen dat min kundigen, merkende dat het meest geen onverstandige menschen zyn, die men den naam van Vrydenkers geeft, daar

V. DEEL.

Cc 3

uit

uit wel eens nadeelige begrippen voor den Godsdienst zouden kunnen opvatten; maar ik weet daarenboven by ondervinding, dat luiden, die alleen twyfelden, en, misschien, door bedaarde redenen hadden kunnen overtuigd worden, wanneer zy zich op eene haatelyke wyze als Deïsten en Atheïsten zagen afmaalen, daar door zo verbitterd zyn geworden, dat zy tot volstrekt Ongeloof zyn overgeslaagen.

Voor 't overige blyve ik enz.

L. 12 Mey 1761.

PARRHASIUS.

Daar wy in een Land leeven, alwaar de Overheid den Onderdaanen toestaat, omtrent den Godsdienst zodaanige begrippen te voeden, als hun goed dunkt, en het Opperweezen, yder naar zyne wyze, eer en hulde toe te brengen; en alwaar dus de Verdraagzaamheid, om zo te spreken, haaren zetel schynt gevestigd te hebben; daar heb ik my dikwyls ten hoogsten verwonderd, dat die deugd, die zo heilzaamen invloed gehad heeft, en noch heeft, op de Welvaart van het Vaderland, zo weinig in de gemoederen van byzondere perfoonen huisvest, dat ik veele maalen ondervonden heb, dat het hart van den eenen met haat en afkeer vervuld was tegen den anderen, dien hy oordeelde te dwaalen; inzonderheid, wanneer de dwaaling van die soort was, die men hem in zyn jeugd met een geestelyk ketterpensfeel als hoofdzaaklyk en dus alerafgryslykst hadt afgemaald. Dikwyls heb ik niet alleen met misnoegen gezien, dat anderzins verstandige luiden eene haatelyke veragting voor de zulken toonden, die van hun in het begrip omtrent den Godsdienst verschilden; maar ik heb zelfs meer dan eens bygewoond, dat verschillende begrippen van

van dien aart tot eene Beschuldiging gebruikt wierden, om iemand in zyn goeden naam te krenken, en in zyne kostwinning te bederven. Ik heb 'er zelfs verscheiden maalen ooggetuigen van geweest, dat luiden, die niet het minste greintje van zedelyke deugd bezaten, anderen, die ten minsten aan alle de pligten van de Saamenleving voldeeden, als aller raffschuwlyke Dwaalgeesten hebben afgeschilderd, zo om hen de agting van braave luiden te doen verliezen, als om op die wyze voor zich zelven eene Vertooning van Regtzinnigheid te maaken, om daar door, was het mooglyk, hun eigen slecht gedrag te bedekken. Ik maak, derhalven, ook geen zwaarigheid te zeggen, dat ik het met den Schryver van den bovenstaanden Brief ten vollen eens ben, dat iemand van verkeerde gevoelens omtrent den Godsdienst te beschuldigen, om zich zelven ten zynen koste by anderen te verheffen, en hem van zynen goeden naam en de agting van braave menschen te berooven, een der haatelykste misdaden is, die 'er bedagt kunnen worden. En, dewyl myn Voorganger, de Hollandsche Spectator, in eenige Vertoogen beweezen heeft, dat de dwaaling geen misdaad is, zo zal ik thans, op zyn voetspoor, ook eens zoeken te toonen, dat dezelve niemand tot schande behoort gerekend te worden; en dat geene gevoelens, die een mensch omtrent den Godsdienst heeft, hoe ongerymd die ook moogen schynen, mits zy slechts geenen nadeeligen invloed hebben op zyn zedelyk bestaan, hem by anderen, die zich verbeelden beeter te denken, dan hy, eenige veragting, veel min haat waardig kunnen maaken.

In 't algemeen kan men zeggen, dat 'er eene groote Verwaandheid in opgeslooten legt, wanneer

V. DEEL. men

men zulk eenen, die van ons in begrip verschikt, daarom veragting waardig rekt. Zodanig een Veragter toont hier door, dat hy zich zelve voor onfeilbaar houdt; want, indien hy begreep, dat het mooglyk is, dat hy zich zelve bedriegt, zo zou hy niemand, die van hem verschildte, durven veragten, dewyl hy te gelyk beseffen zou, dat, zo hy zelfs eens dwaalde, hy dan de versmaading van dien anderen even zeer zou verdienen. Doch hoe verwaand en teffens ongerymd is het nu niet, dat men zich zelve onfeilbaar houde? Hoe kan zulk eene gedagte by een verstandig mensch toch plaats hebben, dien de dagelyksche ondervinding leert, dat hy niets minder, dan onfeilbaar is; en dat hy zich op de allergemeenste zaaken van tyd tot tyd wanbegrippen maakt? Hoe kan dezelve in Protestanten huisvesten, die zich allen tegen de onfeilbaarheid, die de Roomsche Kerk aan haar Opperhoofd toeschryft, met zo veel kragt verzetten? Of betwist men de Onfeilbaarheid van den Paus slegts, op dat niet alleen ydere gezindheid, maar zelfs yder byzonder mensch, zyne eigen onfeilbaarheid in derzelve plaats zou moogen stellen? Niemand is toch dwaas genoeg, om diergelyk een begrip staande te houden. Maar hier uit volgt dan immers ook van zelfs, daar de veragting voor anderen, die van ons in gedagten verschillen, zonder zodaanig eene overtuiging van onze eigen onfeilbaarheid niet kan begreepen worden, dat die veragting dan ook gehouden moet worden uit het zelfde ongerymd en verwaand grondbeginzel haaren oorsprong te neemen.

Het Vervolg in 't naastkoomend Vertoog.

DE PHILANTHROPE.

N°. 249.

Den 8 JULY 1761.

Nul vrai croyant ne sauroit être intolérant, ni persécuteur. Si j'étois Magistrat, & que la Loi portât peine de mort contre les Athées; je commencerois par faire brûler comme tel, quiconque viendrait dénoncer un autre.

ROUSSEAU.

Vervolg van 't voorgaand Vertoog.

❀❀❀❀ Och de verwaandheid der Veragting voor
❀❀❀❀ **D** anderen, die verschillende Gevoelens in
❀❀❀❀ den Godsdienst van ons voeden, daar gelaaten, en eens ondersteld zynde, dat zo een
❀❀❀❀ Veragter volstrekt verzekerd kon zyn, dat hy zich in zyne begrippen niet kan bedriegen; hoe on-
gegrond en onregtvaardig moet zulk eene Veragting toch niet blyken te wezen, wanneer men het onderwerp waaromtrent zy verkeert, met aandacht gade slaat. Verstandige en redelyke menschen hebben altoos eenpaarig geoordeeld, dat niemand veragting kan verdienen om een fout, die buiten zyne schuld is; en het wordt daarom door een iegelyk, die maar eenigzins wel is opgevoed, voor eene allerhaatelykste onbeleefdheid gehouden, wanneer men met iemand om eenig natuurlijk lighaams gebrek den spot dryft. Hy heeft zich zelve niet gemaakt; maar 't heeft den Almagtigen Schepper behaagt, hem met zodaanige gebreken in de wereld te doen koomen; en die hem om de zelve bespot, bespot dus, inderdaad, den geenen, die niet

V. DEEL. Dd zon-

zonder wyze redenen hem zodaanig gemaakt heeft. Maar waarom mag men dan iemand om eene dwaaling, eene fout der ziele, veragting of haat bewyzen? De dwaaling is toch niets anders, dan een gebrek der reden, dat veeltyds aan de ziel niet minder natuurlyk is, dan de mismaaktheid aan het lighaam. Is iemand meester om te gelooven wat hy wil? Immers neen. Zyne reden moet hem van de waarheid van een leerstuk overtuigen, zal hy 'er geloof aan slaan, en 'er zyn levensgedrag naar schikken. Geestdryvers mogen van het onderwerpen en gevangen leggen der Reden praaten zo veel zy willen, het is echter zeker, dat het de Reden alleen is, die ons in de dikke duisternis, waar in wy zyn, omrent ons zelve en al wat buiten ons is, eenig schemerend licht geeft. Zy is het, die ons overtuigt, dat 'er een Almagtig Opperweezen is, dat ons en alles, wat 'er buiten ons bestaat, heeft voortgebracht. Zy is het, die ons leert aan het zelve hulde en eerbied te bewyzen, en onze daaden naar zynen wil te richten. Zy is het, die ons van de waarheid der Openbaaring moet overtuigen, om ons die tot een rigtsnoer van onzen wandel aan te doen neemen. Buiten haar weten wy niets, en zonder haar kunnen wy niets gelooven. En, ondertusschen, leert ons de ondervinding dagelyks, dat dit licht aan allen niet in de zelfde maat is medegedeeld, en dat yder mensch niet even veel vermoogens heeft, om het waare van het valsche te onderscheiden: en het is buiten twyfel, dat dit onderscheid van vermogens der ziele der menschen even natuurlyk is, als het onderscheid der lighaams-hoedanigheeden. Maar heeft dan iemand zo eene zwakke Reden, dat zy hem niet overtuigen kan van de waarheid van dat geene, 't welk my de myne leert, wat maakt my toch bevoegd, om hem hierom meer te veragten of te haaten, dan om dat hy minder scherp ziet of hoort, of minder wel gemaakt is, dan ik? In het eene geval, zo wel als in 't ander, heeft het den uitdeeler onzer vermogens niet behaagt, mynen medemensch meer daar van te schenken; en zo ik den zelven derhalven veragt, en haat, om dat hy met minder Reden begaafd is, dan ik, zo maak ik my aan de snoodste

ste ondankbaarheid omtrent den Schenker der Reden schuldig, dewyl ik de ongelyke verdeeling derzelve, die, hoe zeer zy tot myn voordeel strekt, echter niet op myne verdiensten rust, tot een grond van haat en veragting gebruik omtrent myn medescheppel, dat om wyze, maar voor my ondoorgrondelyke, eindens niet dezelfde maate van dat licht ontfangen heeft; en dat ik, verre van het zelve door myne haat en versmaading noch meer ongelukkig te maaken, in tegendeel verplicht ben, als een kind van eenen Vader lief te hebben en te beminnen.

Ondertusschen blykt de Onredelykheid van zodaanige veragting en haat noch duidelyker, wanneer men de Uitwerkzels der Dwaaling, en het weinig nadeel dat daar door aan de Maatschappy wordt toegebracht, beschouwt. Ik spreek, gelyk ik in het begin van deeze Verhandeling te kennen heb gegeven, van zulke dwaalingen, die geenen nadeeligen invloed hebben op iemands zedelyk bestaan: want, wanneer een mensch tot zo een ongelukkig begrip gekoomen mogt zyn, dat hy, geen Opperweezen erkennende, by gevolg ook zich verbeeldde, aan niemand rekenfchap van zyne daaden schuldig te weezen, en dus bevoegd, om alles te doen, wat slegts met zyn eigen belang overeenkomt; zulk eenen oordeel ik gevaarlyk in de saamenleving te zyn; en dus met regt gemyd te moogen worden; hoewel hy nochtans daarom meer een voorwerp van medelyden, dan van haat, behoort te weezen. Maar deeze soort van dwaalingen uitgezonderd, wat nadeel kan toch het begrip van een ander over de wyze, waar op omtrent God moet denken, het moge dan zo verkeerd zyn, als men wil, aan my toebrengen? Wat raakt het my, of Pieter de Trans-substantiatie gelooft, of Paulus het Geloofs-Formulier van Athanasius wil onderschryven; of niet: indien Pieter en Paulus slegts overtuigd van de groote Lessen van het Euangelium en de Reden beiden, dat wy God boven al en onze medemenschen als ons zelve beminnen moeten, zich waardige Huisvaders, waardige Medeburgers, en waardige Vrienden; in 't kort braave en eerlyke luiden betoonen. En dat men dit kan weezen, schoon men Roomsch, schoon men So-

V. DEEL.

Dd 2

ci-

ciniaans; ja schoon men zelfs Delft is; zal elk een moeten toestaan, die by zich zelven overweegt, dat de pligten, die wy aan elkanderen, zo wel als aan onzen gemeenen Schepper, schuldig zyn, in onze harten zyn ingeschreeven, en daarom by alle volkeren en onder alle gezindheeden even eens begreepen worden; daar in tegendeel het geloof van bespiegelende waarheeden van den indruk, die verscheide samengevoegde (gecombineerde) denkbeelden op ons verstand hebben, afhangt; en daarom naar maate der verschillende opvoeding, onderwijs, levensmanier en andere diergelyke omstandigheeden verschillende zyn: terwyl het in het Zedelyke even eens als in het Natuurlyke gesteld is; waar in die dingen, die wy noodig hebben te weten, om dierlyk gelukkig te leeven, tot eenen genoegzaamen trap van zekerheid gebragt zyn; daar in tegendeel de oorzaaken en eindens der dingen, en al wat verder meer aangenaam in de bespiegeling, dan nuttig in het gebruik is, gansch onzeker en dus aan oneindige verschillen onder de Natuurkundigen onderheevig zyn. Maar is dit nu zo, dat men met verschillende begrippen omtrent Godsdiensfige zaaken even zeer aan de pligten der saamenleving voldoen kan; zo volgt daar uit dan ook noodwendig, dat eens anders dwaalingen ten dien opzichte my in de menschelyke saamenleving geen nadeel kunnen toebrengen; en dat ik derhalven, wel verre van hem daarom haat en vyandschap te bewyzen, in tegendeel hem, zo hy het anders verdient, als een waardig medelid der Burgerlyke Maatschappy moet eeren en beminnen. Immers, wanneer men de betrekking beschouwt, die de menschen onderling tot elkanderen als Leeden van dezelfde Maatschappy hebben; zo kan men daar uit opmaaken, dat zy bevoegd zyn, de een van den anderen te eischen, dat hy aan die pligten voldoe, zonder welken die Maatschappy niet bestaan kan. Doch daar uit vloeit dan ook van zelfs, dat, wanneer 'er aan die pligten voldaan wordt, de eer van den anderen niet meer heeft te vorderen: en wat de pligten aangaat, die elk mensch omtrent God gehouden is te betragten, dat het God alleen is, die de

dezelve kan eiffchen , en dat Hy alleen bevoegd is, zyne wraak en gramfchap te doen gevoelen aan de zulken , die zich ten zynen opzichte niet behoorlyk kwyten.

En dit leidt my natuurllyk , om deeze misdaad van een ander om zyne Godsdienstige gevoelens te haaten , eens in haare reden en oorzaak te beschouwen ; om dat het veeltyds de verdediging van Gods eer is , die tot een voorwendzel voor dezelve gebruikt wordt. Waarom toch haat Gy , die u inbeeldt , omtrent den Schepper en de eerbewyzing , die zyne fchepzelen hem fchuldig zyn , regtzinnig te denken , zulk een van uwe medefchepzelen , die zich in het een of ander opzigt verfchillende , en naar uwe gedagten , verkeerde begrippen daar van vormt ? De yver voor Gods eer , zegt gy , noodzaakt my den geenen te haaten , die zich van Gods natuur en weezen een ongerymd denkbeeld maakt , en hem de behoorlyke hulde niet toebrengt. Maar wie zyt gy , Verwaande Sterveling , Laatlunkende , doch Nietige Aardworm , die u onderwindt de wraake Gods te oeffenen ? Heeft de Goedertieren Opperbestuurder van het Menschdom U immer laft gegeven , om zyne eer te verdedigen door de zulken te haaten , die van hunnen kant zich verbeelden , hem niet minder oprechtelyk te eeren en te beminnen , dan gy ? Heeft hy dan ook gewild , dat deezen u op hunne beurt even zeer haaten en veragten zouden , om dat uwe begrippen aan hun God onteerende voorkoomen ? 't Is ongerymd zulks te denken. God , die Almachting is , hadt , zo Hy het raadzaam hadt geoordeeld , ligtelyk te wege kunnen brengen , dat alle menfchen zich dezelfde denkbeelden van zyn Weezen en dienst maakten. Hy heeft het anders goedgevonden ; hy heeft gewild , dat hieromtrent verfchillende begrippen zouden heerfchen. De reden hier van is voor ons onnafpeurlyk ; maar welke die ook weezen moge , zeker is het , dat zyne oneindige Goedheid ons niet toelaat te denken , dat zyne wil geweest zou zyn , dat wy alle verfchillend denken , en , om dat wy verfchillend denken , allen malkanderen haaten zouden.

Doch , hoe zeer de Verdediging van Gods eer tot
V. DEEL. Dd 3 een

een voorwendzel van zo eene verfoeielyke haat en veragting gebruikt wordt; zy is het echter zelden, die hen aanspoort, welken hun werk 'er van maaken, om anderen van dwaaling en onregtzinnigheid te beschuldigen, en dus niet alleen hun haat te betoonen, maar hen ook by anderen haatelyk te maaken. Wanneer ik iemand eenen anderen in gezelschap van slegte gevoelens op het stuk van den Godsdienst heb hooren beschuldigen (en dikwils heb ik bygewoond, dat men hier door in de harten der toehoorders een afgryzen tegen zulk eenen zegt te verwekken, in welken men anders niets te berispen hadt) zo heb ik genoegzaam altoos kunnen ontdekken, dat niets minder dan waare yver voor Gods eer de oorzaak van zulk eene beschuldiging was. Somtyds heb ik gezien, dat dezelve slegts eene offerhande aan de Eigen-liefde van den Beschuldiger was; terwyl het de Eigen-liefde van een dom mensch niet weinig kittelt, dat hy eenen anderen, dien hy in alle opzigten verstandiger moet houden dan zich zelve, vernederen, en zich boven denzelven verheffen kan, om dat hy op een stuk van van zo veel aangelegenheid, als dit, zo hy zich inbeeldt, beter denkt, dan hy. Doch meestentyds heb ik bespeurd, dat zulke beschuldigingen uit veel verfoeielyker gronden voortkwamen; 't zy dan, dat de Beschuldiger een mensch van een zeer slegt zedelyk gedrag was, die zyne zedelyke fouten door eenen gewaanden yver voor den Godsdienst zegt te bedekken, en meende, dat hy een ander van verkeerde gevoelens verdagt maakende, en daar door blyken van zyne eigen regtzinnigheid geevende, dus zou doen vergeeten, dat hy, hoe zeer uiterlyk Godsdienstig, echter in der daad een deugniet was; 't zy dan dat die Beschuldiging uit een oogmerk, om den beschuldigden te beschaadigen, en hem in zyne kostwinning, of ten minsten in de achting zyner medemenschen nadeel toe te brengen, voortkwam; en dus in Wraakzugt, Nyd of Eigen-belang haaren oorsprong hadt: en deeze laatste heb ik meest altoos de waare reden van dezelve bevonden te zyn; zo als dit ook de grond der klagen van den schryver des voorenstaanden briefs uitmaakt.

maakt. Maar hoe haatelyk en verfoeielyk is nu zodaanig een grondbeginzel! Hoe groot een guilt moet die geene niet weezen, die onder voorgeeven van, als 't ware, Gods eer te willen verdedigen, zyne eigen wraakzugt, of andere foortgelyke booze driften zoekt te voldoen; en die teffens huichelary met godloosheid paart! Hoe groot een booswicht is hy niet, die dat geene, het welk hy als een ongeluk in eenen anderen, naar zyne manier van denken, moet beschouwen, tot eene reden gebruikt om hem noch ongelukkiger te maaken; terwyl hy hem, dien hy reeds rampzalig voor het toekomende oordeelt, noch daarenboven alle onheil in deeze Wereld zoekt te berokkenen; en hem de agting zyner medemenschen doende verliezen, daar door vrugteloos voor de saamenleving maakt, in welke hy anders, in de burgerlyke betrekkingen, en afgetrokken van alle Godsdienstige begrippen, nuttig zou hebben kunnen zyn!

De gruwelykheid van zulk een misdaad overweegende, heb ik my dikwyls verwonderd, dat 'er gevonden wierden, die door dezelve hunne verfoeielyke oogmerken zогten te bereiken. Maar noch meer heb ik my moeten verwonderen, dat Beschuldigen van dien aard meestentyds vry wat ingang vonden: daar yder eerlyk mensch, die iemand eenen anderen van Kettery of Ongodsdienstigheid hoorde beschuldigen, om hem daar door gehaat en veragtelyk te maaken, zodaanig een afgryzen voor den beschuldiger behoorde op te vatten, dat hy hem als een Godvergeeten guilt en eerloozen deugniet niet het minste geloof waardig rekende, en dus zyne beschuldiging behoorde in den wind te slaan. Wat my belangt, ik geloof niet, dat in het hart van zulk eenen beschuldiger een grein zedelyke deugd, ik laat staan, Godsdienstkā huisvesten; en ik maak daarom geen zwaa-
 righeid, het zeggen van ROUSSEAU, 't welk aan het hoofd van dit Vertoog geplaatst is, het myne te maaken: „Geen waarlyk geloovig mensch kan onverdraagzaam, of vervolger weezen. Zo ik het rechtsbestuur in handen hadt, en de Wetten de doodstraf tegen Ongodisten stelden, ik zou dezelve beginnen
 V. DEEL. „ uit

„ uit te voeren met hem te doen verbranden, die eenen anderen als zodaanig aanbragt. ”

Doch ik stap van deeze stof af. Ik heb getoond, dat het zeer verwaand niet alleen, maar teffens ongerymd is, iemand om zyne verschillende begrippen in den Godsdienst te haaten en veragtelyk te maaken, wanneer men de onoverkomelykheid der dwaaling in aanmerking neemt. Ik heb daarenboven de onredelykheid van zulk eene haat daar uit aangewezen, dat de gevolgen van de Dwaaling aan anderen geen nadeel toebrengen, terwyl zy den Dwaalenden niet belet, een nuttig lid der Saamenleeving te zyn. En ik heb eindelyk getoond, hoe onbetaamyk en verfoeilyk de grondbeginzelen zyn, uit welke men andere om waare, of gewaande onregtzinnigheid gehaat zoekt te maaken. Dat ik iemand, wiens hart genoeg bedorven is, om een ander te benadeelen, door hem van verkeerde gevoelens omtrent den Godsdienst verdagt te maaken, door myne redeneeringen tot inkeer zal brengen, hier van durve ik my niet vlyen. Doch dit hoop ik, dat ik 'er door uit zal werken, dat die geenen van myne Leezers, die dezelve onpartydig en zonder vooroordeel zullen overweegen, overtuigd zullen worden, dat beschuldigingen van verkeerde begrippen op het stuk van den Godsdienst, in aanmerking van het flegt Karakter van den beschuldiger, meestentyds weinig geloof verdienen; en dat, al zyn zy gegrond, zy den Beschuldigen dan noch de achting niet moeten doen verliezen, die hy uit hoofde zyner natuurlyke bekwaamheeden en 't nut, dat hy daar mede aan de saamenleeving doet, allezins waardig is.

S.

PHILANTHROPE.

Nº. 250.

Den 15 JULY 1761.

— *Quae non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.*

OVID.

❁❁❁ **D**E Rampen, die aan den tegenwoordigen staat
❁❁❁ van den mensch onaffcheidelyk gehegt zyn,
❁❁❁ zyn zo meenigvuldig en zo smertelyk, dat
❁❁❁ het, eeuw in eeuw uit, de taak van sommigen is geweest, hunne klagten daar over uit te boezemen, en van anderen de middelen ter vertroosting daar tegen aan de hand te geeven. Die geene, derhalven, die zal willen tragten de weinige vermaaken en zegeningen, die de Natuur ons vergunt heeft, in hunne waarde te verkleinen, zal gevaar loopen om voor een algemeen vyand aangezien te worden.

Des niet tegenstaande moet ik bekennen, dat ik somtyds myne gedagten beezig heb gehouden met een onderzoek van de aanspraak, die eene luisterryke en benyde levensstand op de gelukzaaligheid maakt; en dat ik myn tyd niet voor kwalyk besteed gehouden

V. DEEL.

E e

heb,

heb , wanneer ik de bedrieglykheid van gemaakte voordeelen heb ontdekt; en ontfuist zich verschuillende heb gevonden onder valschen schyn van vreugde en grootheid.

Een zeker Treurspel - dichter zegt , „ dat niemand elendig is, dan in vergelyking van anderen , „ die gelukkiger zyn , dan hy ”: doch deeze stelling is in eenen nauwen en Philosophischen zin niet waaragtig. Om eigentlyk en nauwkeurig te spreken , moest hy gezegd hebben , dat geen mensch gelukkig is, dan voor zo verre men hem met de elendigen vergelykt; want zodaanig is de staat van deeze Wereld , dat men 'er volstrekte elende; doch alleen geluk by wyze van vergelyking vindt. Wy kunnen zo veel smarte ondergaan, als wy, by mooglykheid, uit kunnen staan; alhoewel wy noit zoo veel gelukzaaligheds kunnen bereiken, als men by mooglykheid zou kunnen genieten.

Het is, evenwel, insgelyks zeker, dat veele van onze elenden alleen zodaanig by vergelyking zyn. Wy worden dikwyls ongelukkig gemaakt, niet doot het aanweezen van eenige daadelyke ramp; maar door het afzyn van het een of ander ingebeeld goed; van iets, dat niet door eenig weezentlyk gebrek der natuur vereischt wordt, dat in zich zelve geen vermoogen heeft om onze begeerten te voldoen; en dat noch de reden, noch de inbeelding, ons zwa aangespoord hebben om te verlangen, hadden wy het zelve niet in de bezitting van anderen gezien.

Voor een gemoed, dat door ydél verlangen naar onverkrygelyke voordeelen krank is, kan men geen geneesmiddel voorschryven, dan alleen een onpartydig onderzoek naar de zuivere waarde van dat geene, dat men zo vuurig naar reikhalst. Het is bekend, hoe zeer de Ziel, zo wel als het oog, door den afstand be-

bedroogen wordt; en men zal, misschien, bevinden, dat men omtrent veele ingebeelde zegeningen met regt in twyffel mag trekken, of die geene, die dezelve bezit, dan wel hy, die ze ontbeert, meer reeden heeft om met zyn lot te vrede te weezen.

De waardigheid van eene hooge geboorte, en eene lange reeks van aanzienlyke voorouders kan niemand zich zelve geeven; en het verdient, daarom, overwogen te worden, of de ontbeering van dat geene, het welk nimmer verkreegen kan worden, niet gemakelyk kan worden geduld. 't Is waar, wanneer men den zegenpraal en het vermaak beschouwt, met welke die geene hunne voorouders op tellen, die voorouders op te tellen hebben, en de kunstgreepen, waar mede sommigen, die tot een onverwagt geluk zyn opgesteegen, zich zelve in een Adelyk geslagt-register zoeken in te voegen; dat men dan geneegen zou geraaken om zich te verbeelden, dat verstand of deugd een erfgoed is, en dat alle uitmuntende hoedaanigheden van eene aaneenschakeling van voorvaderen in derzelver afstammeling op een gehoopt zyn. Doch de Reden zal ons welhaast onderrichten, dat de agting die wy voor de geboorte hebben eigenwillig en op geene vaste gronden steunende is; en dat doode Voorouders geen invloed, dan alleen op de verbeelding hebben kunnen. Men onderzoekte dan, of de eene droom niet billyk de plaats der andere bekleeden mooge; of hy, die niets aan voorzaaten schuldig is, niet een gelyk vermaak mag ontvangen uit de bewustheid dat hy alles zich zelve heeft dank te wyten; of hy niet, met een weinig overweegings, het meerder eere waardig mag vinden een familie te vestigen, dan slegts eene afstammeling van eene reeds gevestigde te weezen; of hy, indien hy geene waardigheid van de deugden zyner voorouders ontvangt, ook niet insge-

V. DEEL.

Ee 2

lyks

lyks het gevaar ontwykt van door hunne misdaden onteerd te worden; en of zulk een, die eenen nieuwen naam in de Wereld brengt, daar door niet het spel des leevens mede speelt zonder iets te waagen, en by gevolg kans heeft om veel te winnen, schoon hy niets heeft te verliezen.

Daar is eene andere verbeelding omtrent geluk, die vry wat algemeener is; doch die, misschien, met even veel reden mag in twyffel worden getrokken. Het regt om eer uit hoofde zyner voorvaderen zich toe te schryven, zien veelen van de Zoonen der aarde ligtelyk, dat kwaalyk gegrond is: doch allen komen zy daar in overeen, dat het voordeel van erfelyke rykdommen hooglyk te waardeeren is, en dat men die geenen als de troetelkinderen der Fortuin beschouwen moet, die ryk zyn van hunnen wieg af aan; welker goederen de verkryging van een ander, en niet van hun zelve, zyn, en welken de vlyt van een Vader van de moeite om zich op kunsten of koophandel toe te leggen ontslagen, en dus de vryheid gelaaten heeft om van hun leeven zodaanig gebruik te maaken, als hunne verbeelding hun opgeeft.

Indien elk een verstandig en deugdzaam ware; en zo wel bekwaamheid bezat, om het beste gebruik van den tyd te onderkennen, als moed, om denzelven dienvolgende te besteeden; dan, geloof ik, zou men zonder te twyffelen, toe moogen stemmen, dat eene volkoomen vryheid ten dien opzigte een zegen ware; en dat het te wenschen zou zyn, in ruime omstandigheeden te leeven, omde Godsdienstige en Burgerlyke pligten te verrigten, zonder daar in door ontydige afleidingen gestoord te worden.

Doch, dewyl de gelukzaaligheid opzigtelyk is, en dat geene, het welk by den eenen een middel tot geluk is, by den anderen eene oorzaak van elende we-

zen

zen kan; zo behoort men te overweegen, welken staat het best geschikt is voor de menschelyke natuur in derzelver tegenwoordige ontaardheid en broosheid. En, zeker, voor verre het grootste gedeelte is het ten hoogsten nuttig, dat het een of ander vastgesteld ontwerp van pligten hun van de dwinglandy der eigenzinnigheid bevryde, en dat noodzaaklykheid hen langs het pad des leevens voortdryve, zodaanig dat hunne aandracht tot eene gestelde taak bepaald blyve, op dat zy te minder gevaar mogen loopen, om op aanspooring der dwaasheid tot misdad af te dwaalen.

Wanneer wy het leeven van die geen en beschouwen, die erflyke rykdommen vry aan hunne eigen schikking hebben overgelaten, wat ontdekken wy toch daarin, dat onze tyd kan gaande maaken? Hun tyd schynt te verlopen zonder veel toejuiching van anderen, of vergenoeging voor hun zelve. Meenig een verspilt de overtolligheid zyner middelen in weelde en losbandigheid, en heeft geen ander genot van zyn geld, dan dat hy 'er zyne driften mede ontsteekt, en in een ruimer loop van ongebondenheid zich toegeeft. Anderen, die, inderdaad, minder misdaadig zyn, doch, zeeker, evenwel niet veel te pryzen, leggen zich ter neder om te slaapen, en staan op om in ydelheeden hunnen tyd door te brengen. Elken morgen besteedden zy om middelen te vinden, om zich den dag kwyt te maaken; zy jaagen het vermaak op alle plaatsen van vreugde na; zy gaan naar den schouwburg, naar herbergen, naar maaltyden, zonder dat zy eenige andere reden hebben om van plaats te veranderen, dan dat zy gezelschap gaan zoeken, even leedig, en even zwervend, als zy zelve; zy poogen altoos eenig nieuw verlangen in hunne ziel te ontfleeken, op dat zy iets hebben moogen, om naar te jaagen, en eenige hoop te doen ontvonken, die zy weeten dat te leur

V. DEEL.

Ee 3

ge-

gesteld zal worden; 'de eene tydkorting verwisselen zy met de andere, welke weinige maanden even smaakeloos zullen maaken; of zy vallen eindelyk, in verdriet of ziekte by gebrek van iets om hunne lighaamen beezig, of hunne zielen vrolyk te houden.

Die ooit zulke plaatsen bezogt heeft, daar leedige luiden byeen vergaderen om de eenzaamheid te ontvlieden, weet, dat dit in 't algemeen de toestand der ryken is; en van zulken staat uitgeslooten te zyn, is waarlyk geene groote hardigheid. Niemand kan in volstrekte leedigheid gelukkig weezen; hy, die gedoemd was om log en onbeweeglyk te blyven leggen, zou, gelyk zeker Engelsch Schryver wel zegt, tot de Mynen en Galeyen zyn toevlugt neemen, om vermaak te vinden; en het is een geluk, dat de Natuur of de Leevens-stand den zulken beezigheid verschaffen, die niet geweeten zouden hebben zich zelve die te bezorgen.

Hy, wiens ziel ingespannen is ter verkryging of vermeerdering van rykdommen, ontvlugt niet alleen de smaakeloosheid der onverschilligheid, en het verdriet der werkeloosheid; maar hy wint daarenboven het genot van vermaaken, ten eenenmaale aan de zulken onbekend, die lui van het zweet van anderen leeven. Het leeven verschaft toch geen grooter vermaak, dan het welk men heeft over het te boven koomen van moeielykheeden; het voortgaan van den eenen stap van eenen goeden uitslag tot den anderen; het vormen van nieuwe begeertens, en het zien van derzelver vervulling. Hy, die in eenige groote of loffelyke onderneeming beezig is, heeft het geluk, dat zyn zwoegen eerst door hoop opgebeurd, en naderhand door vreugde beloond wordt. Hy beweegt zich altoos voorwaards naar een zeker eind; en, wanneer hy het zelve bereikt heeft, zo noodigt hem een meer afge-

lee-

leegen voorwerp wederom, om ook dat te zoeken te bereiken.

Het gebeurt, om de waarheid te zeggen, niet altyd, dat naarstigheid gelukkig is: de verstandigste ontwerpen worden door onverwagte toevallen omver gestooten; de allerstandvastigste volharding zwoeft somtyds de loopbaan van het leeven door, zonder belooning te verkrygen; doch de arbeid, hoe zeer hy ook niet gelukkig mooge slaagen, is evenwel boven de leedigheid te stellen. Hy, die een wettig oogmerk door wettige middelen zoekt te bereiken, handelt altoos met goedkeuring van zyne eigen reden; hy wordt door den geheelen loop zyner poogingen door eené verwagting bezielde, die hy, hoewel zy onzeker is, echter weet billyk te zyn; en hoe zeer hy ten lesten in zyne hoope wordt te leur gesteld, hy wordt daar in getroost door de bewustheid, dat hy niet door zyne eigen fout gemist heeft.

Deze soort van levenswyze is de gelukkigste, die ons de meeste gelegenheid geeft, om onze eigen agting te winnen; en wat kan toch een mensch tot zyn eigen voordeel haalen uit een staat, tot welken hy, hoe gelukkig die ook weezen mooge, niets heeft toegebracht; en die de laagste en zwakste van het menschelyk geslacht met het zelfde regt verkreegen zou hebben, zo hy gevallig de zoon van den zelfden vader geweest ware.

Met moeielykheeden te worstelen, en die te overwinnen, is de grootste menschelyke gelukzaaligheid. De naaste daar aan is te worstelen, en de overwinning waardig te zyn. Doch hy, wiens leeven zonder eenigen stryd is voorby gegaan, en die zich noch op verdiensten noch op goeden uitslag kan beroemen, kan zich zelven alleen als een schepzel, dat zyn wezen nutteloos vervuld heeft, beschouwen; en zo hy

V. DEEL. met

met zyn eigen staat te vreedē is, zo is hy zyne vergenoeging aan onverschilligheid verschuldigd.

Dus blykt het, dat de Hekeldichter wel raadde, wanneer hy wilde, dat wy ons zelven aan de bestiering des Hemels overgeeven, en de bepaaling van ons lot aan hooger macht overlaaten zouden:

*Permites ipsis expendere Numinibus, quid
Conveniat nobis, rebusque fit utile nostris;
Carior est illis homo, quam sibi.*

Gy zult het den Goden overlaaten, zegt hy, te overweegen, wat ons best voegt, en nuttigst in onze omstandigheeden is. De mensch is hun waardiger, dan zich zelven.

Welk eene Levens-stand de meeste gelukzaaligheid toelaat, is onzeker; doch die onzekerheid behoort de baldaadigheid der Vergelyking te beteugelen, en de murmureeringen van het Ongenoegen stil te doen zwygen.

E. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen yders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

Nº. 251.

Den 22 JULY 1761.

Vesunum tetigisse timent, fugiuntque poetam.

HORATIUS.

 K herinner my, dat iemand myner vrienden

I my in myne eerste jeugd met zich nam

 om een Heer te bezoeken, die eenige stuk-

 jes geschreeven hadt, welke zeer getrok-
 ken geweest waren; en my zeer verheugde door my
 te belooven, dat hy my in het gezelschap van een
 Schryver zou brengen. Zo dra als ik by den zelven
 kwam, bekeek ik zyn persoon van het hoofd tot de
 voeten met de nauwkeurigste oplettendheid; ik zat
 met myn mond wyd open, om ydere Syllabe, die hy
 uitte, op te vangen, en gaf zeer nauwagt op zyn stem,
 houding, woorden en gebaarden, zonder de minste om-
 standigheid over te slaan. Ik kon niet nalaaten den ge-
 heelen avond tot my zelven stilletjes te zeggen: „nu
 „ ben ik evenwel met een Auteur in gezelschap”; en
 ik wagte met het allerbenauwdste ongeduld, dat ik
 hem het een of ander zou hooren zeggen, waar door
 V. DEEL. Ff hy

hy zich van de rest van het menschdom mogt onderscheiden. De man gedroeg zich ten uitersten vriendelyk en beleefd; doch hy beantwoordde in het geheel niet aan het denkbeeld, dat ik van een Schryver had opgevat; en ik ging zeer te onvreede heen, om dat ik geen in 't oog loopend onderscheid tusschen hem en myne andere kennissen vinden kon.

Daar is geen karakter in het menschelyke leeven, het welk meer het onderwerp van meenigvuldige bespiegelingen onder het Gemeen is, dan dat van een Auteur. Sommigen beschouwen hem met veragting, en anderen met verwondering: doch allen komen daar in overeen, dat zy hem als iets verschillends van het overige menschdom beschouwen; en het is opmerkelyk, met wat graagheid men op de geringste byzonderheden let, die men, betreffende zyn leeven en omgang, op kan zamelen. Een Schryver is, inderdaad, een soort van een weezen, dat in de verbeelding bestaat, en van het welke de menschen zich daarom verscheiden begrippen vormen. Sommigen beelden zich in, dat hy zich altyd op een vliering onthoudt; eenen morsigen zwarten rok, vuil hemd en gestopte kousen draagt; en alle nooddruftheden, zo wel als gemakken van het leeven ontbeert; terwyl anderen hem als een schepzel beschouwen dat boven de rest der stervelingen verheeven is; en met iets meer dan reden begiftigd. Het eene gedeelte staat daarom, verwonderd, dat zy hem op straat zien wandelen, en zo wel gekleed zien voor den dag komen, als andere menschen; en het ander vindt zich bedroogen, wanneer zy hem zien spreken en handelen, en de pligten van de Saamenleving niet beter dan een ander mensch dagelyks vervullen.

Het is ook niet minder raar de verschillende denkbeelden te beschouwen die men zich maakt over de
wy-

wyze, op welke de beezigheid van fchryven wordt uitgevoerd. De Nieuweling in de letteroeffeningen, getroffen door de liefde der Heilige Digtkunde, doch, noch niet in den inkt geverft, denkt dat alles verrukking en inblaazing is; en ziet in zyne verbeelding den Dichter als een wild en woedend mensch heen en weder door zyn kamer loopen, en in verfen tegen stoelen en tafels fpreken, terwyl de werkman hem befchouwt als iemand die aan zyn ambagt werkt, en denkt, dat hy zich altyd, als hy flegts wil, neder kan zetten om te fchryven, even gereedelyk, als een Smit aan zyn Aanbeeldwerken, of een Timmerman een plank glad fchaaven kan. 't Is waar hy ziet een Auteur, als een geleerd man, met eenige eerbied aan; doch het fchryven fchynt hem een allergemakkelykfte beezigheid te zyn; en hy glimplacht, wanneer hy den een of anderen over de moeilykheid daar van hoort fpreken; en hy heeft de minfte bevatting 'er niet van, dat de ziel door denken vermoeid, en de verbeelding door de aaneenfchakeling van eene lange reeks van denkbeelden, afgemat kan worden.

Dewyl de luiden gemeenlyk geleid worden, om van iemand uit zynen dagelyfchen omgang te oordeelen; zo is het by hun zeer gemeen, dat zy zich een denkbeeld van het geftel van eenen Schryver maaken uit den byzonderen draai en houding van zyne fchriften. Zy verwagten, dat het weezen van een Wiskunftenaar met eene donkere wolk bedekt is; een Schryver over Verfchilftukken moet, naar hun begrip, aan harrewarren en redentwiften overgegeeven wezen; en zy beelden zich in, dat een Hekeldichter enkel uit zwartegal, nyd en kwaadaardigheid is faamengefteld; doch dit kenmerk is in geenerlei wyze zeker en vast bepaald. Ik ken een Auteur van een Treurspel, die de vrolykfte man is, die 'er leeft; en eenen an-

V. DEEL.

Ff 2

de-

deren, die een zeer geestig Blyspel geschreeven heeft; hoewel hy een uur in gezelschap kan zitten, zonder een woord te spreken. Van zeker Engelsch dichter plagt men te zeggen, dat hy het allergoedaartigst hart en de allerkwaadaardigste dichtader bezat; en *Addison* zo wel als *van Effen* waren beiden zeer ingetogen en agterhoudend by menschen. Ik herinner my, dat ik eens in gezelschap geraakte met een Schilder, een Dichter, een Godgeleerden, en een Geneesheer, die niet minder om hunnen geest en aardigheid dan om hunne uitmuntendheid in hunne byzondere wetenschappen beroemd waren. Na dat de gewoone Stoffen van gesprek waren afgehandeld, wielen de Doctor en de Poëet in een dispuut over de *Prædestinatie*; en de Godgeleerden rookte zyn pyp zeer bedaardelyk; zonder 'er een woord in te brengen; terwyl de Schilder en ik te zaamen eenen geheimen raad over het welzyn van den Staat hielden. Indien men dus de geesten van de uitmuntendste Schryvers der voorige eeuwen kon oproepen, zo zouden zy misschien zeer slegt gezelschap blyken te wezen. *Virgilius* en *Vondel* zouden waarschynlyk malkanderen styf zitten aankyken, zonder hunnen mond open te doen; *Horatius* en *Poot* zouden misschien zich te saamen vereenigen om den lof der Wyn te zingen; en *van Effen* zou, naar alle waarschynlykheid, zich zelven vermaaken met zyne lippen te zuigen, figuren met de Wyn, die op Tafel gestort was, te maaken; of de kurkentrekker om zyn vinger rond te draijen.

De vreemde vooroordeelen, die sommige luiden tegen de Schryvers opvatten, schrikken meenig jong Mensch af om zyn pen ten dienste der wetenschappen op 't papier te zetten; of, zo hy het waagt eenig begunstigd werk der drukpers te vertrouwen, zo sluipt hy in het huis van zynen boekdrukker met even

even veel omzigtigheds en geheim-in, als hymiffchien in eene andere gelegenheid by een Chirurgyn doen zoude. Hy is bevreesd, dat hy zynen goeden naam nadeel toe zal brengen, indien men te weeten komt, dat hy iets gefchreeven heeft; en dat het wellevendste deel van zyne kenniffen hem als een laag Schepzel versmaaden zal, zo dra als zy ontdekken, dat hy een Auteur is; even als of het in het ligt koomen alleen eene onteering voor een fatzoenlyk man, en dat het *Imprimatur* op zyne werken niet anders dan een brandmerk van hoon en schande ware. Deeze zyn de schrikken, die in het begin de rust van byna alle Auteurs flooren, en die my dikwils het zeggen van dien Schryver te binnen gebragt hebben, die uitriep: „Och, dat myn Vyand maar een boek gefchreeven hadde”!

Ondertuffchen is 't miffchien een geluk, dat door deeze bevreesde bedugtheid de verwaandheid eenigzins verminderd wordt, die aan alle Schryvers natuurlyk is; doch die zy buiten twyffel dikwils bedekken of inhouden uit ontzag voor de wereld. Doch zo die valfche zedigheit al te veel gekoesterd en aangekweekt wordt, zo moet zy op den duur noodzaaklyk allen geest uitbluffen; en alle geleerde onderneemingen den moed beneemen. Waarom zou het toch onteerend weezen van de edelfte vermoogens, die de natuur ons gegeven heeft, gebruik te maaken? En waarom zou toch iemand bloezen, om dat hy zich wel gekweeten heeft in een werk, 't welk nauwlyks een uit vyfhonderd Menschen doen kan? Zelfs onderfteld zynde, dat een Schryver zich zelve aan den kost helpt door het voordeel dat 'er van zyn werk komt, zo is niets meer oneerlyk, fchandelyk, of laag daar in; dan dat een Officier in 't Leger (die het wellevendst van alle beroepen oeffent) van zyne bezolding leeft. Verftand en geest zyn even goede waaren om handel in te dry-

ven, als moed; en een Auteur verdient niet meer als een gehuurd Schryver veroordeeld te worden, alhoewel hy voor zo veel *per* blad schryft, als een Kolonel veragt behoort te worden als een huurling, of *brava*, om dat hy zich bloot stelt, om gebouwen, geschooten, of gestoken te worden voor den prys van zo veel daags. Doch de zaak is, dat Auteurs zelfs dikwils oorzaaken zyn van de onheilen, daar zy over klaagen, en schande op den dienst der geleerdheid brengen, door dien zy zich schaamen het livery 'er van te draagen. *Voltaire* verhaalt in zyne *Brieven over de Engelschen* een aanmerkelyk voorbeeld van deeze soort van valsche glorie in den vermaarden Toneeldichter *Congreve*. *Voltaire*, ging, toen hy in Engeland was, *Congreve* bezoeken, en zeide hem dat hy verblyd was de gelegenheid te hebben, een Schryver zo beroemd om zyne geest en aardigheid van zyne hoogagting te verzekeren. *Congreve* ontving hem beleefd genoeg; doch antwoordde, dat het hem vermaak zou doen hem als een gemeen fatzoenlyk man te zien; doch dat hy niet begeerde, dat men hem zag, als een Auteur, of op dien voet met hem verkeerde. De Fransche Schryver was vry wat verwonderd over zo een belagchelyk staaltje van kieschheid; en kon zich niet bedwingen hem te zeggen, dat, indien *Congreve* niet meer als een gemeen fatzoenlyk man ware geweest hy noit eenig verlangen gehad zou hebben, om hem te zien.

Ik heb dikwils my zelven vermaakt met my de verscheiden begrippen te verbeelden, die myne Leezers zich waarschynlyk van my gemaakt zullen hebben, zeedert dat ik eerst als Auteur ben voor den dag gekoomen. Terwyl armoede een der algemeene kenmerken van onze broederschap is; zo twyffel ik niet, of die geenen, die zich zelven in eene algemeene veragting voor alle Schryvers toegeeven; zullen my aan hunne

ver.

verbeelding in eene vry potzige smaak hebben voorgesteld. Hunne denkbeelden hebben my misschien dikwils afgeschilderd; als op eene derde of vierde verdieping gehuisvest, en daar over den smaak van gebouwen redeneerende. Op een ander tyd heeft men my mooglyk afgebeeld in eene gescheurde Japonsche Rok, en met de Broek van een Indiaansch Gymnosophist Schimpfschriften zittende te schryven over de tegenwoordige *Modes* in de kleeding; en somtyds heeft men waarfchynlyk gedacht; dat ik de weelde en overdaad hekelde, terwyl ik zelfs van honger stierf by gebrek van eene goede maaltijd eetens.

Doch terwyl deezen my dus tot zo een laagen staat gebragt, en tot de ooren toe in de armoede gestookten hebben; zo vlye ik my, dat eenige weinigen my in tegendeel eene buitengewoone maat van deugd en verstand hebben toegeschreeven. Na zo meenige deftige lessen tegen de fouten en de weelde van deeze eeuw; zullen zy, natuurlyker wyze onderstellen, dat ik nooit een voortje aan een Speeltafel gewaagt heb; nooit by een Juffertje van Plaaisier geweest ben; en dat ik liever, dan my in een tweegevegt te begeeven, my met alle moogelyke bedaardheid en gelaatenheid een schop onder myn agterste zou laten geeven, of by den neus zou laten trekken. Wat myn verstand en geest aangaat; ik zou schaamrood worden, indien ik alle de *Complimenten* op het papier zette, die ik van verscheiden onbekende *Correspondenten* ten deezen opzichte ontfangen heb. Alleenlyk kan ik niet nalaaten te zeggen, dat ik eens een briefje van een zeer fatzoenlyk man gekreegen heb, die een avond in myn gezelschap wenschte door te brengen, terwyl hy zich zelve veel vermaaks beloofde in een fles te kraaken met den geestigen *Philanthrope*.

Deeze verschillende denkbeelden, die men zich van
V. DEEL. my

my als Auteur maakt, zal ik nooit de moeite neemen om met elkanderen overeen te brengen; maar even zeer te vreedden weezen met mynen vriendelyken Leez-
 zer tot vermaak of onderwijs te strekken, 't zy dat hy zich verbeeld, dat myne weekelyksche papieren van eene vliering op hem regenen, of uit een welgestoffeerd boekvertrek. Doch wat hier ook van zy, ik zal het my zelven noit tot oneer rekenen, dat ik geschreeven hebbe; of beschaamd zyn; als Auteur aangezien te worden; en zo *Voltaire* noch eens voor zyn dood hier in 't Land mogt koomen; zal ik zeer verheugd zyn om een geleerd praatje met hem te houden, en hem zeer vriendelyk en beleefd ontfangen.

C.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
 by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
 zullen verders by hen, en in alle Nederland-
 sche Steden, by de Boekverkoopers, des
 WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE
PHILANTHROPE.

Nº. 252.

Den 29 JULY 1761.

*Istuc est sapere, qui ubicumque opus sit, animum
possis flectere.*

TERENT.

Myn Heer PHILANTHROPE!

» ♣♣♣ k vinde de nevensgaande Levens-geval-
» « I » len zo geschikt, om ons te doen zien,
» « I » dat men niet al te gunstig over zyne
» ♣♣♣ medemenschen denken, nog zig te veel
» ♣♣♣ op hunne opregtheid, eerlykheid, en
» deugd verlaaten moete; ik vind 'er het gewoon be-
» loop der Waereld zo levendig in afgeschetst, dat my
» dezelve toefcheen, eene plaats in uwe bladen waard
» te wezen. Het verhaal is my door een Franschman
» medegedeeld, die zig reeds van overlange voor een
» eerlyk en verstandig man by het gemeen heeft doen
» kennen: dit geeft een gunstig vooroordeel voor de
» egtheid der gebeurtenissen. Dus luidt myn berigt.
V. DEEL. G g MON-

MONDOR (*) was een jong Heer, onder een ongunstigen Planeet gebooren. Hy hadt een goed verstand, een teder hart, en eene goedaartige zielsgefteldheid; zie daar drie ongelukkige eigenschappen, die niet konden nalaaten in den loop van zyn leven verscheide nadeelen en verdrietige gevolgen te veroorzaaken.

Zo dra hy tot Jaaren van onderscheid gekoomen was, strekte zyne voornaamste pooging altoos om wel te doen en de Reden aan zyn kant te hebben. Men zal aanstonds zien, hoe gelukkig hy hier in slaagde. Hy maakte kennis met een Heer van 't Hof; deszelfs Gemalin vondt hem een zeer verftandig man, om dat hy jong was, en 'er wel uitzag. Haar man versleet hem voor een zot, omdat hy nooit van zyn gevoelen was, en zyne verschillende begrippen bewyzen wilde.

De Vrouw verhefte de grootheid van zyn vernuft, en de bondigheid van zyn oordeel telkens Hemelhoog; maar gelyk hy zelve hier minder mede ophadt, dan met den welverdienden roem eener opregte goedaartigheid, sloeg hy haare Lofredenen nauwelyks gade. De man verzogt hem om eene verhandeling over den Oorlog, die hy zeide zelve opgesteld te hebben, te leezen, en 'er hem zyne aanmerkingen opregt en onbeschroomd over mede te deelen. **MONDOR** las het werk met aandacht, bragt het weder, en zeide in de eenvoudigheid zyns harten, en met die opregtheid, die men van hem eischte, „ dat hy zyne Hoog- „ Edelheid, na het onderzoek van deszelfs werk, ten ui-

(*) Myn vriend heeft my gezegd, dat hy, in een oud geflagtboek der Familie, dien naam dus geschreeven vindt, *Monts d'or*, en het kan zeer wel wezen, dat men gemakshalven eerst in de uitspraak, en vervolgens ook in 't schryven, de ontbrekende letters agterwege gelaaten hebbe. Het gebeurt wel meer, dan hier te lande, dat een fatzoenlyk aan zyn naam kwalijk spelle.

„ uitersten bekwaam zoude agten , om eene VREDE-
 „ HANDELING tot een gelukkig einde te brengen.”

Onder des kwam 'er een Regiment open te vallen; een winderige Marquis vondt het geschrift van den Hoveling over den Oorlog een uitmuntend stuk, een onverbeterlyk werk, en zyne Hoog- Edelheid zelve een vernuft van den eersten rang. Hy sprak en leefde met Madame even als of zy bevallig ware geweest. Hy kreeg het Regiment. De Marquis wierdt Colonel, MONDOR was slegts een eerlyk man. Hy handelde verkeerdt.

Dit geval maakte hem warsch van de grooten. Hy verloor alle hoop en vooruitzigt op fortuin, gong te Parys als een Burger leeven, en smeedde het voorneemen om 'er zig vrienden te maaken. ô Hemel, wat onnozele voorneemens, welk een dwaas gedrag! Hy dagt in den jongen Alcippus een Vriend te vinden. Alcippus was beminlyk, hadt eene deftige houding, en de toon van een aanzienlyk man.

Op zekeren morgen kwam hy MONDOR met een verflagten gelaat en droevig wezen vinden. MONDOR wierdt met hem bedrukt, (Want daar zyn geen onnozeler menschen, als Lieden van Geest, die een goed hart hebben.) Alcippus verhaalde hem, dat hy honderd Pistoolen meer in 't spel verlooren hadt, dah zyne goudbeurs hem toeliet te betaalen, Mondor leende hem dezelve zonder handtekening te neemen. Hy meende zig hier door een vriend gemaakt te hebben; hy hadt ongelyk; hy zag hem nimmer weêr.

Hy vervoegde zig by de geleerden; zy oordeelden hem bekwaam om hunne stukken te onderzoeken; zy konden zyne aandagt wat gemaklyker verwerven, dan die van het Gemeen. Daar was 'er onder anderen één, daar MONDOR veel verstand en geest in meende te bespeuren, en wiens werk hy daarom waardig oordeelde om nauwkeuriger te leezen en strenger te toet-

V. DEEL.

Gg 2

zen,

zen. Dit werk was een Blyspel; hy sneedt 'er de over-
tollige kleinigheden van af; vorderde meer zaake-
lykheid; verzogt den Schryver om de Toneelen beter
aan malkander te verbinden, en het één uit het an-
der van zelve te doen voortkomen; de Acteurs niet
nutteloos op het Toneel te doen verschynen; meer
de Saamenpraaken te beschaaven, dan met het klater-
goud van gewaande geestigheden te pronken; zyne
karakters steeds in 't oog te houden, dezelve ver-
scheidenlyk te schikken, zonder ze al te sterk tegen
elkanderen over te stellen; hy deedt hem eindelyk be-
merken, dat die groote bundels verzen in eenen mond,
altoos eene verflauwing in het Spel en de Actie maa-
ken. Zie daar de onderregtingen, die MONDOR aan
den Digter gaf. 'Deez' vondt die goed; hy verbeterde
zyn stuk naar dezelve; en bevondt, dat MONDOR
hem kwalyk geraaden hadt; de Comedianten oordeel-
den dat het stuk niet vertoonbaar ware.

Dit maakte hem afkeerig om raad te geeven, of zyn
gevoelen te zeggen. Dezelfde Digter, die insgelyks
hadt behooren afgeschrikt te worden, om meer To-
neel-Spellen te maaken, kwam eerlang met een an-
der voor den dag, dat niets dan een mengelmoes van
allerlei ongeschikte stukken en gelapte Toneelen was.
MONDOR dorst hem niet raaden om het te rug te hou-
den. Hy deedt kwalyk; het stuk wierdt uitgejouwd.
Dit stortte hem in de uiterste verwarring: gaf hy goe-
den raad, hy deedt kwalyk; hieldt hy zig stil en spaar-
de hy zyn raad, hy deed ook kwalyk.

Hy liet den omgang der fraaie geesten vaaren, en
zocht het gezelschap der geleerden; hy vondt ze dof
en styf, even als dat slag van menschen, die in weer-
wil der Natuur voor Bootsmaakers willen speelen. Zy
wilden nooit spreken, of zy moesten iets te zeggen
hebben; zy zweegen derhalven dikwils: MONDOR
wierdt onverduldig, en maakte by hen het figuur van
een

een windbuil. Dit mishaaide hem ook. Hy maakte kennis met vrouwen, die voor geestig wilden gaan. Weer eene verzinning. Hy meende zig in een verligt gewest te begeeven, en 't was slegts het land der weêrligten, daar de vrugten doorgaans gezengd worden, eer zy ryp zyn; hy bemerkte dat het grootste deel dier Dames slegts eene eenige fraaije gedagte hadden, die zy in duizend andere afgetrokken en flikkerende denkbeelden wisten te splitsen; hy bemerkte, dat haare geheele konst slegts hier in bestondt, dat zy een geestigen inval van anderen of haar zelve fyn wisten te kappen, en in alle geregten te vermengen. Hy ondervondt, dat hy kwalyk gedaan hadt, methaaren omgang te zoeken. Hy wilde figuur maaken in haare byeenkomsten, en vertoonde zig als een domoor. Hy wilde 'er redeneeren, en scheen als een zot te praaten. In een woord, hy mishaaide, schoon hy wel gestudeerd hadt, en leerde by ondervinding, dat geleerdheid nimmer een gepast middel zy, om zig by vrouwen aangenaam te maaken.

MONDOR was de *raisonabelste* man van de weerd, en wist geen middel uit te denken, om zig *raisonabel* te vertoonen. Hy ondervondt, dat kwalyk te slaagen in de weerd minder het gevolg zy van eene kwaade party te kiezen, dan van eene goede ontydig te omhelzen, of onhandig aan te vatten.

Eerst hadt hy een Hoveling willen worden, en fortuin maaken, maar hadt zyn hoofd gestooten. Hy hadt zig vrienden willen maaken, en was 'er van betrokken. Hy hadt verkeerung met fraaie geesten gehad, die was hy môe geworden; met geleerden, daar hadt hy zig by verveeld; met vrouwen, daar was hy lastig by geweest, op zyne beurt.

Hy hadt meermaalen het geluk hooren verheffen, dat twee harten smaaken, die malkanderen waarlyk

V. DEEL.

Gg 3

be-

beminnen; hy meende dat het best ware verliefd te worden; hy maakte 'er een ontwerp van, en dit was juist het middel om 'er niet in te slaagen. Hy onderzocht alle vrouwen; hy woog alle haare bevalligheeden en deugden, om zig voor die geene te bepaalen, die de meeste volmaaktheeden hebben zoude; hy meende, dat de liefde een God ware, daar men in verding mede kon treden.

Maar wat hy doen mogt, om der vrouwen schoonheid en goede hoedanigheeden zig voor den Geest te brengen; wat hy doen mogt, om zig zelven verliefd te maaken, 't was alles nutteloos. Eindelyk wierdt hy van zelve verliefd, zonder 'er op te denken, en wel op het allerleelykste en eigenzinnigste schepzel, dat 'er onder alle zyne bekenden was. Hy was 'er wel mede in zyn Ichik. Hy zag wel, dat zyne meesters niet schoon ware, maar hy was 'er desto beter in te vrede. Hy vleidde zig geene medevryers te zullen hebben; hy hadt ongelyk: hy was nog onbewust, dat de leelykste vrouwen dikwils de minziekste zyn. Geene beweeging, geen opslag des oogs, geene kleine gesprekjes, die niet hun doelwit hebben. Zy neemen zo veele moeite om haar slegt figuur bevallig te vertoonen, als men zomtyds aanwendt, om een dorren grond vrugtbaar te maaken. Dit gelukt haar; de stappen, die zy doen, streelen den hoogmoed der mannen; en de gestreelde hoogmoed van een man, verbetert ligtelyk de onregelmaatige trekken eener vrouwe.

MONDOR hadt 'er de droevige ondervinding van; hy wierdt omringd van Mededingers; hy was 'er ongerust over; hy hadt ongelyk; want dit deedt hem besluiten om zyne meesteres te trouwen, daar hy nog meer ongelyk in hadt. Hy behandelde zyne vrouw met alle moogelyke beleefdheid; hy deedt 'er kwalyk
aan.

aan. Zy beschouwde zyne vriendelykheid voor lafheid, en behandelde hem ruwelyk. Hy vatte de 'er ongenoegen over op; al wederom verkeerd; want dit bragt hem in de noodzaakelykheid om zig met haar te verzoenen. In die verzoeningen kreeg hy twee kinderen, dat is te zeggen, twee blyken zyner onbedagtheid. Hy wierdt Weduenaar. Dit was zyn geluk; maar hy maakte 'er een averechts gebruik van; hy was 'er zo over aangedaan, dat hy zig op zyne landgoederen vertrok.

Hy vondt een trotsen Rykaart op 't land, die met niemand zyner buuren verkeerde. Hy oordeelde dit dwaas. Hy was zo gespraakzaam als de ander stuurfsch; dit was nog gekker. Zyn Huis wierdt de zamelplaats van alle halfbakken Edellieden, die hem zonder ophouden overvielen. Hy benyde het lot van zynen Buurman, en bemerkte te laat, dat het verdrietiger valle, altoos met een lastig gezelschap gekweld te zyn, dan veragt te worden. Men maakte hem een Proces over zyn regt op eenige zyner landeryen; hy verkoos liever een gedeelte van het geen men hem onbillyk af vorderde, te laten volgen, dan te pleiten; hy gedroeg zig vriendelyk; noodigde zyn Party ten eeten; en sloot een nadeelig verdrag met hem: hy deedt kwalyk. Die toegeevenheid verspreidde zig door de gansche Landstreek. De geringste zyner Buurtjes zogen 'er gebruik van te maaken, en zonder wezenlyken grond het een of ander gewaand regt op eenige zyner bezittingen te doen gelden. Hy wierdt in twintig Processen ingewikkeld, omdat hy 'er één had gemyd. Dit maakte hem baloorig. Hy verkogt zyne Landgoederen; hy deedt kwalyk. Hy wist zyn geld niet te beleggen. Men raadde hem, om het aan eene zekere Maatschappy eener nabuurige Stad, die in goed geloof was, te vertrouwen. De bestierder dier Maatschappy

V. DEEL.

was

was een jong en bevallig Heer, die zig Advocaat hadt laten maaken, om den ontvang en uitgaaf zo veel te beter te kunnen reguleeren. MONDOR plaatste zyn geld onder hem; hy hadt groot ongelyk. Die Maatschappy maakte binnen 't Jaar een Banqueroet, in weêrwil der bevalligheeden van Myn Heer den Advocaat. Dit toeval bedorf MONDOR in den grond. Hy begreep de nietigheid der ondermaansche zaaken; hy wilde zig ook vernederen. Hy wierd Munnik; en stierf van verdriet. Zie daar zyne laatste en grootste dwaasheid.

„ Ik blyve met alle agting

„ *Myn Heer PHILANTHROPE!*

„ UE. D. W. Dienaar

E.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

Nº. 253.

Den 5 Augustus 1761.

't Eenvoudig is reeds lang verdweenen;
 De Hovaerdy groeit aan op 't mind'ren van de macht,
 Men zou de vryheid, eer, ja al ten besten geeven
 Tot voedzel zo van staatzucht als van pragt;
 En veelen, als ze zien het einde bunner schatten,
 Beginnen t'eenemaal als dellen uit te spatten.

ANONYM.

Heer PHILANTHROPE!

 Nlangs by mynen Kleërmaaker, die enig
 werk voor my onder handen hadt, aan-
 gaande, om te verneemen, of hy het niet
 haast hadt afgemaakt, vond ik denzelven
 met zyne knechts bezig aan een Rok en
 Velt, welke, toen ik derzelver kostbaarheid met eene
 opmerkzaame verwondering beschouwde, hy my uit
 V. DEEL. Hh zig

zig zelven zeide, dat met geen duizend guldens be-
 tsald zouden worden. Duizend guldens voor één kleed !
 riep ik uit. Ó Myn Heer, laat u dat niet verwonde-
 ren, voer hy voort ; het is een Brufgoms Pak voor
 den Heer *Paramant* ; de opschik van de Bruid zal nog
 wat hooger loopen. Men heeft my van goeder hand
 berigt, dat zy voor driehonderd Ryksdaalders aan
 kant uit Braband heeft gekreegen. Ik beval hem eene
 spoedige bezorging van het geen hy voor my te ver-
 rigten hadt, en droop schielyk af. „ Zo veel gelds,
 dagt ik by my zelven, „ voor zulke beuzelingen uit
 „ het Land gevoerd, en zo zottelyk verkwist ! Goede
 „ God ! zyn dat die Nederlanders , onder welke eene
 „ noefte zuinigheid het nationaal karakter plagt te we-
 „ zen ! zyn dat die Nederlanders, die voormaals om
 „ hunne eenvoudige kleeding van dwaaze Vreemdelin-
 „ gen belagt, van verstandige geroemd, en van de
 „ meeste Volken geërbiedigd wierden ! Wat een
 „ weelde en dartelheid zyn in myn lieve Vaderland,
 „ helaas ! te verre doorgedrongen ! Hoe heeft de pragt
 „ en wellust met ons aanwasschend vermogen de over-
 „ hand genomen, om de bronnen van dat vermogen
 „ zelve te verstoppem ! Hoe zal onze rykdom, vreeze
 „ ik, eindelyk wederom onze armoede ; hoe zal on-
 „ ze welvaart zelve ten laatste ons bederf berokke-
 „ nen ! ”

In deze bespiegelingen voortwandelende, ontmoet-
 tede ik myn goeden Vriend *Splendidus*, die, schoon me-
 de wat te veel aan uiterlyke pragt gehegt, in verstand
 en goede hoedanigheden, egter, boven zeer veelen ui-
 munt. Ik deelde hem het nieuws van 't aanstaande
 huwelyk, tevens met het zeggen van myn Kleërmaa-
 ker en myne eige bespiegelingen mede. „ Laat ons
 „ langs dezen weg, zeide hy, de wandeling, die ik
 „ denk dat gy voor hadt, met elkanderen vervolgen.
 „ Ik moet die sombere denkbeelden uit uwen geest
 „ verdryven. Gy denkt gewisselyk te zwaarmoedig
 „ over dat onderwerp. Door die dwaaze vertaeringen,
 „ zo als gy ze noemt, koomt het geld onder den man,
 „ wordt het gemeen aan 't werk gehouden, en 's Lands
 „ Schatkist gevuld.” „ Maar op dien voet, hernam
 „ ik,

„ ik, kunt gy de grootste buitenspoorigheden als nut-
 „ tig voor het Gemeenebest verdedigen.' „ Dit is
 „ ook juist, zeide hy, wat ik voor heb. Ik laat de an-
 „ dere ondeugden, die de Schryver van de Fabel der
 „ Byën als nuttig voor 't gemeen stelt, aan hun plaats,
 „ maar in het stuk van de verkwisting en dartelheid
 „ heeft hy zekerlyk gelyk. Door zo veele Rytuigen
 „ en Bediendens worden duizenden van menschen in
 „ ruimte en overvloed onderhouden, die anders be-
 „ delen of gebrek lyden moesten. Door al die pragt
 „ der kleederen blyven onze Manufactuuren aan de
 „ gang, en vindt een konstenaar of handwerks-man
 „ gelegenheid om zyn vrouw en kinderen ordentelyk
 „ te onderhouden, die anderzints het land verlaaten
 „ of van honger kermen zouden; terwyl door zulke
 „ lekkere tafels en kostbaare maaltyden, als gy te vaak
 „ berispt, niet slegts wederom duizenden van men-
 „ schen bestaan, die hier op de eene of andere wyze
 „ aan te passe koomen; maar ook de landman zyn vee
 „ en zuivel tot hooger pryzen op de markten slyten,
 „ en verscheide arme huisgezinnen van het overschot
 „ dier tafels verkwikking bekomen kunnen, welke zy
 „ van de verkoelde menschenliefde niet verwagten
 „ mochten. — Onder dit alles rouleert het geld on-
 „ der het volk; elk verteert naar evenredigheid zynen
 „ voordeelen; betaakt de gemeene lasten ongevoelig;
 „ en verrykt 's Lands Schatkist van zyne winsten. —
 „ Bestaat nu de sterkte van een Land in de menigte en
 „ het vermogen van deszelfs Ingezetenen, en in eene
 „ wel gevulde Schatkist, dan ziet gy, dat het ter be-
 „ waaring onzer Dyken, ter onderhouding onzer Vloot-
 „ ten, ter betaaling onzer Legers, en ter verzorging
 „ der gemeene rust en veiligheid volstrektelyk ver-
 „ eischt wordt, dat Weelde, Dartelheid, Verkwis-
 „ ting, zo als men dezelve brandmerkt, het Land in
 „ staat stellen, om alle die zwaare uitgaven goed te
 „ maaken.

„ Maar 't is het nog niet al, wat ik ten voordeele
 „ van zulk eene pragtige en kostbaare levenswys heb
 „ in te brengen; want dewyl wy nu hier mede bezig
 „ zyn, wil ik eens vooral uwe vrees verdryven, en het
 „ V. DEEL. Hh 2 „ on-

„ onderwerp in zyn waaren aart vertoonen. Doe my de gunst, om ten mynen huize, daar gy ziet dat wy by zyn, een vriendelyke pyp te rooken, terwyl wy onzen kout vervolgen zullen.

„ 't Is die zelfde weelde, voer hy voort, zo dra wy pas gezeten waren, 't zyn die zelfde ruime verteeringen, welke gy zo zeer berispt, die als de bron en oorsprong beschouwd moeten worden van de beschaafdheid niet slegts en goede zeden eener Natie, maar ook van derzelver geluk en voorspoed. 't Is die weelde, welke den mensch der ledigheid en werkeloosheid, zo verderfelyk voor zyn aart onttrekt. Terwyl wy ons met fraaye klederen vermaaken, poogen wy terzelfder tyd der Sexe te behaagen, leerenw' onze hartstogten, bedwingen of verbergen, en onze gesprekken leenigen. Terwyl wy eene lekkere tafel beminnen, en onze Vrienden vergasten, of ons met hun onthaal verlustigen, kweeken w' eene gulhartige verkeerung en onderlinge vriendschap aan. En terwyl wy eindelyk ons met het koopen van prachtige Huisfieraaden bezig houden, of met fraaije Harddraavers en vergulde Rytuigen diverteeren, leeren wy ten minsten als fatsoenlyke menschen leeven, worden wy van averechtse aanslagen afgetrokken, en hebben wy in allen gevalle eene aangename bezigheid, die het gemeen nuttig, het land voordeelig, en ons zelve vermaakelyk is. Het gemeen nuttig, zeg ik, want dit voordeel.” 't Is genoeg, Myn vriend, viel ik hem hierop in, gy hebt de zaak der weelde zo wel bepleit, als ik immer hoorde: nu ik bemerk dat gy u tot dit onderwerp zo volkoomen zet, verzoeken ik om de zaak ook eens op myne wyze voor te draagen: wy behoeven in een vriendelyken kout zo strieten order niet in agt te neemen, laat ons van het laatste beginnen, dit zal ons moogelyk gemakelyker weg ter overweeging van het eerste baa-

nen.
 „ Onder alle dwaasheeden, die de Heer MANDVILLE in zyne *fable of the Bees* zo konstig voorstelt, denk ik dat zyne Schildery van de Weelde inzonderheid

heid ten uitersten bedriegelyk zy. Het geluk eener Natie hangt af van de gerustheid en vergenoeging, die elk of de meeste der Leden voor zig zelf genieten, en het ontzag, dat dezelve by andere Volkeren heeft; of, met andere woorden, men kan een Volk gelukkig noemen, dat van binnen gerust en stil, van buiten veilig is. Nu weet gy voor eerst, dat der menschen geluk van prachtige kleeding, vergulde Koetsen, en kostbaare maaltijden geenzints afhangt. Ik heb dikwils de boeren zig aan hunne Aardappelen met mostartsaus met meerder graagte en wellust dik zien eeten, dan de dertelste lekkerbekken uit hunne keurigste spyzen trekken kunnen; en ik verzeker u, dat myn Buurman *Jan Werkzak*, met zyne lieve kinderen rondom zyne vriendelyke Huisvrouw aan den haart gezeten meer smaak en leukerny in zyne boekwyte koeken vindt, dan uwe vriend *Gourmand* in zyne beste pasteyen, of lekkerste ragouts. Schoon die aanmerkingen duizendmaal gemaakt zyn, moet ik ze hier egter wederom te passe brengen. 't Is niet het soort van spyzen, maar opvoeding, gewoonte, en gezonde graagte, die het eeten lekker maakt. 't Is juist geen zyde, of fluweel, dat wy noodig hebben om ons wel te kleden, of zelfs boven onze minderen te onderscheiden; en ware 'er minder weelde in 't land, een goed Hollandsch Laken zou daar ruim zo dienstig toe wezen, dan thans de kostbaarste stoffen. Zoudt gy niet denken, dat toen opze eerlyke voorouders hunne waare Vrienden met gullerharte te voet bezogten, zy in die opregte en ongedwonge verkeerling ruim zo veel genoegen hadden, dan nu wy onze lighaamen, by gebrek van beweeging kwynende, in onze vergulde Koetsen uittrekken, en elkanderen in pragt koomen trotsfeeren, of met geveinsde pligtpleegingen overlaaden? De verbeelding wordt grilliger, naar maate zy meer wordt ingevolgd; een kroon van groen loof was in de oogen der oudste overwinnaaren luisterryker, dan thans de kostbaarste eerenboogen; en als *Cajus Duillius*, op order van den Roomschen Raad, des avonds met flambouwen.

V. D. E. L.

Hh 3

wen

' wen en fluiten naar zyn huis geleidt wierdt, streelde
 ' dat grof Muzyk, volgens de juiste aanmerking van
 ' een verstandig Schryver, zyne ooren met lieffelyker
 ' klanken, dan de onze door de konstigste *Sonaten* ge-
 ' troffen kunnen worden. Laat ik u nog eens op on-
 ' ze braave Voorouderen wyzen. Toen zy hunne
 ' aangenaamste verlustigingen in den aanwafch van
 ' hunnen welvaart vonden, en Man en Vrouw en Kin-
 ' deren zig na gedaanen arbeid met malkanderen in
 ' eene eenvoudige dog gulle vreugd verlustigden, zou-
 ' den zy 'er toen zo veel slegter aan geweest zyn, dan
 ' nu men zyn lighaam of geest op een Drink- of Speel-
 ' kollegie gaat bederven, zig op een Salet verveelen,
 ' of in eene eenzaamte ledigheid droefgeestig kwynen?
 ' Maar indien ik de voordeelen der Weelde al eens
 ' erkende, indien ik al eens toestondt, dat 'er in alle
 ' die lekkernyen en gemakken, die de dartselheid ver-
 ' zonnen heeft, waarlyk genoeg steekt; zo zoude
 ' hier uit nog geensins volgen, dat de Weelde een
 ' Volk gelukkig maake! Want tot hoe weinigen, bid
 ' ik u, strekken zig die voordeelen uit, en hoe veele
 ' lyden yffelyker gebrek, naar maate zig een klein
 ' getal in grooter wellust baadt. Het is ontwyffelbaar,
 ' dat naar maate de Weelde, en met haar de gewaan-
 ' de behoefte des levens aanwint, de liefde tot ande-
 ' re verkouwt. En even zeker is het, dat de Weelde
 ' van een Volk altoos eene groote ongelykheid van
 ' bezittingen onderfelt of medebrengt. Zo lang elk
 ' ten naasten by even ryk is, kan 'er geene Weelde
 ' zyn, omdat 'er dienaars der weelde ontbreken zou-
 ' den. Naar maate de rykdommen in minder handen
 ' koomen, wordt de Weelde grooter; en naar maate
 ' deze veld wint, wordt het getal der behoeftigen op
 ' nieuws vermeerderd: zodat het Volk, daar de Weel-
 ' de haaren zetel heeft gevestigd, zig eindelyk in
 ' twee soorten, onderscheidt, waar van het een
 ' schatryk, het ander dood-arm is. Wat nu is het ge-
 ' volg van dezen toestand? Dat de Ryken met alle die
 ' zy ter voldoening hunner dartele lusten noodig heb-
 ' ben, zig in eene zee van wellust, (niet van waar
 ' genoeg) baaden, terwyl het arme en grootste deel
 ' des

des Volks, naaktheid; koude, honger en elenden lydt, en in het verstokte hart der wellust te vergeeffich naar eenen Schuilplaats zoekt. — Wat ook de rede van dit verband mag wezen, het was altoos waar, en het zal altoos waaragtig blyven, dat Weelde en Armoede steeds hand aan hand by alle Volkeren verschynen. De eenvoudige Wilden kennen geen weelde, en dus ook geene armoede; zy hebben, gelyk zig uwe geliefde Fransche Digtster niet onaardig op dezen zin wegens hen uitdrukt:

Zy hebben alles in 't gemeen;

Wat iemand heeft, heeft ieder een.

Zy doen elkand'ren steeds een gul en mild onthaal;

En vindt m'er geen Paleis, daar 's ook geen Hospitaal.

De Zwitzers hebben weinig weelde en armoe: de Nederlanders van 't een en ander meer; onze grootste Steden, inzonderheid, wyzen ons dit gewoon be- loop van zaaken wat duidelyker aan, dat zig te Lon- den en Parys egter nog veel yffelyker vertoont. — Waar blyft dan het geluk, dat de weelde aan een Volk verschaffen zoude! En hoe dwaas was de Jonge Alcibiades beraaden, toen hy der Spartaanen dapperheid met deze bespotting meende te verdonke- ren. Zy kennen zo weinig des Levens geneugten, dat zy niet zeer bang kunnen wezen om hetzelfde te verliezen. Alcibiades bedroog zig grof; het geluk, dat zy in hunne eenvoudige levenswys genooten, was juist de sterkste prikkel om hun lieve Vaderland, en met het- zelve hunnen wenschelyken toestand zo rustig te verdedigen.

Gy zult my ten minsten egter niet ontkennen, sprak myn Vriend, dat de Weelde een Volk beschaaf- der maakt; en gelyk eene beschaafde verkeerung de ziel is van een genoeglyk leven, zo moet gy my in dit opzigt althans het voordeel der weelde toe- staan". Ik sta u niets, van dit alles toe, hernam ik; indien gy zeide, dat de weelde een Volk bekwaam maakt, om zig uitwendig fraaijer te vertoonen, en zyne bartstogten, zo als HOOFD het met zyne ge-
V. DEEL. wou-

* woone deſtigheid uitdrukt, met glimp ten toon te ſtel-
 * len, dan zoude ik u aanſtonds mede vallen: de ver-
 * meerderde behoeftens wetten inderdaad de zugt om
 * te behaagen, en grooter voordeelen te bekoomen;
 * maar ſpooren ter zelfder tyd tot geveinsdheid, vlei-
 * jery, konſtfreken, en bedriegeryen aan. Weet niet
 * elk, dat men in groote Steden, daar de beſchaaft-
 * heid doorgaans haaren zetel veſtigt, altyd meer ge-
 * vaar loopt van betrokken te worden, dan van plom-
 * per menſchen in kleine Steden, of op het platte
 * land? Maar laat ons dien haatelyken naam van
 * *plompheid* niet langer zo verkeerd gebruiken. Daar
 * kan geene plompheid in een eerlyken boezem woo-
 * nen, en waare beſchaaftheid komt nimmer in een
 * bedriegelyk gemoed. Als een eenvoudig Landman
 * de verdienſten van zyn weldoenter uit den overvloed
 * van zyn welmeenend hart, ſchoon met boerſche
 * woorden, pryft; als hy, ſchoon met een ſtyven rug en
 * vereelde hand, zyn buurman hartelyk geluk wenſcht,
 * of zyn Landheer zyn beſte zuivel blymoedig voor-
 * zet, is hy, zonder *ootmoedige Dienaars*, of ſtrykadien,
 * naar myne gedagten, beſchaafter, dan de beſte Ho-
 * veling, die door zyn eenpaarig veinzen eindelyk den
 * roem verworven heeft, dat men zyne bulgingen en
 * beloften niet anders moet beſchouwen, dan de
 * grimmaſſen van een Aap, of de kuuren van een
 * Meerkat. De waare beſchaaftheid, die de gezell-
 * ligheid aankweekt, en het geluk des levens vol-
 * maakt, is eene ongeveinsde betooning van een wel-
 * meenend hart, dat zyne Medemenſchen agt en lieft;
 * dit was de beſchaaftheid onzer voorouderen, en..
 * Hier wierdt ons geſprek afgebrooken. Ik zal u het
 * vervolg eerlang mede deelen. Onderwylen blyve
 * ik &c.

E.

D E
PHILANTHROPE.

Nº. 254.

Den 12 AUGUSTUS 1761.

Laetus sotte tua vires sapienter.

HORAT.

MYN HEER.

W 25ste Vertoog heeft my een Saamen-
{ U } spraak van twee oude Wysgeeren erinnert,
die ik onlangs in zeker nieuw fransch werk-
je heb gelezen, het welk zekerlyk nooit in
onze taal versohynen zal, en waar uit men,
bygevolg, uwe Lezeren dit merkwaardig gesprek,
tusshen twee oude Wysgeeren in het Onderaardsch-
ryk gehouden, met vrugt kan mededeelen. Daar
zullen geloove ik, weinige redneeringen in vroegere
of latere sehriften te vinden weezen, die so geschikte
zyn om den Mensch op eene indrukbaare wyze te
LEKKEN VERGENOEGD TE ZYN IN 'T GEEN
HY IS.

ARISTIPPUS.

Hoe THALES! zoudt gy, als g'op nieuws in de
Wereld moest verschynen, niet wel in uw schik we-
zen, dat men u vryheid gawe om zulk een staat en
wyze van Leven te verkiezen, als u het meeste ge-
noegen belooven zoude.

V. DEEL.

Ii

THA.

T H A L E S.

Neen ik zeker! want ik ben ten vollen overtuigd, dat, ten opzigt van het genoegens des Levens, alle staaten en standen volmaakt gelyk zyn. Trek blindelings een lot; het eerste briefje; dat u toevallig in de handen koomt, zal ik verkiezen.

A R I S T I P P U S.

Ik begryp wel, waarom gy in den omflag en het gewoel der grootheid geen geluk zoudt gaan zoeken, dat 'er wezenlyk niet in te vinden is; maar ik begryp niet, waarom g' u voorbedagtelyk in de moeyelykheeden van den laagsten rang zoudt storten? Daar is, dunkt my, een Levens staat, die ons genoegzaam voorziende van het noodige, zonder ons met overtolligheden te belaaen, juist al het genoegens verschaffen kan, dat 'er in de Wereld is te raapen. Dit is die GULDE MIDDELSTAAT, die men zo dikwils hoort verheffen door hen, die zig op 't waar geluk verstaan.

T H A L E S.

Ik zou my niet voorbedagtelyk storten in de moeyelykheeden van eenigen Staat. Zo min als ik verlangen zoude om Koning te worden, zou ik ook wenschen een daghuurder te wezen. Maar ik zou my uwer gulde middelstaat net even weinig bekreunen. En ik wil Vorst of Arbeider, Groot-Priester van Jupiter, of Deurwagter van zyn Tempel worden, zo als 't valt. Nog eens, alles staat by my gelyk.

A R I S T I P P U S.

Maar erken ten minsten, dat gy een staat behoort voor te trekken, die aan alle uwe begeertens eene wettige voldoening kan verschaffen.

T H A L E S.

Zulk een staat is op aarde niet te vinden. En wanneer

neer iemand zyne begeertens voldaan ziet, zo komt dit niet, van dat hy niets meer te begeeren heeft, of dat hem niets ontbreken zoude; maar dat hy zig wyselyk weet te spaenen van het geen hy niet bekoomen kan. Verbeeldt u de Wereld als een groote markt. De meeste Menschen wandelen 'er ginschen herwaards over. Zy zien rondom, en roepen met genoeg uit; wat al dingen ontbreken ons! SOCRATES beschouwt ze mede, en zegt; wat al beuzelingen, die ik niet van nooden heb! Denk daarom niet, dat SOCRATES niets noodig hebbe; maar het geen hy niet heeft, kan hy gemaklyk en zonder hartseer missen. Terwyl de andere daarentegen alles, wat zy niet bezitten, met weerzin en verdriet ontbeeren.

A R I S T I P P U S.

Gy zult egter toestaan, dat men in den eenen Staat minder te verlangen hebbe, dan in den anderen!

T H A L E S.

Dat sta ik geenzins toe. Onderzoek de verschillende levensstaaten, en het geen 'er toe behoort, aandagtig; en gy zult bevinden, dat alles gelyk is ten opzichte van de voorwerpen onzer begeertens. In den eenen staat verlangen wy dit; in een anderen wat anders; en de Scepter zelve kan onze verlangens niet voldoen. Beschouw Alexander. De gansche Wereld was hem bykans onderworpen; maar voldeed zyne heerszugt niet. Hy was verdrietig, om dat hy hoorde, dat 'er eene menigte andere werelden zyn, en hy 'er slegt een onder zyne heerschappy gebragt hadt. Zyn verlangen was, om over het gansch heêlal te heerschen.

A R I S T I P P U S.

Maar zouden dan alle Menschen even gelukkig of ongelukkig in het leven zyn?

V. DEEL

li 2

T H A.

T H A L E S.

Dat zeg ik niet, ARISTIPPUS; ik beweeralleenlyk, dat alle verschillende Levens Standen even geschikt zyn om de Menschen gelukkig of ongelukkig te maaken; en dat gy te vergeeffich iemands geluk zoudt meenen te bevorderen, met hem in zulk of zulk een staat te stellen. Zo dra wy op de Wereld koomen, brengen wy de Zaaden van ons toekomstend genoeg of ongenoege in ons zelven mede. Die Zaaden botten uit, en brengen hunne Vruchten ter bekwaamer tyd te voorschyn, in wat omstandigheeden wy ons ook bevinden mogen. Daar zyn geneugtens, en ongeneugtens, die ons door eene Saamenschakeling van onbekende oorzaken, en langs eenen duisteren weg, daar geene Menschelyke wysheid eenig doorzigt heeft, op 't onvoorzienste toekoomen. Daar zyn andere, die blykbaar van ons zelven en ons gedrag afhangen. Die beiderleje soort van geneugtens en ongeneugtens nu erlangt men, in wat staat men zig ook bevindt. Wilt gy Pompejus wezen, getroost u dan ook, om een Oorlog te voeren, die uw lot, en dat der gansche Wereld moet beslissen; getroost u, om den slag te verliezen; schuilplaats by een vriend te zoeken, en in denzelven een Moorder aan te treffen. Verkiest gy SOCRATES te zyn, zo moet g' u de armoede en kwellingen van eene booze Huisvrouw laten welgevallen; eene nuttige waarheid leeren, en 'er het leven om verliezen. Zyt gy kwistig, gy zult uwe bezittingen, hoe groot ook verspillen. Zyt gy zuinig, zo kunt gy ruim genoeg van uwe kleine winsten leven. Daar zyn Lieden, die met eene bezitting van duizerd *drachma's* Ryk kunnen heeten. Daar zyn anderen, die men met een inkoomen van vyf Talenten arm kan noemen. Een Boer, die bittertaard staat-

staatzugt is, zal verlangen onder de Oudsten van zyn dorp gesteld te worden. Hy wordt het, en begeert *Archen* te zyn. Dien rang bekoomen hebbende, zou hy zig tot Vorsten Koning willen verheffen: en op den throno zelve zou die eige drift hem even geweldig plaagen, om dat hy steeds boven zyns gelyken of meerderen zou willen klimmen. Dus wint gy, door staatzugt gekweld, niets, wanneer gy Koning wordt; en zonder staatzugt is 't u evenveel of gy Koning, Vorst, Magistraats-persoon, of Boer zyt. Gy zyt steeds met uwen staat vernoegd.

A R I S T I P P U S.

Waar zal men het geluk dan zoeken?

T H A L E S.

In zig zelve. Men dient met die gesteldheid van Geest gebooren te worden, die geschikt is, om genoegen te raapen; met die gelukkige neiging om steeds vernoegd te zyn in 't geen men is. Als de Natuur de zelve geweigerd heeft, moet men ze zig door overdenking trachten eigen te maaken; en de aanmerkingen, die ik u zo even heb voorgedraagen, zyn hier toe ten uitersten dienstig. Weet gy, wat my de oogen in dezen gepend hebbe? Opmerking. Ik heb eenigen tyd aan 't Hof van Kresus verkeerd. Hy was een goed Vorst. Een blyk daarvan is, dat hy zyn volk bemind, en 'er van bemind wierdt. Ik woonde niet aan het Hof, maar op een aangenaam Landgoed, by een Dorp een kleine myl van de stad gelegen. Myn naaste Buurman was een Warmoesier, Irus geheeten, die door zynen arbeid een talryk gezin deedt bestaan. Irus was goed-aardig, werkzaam, zuinig; en zulk een goed Huisvader, als Kresus een goed Koning was. Ik merkte zelfs op, dat het wezenlyke van hun karakter in alles gelyk ware. Zo veel overeenkomst tusschen twee menschen van zo verschillenden rang, maakte myne nieuwsgie-

gierigheid gaande. Ik nam voor, om den een en anderen zo nauwkeurig gâ te slaan, als my moogelyk zoude wezen, en te onderzoeken, welke maate van geluk twee zielen van denzelfden stempel, in zo hoog en laag staat tegen elkanderen overstaande, van de fortuin ontvangen mogten. KRESUS was gestadig zo overlaaden met bezigheeden, dat hy nauwelyks wist, wat eerst te moeten verrigten? gehoor te geeven! orders af te vaardigen! geschillen te beslegten! en wat niet al? Hem dus benard ziende met allerhande zorgen, sprak ik in my zelven; „Arme Koning van LYDIE, waart gy de gerufte Tuinman van myn Dorp! Op andere tyden zag ik IRUS van 's morgens tot 's avonds werken in wind, in regen, in brandende zonne schyn; en ik dagt; „Arme IRUS, waart gy de gelukkige Koning van LYDIE!” KRESUS tradt in het huwelyk, en liet zyne blydschap door de pragtigste feesten alomme blyken. Speelen, vertooningen, vreugdebedryven van allerhande soort, volgden elkanderen schielyk op, en gedurende een gansche week kende men geen nacht. Terwyl myn hoofd nog vervuld was met alle die vertooningen van vreugde, keerde ik naar myn Dorp, en zeide; „De zaak is afgedaan, het zyn de Kresussen alleen, die zo hoog een trap van geluk beklommen kunnen”. Op myn aankomst vond ik IRUS in het midden zyner Vrienden. Hy vierde de geboorte van een Zoon. Zyn tafel was voorzien van de keurigste vrugten uit zyn Hof. Een oude wyn, tot zulke feesten eeniglyk gespaard, wierdt mildelyk geschonken. De vernoeging was op aller aangezigten duidelyk te leezen, en de zuiverste vreugde bezielde het geheele gezelschap. „Hoe nu! sprak ik in myn hart, was niet zodanig de vreugde van de gulde eeuw? en zoude dit genoeg de Koninglyke blydschap niet ten minsten evenaren?”

„ren? Gewisselyk smaakt IRUS op zyn eenvoudig feest
 „zo veel wezenlyk vermaak als KRESUS in alle zyne
 „heerlykheid”. Kort hier na verteerde een noodlot-
 tige brand een der Vorstelyke Paleizen, en een kwaad-
 aartige Noordenwind verzengde de helft der vrugtboo-
 men van myn buurmans hof. Beide gevoelden ze des-
 wegen een hartelyk verdriet. Maar KRESUS be-
 schouwde zyne rykdommen, zyne verscheide volke-
 ren, zyn vermogen; en dit gaf hem zyn vooriggende-
 gen weder, terwyl IRUS de gelukkige vorderingen
 zyner plantsoenen ziende, zyne gewoone vrolykheid
 hernam. Aan de eene en andere zyde vond ik dezelfde
 kwellingen, en dezelfde vermaaken niet alleen, maar
 juist ook eene gelyke maat van het een en ander; daar
 was geen onderscheid dan in de voorwerpen, die dit
 te wege bragten; en wat komt het in dezen op het
 voorwerp aan? Ik begon dan te gelooven, ‘dat blyd-
 ‘schap en verdriet gelykelyk tot alle staaten behoo-
 ‘ren, en dat de verschillende levens standen elkan-
 ‘deren opweegen’. Op zekeren dag maakte CRESUS
 eene jagt-party. Zyne honden waren agter een hert,
 dat in den tuin van IRUS snelde: de honden volgden
 het aldaar, de jaagers mede; en in een oogenblik
 was de tuin het onderst boven gekeerd. De goede
 IRUS meende te sterven van spyt en droefenis. „Ik
 „redeneerde straks verkeerdelyk, dagt ik toen. ’t Is
 „best Meester te zyn. Ware IRUS een groot Heer
 „geweeft, men zoude zyne tuinen ontzien hebben,
 „die slegts tot zyne verlustiging dienden; maar om
 „dat het de arme IRUS is, verwoest men ’er één,
 „daar hy zyn bestaan uit hebben moet”. Eenigen
 tyd daarna, deedt de Koning van Persien aan ’t hoofd
 van een overwinnend Leger, gelyk gy weet, een
 inval in Lydie; CRESUS wierdt onttroond, IRUS
 tot slaaf gemaakt. Ik beweende het noodlot van den

V. DEEL. een

een en anderen, en eindigde myne opmerking met te zeggen. „ Ik wil wel Koning, ik wil ook wel Tuinman wezen; en ik bekreune het my niet om het een meer dan het ander te zyn. Ik zal geruſt leven in myn ſtaat, genietende de voordeelen, en verdraagende de kwellingen, die daar aan vaſt zyn, met gelatenheid. Ik zal nooit eene andere levensſtaat, dan die my ten deel gevallen is, verlangen. Want in wat ſtaat ik my ook bevinden mogt, zoude myn Natuurlyk geſtel my tog altoos dezelfde maat van geluk en ongeluk, van vermáak en verdriet doen vinden. De deugd alleen verdient, dat men ze bejaage, de ondeugd, dat men ze vlicde; al het overige moet men met eene verſtandige onverſchilligheid behandelen ”.

E.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandſche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

N°. 255.

Den 19 AUGUSTUS 1761.

— Oppidum,

Si incolae bene sunt morati, pulcre munitum arbitror.

PLAUTUS.

Vervolg van No. 253.

Myn Heer de PHILANTHROPE,

⊗⊗⊗ Oen ik myn Vriend *Splendidus* duidelyk ge-
⊗(T)⊗ noeg, zo ik meene, getoond had, dat de
⊗⊗⊗ *Weelde een Volk nog gelukkig nog beschaafd,*
maar veel eer elendig en ondeugend maakt; en
zo als ik op het punt stond, om myne zaak
te vervolgen, en verder te bewyzen, dat dit zelfde
kwaad ook eene *Natie onvermydelyk moet verzwakken, en*
aan de veragting van andere Volkeren blootstellen, wierdt
ons gesprek door het bezoek van een Vreemdeling ge-
stoord. Ik brak schielyk af, en betuigde myn Vriend,
dat ik de denkbeelden, die de yver voor myn onder-
werp my thans voor den geest gebragt hadt, aanstonds
op het papier wilde stellen; waarop deez' my beloof-
de, myn opstel zo dra mogelyk ten mynen huize te
komen leezen, om 'er zyne aanmerkingen op te ma-
ken.

V, D E E L,

R k

kent;

ken; hy kwam reeds, toen ik myn opstel pas voltooid had; het was in deeze bewoordingen vervat:

Om een Volk of Natie sterk te maaken, worden 'er de volgende zaaken onvermydelyk vereifcht. — Dat 'er een groot getal Ingezetenen in dezelve zy; opdat de gemeene lasten zo veel te gemaklyker gedraagen, de landeryen allezints bebouwd, de legers en vlootten onderhouden, en de koophandel en fabrieken verzorgd mogen worden. — Deze Ingezetenen moeten wyders geene arme of berooide menschen zyn, maar meest alle tamelyk vermogen en eigen bezittingen hebben; opdat zy niet alleen door hunne gewoone verteeringen 's Lands Schatkisten vullen, en den Souverein een waarborg verstrekken mogen, om in tyden van nood zynen laastten toevlugt tot hunne edelmoedigheid en liefde met een goed gevolg te kunnen neemen, maar ook, en wel voornaamelyk, opdat hunne belangen hen aan hun Vaderland verbinden mogen, als zy bedenken, dat zy met het zelve staan en vallen moeten. Verscheide omstandigheden, daar ons land zig meermaalen in bevonden heeft, toonen de noodzaaklykheid van dit vereifchte; en de vyftigste penning zou 'er ons, indien men wist waar dezelve besteed ware, een duidelyk bewys van uitleveren. — En eindelyk, om een Staat ontzaggelyk en gedugt te maaken; moeten de gemeene lasten niet slegts de noodige uitgaven kunnen goedmaaken, maar ook zekerheid verschaffen voor toekomstende gevaaren, die zodanig een Staat onverwagt zouden mogen overkomen. Buiten dit immers zal dezelve onvermogend wezen om hare Amptenaaren op den verval dag te betaalen; zal zy zig met schulden, en het volk met lasten bezwaaren, of haar Crediet verliezen moeten; zal zy inzonderheid buiten staat zyn, om in onverwagte tegenspoeden de noodige voor-

voorzieninge te doen. — Mogelyk zouden wy meer vereifchtens opnoemen kunnen, maar de gezegde althans kan niemand in twyffel trekken, of zyn onvermydelyk noodzaakelyk. — Laat ons nu eens zien, of de weelde, pragt en dartelheid, of zwaare verteeringen der Ingezetenen, gepaste middelen zyn om deeze vereifchtens uit te werken.

Zoude het vermogen der Ingezetenen daar door ook vermeerderd worden? het tegendeel kan ieder met een opflag des oogs bemerken. Gelyk zig duizend Huisgezinnen en Familiën door zwaare verteeringen te gronde helpen, en in armoé vallen, zo worden zy alle bykans nutteloos voor den Staat; het zyn zo veele handen die ledig leggen, en zo veele monden, die zonder voordeel gevoed moeten worden. Gelyk de Weelde ook eene groote ongelykheid in de bezittingen; gelyk zy eene overvloeiende rykdom en knellende armoede medebrengt, zo kan dit wederom het land niet anders dan ten uiterften benadeelen. Zullen dus immers de gemeene lasten gemaklyker gedraagen, koophandel en Zeevaart uitgebreid, de landbouw behartigd, de fabrieken voortgezet, en legers of vlooten met bekwaame voorwerpen voorzien kunnen worden? Leert niet de dagelyksche ervarenis, dat, alle overige zaaken gelyk staande, de landen minder bevolkt zyn, naar maate 'er grooter weelde heerscht? Telt niet het eenvoudig Zwitserland op den zelfden grond, hoe dor en schraal, meer Inwooners dan Spanje, Vrankryk, of zelfs het vrye Engeland? Wat Zoldaat, wat Officieren kan men tog van een Volk verwagten, dat door wellust uitgemergeld, en door verkwisting bedorven is? dat de gevolgen zyner overdaad in de verzwakte lighaamen omdraagt, en valt eer het geslagen word.

Hier viel myn Vriend my in de rede, en verweet my,
 V. DEEL. Kk 2 dat

dat ik met voordragt van het derde vereischte; om een Staat ontzaggelyk te maaken, scheen te zwygen.

„En dit is het juist, zeide hy, daar ik my boven al op vestige. Een Staat moet inkomsten hebben, en die worden door de weelde en ruime verteeringen der Ingezetenen vermeerderd. — Laaten w' ons Gemeenebest eens ten voorbeelde neemen, en stellen, dat verscheide vermoogende lieden, door uwe redeneeringen overgehaald, zig tot de helft hunner gewoone verteeringen bepaalen; dan ziet gy, zal het gemeene land ook merkelyk minder Schattingen ontvangen. Ik reken dat de helft der somme, die de weelde aan pragt en lekkerny besteedt, in 's Lands Schatkist eindelyk wordt uitgestort, door de Imposten; die gemeenlyk betaald worden, niet slegts van de eerste verkwisters zelve, maar vervolgens ook door zo veele, die van hunne verteeringen verrykt, op hunne beurt te ruimer teeren, en 's Lands Schatkist vallen; en derhalven, zodra honderd menschen elk tien duizend guldens minder verkwisten, verliest het Land, naar myne rekening, vyf honderd duizend guldens. Waar zal nu op dezen voet de noodige inkomst gevonden worden, om zo veele onvermydelyke uitgaven goed te maaken?

„Ik zal u toonen, was myn antwoord, dat het gemeene Land by eene verstandige zuinigheid der Ingezetenen onseilbaar winnen zal. De fout van uwe Rekening durf ik zeggen, dat aan uwe oppervlakkige beschouwing en gebrek van doorzigt te wyten is; dog gelyk uwe tegenwerping zig natuurlyk en van zelve opdoet, zo had ik dezelve reeds in myn geschrift gemaakt, en zal ze u daar uit beantwoorden; ten welken einde ik dus met het leezen van myn opstel voortvaare.

Honderd vermogende Burgers neemen door hunne zuinigheid ten minsten duizend menschen, die van de weel-

werelde leefden, het brood uit de handen, Gelyk deze egter leefden moeten, zal den nood hen naar een nieuw bestaan doen zoeken, daar ik hen spoedig aan zal helpen, eer zy van onmagt bezwyken.

Het is bekend, dat wy 'sjaarlyks heele zwermen van Jutten, Deenen, Noormannen, en Duitschers over krygen, om op onze Scheepen als Marroosen te dienen. Het is bekend, dat verscheiden *Fabrieken* ten grooten deele door Moffen worden uitgevoerd, die in het voorjaar overkoomen en tegen den winter wederom vertrekken, om hunne winsten in hun land te gaan verteeren. Laat ons deze en zo veele andere Vreemdelingen voor hunnen dienst bedanken, en laat zo veele *Maitres Tailleurs, Perruquiers, Friseurs a la Mode, Galantery-kramers, Koks, Banketbakkers*, maar boven al zo veele gelivreyde lediggangers derzelve plaats vervullen. . . . Maar neen; dus zoude het land egter van zyne Ingezetenen verliezen! — Zet dat Volk dan liever op een Weefgetouw, en laaten zo veele manufactuuren, die nu binnen 's lands worden versneden, naar buiten gezonden worden, en tot meerdere vertiering de arbeidsloozen met de verminderde pragt en gewaande behoeften allengskens iets worden verminderd. Dus kunnen wy dit volkje met voordeel onderhouden, of liever, dus zullen vreemde Natien het zelve voeden en door het zelve ten naasten by het zelve geld in de gemeene Schatkist voeren, dat te vooren uit onze eige verkwisting koomen moest.

Ik zie niet, dat wy voor als nog by deze verandering veel verlooren hebben, maar ik zie, dunkt my, verder in het verschiet aanmerkelyke voordeelen, die hier uit gebooren worden.

Al het werk, dat nu de nieuwe Wevers doen, is waarlyk ter verryking van het land. Als Burgers voor Burgers werken, als een Verkwister gestadig tien men-

schen te werk stelt om zyn pragt en wellust te voldoen, zo brengt dit de rykdommen wel van de eene hand in d'andere over; maar wel verre; dat het land hier door verrykt zoude worden, zo voeren wy daarentegen voor alle die vreemde Stoffen, die wy tot onze eige dartelheid van andere volkeren haalen, het geld uit het land, en laaten, terwyl wy ons verarmen, Vreemdelingen hun bestaan in onze dwaasheid vinden. Het geen de Kleërmaaker aan het pragtig kleed van den Heer *Paramant* verdient, is slegts een beuzeling, in vergelyking van het geld, dat ter betaaling der Stoffe en *Galons* ten lande uit wordt gevoerd. Dus wint het gemeene land by deze verkwisting niet; maar als wy zelve zuiniger levende onze fabrieken op vreemde markten slyten, dan wordt het gemeenebest versterkt, om dat het vermogen van deszelfs Ingezetenen inderdaad vermeerderd wordt.

Dus beginnen ons uit die verandering reeds de aanzienlykste voordeelen toe te vloeijen. Maar 't is het nog niet al. Die honderdmaal tienduizend guldens, die te vooren nutteloos verkwist en weggeworpen waren, en welke die honderd braave lieden wysselyk bezuinigd hebben, zyn nu nog voor handen. Wat hier mede gedaan? Ik heb u, ô agtenswaarde Zuilen van ons wankelend Gemeenebest geenzints geraaden, dezelve te bespaaren, om ze in uwe koffers op te sluiten. Neen, laat ze het voordeel en de sterkte van het land bevorderen, en laat 'er een aanmerkelyk gedeelte van in de gemeene Schatkist vloeijen. — Zyn 'er geene braave lieden, die by gebrek van gereede penningen buiten staat zyn om aan den gang te koomen, om hun voorgenoomen Koophandel, Fabrieken of Ambagten te beginnen en uit te breiden? Ziet daar de waardige voorwerpen uwer zorg! Verschaft deze de noodige middelen van bestaan of ruimer winsten!

sten! Verstrekt dezen uwe penningen tot maatige interessen, en laten uwe geneugten en vermaak, laten uwe liefhebberijen, die voormaals op weelde en darteheid uitliepen, zig thans tot waare menschenliefde grootmoediglyk bepalen! Ik verzekere u, gy zult 'er meer genoeg, zuiverder wellust in vinden, dan uw pragtig gewaad, kostbaare huiscieraaden, vergulde koetsen of dartele maaltyden u immer gaven. —

Of hebt gy onder zo veele Landeryen, als gy bezit, geene moerassen, die afgeleid en droog gemaakt, geene heyvelden, die beplant, geene stukken, die verbeterd kunnen worden? Wel aan, vat die rustig by der hand, want terwyl gy dus uwe inkomsten, al is het slegs tot een kleinen Interest, vermeedert, zo helpt gy de behoeftigen aan werk, en den verlegenen aan brood! Wat edel vermaak zyn Vaderland dus wezenlyk te dienen! Wat verheven wellust, nieuwe producten door uwe zorg te scheppen, en een barren grond in eene goudmyn te verkeeren. — Of wilt gy zulken, die na de verminderde weelde en afgeschafte verkwisting nog geen bestaan naar hun genoeg hebben kunnen vinden, op eene wyze helpen, die meer met uwe kundigheeden en verkiezing overeenkoomt; wel aan, bouwt nieuwe Bodems aan, vermeedert uwe Schépen, versterkt de voornaamste borstweering van het land, en laten zy, die geen ander handwerk kennen, nieuwe schatten voor u zoeken, om u in staat te stellen, van nieuwe gunsten aan uw Vaderland te bewyzen. — Of zo de Souverain mogt goedvinden, om deze handen in plaats van vreemde te gebruiken, en gehuurde troepen voor Inboorlingen te verzenden, staat ze, in zulk een geval, volvaardig af; u zal geen Volk ontbreken. De goede Huishouding van ons Gemeenebest, het versterkte Crediet, de onkostbaarder levenswyze, de uitgebreide

V. DEEL.

de handel, de vermeerderde trouw, weldaadigheid en deugd der Nederlanders zullen eerlang Vreemdeelingen uit alle gewesten herwaards lokken, om in onzen welvaart een eerlyk befaan te vinden.

Hier was myn opstel ten einde; „hebt gy nog vrees, myn Vriend, vervolgde ik, dat op deze wyze ons Land verzwakt, de Schatkist uitgemereld, de Leegers verwaarloosd, de Vlooten verlooren, het gemeen vertrouwen gekrenkt, of de Amptenaars in de betaaling hunner waddens te loor gesteld zullen worden? „Neen zeker, was zyn antwoord, ik ben zo dom of hoofdig niet, om zo duidelyke waarheeden te loochenen. Gy hebt my overtuigd, en zult dit wel haast in myne levenswys bespeuren. Ondertusschen wenschte ik wel, dat gy my eens wat byzonderer ondersegten kondt, *wat zullen der werelde best zyn, die ons land boven anderen benadeelen*.” „Zulks eischt, hernam ik, eene nauwkeuriger kennis van onzen koophandel en zeevaart, dan ik moogelyk bezit; ik wil egter wel eens bezien, hoe verre myne kundigheeden loopen; laat ons te saamen dit stuk eens bezien, en ons ligt van tyd tot tyd elkanderen mededeelen”.

Het spoedig uitgeeven van myn droom, over de onberedeneerde Regtzinnigheid, doet my denken, Myn Heer, dat gy ook dit onderhoud een plaats in uwe Vertoogen geeven zult: ik hoope onze volgende gesprekken, byaldien zy de kennis van het gemeen waardig zyn, u by gelegenheid wel eens mede te deelen; onderwylen blyve ik met alle agting,

Heer PHILANTHROPE,

Uw. Dw. Dienaar

PHILANTHROPE.

Nº. 256.

Den 26 AUGUSTUS 1761.

Hæc res & jungit, junctos & servat amicos.

HORAT.

BELEEFDHEID en WELLEVENDHEID
 (B) denkt men gemeenlyk dat woorden van
 den zelfden zin zyn, en men gebruikt
 ze dikwyls als zodaanig: doch des
 niet tegenstaande zyn zy vry wat van elkanderen
 verschillende. WELLEVENDHEID sluit nood-
 zaaklyk BELEEFDHEID in; doch BELEEFD-
 HEID brengt niet altyd WELLEVENDHEID
 V. DEEL. L1 me.

mede. De eerste heeft haar inwendige waarde en prys; welke door de andere altyd opgehoofd, en veeltyds verdubbeld wordt, wanneer zy 'er haare kunst byvoegt.

Dat men zyne eigen-liefde aan die van een ander opoffere, is eene korte, doch, zo als ik my verbeelde, eene waaragtige beschryving van BELEEFDHEID: en dit ongedwongen, eigenaardiglyk, en met bevalligheid te doen, maakt de WELLEEVENDHEID uit. De eene is het gevolg van eenen goeden inborst; de andere van een goed begrip, gepaard met ondervinding, opmerking en oplettendheid.

Een BOER zal beleefd weezen, zo hy eenen goeden inborst heeft; doch wellevend kan hy niet zyn. Een Hoveling zal wellevend zyn; hoewel misschien zonder een goed hart te bezitten; indien hy slegts een goed begrip heeft.

Wanneer de WELLEEVENDHEID ontaardt, wordt zy VLEIERY; zo als de liefde tot waarheid en opregtheid tot lomphed overslaat. WELLEEVENDHEID is het middel-punt tusschen deezetwee haatelyke uitersten.

CEREMONIE is het overtollige van de WELLEEVENDHEID, even als van den Godsdienst; doch, hoewel zy een by-werk van beiden is, niettemin behoort zy niet volstrekt te worden afgeschaft. Men moet 'er zich altoos, tot eenen zekeren trap toe, naar schikken; hoewel zy door hen, die denken, verasmaad wordt, om dat zulken,

ken, die niet denken, haar agting en eerbied toedraagen.

De volmaakte trap van WELLEEVENDHEID, gelyk ik reeds heb aangeroerd, kan alleen door eene groote kennis van de wereld, en den omgang met het allerbeste gezelschap verkreegen worden. Zy is het voorwerp niet van eenvoudige bespiegeling, en men kan 'er geen juiste bepaaling van geeven; dewyl zy bestaat in eene gepastheid en eigenaardigheid van woorden en daaden, ja zelfs van het gezigt en houding, geschikt naar de oneindige verscheidenheid en saamenvoegingen van personen, plaatzen, en zaken. Zy bestaat niet op zich zelve, maar krygt haar wezen uit toevallige omstandigheden. Het geen Wellevendheid aan het Hof genoemd wordt, zou voor zothed of gekscheeren in een afgeleegen dorp doorgaan; en de eenvoudige Beleefdheid van dat dorp zou aan het Hof als beestagtigheid beschouwd worden.

Een in een klooster opgeslooten *Pedant* kan zich een gepast denkbeeld maaken van BELEEFDHEID; doch zo hy in 't midden van de spinnewebben zyner celle zich onderwindt een saamenstel van bespiegelende WELLEEVENDHEID te weeven, zo zal hy zich niet minder zot aanstellen, dan die geen van zyne voorgangers, die zeer verstandiglyk ondernam om Hannibal in de krygskunde te onderwyzen. Luiden, daarom, die gewoon zyn hun leeven in eenzaamheid door

V. DEEL.

Ll 2

te

te brengen , en zich , in de wereld koomende , naar het bespiegeland begrip gedraagen , dat zy zich van Welleevendheid gemaakt hebben , zyn de allerbelaglykste en alleraveregtste weezens , die men vinden kan.

WELLEEVENDHEID bedekt niet alleen , even als de liefde , eene meenigte van fouten ; maar maakt zelfs , tot eenen zekeren trap toe , het gebrek van sommige deugden goed. In het dagelijks leeven vervult zy de plaats van Goedaardigheid , en doet dikwyls , 't geen Goedaardigheid niet altyd doen zoude. Zy houdt luiden van geeft en zotjes beiden binnen die paalen van betaamlykheid , die de eerste al te ligt overtreden , en die de laatste niet eens kennen.

De Hoven zyn onbetwistbaar de zetels van de WELLEEVENDHEID , en moeten het noodzaaklyk weezen ; dewyl zy anders de throonen van geweld en verwoesting zyn zouden. Alle de driften zyn daar in den hoogsten staat van gifting. Een iegelyk jaagt 'er na , 't geen maar weinigen verkrygen kunnen ; en veelen zoeken 't geen slechts één genieten kan. WELLEEVENDHEID alleen beteugelt alle hunne buitenspoorigheeden. Indien vyanden elkanderen daar niet omhelsden , zouden zy de een den anderen ponjardeeren. Glimp-lagchen koomen daar dikwyls voor den dag om traanen te bedekken ; men doet 'er malkanderen betuigingen van dienstvaardigheid ; terwyl men het 'er op toelegt om elkanderen den voet te ligen ;

ten; en de listigheid der slangen neemt daardikwyls de uiterlyke gedaante van de zagtheid der duiven aan. Dit alles geschiedt, 't is waar, ten koste van de opregtheid; doch, over het geheel genomen, ten nutte van de saamenleving in 't algemeen.

Mien begrype my echter niet verkeerdelyk, 'en men verbeelde zich niet, dat ik de WELLEVENDHEID zou aanpryzen, wanneer zy dus ontheiligt en ten dienften van misdaad en verraad verontreinigt wordt. Ik denk alleenlyk, dat ik hier uit met regt mag opmaaken, tot hoe hoog een trap de Welkeevondheid de deugd en waarheid moet versloren en opvoeren daar zy op deze wyze de wreedheid en afschuwelykheid der misdaad en der valtheid verzagten kan.

Hier doet my leed, te moeten bekennen, dat myn Vaderland juist niet de zetel van de volmaakte WELLEVENDHEID is; hoe wel ik in waarheid geloove, dat het voor geen ander land in hartelyke en opragte BELEEFDHEID behoeft te wyken; voor zo verre BELEEFDHEID is, gelyk zy onbetwisbaar tot oenen zekeren trap toe is, eene mindere zedelyke verpligting om met anderen te doen, gelyk men wilde dat met ons gehandeld wierde. Indien Frankryk ons in dit stuk overtreft, de onvergelyke schryver van *l'Esprit des Loix*, geeft 'er zeer onpartydig, en, volgens myn begrip, naar waarheid, de reden van op. Zo myne landshuizen, zegt hy; de Welkeevondste
V. DEEL. L13 lui-

luiden van de wereld zyn; het is alleen, om dat zy de verwaandste zyn. Het is zeker, dat hunne Wellevendheid en oplettendheeden die zy gebruiken, terwyl zy de trotsheid en eigenliefde van anderen kittelen, dezelve aansporen, om hun met woeker te betaalen. Het is eene algemeene koophandel, die met zeer veel vrugt door eene geduurige verwisseling van vriendelykheeden en oplettendheeden gedreeven wordt, zonder dat 'er dikwyls het minste greintje van waare verdiensten by komt, om het verschil dat 'er aan eene van beide kanten is te vereffenen.

Het was te wenschen, dat de WELLEVENDHEID in't algemeen als een meer wezentlyk gedeelte der opvoeding onzer jonge luiden beschouwd wierdt. Zulken inzonderheid, die hun leeven met paarden en roskammers, of in herbergen en koltbaanen doorbrengen, (en hoe groot is dit getal niet zelfs onder luiden welker geboorte of middelen hun zeker aanzien geeven) verbeelden zich dat de WELLEVENDHEID als iets belagchelyks gemydt moet worden, en gewennen zich, in de plaats van dezelve, aan eene agtelosheid en onoplettendheid in hunne woorden en gedrag omtrent anderen, die allezins haatelyk en stootend is. Doch hoe schandelyk is het niet, dat die geen, welken hunnen rang tot eerampten roept, dezelve door hunne houding en manieren oneer aandoen. En anderen zelfs, die zich aan zulk eene slosheid schuldig maaken, durve ik zeggen dat

dat daar door hun eigen vermaak beneemen; zo zy weten; wat waar vermaak is.

Liefde en Vriendschap brengen noodwendig gemeenzaamheid voort, en geeven daar toe ook een wettig regt; doch WELLEEVENDHEID moet dan derzelver paalen aftekenen, en zeggen: tot dus verre zult gy gaan en niet verder: want ik heb meenig eene genegenheid en meenig eene vriendschap gezien; die door eene onbefscheide en onfarzoenlyke gemeenzaamheid gezakt, verzwakt, en (zo ik deeze uit drukking eens mag gebruiken) ten eenenmaale verslonst is. De WELLEEVENDHEID is het sieraad en de band van het gezellig leeven. Zy verbindt ons te saamen, en maakt ons aan malkanderen lief en waardig, en ter zelve tyd, dat zy eene billyke vryheid toestaat, zo beteugelt zy die onbetaamlyke losheid in den omgang, die ons den eenen van den anderen vervreemt, en zo vaak in toorn ontsteeken doet. Groote vermogens maaken een man beroemd; groote verdiensten maaken hem eerwaardig; en groote geleerdheid maakt hem geagt; maar WELLEEVENDHEID alleen is in staat om hem bemind te maaken.

Doch ik pryze dezelve aan myne Vrouwelyke Landsgenooten op eene meer byzondere wyze aan, als het grootste sieraad voor zulken van haar, die schoonheid bezitten, en de veiligste toevlugt voor die geene, die dezelve ontbeeren. Zy maakt de overwinning der schoonheid gemakkelijker;

V. DEEL.

haa-

haaren zegenpraal luisterryker, en haare hoedens vaster; of daar geen schoonheid is, vervult zy derzelver gebrek ten grootsten deele. Zy maakt eene schoone vrouw genoegzaam tot een Godin; en boezemt ten minsten agting in voor zulken, die geene bevalligheid genoeg bezitten, om het voorwerp van verwondering te wezen.

Over het geheel genoomen, hoe zeer de WIL-
LEVENDEID, om nauwkeurig te spreken,
geene deugd genoemd kan worden; zy brengt
nochtan zo veel goede uitwerkzels voort, dat
zy, naar myne gedagten, voor iets meer dan eene
enkelde goede hoedaanigheid gerekend mag wor-
den.

W.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONCERLO en R. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

Nº. 257.

Den 2 SEPTEMBER 1762.

*Je crois voir des Français, qui secouant la tête
Dirent avec dédain: ah! que ce peuple est bête.*

POESIES DIVERSES.

 Nlangs eene Leevensbeschryving van *Czaar*

O

 PIETER DEN GROOTEN leezende, zag

 ik met vermaak daar in gemeld, dat die

 Russische Opperheerscher, toen hy zich hier
 te Lande bevondt, zich zelve de moeite gegeven
 hadt, om onze taal te leeren, op dat hy dus zonder
 V. DEEL. M m Tolk

Tolk de kundigheeden in den Koophandel en Scheepsbouw verkrygen mogt, die hy van de Hollanders meende te moeten leeren, om zyn eigen volk gelukkig te maaken. Het was my lief, dat een Vorst, die zekerlyk een der schranderste en grootste Mannen is geweest, die de Wereld ooit heeft voortgebracht, zich verbeeld hadt, in Holland iets te kunnen leeren, waar door hy het nut van zyne Onderdaanen bevorderen kon; en dat hy het daarom ook niet onder zich gerekend hadt, de taal van het land, alwaar hy kwam om te leeren, zich eigen te maaken.

Dit voorbeeld van den Russischen Vorst verdient niet alleen een iegelyk ter navolging te worden voorgesteld; die zich buiten zyn Vaderland by vreemde Volken begeeft, om oeffeninge kundigheeden op te doen; maar het kan ook teffens strekken, om de ongerymdheid der veragting te doen zien, die zo veele Vreemdelingen, die zich onder ons onthouden, voor onzen landaard toonen, en welke zich inzonderheid daar in openbaart, dat zy, hoe lang hier ook gevestigd, nimmer zich verwaardigen willen onze taak te leeren: eene veragting, die my zeer dikwyls geërgerd heeft; en die my dunkt dat ten uitersten onredelyk is.

Het is waar, dat 'er in 't Hollandsch weinig aanlokzelen gevonden worden, om een Vreemdeling, die buiten Nederland zich onthoudt, of alleen ter loops daar door heen trekt, aan te spooren, om zich in onze taal te oeffenen. Boven en behalven dat derzelver uitspraak voor de meesten onzer Nabuuren ten hoogsten moeielyk valt, zo kan men ook niet ontkennen, dat 'er zeer weinige goede boeken gevonden worden, die oorspronkelyk in het Nederduitsch geschreeven zyn: en gelyk 'er derhalven geen reden is, waarom een Engelschman of Fransman, die nimmer hier

hier denkt te koomen, of flegts door de Nederlanden heen reift, de moeite neemen zou, om zich de landtaal eigen te maaken; zo zoude het ook onbillyk zyn, indien men het zulke luiden kwalyk nam, dat zy zich niet op de kennis van eene taal toeleggen, die hun niet in 't minfte van nuttigheid kan weezen. Doch daar is een ander foort van Vreemdelingen, die, uit kleinagting voor ons, zich de moeite niet willen geeven, om 't Nederduitsch te leeren fpreken, fchoon zy hier voor hun geheele leeven zich ter neder gezet hebben, en alle de voordeelen beneffens, ja zelfs boven de Inboorlingen, genieten. En deezen zyn het, die ik het kwalyk neem, dat zy zo weinig werk van de Taal des Lands maaken, dat zy nimmer zich gewennen willen met ons in onze moedertaal te fpreken: hoewel wy zelfs, om de waarheid te zeggen, hier toe de grootste aanleiding geeven, door ons zelve naar hun te fchikken, en met verlaating onzer eigen spraak de hunne te gebruiken.

Ik geloof niet, dat 'er een Land in de Wereld is, daar zo veele Vreemdelingen gevonden worden, en daar dezelve zo gulhartig worden ontfangen en met zo veel yver voortgeholpen, als in ons Lieve Vaderland. Onze Lègers, onze Kooplieden, onze Hooge Schoolen, onze Huizen, alles loopt van Vreemdelingen over. Onze meefte Hoogleeraars, onze *Gouverneurs* en *Mademoifelles* over onze kinderen, zyn Duitschers of Zwitsers; onze Koks, Paruikmakers, Kleermakers, en diergelyke dienaars der weelde zyn Franschen; onze Lakeyen en mindere bedienden zyn wederom, genoegzaam allen, uit het zwarte *Wald*, of van de Alpifche Gebergten oorsprongkelyk. Niet dat ik dit afkeure. Ik weet aan de eene kant, dat de Geest van een Vreemdeling van de genoemde Landaarden vry wat onderdaaniger en infchikkelyker is, als die van onze

stroeve Landsgenooten, en dat men 'er daarom tot allerlei diensten met veel meer nut gebruik van maaken kan, dan van inboorlingen. En hoe oprecht een Beminnaar ik ook weezen mooge van myn lieve Vaderland, zo moet ik toch met alle rondborstigheid bekennen, dat wy zo een dom en onbeschaafd volk zyn; dat, indien eenige geestige en vernuftige Germaanen of Zwitsers (†) zich niet verleedigden, om ons te koomen onderwyzen; niemand van ons in staat zou weezen, om 't zy in de regeering van het Land, 't zy in eenige tak van geleerdheid of kundigheid, eene draaglyke figuur te maaken: even weinig als ons hoofd of lighaam 'er menschelyk uit zou zien, zo het niet door een Fransch Paruik- en Kleermaker gekapt en gekleed was.

Doch, gelyk ik 'er daarom niet tegen heb, dat de Vreemdelingen hoe langer hoe meer by ons aangehaald en gekoesterd worden, en myne zusters zelfs reeds voor lang eenen Franschen Paruikmaaker geraaden zou hebben te gebruiken, indien ik niet bang geweest was, dat hy haar mogt beduiden, wat *baïser à l'Italienne* was, dat, hoe geoorloofd ook by eene Haagsche getrouwde Vrouw, echter noch wat onbetaamlyk by eene Amsterdamsche jonge Juffer zou klinken; zo sloor ik my alleen maar daar aan, dat alle die luiden, die hier hunnen kost winnen, zich nimmer de moeite willen geeven om Duitsch te leeren, en daarom my en een ander in de noodzaaklykheid stellen, wanneer men iets met hun te doen heeft, in hunne taal met hun

(†) Men moet hier wel begrypen, dat ik deeze twee Volken alleen met betrekking tot ons die dezelve tot onze Leermeefters gebruiken, *geestig* en *vernuftig* noeme. Engeland en Frankryk houdt 'er de Zwitsers en Duitschers juist niet voor,

hun te spreken, of een tolk te gebruiken. Ik zie dagelijks Officieren, die jaaren lang de bezoldinge van den Staat genooten hebben; ik zie *Gouverneurs* en *Gouvernantes*, die verscheide jaaren in de eerste Nederlandsche huizen tot onderwys der kinderen hebben gediend; Hoogleeraars, die langen tyd den Leerstoel op onze Hooge Schoolen beklommen hebben; Paruikmaakers, die den kost met het behandelen van Hollandsche hoofden, en Kleermaakers, die dezelve met het kleeden van Hollandsche lighaamen hebben gewonnen, en diergelyk voort van luiden meer; en die echter, hoe zeer zy alle de voordeelen des lands genieten, niet in staat zyn, om een woord Hollandsch te spreken; om dat zy het altoos beneeden hun geagt hebben, tot het aanleeren van onze taal eenige moeite aan te wenden. Ik moet bekennen, dat dit my altyd zeer onbeleefd en onvriendelyk is voorgekomen, en dat ik het daarom dikwyls zokwalyk genoomen heb, dat ik, my by zulke luiden vindende, nooit de mond tegen hun heb willen open doen. Ik beken, dat alle deeze Vreemdelingen, ziende hoe ver zy boven de inboorlingen gesteld worden, en hoe zeer men hen noodig heeft; alle reden van de Wereld hebben, om ons en onze taal met smaad en veragting aan te zien. Doch hoe veragtelyk dezelve hun ook schynen moge, my dunkt echter, dat zy op 't voorbeeld van *Czaar PIETER* zich, des niet tegenstaande, eenige moeite behoorden te geeven, om met de zulken van ons, die hunne taal niet kennen, in 't Nederduitsch te spreken. De beleefdheid brengt niet alleen mede, dat zy zich een weinig naar die geenen schikken, die hun den kost geeven: maar hun eigenbelang vordert dit ook; dewyl het hen in alle gevallen aangenaamer en meer gezien by onzen landaard zou maaken, en dus

beter in staat zou stellen, om zich uit de beurzen der lompe Nederlanderen te verryken.

Men verbeelde zich, by voorbeeld, den eenen of anderen Buitenlandschen Leeraar op eene Nederland-sche Hooge School, die zich amtshalven by een Heer van regeering vervoegen moet, welke ongelukkiglyk geen Fransch kent. De *Professor* spreekt hem in die taal aan. De ander toont, hem niet te verstaan. De *Professor* wil hem in 't Latyn begroeten. Doch ook dit kan niet gelukken; en hy noodzaakt den Regent, die als een gepromoveerd persoon in 't Latyn ervaren behoorde te zyn, zyne onkunde met beschaamde kaaken te bekennen. Men begrypt ligtelyk, dat dus de Man van aanzien tegen den geleerden Vreemdeling inge-noomen moet worden, en derhalven ongeneegen om hem, in het vermeerderen zynex jaarwedde, of anderszins, dienst te doen. En ik durve in 't algemeen de Heeren Fransche Hairkrullers verzekeren, dat veele van onze Nederlandsche meisjes, die haare beminnellyke lokjes gaarne door eene Fransche hand met bevalligen zwiergeschikt zagen, zich alleenlyk niet van hun bedienen, om dat zy geen Hollandsch kunnen spreken; en de Juffers, welke geen Fransch kennen, dus van het vermaak versteken zouden zyn, dat 'er anders uit het gesprek van een Paruikmaaker, terwyl men gekruld wordt, te haalen is.

Ondertusschen is het onze eigen toegeevendheid en lafheid, die Vreemdelingen, welken onder ons leeven en hun bestaan vinden, wettigt om ons zulk eene blyk van kleinagting door het niet leeren onzer taal te geeven. Wanneer wy hun niet anders dan in 't Hollandsch toespraken, ben ik verzekerd, dat zy schiblyk zich gewennen zouden, onze taal te gebruiken. En ik zie niet, waarom wy minder op deeze wyze met hun

hun zouden mogen te werk gaan, als zy met ons. Want zeker is het, dat niemand in Engeland, Frankryk, of Zwitserland zich gewennen zal om steeds *Hollandsch* te spreken, om dat 'er een Hollander in zyn gezelschap is; veel min dan, om dat hy eenen Hollandschen *Gouverneur* of *Gouvernante* by zyne kinderen, of minderen bedienden van onzen landaard in huis heeft: daar wy uit ongeschiktheid voor zodaanige Vreemdelingen zo ver gekoomen zyn, dat wy, met schandelyke verwaarloozing onzer moederspraak, ons meest van de hunne bedienen, tot groot ongemak van zulken onzer landsgenooten, die, daat in onkundig, het verdriet moeten ondergaan, dat zy in een gezelschap van Hollanders, om dat 'er zich één Franschman of Zwitser onder bevindt, met de mond geslooten moeten zitten.

Men denke evenwel niet, dat ik met eene Engelsche trotsheid alle taalen buiten de myne zou willen veragten, of dat ik derzelver gebruik geheel en al zou afkeuren. ~~Verre daar van daan.~~ Ik erken met dankbaarheid de verplichting, die ik aan mynen Vader hebbe, dat hy my in myne vroegere jaaren het Fransch en Engelsch heeft doen leeren. Ik verblyde my niet alleen, dat ik daardoor in staat gesteld ben, 'verscheiden goede boeken te leezen, waar van ik, zo myne kundigheid zich alleen tot myne moederspraak bepaalde, verstoken zou zyn; maar ik stel 'er zelfs vermaak in, wanneer ik daar door gelegenheid kryge, om met zulke Vreemdelingen om te gaan, van welken men met geen grond vergen kan, dat zy Hollandsch zouden spreken: en ik oordeel zelfs, dat de beleefdheid vordert, dat men diergelyke luiden in hunne eigen taal begroete. Al wat ik veroordeel, is, dat men, om zich naar vreemde fortuin-zoekers te schikken,

ken, ten eenenmaale het gebruik zyner moedertaal vaaren laat, dat zich hedendaags zo verre uitstrekt, dat men onder luiden van aanzien meest niet anders dan Fransch hoort spreken. Die gewoonte is noodwendiggeschikt, om zulke Vreemdelingen, die uit veragting voor den landaard, die hen troetelt en koestert, zich niet verwaardigen willen derzelver taal te leeren, daar in voet te geeven; om verscheiden anderzins waardige leeden van de maatschappy, doch die geen Fransch kennen, voor de saamenleving onnut te maaken, en eindelyk om ons onze eigen taal geheel en al te doen vergeeten; welk laatste, hoe nadeelig het in veele opzigten is, en weezen moet, zo lang dezelve de algemeene Landstaal blyft, ik by eene nadere gelegenheid eens hoope aan te toonen.

S.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
aullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE

PHILANTHROPE.

Nº. 258.

Den 9 SEPTEMBER 1761.

Ducris ut nervis alienis mobile lignum.

HORAT.

Myn Heer de PHILANTHROPE,

✿✿✿ Edert eenige jaaren opgemerkt hebbende,
✿ (S) ✿ dat onze jonge Heeren de Juffers, in al den
✿ ✿ uitgezogten opschik en kieschheid van klee-
✿✿✿ ding, elkander de loef zoeken af te steeken, en
zelfs reeds voor aan hunne hemden juweelen draagen;
zo heb ik ten nutte van myn Vaderland en ten dienste
van myne eigene kunne eene manier uit gaan vinden,
om de juweelen tot gebruik zo wel als tot sieraad te
doen strekken van het mannelyk gedeelte van het

V. DEEL.

Nn

mensche

menschedom. Het is eene oude gewoonte geweest in verscheiden Oostersche Landen, en het is het gebruik noch heeden ten dage van eenige weinige volken, dat de Vrouwen juweelen in haare neuzen draagen; doch ik ben van begrip, zo als de zaaken thans staan, dat het niet onnatuurlyk zou zyn, dit soort van opschik van de Vrouwen tot de Heeren over te brengen.

Men moet inderdaad erkennen, dat deeze gewoonte om de neus te versieren, nergens de overhand gehad heeft, dan by zulke heidensche en barbaarsche volken, daar de vrouwen in eene geduurige onderwerping aan hunne mans gehouden wierden; en ik onderstel, daarom, dat deeze instelling van de dwinglandy der mannen haaren oorsprong gekreegen heeft, die een *ring* in hunner vrouwen neuzen staken, als een zinnebeeld van haare slaverny. Het Ichynt my ook toe, dat de vrouw, terwyl zy zag dat zy toch *geringt* moest weezen, zeer verstandiglyk van de nood eene deugd gemaakt heeft, en de ring met juweelen heeft opgeschikt, waar door te gelyk twee oogmerken bereikt wierden, om dezelve kostbaar voor den man, en tot een sieraad voor haar zelve te maaken. Doch dewyl in deeze meer beschaafde en christelyke landen de barbaarsche instelling van gehoorzaamheid der vrouwen omtrent haare mans ten eenenmaale in onbruik geraakt is, zo hebben de vrouwen het ook voegzaam geoordeelt, dit zinnebeeld van haare onderwerping af te leggen. En dewyl onze jonge Heeren en jonge Juffers in verscheiden gelegenheden geneegen schynen, om de order der natuur om te keeren, en der vrouwelyke kunne mannelyke manieren, en
den

den mannen eene vrouwelyke houding aanbeveelen, zo dunkt het my raadzaam, my naar de billyke begrippen van het tegenwoordige geslacht te schikken, en, zo als ik gezegd heb, deezzen opschik uit de neuzen der Juffers tot die der Heeren over te brengen.

Ik vind my zelven, om de waarheid te zeggen, geneigd, om deeze instelling van de *ring* noch al wat verder uit te breiden; en ik zou wel willen, dat elk man, wie hy ook zy, die van een regt niet-wedersreef, en lydzaamelyk-onderdaanig gestel was, ter deeg geringt wierdt. En ten deezzen einde wilde ik, dat 'er een *neus-juweel* uitgevonden, en van hooger hand wierdt vastgesteld, 't welk door de spreuk, of het zinnebeeld, dat daar op gegraveerd was, de soort van onderdaanigheid moest uitdrukken, waar aan de draager zich wilde gewennen. En na dat deeze lydzaame benden allen onder hunne afzonderlyke panieren opgeschreeven waren, zo behoorden zy jaarlyks de eene of andere persoon van zonderlinge verdienste te verkiezen, die, gedurende den tyd zyner bediening, den naam zou voeren van Grootmeester der zeer eerwaardige Order van de RING.

Daar is een tyd geweest, dat de leeken van het geheele Christendom RINGEN in hunne neuzen hadden behooren te draagen; en zo het zinnebeeld daar van eene driedubbelde kroon geweest ware, het zou waarlyk gansch niet ongepast geweest zyn.

Opperbevelhebbers der Legers hebben in de Gemeenebesten meer dan eens in hun hoofd gekreegen, om alle de geenen, die rondom hun waren, te *ringen*; en men heeft voorbeelden gezien, hoe zy met behulp

V, DEEL.

N n 2

van

van zulke RINGEN in staat geweest zyn, het geheele volk by den neus te leiden. *Vryheid en onafhangkelykheid* zyn veeltys de zinnebeelden van zulke ringen geweest; en *afschaffing van 's lands lasten* was de spreuk der ring, die voor weinig jaaren door de neus der domme gemeente door sommigen gestookt wierdt, die haar vervolgens leidden, werwaards zy maar goed vonden.

Het is eene stelregel geweest, die lang onder Staatsdienaaren heeft vastgestaan, niemand ooit voort te helpen, die zich niet wil laten *ringen*; en dewyl dit veel van de figuur der neus afhangt, die tot de doorbooring geschikt moet wezen, zo zoude ik het op eene byzondere manier aan alle hoofden van partyen aanbeveelen, dat zy de kennis der menschelyke neuzen tot een voornaam onderwerp van hun onderzoek maakten; nademaal het zeker is, dat veelen van hun zich zelven grovelijk te leur gesteld gezien hebben, wanneer zy neuzen hebben willen tellen, zonder dat zy zich genoegzaam op deeze nuttige wetenschap hadden toegelegd.

Dewyl ik, verscheiden jaaren geleeden, my met veel moeite in de *Physsonomie*-kunde heb zoeken ervaren te maaken, zo zal ik, ten nutte van myn Vaderland, door middel van uw papier, eenige van die weinige aanmerkingen aan het Publyk mededeelen, die ik op dien voornaamen trek van het weezen, welken men neus noemt, gemaakt hebbe. Want, dewyl dezelve het meest uitsteekend deel van het aangezigt is, zo schynt zy als tot een uit-

hangbord te ſtrekken , 't welk de byzondere foort van waaren aanwyft , die binnens deurs gevonden worden. Hier van kwam het , dat onder de oude Romeinen zeer weinig agting beweezen wierdt aan een man zonder neus ; niet alleen , dewyl men geen oordeel over de gevoelens van zulk een menſch kon vellen ; maar ook , om dat hy in hunne openbaare vergaderingen , wanneer zy byeen kwamen om neuzen te tellen , noodzaakelyk altoos in de rekening overgeſlagen moest worden.

Onder deeze oude Romeinen waren alle de groote Ampten van den ſtaat verkiesbaar ; het welk hun verplichtte , om zeer nauw te letten op de figuur der neuzen van die perſoonen , welker ſtemmen zy moeſten verzoeken. Horatius zegt ons , dat eene *ſcharpe neus* als een kentecken van ſchimpziek vernuft en aardigheid wierdt aangezien ; want , als hy van zyn vriend Virgilius ſpreekt , hoewel hy zegt , *At eſt bonus , ut melior non alius quisquam* , zo erkent hy nochtans , dat hy geen spotter was , en geen gelyk portuur in het ſchimpen voor zulken zyner medegezellen , die ſcharper neuzen hadden , dan de zyne. *Minus aptus* (zegt hy) *acutis naſibus borum hominum*. Zy zagen ook eene *korte neus* , die een weinig voor aan naar boven was omgekruld , als een kenmerk aan , dat de eigenaar een liefhebber van *Chocqueeren* was : want dezelfde Schryver , van Mecænas ſpreekende , zegt , dat hoewel hy van een oud geſlagt afkomſtig was , hy evenwel niet in ſtaat was om luiden van eene laage geboorte belagchelyk te maaken ; en dit drukt hy uit met te zeggen ,

V. DEEL,

N n 3

dat

dat Mecaenas geen *omgekromde neus* hadt. *Nec naso suspendis adunco*. Martialis noemt in een zyner punt-dichten dit slag van neuzen *Rhenceros-neuzen*, en zegt, dat elk een in zyn tyd zo een neus zegt te ver-toonen, als een blyk dat hy een baas was in aardigheid te zeggen. Doch een goed Staatsman zal het nauw-lyks de moeite waardig oordeelen zyne *Neusjuweelen* by zulke luiden te verkwiften, ten zy alleen op dat zy hun den zelfden dienst als aan de Varkens doen moogen, die men alleenlyk *ringt*, om hun het wroeten te beletten.

De Grieken hadden eene zeer flegte gedagte van een platte neus. De aanmerkelyke Historie van Socrates en den Physiognomist is al te wel bekend om van stuk tot stuk wederom verhaald te worden; doch ik kan niet nalaaten op te merken, dat de allerbyzonderste trek in het wezen van Socrates zyne neus was, die zeer plat, en aan het eind een weinig opwaards geboogen zynde den Physiognomist deed zeggen, dat hy een dronkaard, onbeschaamden en wellustigen knaap was, 't welk de Wysgeer erkende zyn karakter in zynen natuurlyken staat te wezen?

De Hebreëen zagen deeze soort van neuzen als zo eene groote fout in iemands karakter aan, dat eene *platte neus* onder het geslagt van Aaron zelfs door uitdrukkelyk bevel van Moses van het Priester-amp uitfloot. Aan den anderen kant hielden zy *lange neuzen* in hooge agting, als een zeker kenteeken van een zagten en geduldigen aard. Hier van komt het dat in de spreken van Salomon de oorsprongkelyke

woor.

woorden, die naar de letter betekenen *den geenen, die eene lange neus heeft*, in genoegzaam alle de vertaalingen zyn overgezet, *by, die langzaam is tot toorn*; en de woorden, welke betekenen *die een korte neus heeft*, zyn altoos vertaald, *hy die baast toornig of vergramd wordt*.

De Olyfant is van alle dieren het leerzaamste en het slaafagtigste; en elk een weet, hoe aanmerkelyk dit schepzel om de lengte van zyn snuit is; alhoewel het somtyds gebeurt, dat hy de beleedigingen zo gemakkelyk niet verdraagt, als men wel zou wenschen. Zekere *Hamilton* vertelt ons in zyne reizen door de Oost-Indien van een Olyfant te Suratte, die met zyn leidsman naar het water door de straaten dier Stad ging, en het venster van een kleermakers winkel open ziende zyn tromp 'er in stak om spyze te zoeken; doch het ongeluk hadt door de naald van den snyder, terwyl die in zyn werk beezig was, beleedigd te worden. De Historie voegt 'er by, dat de Olyfant bedaardelyk te water ging, en na dat hy zyne gewoone maat gedronken hadt, eene groote meenigte modder in zyn tromp opzwolg, die hy voorby het venster van de kleermaaker te rug keerende, als een stroom over deszelfs werkbank deedt loopen. Dit, beken ik, was eene onaangename trek; doch men moet om zo eene gebeurtenis geene flegter gedagten van *lange neuzen* in 't algemeen hebben, dewyl waarschyglyk eene diergelyke in hondert jaaren niet wederom gebeuren zal.

Ik heb noch verscheiden zonderlinge aanmerkingen

V. DEEL.

meer

meer over de verschillende foorten van neuzen te maaken, die ik uit vreeze, dat ik de maat van uw blaadje mogt te buiten gaan, tot eene andere gelegenheid bewaren zal; wanneer ik voorneemens ben in 't breede uit te weiden over de wyze om dezelve te *ringen*, want sommige luiden zyn van zo een harden wéerbarstig gestel, dat zy den *Leviathan* gelijk zyn, die men geen *baak* in de neus kan leggen; zo als onze Vertaalers van het boek van Job hebben overgezet, hoewel 'er eigenlyk een *ring* staat.

Ik ben

Myn Heer

UWEd. Dw. Dienaar.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE
PHILANTHROPE.

Nº. 259.

Den 16 SEPTEMBER 1761.

Tantane animis coelestibus irae?

VIRGIL.

✿✿✿ Oor eenige weeken genoot ik de eer van
✿(V)✿ by een myner Boekverkoopers op een Wa-
✿✿✿ tervisje te gast te weezen; een onthaal,
✿✿✿ dat eenen hungerigen Auteur ruim zo smaa-
kelyk valt; als aan een Vroedwyf; dat na de her-
stelling der Kraamvrouw, welke zy verlost heeft,
volgens gewoonte, onder onze fatzoenlyke luiden ge-
bruiklyk; Watervis by dezelve eeten moet; en dus,
indien zy wat veel te doen heeft, dagelyks met die
lekkernyen wordt opgepropt. Terwyl wy aan tafel
zaten, viel het gesprek onder anderen over den *Phi-
lantrophe*; en een der aanwezende Gasten, die my in
myne hoedaanigheid van schryver niet kende, verhaalde
by die gelegenheid, dat hy gehoord hadt, dat
sommige Kerkelyken ten uitersten op denzelven ver-
stoord waren; inzonderheid over die *Vertoogen* in
V. DEEL. Oo wel-

welken voor eenigen tyd de blinde Regtzinnigheid tentoon gesteld, en de Verdraagzaamheid zo sterk was aangepreezen: en dat men zelfs reeds had voorgenomen, om, was't mogelyk, de vryheid die de *Philanthrope* zich in het schryven aanmaatigde, te doen bekeugelen. Mynen Boekverkooper straalde op deeze vertelling de Vreugd ten oogen uit. „ Dat is het regte „ middel, zeide hy, om den *Philanthrope* bekend te „ maaken. Och of 'er eenige Vertoogen verboden „ wierden! Dan denk ik, zou 'er eerst regteen brood- „ je mede te winnen zyn*. En ter zelve tyd stelde hy een glaasje in op de gezondheid van den *Philanthrope*, en alle die den zelve, 't zy met voordagt „ 't zy buiten hun weten, begunstigten.

Wat my belangt, die deeze vertelling niet in het zelfde licht, als myn Boekverkooper, beschouwde, ik gevoelde daar door echter eene inwendige vergenoeging. Niet alleen, dat ik met blydschap uit dit verhaal opmaakte, dat de Staat der Kerke thans zeer vreedzaam wezen moest; dewyl men geene zwaardere ketteryen, dan de myne, en die van myne Correspondenten te bestryden hadt; maar ik merkte 'er ook uit, dat 'er regtzinnige menschen, ja Geestelyken zelfs my de eer deden myne Vertoogen te læzen, eene eer, waar mede ik my nimmer hadt durven vlyen, terwyl ik al te wel wist, dat zy meest niet in hunnen smaak geschraeven waren. Ondestoffichen deedt het my evenwel leed, dat ik dit soort van luiden reden van ongenoegeen gegeven had, en zulks wel alleen, om dat ik de verdraagzaamheid heb voorgestaan; want verder weet ik niet dat ik my aan eenige heele, halve, of quart-Religiaansche dwaaling, of ook aan eenige andere kettery heb schuldig gemaakt. En het zou my smerten, zo hunne gramschap, voor deeze myne weelykische Vertoogen eenige nadeelige gevolgen hadt.

Wil-

Willen zy de brieven in No. 244. en 247. en myne Verhandeling in het zelfde 247. en het volgende Vertoog voor Ketterfch verklaaren, en aanmerken als niet uit den baarmoeder der regtzinnige Kerk voortgekoomen te zyn; de Schryvers van die brieven en ik zullen ons daar mede moeten troosten, dat eene Orthodoxe geboorte geen volstrekt bewys van goedheid uitlevert; dewyl 'er uit dien regtzinnigen schoot zo wel prullen als verftandige gefchriften ter wereld zyn ingekropen. Maar zoo de gramschap zo ver ging, dat zy myne Vertoogen deed verbieden, zou't my geweldig fpyten, omdat ik daardoor in myn oogmerk om dit Zedefchrift tot zes déelen te doen uitdygen, te leur gefield zou worden; en niet geneegen ben, onder eenen nieuwen tytel wederom te beginnen. Ik verzoek daarom die Heeren, die eenigzins zich aan myn werk geftooten mogten hebben, op het allervriendelykft hunne gramschap af te leggen. Waarlyk de *Philantbrop*e kan zoo veel kwaad niet doen, als zy denken, of voorgeeven. Want luiden, die regt Orthodox zyn, zullen zich immers door de allerfterkfte redeneeringen, die ik of een ander gebruiken mogt; niet van hun gevoelen laaten afbrengen; en zo 'er daarom al eens, naar hun begrip; een Ketterfch Vertoogje onder liep, het zelve zou toch alleen maar by zulken invloed kunnen hebben, die gewoon zyn te redenkavelen, en dus gansfch ongefchikte voorwerpen voor de zuivere regtzinnigheid zyn. Doch hoe zy dit ook begrypen moogen, in allen gevalle bid ik hun, dat het hun gelieve, het Verbod van den *Philantbrop*e niet voor den laaften Woensdag in December 1762. te berokkenen; en dan laat ik dit werk aan al de geëftelyke gramschap, die het zelve verdiend mogt hebben, volkomen over.

Ondertuffchen hoop ik, dat men my niet ten kwaade duiden zal, dat ik in het tegenwoordige Vertoog

V. DEEL,

Q o 2

my,

myne Leezers onderhoude over twee misbruiken, die in de Kerk deezer stad in zwang gaan, en die naar myne gedagten, verbeterd behoren te worden. Dezelve betreffen de uiterlyke omstandigheeden der oeffeninge van den Godsdienst, en de betaamlykheid; die daaromtrent in agt genomen dient te worden: en zy kunnen dus gevoeglyk, zo als ik my verbeelde, het Onderwerp van een Zedekundig Vertoog uitleeverten; terwyl ik voor 't overige my zeer zorgvuldig voor de verhandeling van eenige Godgeleerde stoffe denke te wagten, hoe nuttig ik dezelve ook anders oordeelen mogt, om dat ik niet geneegen ben, myn naam en gezindheid voor dit geschrift te plaatzen. Inmiddels verzoek ik zulken van myne Leezeren, die zich op plaatzen bevinden, alwaar die zelve gebreken geen stand grypen, dat zy my de behandeling deezer stof ter goede houden, en denken, dat myne Vertoogen hier ter steede meest geleezen wordende, ik daar door ook verplicht ben, meest tot verbetering myner Medeburgers te schryven.

Het eerste misbruik, dat ik bedoele, is het opzeggen der Vragen, of liever Antwoorden, van den Heidelbergchen Catechismus door kinderen, die dezelve door den Leeraar voor het begin zyner Leerreden afgevraagd worden. Waar toe deeze gewoonte nuttig zy, heb ik nooit kunnen begrypen. Ten minsten ik denk niet, dat men zal willen zeggen, dat op deeze wyze de kinderen in de Goddelyke waarheeden onderweezen worden; en dat dit onderwijs een gedeelte van den openbaaren Godsdienst uit zou maaken. Want om niet te zeggen, dat zulk een onderwijs door de Leeraars veel gevoeglyker in byzondere huizen kan en behoort te geschieden, alwaar zy een yder der kinderen naar zyne bekwaamheid en vordering kunnen onderrigten, en de Leerstukken van den Godsdienst

voor

voor derzelver teder verstand vatbaar maaken; daar de Heidelbergſche Catechiſmus voor kinderen van 8. of 9. jaaren , om dezelfs kort-en-zaaklykheid even onverſtaanbaar is, als *Locke over het menſchelyk verſtand* voor eene jonge Juffer, die nooit anders dan Romans geleezen heeft: zo is het daarenboven zeker , dat het laaten opzeggen van iets dat men eenvoudig van buiten geleerd heeft, geen onderwys in den Godsdienſt , zodaanig als Chriſtelyke Ouders en Leeraars aan de kinderen verplicht zyn te geeven , verdiend genoemd te worden; dewyl men op die wyze Papegaijen even eens als menſchen daar in zou kunnen onderwyzen. En ondertuſſchen is de Leeraar thans genoodzaakt; ſomtyds byna een half kwartier uurs te verſpillen met drie of vier kinderen het zelfde antwoord op dezelfde vraag te doen herhaalen; welken tyd hy zekerlyk in het verklaaren zyner ſtof met meer nut voor zyne Toehoorders zou kunnen beſteeden; die nu de antwoorden der kinderen om derzelver zwakke ſtemmetjes niet verſtaan kunnen, of anders dikwyls tot lagchen worden genoopt door de raare toonvallen en *pedante* deſtigheid, waar mede ſommigen van die knaapjes, die hunne Ouders en Meesters op deeze wyze de verwaandheid als met de pap ingeeven, hunne welſprekendheid in 't openbaar doen hooren.

Men zal mooglyk zeggen, dat dit opzeggen der Antwoorden van den Heidelbergſchen Catechiſmus nuttig is om de jonge luiden bekwaamheid en vrymoedigheid te doen krygen, om in 't openbaar te ſpreken: even als Vader GOMARUS ten zelfden einde in het Synode van Dordrecht voorſloeg, dat men de Studenten in de Godgeleerdheid, terwyl zy op de Hooge Schoolen waren, tot Voorleezers in de Kerken gebruiken moeft; op dat zy dus met vrymoedigheid mogten leeren voor de Gemeente te ſpreken. Doch

V. DEEL.

O o 3

behal-

behalvendat de minste kinderen, die den Catechismus in onze Kerken opseggen, tot het openbaar spreken geschikt zyn; zo is het zeker niet noodig, dat die vrymoedigheid reeds zo vroeg wordt aangekweekt. Dewyl die geenen inzonderheid, die den Kansel zullen beklimmen, zelden aan die gaaf gebrek hebben; en zy in tegendeel van zelfs groot genoeg by hurt wordt, wanneer zy eenigen tyd gewoon geweest zyn voor zulke Toehoorders te spreken, die zy weeten weinig over hunne bekwaamheden te kunnen oordeelen.

Doch dit zy hier van genoeg gezegd. De andere ongerymde gewoonte, waarop ik het oog hebbe, is dat men in de Amsterdamsche Kerken op de Bede-dagen, en wanneer het Avondmaal gehouden wordt, niet toelaat de Orgels te speelen. Dikwyls heb ik myne gedagten laten gaan, welke de reden van deeze gewoonte zyn mogt; doch verre van dat ik 'er eenige zoude hebben kunnen nagaan, heb ik dezelve in tegendeel ten eenenmaale ongegrond gevonden. Het is my niet onbewust, dat in voorige tyden het gebruik der Orgels in de Kerken door sommige Geestelyken, ik weet niet om welke zotte redenen, is tegengesprooken; doch het is teffens zeker, dat het beste en verstandigste gedeelte onzer Godgeleerden het zelve met regt gebillykt heeft; en daar het toebrengen van Lofzangen aan God een aanzienlyk gedeelte van deszelfs openbaaren dienst uitmaakt, daar is het onbetwistbaar, dat Orgels ten hoogsten nuttig zyn, om deeze gezangen buiten verwarring te houden, en in eene goede *harmonie* te doen geschieden. Doch hier uit volgt dan ook van zelfs, dat dit behulpmiddel om het Geestelyk Gezang op eene betaamyke wyze te verrigten niet minder nuttig is op Hoogtyden en Bede-dagen, dan in andere gelegenheden; en dat

zo het gebruik der Orgels in de Kerken des Sondag en op andere tyden van Godsdiensfige byeenkomst niet ongeoorloofd is, het zelve ook op zulke Feestdagen niet voor ongeoorloofd gehouden kan worden. Immers ik denke niet, dat iemand zal willen staande houden, dat het Orgel-spel een teken van vreugde is, welk by de plegtige viering der Nagedagtenis van den dood des Zaligmaakers, en wanneer men zich op Bededagen voor Gods aangezicht over de Zonden des Lands vernedert, niet behoort gebruikt te worden. Want, om niet te zeggen, dat 'er in de Heilige Schrift geen blyk van diergelyk onderscheid in het gebruik van het snaarspel te vinden is; zo is het daarenboven zeker, dat die dagen niet alleen dagen van veroetmoediging, maar ook van geestelyke vreugde en dankbaarheid zyn; terwyl men op de Bededagen ook inzonderheid by een kooft, om den Hemel voor de bewaaring van het Lieve Vaderland te danken; en de heilryke dood des Zaligmaakers van ruste van het verdorven menschedom, van welke in het Avondmaal de gedagtenis geviert wordt, ook allezins eene stof van vreugde en dankbaarheid is; en het Orgelspel verdient, derhalven, by die gelegenheden even weinig te worden afgekeurd; dan, toen David onder het geluid van allerlei instrumenten de Arke naar Jerusaleem deed op voeren. Behalven dat ik zulk eenen, die een diergelyk voorwendzel ter verdediging deezer gewoonte wilde gebruiken, alleen maar moet vraagen, of hy begrypt, dat een verward geschreuw, en ongeordende klanken een grooter bewys van eer en ontzag voor het gedugte Opperweezen medebrengen, dan een aangenaam gezang, 't welk in eene welgeordende maat en bekoorlyke harmonie tot algemeene stichting Gods wordt toegejuicht: want de ondervinding leert, dat in zulke Kerken, daar anderse een Orgel gebruikt wordt, gemeenlyk op die dagen, wanneer het zelve stil staat, Voor-

IV. DEEL.

ZAA-

zanger en Gemeente te saamen van de wys geraaken, en in plaats van tot stichting te zingen, in eene erbarmelyke verwarring van ongeregelde klanken vervallen. Zie daar de aanmerkingen, die ik gemeend heb tot bevordering der betaamlykheid in de oeffening van den Godsdienst in onze Stad te moeten maaken. Daar zyn verscheide plaatzen, daar het gedeelte van het Heidelbergsch Kort begrip, 't welk yder Sondag het onderwerp der Verhandeling van den Leeraar uit maakt, door den zelven der Gemeente wordt voorgelezen: en meest over al, buiten deeze Stad, laat men de Orgels in de Kerken, daar dezelve zyn, op alle dagen, dat 'er Godsdienst verrigt wordt, zonder onderscheid speelen. Kon dit Vertoog te wege brengen, dat die voorbeelden hier gevolgd wierden, ik geloof dat ik dan het zelve als niet onnuttig zou moogen aanzien. Doch die geenen, aan welken deeze verbetering staat, zullen moogelyk zwaarigheid vinden, om zich in dit opzigt naar den raad van den *Philanthrope* te schikken; maar hoe onregtzinnig zy my ook houden mogen, dat zy echter bedenken, dat ik des niet tegenstaande wel eens een goeden raad zou kunnen geeven; en dat de vaten der Heidensche Egyptenaaren tot den dienst des Tabernakels gebruikt zyn geworden.

A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederland-sche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

D E

PHILANTHROPE.

N°. 260.

Dén 23 SEPTEMBER 1761.

*Ne va pas murmurer de sa folle dépense.
D'abord l'argent en main, paie vite & comptant.
Mais non, fais mine un peu d'en être mécontent,
Pour la voir aussi-tôt de douleur oppressée,
Déplorer sa vertu si mal récompensée.
Un Mari ne veut pas fournir à ses besoins!
Jamais Femme, après tout, a-t-elle coûté moins.*

BOILEAU.

AAN DEN PHILANTHROPE.

M Y N H E E R !

✿✿✿ K ben een eenvoudig man; maar niet dat
✿ I ✿ al kan ik wel zien, hoe de waereld gaat;
✿ ✿ en zeker, die de schoen draagt, behoeft
✿✿✿ niet fyn van gevoel te weezen, om te
begrypen, waar die hem knelt. Myn ongemak is
waarlyk niet van het geringste foort, dat ver zeker
ik u: en ik verzoek U daarom, dat gy my verlof
geeft, om myn geval aan uw oordeel en dat van het
Publyk te onderwerpen. Ik ben in eene omstandig-
heid, die niet alleen my zelven betreft; maar, meer
of min, verscheiden honderden van inwooners van de
Republyk, en inzonderheid van deeze Stad, met my.

V. DEEL.

Pp

Gy

Gy moet weeten, myn Heer, dat het grootſte deel van myn leeven in het dryven van koopmanſchap beſteed is, waar mede ik eenen aanzienlyken ſtuiver gewonnen heb; doch die ik my eindelyk heb laaten overhaalen om te laaten vaaren, door myn vrouws geduurig gemaal, dat het werken in myn winkel myne gezondheid benadeelde; hoewel ik moet bekennen, dat ik nauwlyks een gelukkig uur gehad heb, ſedert dat ik myn toonbank heb verlaaten. Ondertuſſchen beſchouw ik evenwel, by aanhoudendheid, zo als een ieder behoorde te doen, een zelfhalf als eene zeer ſerieuſe zaak; en ik houde eene nauwkeurige rekening van de uitgaaf van myn huishouden. In plaats van myne vrouw ſpeldegeld te geeven, zo betaalde ik alle haare rekeningen van Nayſters, Franſche winkels &c. en zet dezelve met myne eige handen op de Debet-zyde van myne boeken; en het ſmert my tot in myne ziel, dat ik zo veel goed geld aan prullen en bagatellen zie weg goijen; dingen, die noch tienmaal erger zyn, dan Regtdraad, Franſch linnen, Watten, en diergelyke poſten in een Snyders-rekening. Zulk een heir van lobben, *a deux & trois étages*, mutzen, *negligés*, kapjes, *tabliers*, halsdoeken; zulk een zondvloed van zyden-gaas, neteldoek, *blonde*, en Bruffelfche kanten! en dan noch daarenboven zyden-ſtoffen van zo eene hooge prys. Van — ik ſchaam het my te zeggen — zelfs van 80 en 100 guldens de el! Hoewel het my noch geheugt, dat men een geheel ſtuk 'er van voor die prys en minder kon koopen, tot dat de Hekke-

ſprin-

springertjes van onze eigen Sexe de prys daar van hebben doen ryzen, federt dat zy begonnen hebben 'er Apen-rokjes voor hun zelve van te laten maaken.

Gy zult my moeten toestemmen, myn Heer, dat dit zwaare onkosten zyn; en evenwel is dit alles niet met al, volstrekt niet met al, in vergelyking van het groot voorwerp, waar over ik thans wil klaagen. Na dat myn vrouws genegenheid tot pracht en opschik haar volle vaart, zo als ik my verbeelde, hadt gehad, wende zy het op eenen anderen boeg; en myne dwaasheid en inschikkelykheid liet haar zoetjes en zagjes zich hier in zo geweldig toegeeven, dat deeze haare nieuwe buitenspoorigheid my thans al verscheiden duizenden kost. Ongelukkig kreeg ik aan een klein Juweliertje kennis, die somtyds aan ons huis eetende, myn vrouw wel haast in de smaak van diamanten bragt. Een Notaris vrouw van haar kennis, begon omtrent den zelfden tyd juweelen te draagen; zo dat het Juweliertje, om myn vrouw plaizier te doen, order kreeg, haar een paar diamanten knoppen te bezorgen. Deezen waren echter nauwlyks gekogt, en pas in haare ooren gestoken, of men vondt het onvermydelyk, dat 'er *pendanten* by moesten zyn; die het Juweelen-Smousje wel haast voor haar opliep. Het genoeg, 't welk hier door veroorzaakt wierdt, was nochthans maar van korten duur; want, helaas! myn Heer, myn vrouw vertelde my heel schielyk, dat dit slegts prullen waren, en alleen goed om in haar *deshabillé* te draagen; en de-

V. DEEL.

P p 2

wyl

wyl zy op eene gelukwensching by eene haarer nigten moest gaan, die met een Commissaris van de Stad getrouwd was, zo was het volstrekt noodzaaklyk, dat zy een paar moije groote *oreilietten* moest hebben, die zy met behulp van onzen vriend zeer spoedig kreeg, en die zo *brillant* en zo *fray* gezet waren, dat meer als eene Burgermeesters en Schepens vrouw op dat bezoek bleek van nydigheid op het gezigt daar van wierdt. Sedert, myn Heer, moet ik u tot myne schande bekennen, dat ik met talmen en vlyen my heb laten overhaalen, om haar eene diamanten *Collier* te geeven, met een ding, dat 'er onder aan hangt te wapperen, en dat ik uit de Rekening gezien heb, dat ik een *Esclavage* moet noemen; en sedert wederom diamanten punthaaken, een paar diamanten *schoengesp*, een kostlyk snoer perlen; en, het geen my meest van allen dol maakt, een *Aigret*, 't geen meer kost, als ik in staat ben om aan een van myn zes kinderen ten huwelyk te geeven. Voorts heeft haar genegenheid voor my haar bewogen, om myn *Pourtrait* in *miniature*, met diamanten omzet, voor een *bracelet* te draagen; en haare vingers zyn volkomen vastgekrant met een onnoemelyk getal duim- en vinger-ringen, enkele *brillanten*, Topazèn, Amethyften, en allerlei Gesteentens; zo dat zy nauwlyks haare leden of kneukels vry kan beweegen: zy zitten vyf, zes en zeven hoog boven malkanderen, en het is volstrekt onmooglyk, dat zy 'er meer draagt, ten zy dat zy ze, zo als de Indiaan-

diaansche vrouwen, waar van gy onlangs gesproken hebt, in haar neus wilde steeken.

Dit, Myn Heer, is het droevig onheil van myn Vrouws opschik; 't welk bevorens voor ongemeen gerekend hadt kunnen worden; doch nu dagelyks meer en meer gemeen wordt. In voorrige tyden waren kostbaare gesteenten alleen voor de Kroonen van Koningen en Vorsten, en voor luiden van het eerste aanzien geschikt: doch nu draagt de Burgemeesters- en Winkeliers- Vrouw dezelve zonder onderscheid. De tyd heugt my, wanneer Burger-vrouwen nooit van zulk eene buitenspoorigheid droomden; wanneer zy zich met Amersfoortsche steentjes in plaats van diamanten vergenoegden, en koraalen in plaats van perlen, en gecouleurd glas in plaats van edele gesteentens droegen. Doch thans schynt ydere Vrouw zo *familiair* met diamanten te zyn, als CLEOPATRA in den ouden tyd; en wanneer men haar van den overvloed en laagen prys der edele gesteentens hoort spreken, zo zou iemand zich byna kunnen verbeelden, dat zy inwonsters van VOLTAIRE's gelukkig land van *Eldorado* waren, alwaar (zo als ik voor eenigen tyd in eene overzetting van zyn CANDIDE gelezen heb) de grond uit goud bestondt, en de diamanten als keyen en straatsteen op de openbaare wegen lagen.

Somtyds vindt myn lief vrouwtje goed, om zeer ver uit te weiden over het voordeel en goed overleg, dat 'er is in het besteeden van geld aan deze bruiery. Juweelen, zegt zy, is het eenigste ge-

V. DEEL.

Pp 3

deel.

deelte van Vrouwen - kleeding, waar van de waarde onverminderd blyft, en daar de kosten, die 'er aan gedaan worden, niet ten eenenmaale worden weg gegooit. Zy hebben eene innerlyke waarde, en men kan dezelve, even als zilver, als zo veel schats in de bank aanzien, dewelke men, als men wil, in geld kan veranderen. 't Is waarlyk mooi gezegd! Maar het is bekend, dat het zetten en het fatzoen meer dan de helft van het geld bedraagen, dat 'er voor de juweelen betaald wordt; alhoewel de onkosten, zo voor het een als voor het ander, te saamen genomen, zo hoog loopen, dat de koper dikwils verplicht is eene proef van de wezentlyke waarde te neemen, door zyne juweelen publyk te doen verkoopen. Wat my aangaat, ik zie myn vrouwtje nooit in al haar opschik, zonder dat ik terstond in eene beschouwing koom van de onmeetbaare som, die zy aan haar lyf draagt. Wanneer ik bedenk, hoe veel renten het geld gemeentlyk geeft, zo kan ik niet nalaaten haare ooren, hals, handen en voeten op zo veel 's jaars te rekenen; en wanneer ik verder overweege, hoe veel ik van myn geld had kunnen maaken, als ik 'er koopmanschap mede hadt gedaan, zo schynt zy my eenen zwaaren impost te wezen, die op myn goed ligt en my als een drukkende last opvreet. Een koopman kan byna nooit geld gebruiken om een huis of land te koopen, dewyl hy in zyn handel al zyn kapitaal noodig heeft. En hoe kan hy dan het verlies van zo veel geld draagen, dat dood op zyn vrouws toilet ligt? Wat voordeel

deel kan 'er toch koomen van haare oorringen of schoengespen? En wat winst is 'er te doen met haare *braceletten* of *aigret*? Moet hy een wisselbrief laten *protesteeren*, om zyn vrouws juwelier te betaalen? Of moet hy het gevaar loopen om de diamanten zelfs in de handen zyner Crediteuren te zien. Een stuk land of huis geeft noch eenig profyt aan zyn eigenaar; maar de barre *brillianten* brengen noch koorn noch gras voort, en geeven geen huur noch inwooning, en zy dienen, ten minsten onder Burger luiden, nergens anders toe, dan om den man arm, en de vrouw trots te maaken.

De kwaade uitwerkwels, die deeze sieraaden op het gemoed der draagsters hebben, kunnen ook geene geringe redenen tegen derzelver gebruik uitleveren. Zo veel opschiks moet men laten kyken; en waarom toch schikt een vrouw zich anders op dan om bekeeken te worden? Hoe vergeenoegd was myn vrouw, toen zy, eenigen tyd geleeden, in al haar pracht op eene groote maaltyd van Burger-officiëren verscheen; daar ik durve zeggen, dat haare kostbaarheeden niet weinig onrust in meenig braaf Burger-mans huishouden veroorzaakt hebben. Meer dan een van dezelve heeft my daar reeds over doorgehaalt; hoewel zy zelven niet meer magt als ik getoond hebben, om dit huislyk kwaad te beteugelen. Zy praaten, ondertuschen, met veel ophef over de onvoorzigtigheid, die 'er in is, dat men zyn vrouw zo veel toevertrouwt. Zy zeggen, dat men ze op die wyze een schat in handen geeft, die haar onafhankelyk maakt.

V. DEEL.

Ik

Ik heb twintig, historien gehoord van diamanten *aigretten*, en perlen door vrouwen, die in verlegenheid waren, in de lombaard gezonden; en myn Procureur heeft my verzekerd, dat hy eenige juweelen van een vrouw van aanzien in zyne yzeren kist bewaard tot pand voor honderd ducaten, die zy met speelen verloren hadt, en om welke zy uit tedere liefde haaren man niet wilde ontrusten. Ja ik heb zelfs noch eene historie van een vrouw gehoord, die haar zelf een paar *orcilletten* ontstal, en haaren lieven man bewoog, om haare eigen diamanten op nieuws gezet van den juwelier te koopen, die de heeler van het gestoolen goed, op haar verzoek, was geweest.

Ik blyve,

Myn Heer,

Uw Eds. Dw. Dienaar en Vriend

J O R I S S L E G T.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederland-sche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

D. E.
PHILANTHROPE.

Nº. 261.

Den 30 SEPTEMBER 1761.

*Felices ter & amplius
Quos non abrupta tenet copula. Nec malis
Divulsus querim omis,
Suprema, citius, solvet amor, die.*

HORAT.

✿✿✿ At mag de reden wezen, dat de Jufferschap
✿ (W) ✿ alles, wat tegen het Huwelyk gezegd
✿ (W) ✿ wordt, zo kwalyk neemt? en eene rail-
✿ ✿ lery tegen het trouwen, of den getrouwen
den staat, genoegzaam als eene bespottung haarer
Sexe opvatten? Zou dit hier uit voortkomen, om
dat zy het grootste belang in dezen hebben, en
vreezen, dat, als de tegenzin in 't Huwelyk een-
maal de overhand mogt krygen, en het trouwen
buiten de *mode* raaken, zy hier by het meest verlie-
zen zouden? Of zouden zy by haar zelve overtuigd
zyn, dat de ongeneugten en verdrietelykheden,
welke gehuwden veeltyds ondervinden, meer aan
haare, dan onze Sexe, te wyten zyn, en zy de *Satyres*
tegen het Huwelyk dus als eene ingewikkelde be-
rissing van haar gedrag beschouwen? Ik hoop niet,
dat of de ééne of de andere dier twee oorzaaken
plaats zal hebben. Ik hoop althans niet, dat zy
haare Partyën, de mannen, zo veel voordeel zullen
geeven, van of het één of het ander toe te staan,

V. DEEL.

Qq

of

of zelfs met meer grond te doen vermoeden, dan deze daar nu reeds toe meenen te hebben.

Ik heb my dikwils naar deze zwakheid der *Dames* poogen te schikken, en, om myn hof by haar te maaken, meermaalen gepoogd om tot lof van het Huwelyk te spreken of te schryven; maar altoos, als ik eenige aanmerkingen, tot dat onderwerp betrekkelijk, by malkanderen had verzameld, en op het punt was, om dezelve voor te stellen, vond ik de nadeelen met de voordeelen, het kwaade met het goede, den blaam met den lof, zo nauw verbonden en vermengd, dat ik vreesde, of myne lofspraak niet wel naar eene *Satyre* mogt gelyken; en gelyk de wereld doorgaans de dingen van den ergsten kant beschouwt, en ligtelyk eene bespottung in eene lofrede weet te vinden, zo was ik, om die reden, bedugt de zaak der Sexe, met myne lofsuitingen, meer kwaads dan goedste zullen doen, en heb my hierom tot dus verre altoos stil gehouden.

Weet gy, schoone Juffers, waar wy ons in den gehuwden staat wel het meest over beklagen, en wat wy van uwe zyde liefst veranderd zouden willen zien? zeker, zo gy ons hier in voldoet, zal zig de rest wel schikken. Het is uwe zugt tot heerschappy, die ons het meest verveelt, en den voor naamsten grond tot huisselyke krakkeelen of verkoeling legt. Kunt g' u te vrede houden met een bepaald gezag, zonder dat uwer mannen te verkorten? Kunt gy goedvinden om, in alle zaaken van belang, in alle uitgaven van aangelegenheid, uwe mannen raad te pleegen, en hun goedvinden in te neemen over het besteeden van geld, dat zy
voor

voor u gewonnen hebben? Kunt gy besluiten, om uw huishouden, levenswyze, meubilen, opschik, en de kleeding uwer kinderen, even veel naar hunne, als uwe verkiezingen, te schikken? Zyt gy edelmoedig genoeg, om uwe Ega's een vry en onlemmerd gebruik van huis en haard te geeven, en het zelfde gezag over de dienstboden toe te staan, dat gy daar over aanneemt? dan verbeelde ik my waarlyk, dat alle zaaken beter zullen gaan.

Dat begrip, „myn man heeft in zyne zaaken, en ik in de myne, een onaf hankelyk gezag”, is ten eenemaal verkeerd, Mevrouwen! Gylieden hebt te saamen een zelfde gezag, ter bevordering van het geen ten algemeenen nutte dienen kan. De zorg voor het huishouden is uwer wysheid, waakzaamheid en bescheidenheid, in het byzonder, aanbevoelen; terwyl uwe mannen, in zwaarder bezigheden verward, zig daar toe niet genoegzaam verledigen kunnen. Maar zoudt g' u daarom van de verpligting ontslagen agten, om al, wat moogelyk is, ten voordeele van hunnen en uwen handel toe te brengen? of zoudt gy u hier door van den kant uwer mannen vreezen eene beschuldiging op den hals te haalen, als of g' u met zaaken bemoeide, die u in het byzonder niet aanbevoelen waren? zoudt gy, bespeurende dat de gemeene belangen niet wel behartigd wierden, daar geene verbetering in mogen zoeken, om dat het kantoor van uw *departement* niet is? maar met wat schyn van reden zult gy dan uwe mannen het algemeen toeverzigt op het huishoudelyk bedryf onttrekken? of weigeren om, in de voornaamste zaaken, hun raad en

V. DEEL.

Q. q 2

goed-

goedvinden in te neemen. Neen! de zorg van elk uwer gaat over een gedeelte in het byzonder; maar beide moet gy toezien op 't geheel.

Gy ziet, Mevrouwen! dat ik, u beide een gelyk gezag toestaande, veel gemaklyker zedeleer hebbe, dan die van alle *Theologanten*, welke ik ooit over dit stuk heb raadgepleegd, en die alle beweeren, dat de man het Hoofd en de vrouw den zelveu onderworpen zy; dat gevolgelyk al het gezag, 't welk de laatste geeft, oorspronkelyk by den eersten berust, en van den zelveu moet afdaalen. Ik kan my thans niet inlaaten om de Schriftuurplaatsen, die zy voor hun gevoelen inbrengen, te verklaaren; alleenlyk moet ik betuigen, niet te kunnen begrypen, hoe dit met de beloften en eeden der minnaaren strooke? hoe eenige jonge Juffer zulk een nadeelig verdrag durve aangaan? en het, gemaakt hebbende, zo kwalyk houden.

Ondertusschen zal misschien dit zelfde denkbeeld van meerderheid de oorzaak van het Tyrannisch gezag wezen, dat veele mannen zig over hunne vrouwen aanmaatigen, en het welk moogelyk het gebrek der vrouwen, daar wy over klaagden, ten grooten deele te wege bréngt. Tyranny maakt natuurlyker wyze wederspannigheid; en de geschiedenissen van alle tyden leeren ons, dat weerspannelingen, als zy eenmaal de overhand krygen, op hunne beurt, veelal Tyrannen worden. En hierom wenschte ik hartelyk, dat myn *Systéma*, van gelykheid tusschen man en vrouw, ('t welk zekerlyk op de gezonde reden, en het natuurlyk regt der menschen gegrond is,) wierdt aangenomen; dat het

het Huwelyk niet meer wierdt aangemerkt als een onderwerping, of als eene verdeeling van gezag, maar als een verdrag van de allernauwste vriendschap; dat geene der Partyen om heerschappye dagt; maar man en vrouw elkanderen als leden van één lighaam, of, zo gy wilt, als één enkel *Individu* beschouwden. — Om nu beide Partyen hier toe te brengen, zal ik ze den oorsprong der liefde en des Huwelyks, volgens de Fabel-Historie, eens vertellen.

Het Menschdom was, in zyn oorspronkelyken staat, niet in twee verschillende Sexen, gelyk als tegenwoordig, onderscheiden; maar elk mensch was een samenstel van beide Sexen, of met andere woorden, man en wyf waren in een redelyk schepzel, dat mensch heette, vereenigd; en dewyl deze vereeniging volkomen was, zo leefden zy volmaakt gelukkig in dezen staat, om dat de voornaamste oorzaaken van ongenoegen, onder het menschdom, waren afgesneeden, en zy de voldoening hunner sterkste begeerten in zig zelve vonden. Maar gelyk een groote maat van geluk veeltyds opgeblazenheid verwekt, zo was dit ook het beklaagelyk gevolg van dezen voordeeligen toestand. Die gelukkige man-wyven wierden trots, vermetel, en *rebelleeerden* tegen de Goden; die, om hen te straffen over hunne ondankbaarheid, geen beter middel wisten uit te denken, dan ze van malkanderen af te scheiden, en twee onvolkomen schepzels te maaken, uit dat samenstel, dat te voren zo volmaakt en gelukkig was. En zie daar het begin van twee verschillende Sexen onder 't Mensch-

V. DEEL.

Qq 3

dom

dom, of den oorsprong van man en wyf, als twee onderscheide schepzelen.

Zo dra zy ondertusschen dus van een gescheiden waren, gevoelden zy, dat zy zig buiten hun natuurlyken staat bevonden, en gevoelden 'er de ongemakken zo veel sterker van, als zy zig hun vorig geluk, dat zy verlooren hadden, levendiger erinnerden. Zy waren derhalven ras bedagt, om dit onheil, zo veel moogelyk, te verhelpen, en yder Helft, 't zy mannelyke of vrouwelyke, gong met allen yver aan het zoeken, om de Wederhelft, die van Hem of Haar was afgebrooken, te vinden, en 'er zig weder ten nauwsten mede te vereenigen. Maar de sterke drift, die men van beide kanten hadt, om Wederhelften te vinden, bragt dikwils diergelyke verzinningen te weeg. Twee Helften voegden zig te saamen, die geheel niet tot één behoorden, noch op elkanderen pasten. Men vondt zig dus onophoudelyk te loor gesteld; men scheidde zig van één, en voegde zig te saamen, zónder ooit zyn doelwit te treffen, of eenige rust en vergenoeging te vinden. Droevige toestand! rustelooze poogingen! angstvallige zorgen! onweêrstaanyke begeerten! onvoldoennaare behoeften! geduurige teleurstellingen! Dit alles maakte den menschen het leven bitter. Vergeeffsch namen zy hunnen toevlugt tot andere geneugten; vergeeffsch zogten zy, door de volmaking hunner zielsvermogens, of de opvolging van andere begeerten, hun verdriet te leenigen. Niets kon dat ydel vullen, dat zy in hunne harten gevoelden, noch het missen hunner wederhelften vergoeden,

waar

waar van zy het verlies zo deerlyk beweenden.

JUPITER zag dit lyden der Stervelingen met mededooen aan, en was bedagt, om dezelve eenige verligting toe te brengen. Ten dien einde zondt hy CUPIDO en HYMEN op aarde neder, om de gebroken Helften weder by elkanderen te brengen, en op de beste wyze saam te lassocen. Zo dra dezen nu verscheenen, vonden zy alle Helften zo overboudig, om by hunne Wederhelften te koomen, dat zy de poogingen dier twee Godheeden naar hunne vermogens begunstigten, en deze een tyd lang in hun werk uitneemend slaagden; tot dat 'er eindelyk een noodlottig verschil tusschen hen beiden oprees. De voornaamste Raadsman en gunsteling van HYMEN was ZORG, die zynen Heer het toekomende geduurig voor oogen hieldt, en zo veel van voordeel, *avancement, convenance, douaire* en dergelyken sprak, dat 'er in de meeste verbintenissen, die zy maakten, meer agt op de aanstaande grootheid, dan het tegenwoordig genoeg, geslagen, en het wezenlyk geluk dikwils verwaarloosd wierdt. Aan den anderen kant hadt Cupido VERMAAK tot zyn Lieveling verkooren, die een even verderfelyk Raadsman, als de ander, was, en zyn Heer altoos aanzette, om de tegenwoordige geneugte en de onmiddelyke voldoening der heerschende drift alleen in 't oog te houden. Die twee Gunstelingen, zo strydig van gezinzen, konden niet lang in vrede leeven. Zy wierden wel haast onverzoonbaare vyanden, en poogden elkanderen in alle onderneemingen te dwarsboomen. Nauwelyks begon CUPIDO twee helften met elkanderen te vereenigen, of ZORG kwam

V. DEEL.

tus-

tuffchen beide, en, brengende **HYMEN** mede, wift dien knoop te breeken, en yder helft by andere wederhelften te voegen, die hy daar voor hadt opgezogt. **VERMAAK**, om zig hier van te wreken, vervoegde zig heimelyk by een paar, dat door **HYMEN** reeds vereenigd was, en neemende **CUPIDO** te hulp, wiften zy door middel van Galantery, presenten, zugten en grimlachjes, yder helft aan eene andere wederhelft te hegten; daar **HYMEN** geene kennis aan hadt. Het leedt niet lang, of men gevoelde alle de na-deelige gevolgen dier verdeeldheid, en klaagde 'er over aan **JUPITER**. Deez', de partyen gedagvaard en gehoord hebbende, beval **CUPIDO** en **HYMEN** te verzoenen, als zynde 'er geen ander middel om het menschdom gelukkig te maaken. En, om alle verdeeldheden in het vervolg te weeren, bragt hy ze onder de sterkfte verplichting, „om nooit twee Helften te verbinden, zonder hunne beide gunstelingen, **VERMAAK** en **ZORG**, raad te pleegen, en beide der goedkeuring vooraf te verwerven”. ‘ En ‘ daar deze order nauwkeurig wordt in agt genomen, wordt de mensch in zyn ouden staat hersteld, en ons geslagt geniet het zelfde genoegén als te voren. De vereeniging is volkomen, de zoom is nauwelyks te merken, en beide te faamen maaken ze een volkomen en gelukkig schepzel uit’.

A. A.

D E

PHILANTHROPE.

Nº. 262.

Den 7 OCTOBER 1761.

*Scilicet adversis probitas exercita rebus
Tristi materiam tempore laudis habet.*

OVID.

VOORSPOED en TEGENSPOED, de Doch-
ters van VOORZIENIGHEID, werden aan
het huis gezonden van eenen ryken
Phoeniciaanschen Koopman, VELASCO
genaamd, die zyne woonplaats te Tyrus, de hoofd-
stad van dat Koningryk, hadt.

VOORSPOED, de oudste van beiden, was schoon
als de Morgenstond, en bevallig als de Lente:
doch TEGENSPOED zag 'er droevig en-leelyk uit.

VELASCO hadt twee Zoonen, FELIX en URANTIO.
Beiden waren zy tot den Koophandel opgebragt,
doch wel opgevoed; en hadden van hunne teder-
ste jaaren af in de nauwste vereeniging en vriend-
schap geleefd. Maar Liefde, voor welke alle aan-
doeningen der ziele gelyk zyn aan het spoor van
een schip op den Oceaan, het-welk alleenlyk voor

V. DEEL.

R r

een

een oogenblik nablyft, dreigde hen in een noodlottig uur met elkanderen in verschil te brengen; want beiden waren zy verliefd geworden op de fchoonheeden van VOORSPOED. De Nymph, gelyk eene van de dochteren der menschen, gaf hun by beurten voet; doch om eene byzondere verklaring te myden, gaf zy hun te kennen, dat zy beslooten hadt, nooit te trouwen, ten zy haare zuster, van welke zy zeide, dat het haar onmooglyk was, lang gefcheiden te zyn, zich ter zelfder tyd ten huwelyk begaf.

VELASCO, dient de genegenheeden zyner zoonen niet onbewuft waren, en die alles van derzelver drift vreesde, verplichtte hen, om nadeelige gevolgen voor te koomen, door zyn gezag, om hunne eischen door het lot te besliffen; na dat yder zich vooraf by eenen plegtigen eed verbonden hadt, de Nymph, die hem te beurt zou vallen, te zullen trouwen. Het lot werdt, dienvolgens, getrokken, en VOORSPOED werdt de Vrouw van FELIX, en TEGENSPOED van URANIO.

Kort na het vieren deezer bruiloften stierf VELASCO, zynen oudsten Zoon FELIX het huis, waar in hy woonde, teffens met het grootste deel van zyne aanzienlyke goederen by uitersten wils beschikking nalaatende.

De man van VOORSPOED was zo verrukt met het vrolyk gestel en de betoverende bevalligheeden zyner jonge vrouw, dat hy haar in gouden en zilveren stoffen kleeedde, en met juweelen van onmeetbare waarde versierde. Hy bouwde haar een pa-

leis

leis in eene bosschaadje; hy leidde de rivieren af, om zyne tuinen te besproeien, en versfraaide haare oevers met tempels en paviljoenen. Hy ontving de Edelen des Lands aan zyne tafel ter maaltijd; en vermaakte hunne ooren met muzyk, en hunne oogen met pracht en heerlykheid. Doch zyne naastbestaanden beschouwde hy als vreemden, en de medgezellen zyner jeugd gingen by hem ongemerkt voorby. Zyn broeder werdt ook haatelyk in zyne oogen, en in vervolg van tyd beval hy, dat de deuren van zyn huis voor hem gesloten zouden gehouden worden.

Doch gelyk de stroom uit zynen boezem vloeit, en zich zeiven in de valeien verliest, zo hy niet door oevers byeen wordt gehouden; zo wordt ook de vloed van de rykdom verspreid, ten zy zy door overleg beteugeld worde. In weinige jaaren waren de schatten van FELIX door buitenspoorigheid verkwist; zyne koopmanschap begaf hem door zyn verzuim; en zyne goederen werden door de onbarmhartige handen zyner schuldeischeren in beslag genomen. Hy vervoegde zich om hulp by de Edelen en Grooten, welken hy vergast en met geschenken overlaaden hadt; doch zyne stem was hun als de stem van eenen Vreemdeling; en zy herinnerden zich zyn aangezicht niet meer. De vrienden, die hy verwaarloosd hadt, belagchten hem op hunne beurt. Zyne vrouw zelfs beschimpde hem, keerde hem haaren rug toe, en vlood van hem. Zyn hart was evenwel zo beguicheld door haare toevlychten, dat hy haar mét bidden en smeeken navolg-

V. DEEL.

R r 2

de;

de; tot dat, door haaren haast om hem te verlaaten, haar momaanzigt afviel, en hem een weezen ontdekte, dat zo versienst en leelyk was, als het hem bevorens jeugdig en inneemend hadt toege-scheenen.

Wat naderhand van hem geworden zy, verhaalt de Overlevering niet met zekerheid. Men gelooft, dat hy naar Egypten vloodt, en daar bekrompen leefde van de sobere milddaadigheid van eenige we-nige vrienden, die hem niet geheel verlaaten had-den; en dat hy binnen korten tyd balling en ramp-zaalig overleed.

Laat ons nu tot URANIO wederkeeren, die, gelyk wy reeds opgemerkt hebben, door zynen broeder FELIX ter deure was uitgedreeven. TEG-GENSPOED, schoon haatelyk voor zyn hart, en een afschuwelyk spook voor zyn gezigt, zat hem geduurig op de hielen; en, om zyne droefheid te verzwaaen, ontving hy zeker berigt, dat zyn ryk-ste schip door een Sardinischen Zeerover genomen was; dat een ander op de Lybiaansche Syrtes schip-breuk hadt geleeden; en om de maat vol te maa-ken, dat de Bankier, welken hy het grootste deel zyner gereede penningen hadt toevertrouwd, zyne schuldeischers hadt laten zitten, en naar Sicilien geweeken was. Hy verzamelde derhalven het ge-ringe overschot zyner middelen byeen, nam af-scheid van Tyrus, en door TEGENSPOED geleid langs onbetrede paden, en door bosschen met doornen en distelen begroeid, kwam hy ten lan-gen lesten in een klein dorp aan den voet van eenen

nen berg. Hier namen zy hun verblyf voor eenigen tyd; en TEGENSPOED, tot vergelding van alle de droefheid, die hy hadt uitgestaan, de strengheid van haar gelaat verzagtede, hieldt zich bezig met hem den allergetrouwsten raad te geeven; zyn hart spaanende van de onmaatige liefde der aardfche dingen, en hem leerende de Goden te eerbiedigen, en zyn geheele trooft en geluk in hun bestuur en bescherming te stellen. Zy beschaafde zyne ziel; maakte hem zeedig en neederig; leerde hem medelyden te hebben met de elenden zyner medefchepzelen, en maakte hem bereidwillig, om dezelve te hulp te komen.

„ Ik word door de Goden gezonden, zeide zy,
 „ alleen aan die zy beminnen: want ik voere hen
 „ niet alleen door myne strenge tucht op tot toekomende heerlijkheid; maar bereide hen ook, om
 „ met eene grootere gelaatenheid al zulk gemaagtigd genoeg te genieten, welk met deezen
 „ staat van beproeving niet onbestaanbaar is. Gelijk als de spinnekop, wanneer zy aangetaft
 „ wordt, de wyk in het binnenste haarer webbe
 „ neemt; zo trekt de ziel die ik bedroeve, haare
 „ zwervende gedagten by een, en vliedt in zich
 „ zelve om geluk te zoeken. Ik ben het geweest,
 „ die de Karakters van Cato, Socrates, en Timoleon tot zo eene Goddelyke hoogte heb doen opstygen; en hen tot leidlieden en voorbeelden
 „ voor alle de toekomende euwen gesteld heb.
 „ VOORSPOED, myne glimplagchende, doch
 „ verraderlyke Zuster, geeft de geen, die zy
 V. DEEL. Rr 3 „ ver-

„ verleid heeft, al te dikwyls over, om door haare
 „ wreede gezellinnen, BENAUDHEID en WAN-
 „ HOOP gegeeffeld te worden: terwyl TEGEN-
 „ SPOED nimmer mist die geenen, welken door
 „ haar onderweezen willen worden, te leiden tot
 „ de gezegende woonplaatzen van GERUSTHEID
 „ en VERGENOEGEN”.

URANIO luisterde met groote oplettendheid naar haare woorden, en als hy met aandacht haar in haar weezen keek, scheen de afschuwelykheid van hetzelfde ongevoelig af te neemen. Zyne afkeerigheid voor haar verminderde by zagte trappen, en hy gaf zich zelve; ten laatsten, geheel aan haaren raad en bestuur over. Dikwyls herhaalde zy hem de verftandige Les van den Wysgeer: „ dat
 „ die geenen, die het minst ontbeeren, het naaft
 „ aan de Goden komen, welken aan niets gebrek
 „ hebben”. Zy vermaande hem, zyn gezigt te wenden naar zo veel duizenden, die beneden hem waren, in plaats van op die weinigen te ftaroogen, die in pragt en luister leeven; en dat hy in zyne aanspraken aan de Goden, in plaats van rykdommen en aanzien te vraagen, veel liever zou bidden om een deugdzaam gemoed, eenen gerusten staat, een onberispelyk leeven, en een einde vol van hoop op het toekomende.

Vindende dat hy van dag tot dag meer gelaaten en onderworpen wierdt, alhoewel hy noch verliefd op haar aangezigt was, noch vermaakt met haar gezelschap; fprak zy hem ten langen leften op de volgende wyze aan.

„ Ge-

„ Gelyk goud van het schuim door het Vuur ge-
 „ zuiverd en gereinigd wordt, zo wordt TEGEN-
 „ SPOED door de VOORZIENIGHEID gezonden, om
 „ de deugd der sterfelingen te beproeven en te
 „ louteren. Dat eind bereikt zynde, is myn taak
 „ volbragt; en ik verlaat u nu, om rezenschap
 „ van myne verrigtingen te geeven: uw broeder,
 „ wiens lot VOORSPOED was, en wiens staat gy zo
 „ zeer benyd hebt, is, na dat hy de dwaaling zy-
 „ ner keuze ondervonden heeft, ten laatsten door
 „ de dood uit het allerrampzaaligst leeven verlost.
 „ Gelukzaalig is het voor URANIO geweest, dat
 „ TEGENSPOED hem is te beurt gevallen; welke zo
 „ hy in geheugenisse houdt, gelyk hem betaamt,
 „ zo zal zyn leeven geëerd en zyne dood gelukkig
 „ weezen”.

Deeze woorden uitgesproken hebbende, verdween
 zy van voor zyn gezigt. Doch, hoewel haare
 trekken op dat oogenblik, in plaats van derzelver
 gewoone afgryzen in te boezemen, eene soorte van
 kwynende schoonheid scheenen te vertoonen,
 evenwel, dewyl URANIO, in spyt van zyne uiter-
 ste poogingen noit van zich verkrygen kon, om
 haar te beminnen, zo gevoelde hy noch leedwee-
 zen over haar vertrek, noch verlangen naar haare
 terugkomst. Doch, hoewel hy zich over haare
 afwezenheid verheugde, hy sloot nochtans haaren
 raad in zyn hart op als een schat; en werdte geluk-
 kig door denzelfen op te volgen.

Hy begaf zich naderhand wederom tot den Koop-
 handel; en in eenen korten tyd eene Som verga-
 V. DEEL. derd

derd hebbende, die genoegzaam was om hem de weezenlyke geneugtens van het leeven te bezorgen, ging hy op een klein landgoed woonen, welk hy ten dien einde hadt gekogt; en alwaar hy befloot het overige zyner dagen te blyven. Hier befteedde hy zynen tyd in planten, zyn tuin te onderhouden, en zyne huiffelyke zaaken te beſchikken; in alle ongeregelde driften te beteugelen, en zyne ziel te vormen naar de leffen, die hem TEGENSPOED gegeven hadt. Hy ſchepte groot vermaak in een kleine kluis of celletje in zyn tuin, het welk onder eenē dikke lommer van boomen ſtondt, en met egelantiërs en kamperfoeljes omringt was. By het zelve was een koud bad, dat door een bron gemaakt wierdt, welke uit een rots ontsprong; en boven de deur was het volgende opſchrift in groote letteren geſchreeven.

*Onder dit met moſt bezroeide dak, binnen in deeze kluis,
Woont WAARHEID, VRYHEID, VERGENOEGEN, en
DEUGD.*

*Gy, die deeze gelukzalige plaats met veragting durft be-
ſchouwen,
Zeg my toch in eens: in wat PALEIS is zo goed gezelschap
te vinden.*

Hy leefde hier tot eenen goeden ouderdom; en ſtierf geëerd en betreurd.

W.

DE
PHILANTHROPE.

N°. 263.

Den 14 OCTOBER 1761.

— — — — — *Misce*
Ergo aliquid nostris de moribus.

JUVEN.

ONTENELLE, in zyne lofreden op den
(F) Ridder ISAAC NEWTON, besluit eene
(F) lange optelling van de deugden en vol-
maaktheden van dien grooten Wysgeer
met eene aanmerking; „ dat hy niet van andere
„ luiden onderscheiden was door iets sonderlings,
„ 't zy dat hem van natuure eigen was, of aange-
„ wend”.

Het is eene voortreffelyke blyk van NEWTON's
uitstekendheid boven het overige van het mensche-
dom, dat hy in staat geweest is, kennis te scheiden
van die zwakheden, waar door haar in 't algemeen
oneer wordt aangedaan; dat hy bekwaam was om
in weetenschap en geleerdheid uit te munten, zon-
der die door de verwaarloozing van kleinigheden
te koopen; en dat hy alleen stondt, enkeld om dat
hy de rest van het menschedom agter zich hadt ge-
laaten, en niet, om dat hy van den gebaanden weg
afweek.

Die, naar het voorbeeld van PLUTARCHUS, de
leevens der Doorluchtige Mannen zou willen ver-
gelyken, zou dit gedeelte van NEWTON's karakter
V. DEEL. Ss in

in een schoon en voordeelig licht kunnen zetten, doer het te stellen tegen over dat van den Kanselier Bacon, den eenigsten man, misschien, van deeze latere euwen, die eenig regt heeft om met hem om den prys van verstand of wetenschap te stryden.

Na dat Bacon by eene lange en zorgvuldige bespiegeling van byna alle onderwerpen van kundigheid, eene naauwkeurige beschouwing van het dagelijks leeven gevoegd hadt, en na de natuur als een Filosoof bezien te hebben, der menschen bezigfienden, en 't geen in hunnen boezem omgaat, als een staatsman hadt onderzocht; dwaalde hy nochtans zo zeer in het beleid zynner huisselyke zaaken, dat hy in de allervoordeeligste post, tot welke hy in een groot en magtig Koningryk kon geraaken, alle de elenden van rampzalige armoede gevoelde, en alle de misdaden bedreef, tot welken gebrek aanspoort. Zo groot was te gelyk zyne onagtzaamheid en schraapzucht, dat men zegt, dat hy door onwaardige praktijken op allerlei wyzen geld zocht te verkrygen, op dat zyne bedienden het van het eene eind der tafel zouden kunnen steelen, terwyl hy aan het andere afgetrokken en in diep gepeins zat. Gelyk naauwlyks iemand de uitmuntendheid van Bacon bereikt heeft, zo zyn ook weinigen tot zulke zwakheden, als de zyne, vervallen; doch genoegzaam de geheele schaare der geleerden, gelyk zy eenig deel van zyne kundigheid bezitten, zo gevoelen zy ook eenige besmetting van zyne fouten; en benevelen den eerbied, dien de geleerdheid hen zou doen verkrygen, door dwaasheeden; in welke de oeffening der geleerdheid alleen hun ongevoelig heeft doen vervallen.

De GUARDIAAN heeft in zyn tyd opgemerkt, dat de wereld met al te groote strengheid de dwaaling van die geenens straft, die zich verbeelden, dat
de

de onkunde van geringe zaaken ligtelyk door de kennis van groote kan werden goed gemaakt: want, dewyl 'er meer zyn, die kleine misgreepen kunnen ontdekken, dan die groote begaaftheden kunnen onderscheiden of naar waarde agten; en dewyl het menschdom in 't algemeen veel meer geneigd is om te hekelen, dan om zich te verwonderen; zo ziet men dikwyls, dat veragting het gevolg is van geringe fouten, zonder dat waare deugd of nuttigheid voor het menschdom in staat is om dezelve by de wereld op te weegen.

Het is nochtans voor een man, diep in bespiegeling gedompeld, niet gemakkelyk zulke foutjens en onoplettendheden te vermyden. Niemand kan door afzonderlyke overpeinzingen bekwaam worden voor den dagelykschen omgang. De zeeden van de wereld zyn geen geregeld saamenstel, door Wysgeeren op vaste gronden afgeschetst, in het welk yder oorzaak zyne behoorlyke uitwerking, en het eene deel eene juiste betrekking heeft tot het andere. Van de *modes*, die in yder land de overhand hebben, zyn 'er eenige weinige, misschien, die haaren oorsprong genomen hebben uit het byzondere lichtsgeftel; wat meer uit de Regeerings-vorm; doch het grootste gedeelte zyn toevallig opgekomen, door eigenzinnigheid opgeworpen, door begeerte om uit te steeken uitgevonden, of zonder eenige billyke gronden van keuze van andere landen overgenoomen.

Van alle deeze gewoontens moet de wilde man, die zyn prooi op de bergen najaagt, en de Wysgeer, die zich met bespiegelingen in zyn kabinet bezig houdt, noodzaaklyk even onkundig leeven: en het is nochtans door het in agt neemen deezer nietigheden, dat de rangen onder het menschdom in orde gehouden worden; dat de manier, waar op de eenen anderen aanspreekt en behandelt, wordt geregeld,

V. DEEL.

§ 2

geld,

geld, en dat de algemeene beezigheden der werrelt met gemak en geschiktheid worden uitgevoerd.

Deeze dingen, derhalven, schoon gering in zich zelve, worden groot, door dat zy meenigvuldig voorkomen; en zo iemand begrypt zyn eigen belang daarom zeer kwalyk, die by de onvermydelyke onervarenheid, die uit een afgetrokken en afgezonderd leeven spruit, een vrywillig verzuim van het gemeen gebruik voegt; en de nadeelen van een leeven aan bespiegelingen overgegeeven vermeerderd door eene verwaande veragting van die manieren van doen, door welke anderen gunst poogen te winnen, en het getal hunner vrienden tragten te vermeerderen.

Men vindt, om de waarheid te zeggen, niet veel eene oprechte en inwendigee veragting van de *modes* en beleefdheid in de samenleving. Verre het grootste gedeelte van de geenen, die voorwenden met alle malle plegtigheid te lagchen, wenschen in 't verborgen, dat zy die hoedaanigheeden mogten bezitten, die zy voorgeeven te verfmadden; en om dat zy het moeilyk vinden, de couleur, die zy zo diep ingezogen hebben, af te waschen, zo poogen zy zich zelve te verharderen in eene knorrige goedkeuring van hunne eigen verwe. Onzigtigheid is een staat waar in de werkzaame driften van den mensch niet gemakkelyk kunnen blyven staan; en hy, die in gevaar is van de pynigingen der nyd, wordt, in 't algemeen genoodzaakt zyne verbeelding te vervrolyken door eene pooging om te veragten.

Er worden echter sommigen gevonden, die door de bewustheid van groote bekwaamheeden ondersteund, en opgevyzeld door eene lange aaneenschaakeling van roem en goedkeurig, zich vrywillig overgeeven, om sonderling te zyn; zich zelve gewennende, om de paden van het leeven dwars over te kruisen; om dat zy weeten, dat

dat hen niemand stooten of in de weg loopen zal; en zich in eene onbegrensde voldoening van hun eigen wil toegeevende, om dat zy begrypen, dat men hen geruystelyk zal gehoorzaamen. Luiden van deeze soort zyn gemeenlyk bekend met den naam van *Bizarre* menschen; een naam, waar door iemand, die dezelve verkreegen heeft, en te vreedden is dien te houden, in eens vry gesteld wordt van alle de banden der gewoonte; en in of uit kan gaan, zitten of staan, praatzen, of stil zyn, vrolyk of knorrig weezen, ongerymdheeden voor den dag brengen, of bewyzen aanvoeren, zonder eenige berisping van de menschen te vreezen, dan dat het zyn manier is; dat hy een wonderlyk schepzel is; en dat men hem in zyn eigen sop moet laten gaar kookken.

Dit schynt aan veelen een gemakkeelyk paspoort te weezen, om zich onder allerlei soorten van menschen eenen vryen weg te baanen, en de geenen, die men dien naam geeft, verbeelden zich al te dikwils, dat het geduld, waar mede men hunne *Caprices* draagt, eene ontwyffelbaare blyk is van hunne gewigtigheid, en van een geest, aan welken yder onderdaanigheid bewyft, en wiens ongeregelde heeden alleenlyk beschouwd worden, als gevolgen van deszelfs kragt en sterkte. Deeze byzonderheeden, evenwel, bevlecken altoos een Karakter, hoe zeer zy het al niet geheel moogen verduistren; en hy die van het menschdom verwacht, dat zy vastgestelde gewoontens zullen verlaaten, om zich naar zynen byzonderen wil te schikken; en zulk eene toegevendheid van anderen eischt, die hy zelfs niet wil vergunnen, kan zomtyds geduld worden; maar nooit zal hy goedkeuring wegdraagen.

Zonderling te weezen, is, dankt my, uit zyn eigen aard in 't algemeen en zonder uitzondering onaangenaam. In wat opzigt een mensch ook van

V. DEEL.

St 3

an-

anderen verschillen moge, zy moeten hem daarom of als erger, of als beter dan zich zelve beschouwen. Door beter te zyn, is het al te bekend, dat iemand meer verwondering wint, dan genegenheid; nademaal alle goedkeuring van zyn gedrag noodzaaklyk de veroordeeling influit van den geenen, die die goedkeuring geeft; en hoe zeer men dikwils behaagen moge, door minder te zyn, daar zyn'er echter weinigen, die geneegen zyn, zulk een vermaak aan hunne medemenschen te geeven. Ondertusschen is het waaragtig, dat zonderling te wezen altyd aangezien wordt, als een klein brandmerkje in een karakter; en daar het gepaard gaat met erkende verdienste, dat het daar strekt tot eene vermindering en verdooving van de uitmuntendheid, waar door zwakke oogen in staat gesteld worden om derzelver luister te kunnen draagen; en waar door wel geene genegenheid gewonnen, maar echter de nyd wordt afgewend.

Doch laat niemand zich verhaasten te denken, dat zyne eigen verdiensten zo groot en zo in 't oog loopende zouden zyn, dat het daarom noodig of billyk wezen zoude, dat hy zonderling was. Het is al zo gevaarlyk voor een maatig verstand om de voorregten van eenen verheeven geeft zich aan te maatigen, als voor eene dagelyksche figuur, om zich de houding te geeven van eene onbetwistbaare schoonheid. De trotsheid der menschen kan niet geduldig draagen, iemand te zien, wiens verstand of bekwaamheeden slegts gelyk staan met de hunne, en die de regels breekt, waaraan zy zich hebben laten binden; of die de schikking verwaarloost, aan welke zy zich onderworpen hebben; en die zy allen volgen. Alle overtreding van vastgestelde gebruiken sluit in haaren aard eene verwerping in van het gemeene begrip; eene veragting van de
 55.

gemeene berisping; en een beroep van de algemeene wetten op een byzonder oordeel. Hy, derhalven, die zonder baarblykelyk voordeel boven anderen van hun verschilt, moet niet kwaalyk neemen, indien zyne verwaandheid met bespotting gestraft wordt; en indien die geenen, welker voorbeeld hy uit der hoogte veragt, hem tot een voorwerp van beschimping neemen, en hem door hun gejuuw wederom op den gemeenen weg brengen.

De trotsheid van zonderling te willen weezen wordt dikwyls getoond in geringe zaaken, daar goed en kwaad niet bepaald kunnen worden, en daar dus de verwaandheid onvergeeflyk is. Doch daar zyn gelegenheden, in welke het groot en edel is, dat men alleen durve staan. Godvrugtig te weezen onder ongeloovigen; zonder eigen belang te zyn in een tyd, wanneer yder te koop is; een deugzaam leeven te leiden in het midden van luiden, die aan het vermaak der zinnen overgegeeven zyn; is een bewys van eene ziel, die edeler dingen, dan den lof der menschen tot haar doelwit heeft; van een geest die opgetoogen is in de bespiegeling van het hoogste goed, en boven de dwinglandy van gewoonte of voorbeelden. In Zedekundige en Godsdienstige zaaken alleen, zal een verstandig man niet met de *mode* raadpleegen; om dat deeze verplichtingen geduurzaam en onveranderlyk zyn; en niet van de denkbeelden der menschen; maar van de bevelen van den HEMEL afhangen. En evenwel worden ook de uiterlyke omstandigheeden van Godsdienst en Deugd in een'e zekere maat geregeld door den bovendryvenden smaak van de euw, waar in men leeft; want die geene is zekerlyk geen vriend van de deugd, die verwaarlooft dezelve eenige betaamyke aanlokkelykheid by te zetten; of toelaat dat dezelve het oog mishage, of de gene-

V. DEEL.

genheid afkeerig maake by gebrek van onschuldige toegeevenheid voor eenen betaamlyken opschik.

Men verhaalt van NELSON, eenen zeer geleerden en godvrugtigen Engelschen Godgeleerden; dat hy by uitstekendheid wellevend, en net in zyne kleeding was. Hy wist, dat de Eerwaardigheid van zyn Karakter veeler oogen naar hem trok; en hy was zorgvuldig, om jonge en vrolyke menschen niet van den Godsdienst af te schrikken, door denzelven te vertooncn als een Vyand van alle onderscheid van personen, of van alle genoeglykheeden, in welke de menschelyke natuur zich onschuldiglyk mag vermaaken.

Ik heb, daarom, in deeze berisping van zonder-te willen weezen, geen oogmerk om de reden of het geweeten aan de gewoonte of voorbeelden te willen onderwerpen. Zich te schikken naar de denkbeelden en handelwyze der menschen, is in eene zekere maate de plicht van een gezellig weezen; om dat men door inschikkelykheid alleen kan behaagen, en door te behaagen alleen nuttig kan worden voor zyn evenmensch: doch, dewyl men het eind niet moet verliezen om de middelen, zo moet men ook de deugd niet uit inschikkelykheid laten vaaren; want het einde der inschikkelykheid is slegts de genegenheid van onze medeschepzelen te winnen. Doch deeze is alleen wenschelyk als een middel om gelukkig te zyn; en geluk moet altoos verlooren worden, wanneer men van het spoor der deugd afwykt.

C. A.

D E

PHILANTHROPE.

Nº. 264.

Den 21 OCTOBER 1761.

———— *Nihil est ab omni*

Parte beatum.

HORAT.

Heer PHILANTHROPE!

✿✿✿✿ E Saamenpraak der twee oude Wysge-
✿ (D) ren in uw 254ste Vertoog, heeft my
✿ (D) eenige verdere bedenkingen voor den
✿ (D) geest gebragt, die ik hoop, dat Uw Ed.
en uwe Lezers aangenaam zullen wezen.

Men peinst, en zorgt, en zwoegt gestadig om
zyn staat te verbeteren, gelyk men 't noemt; dat
is te zeggen, om zig in omstandigheeden te stel-
len, waarin men bevryd is van de ongeneugtens,
die men thans ondervindt, en waar in men ge-
volgelyk zig vleit een kommerloos genoeg te
zullen smaaken. Een kwynende fukkelaar medi-

V. DREL.

T t

ci

cineert gestadig, om eene frissche gezondheid te bekomen. Een ongehuwde, wien, in wintersche nagten, de koude van het eenzaam bed verveelt, moet trouwen; een kinderlooze verlangt naar kinderen; een bezig koopman naar rust; en elk naar geld. Ik heb 'er niet tegen, dat men zynen staat wezenlyk verbeterde, dat is te zeggen, zig van eenige ongemakken, die men, met eene zeer groote waarschyndlykheid, kans ziet uit den weg te ruimen, ontsla, of eenige voordeelen, die ons met de blykbaarste hoope vriendelyk toelagchen, tragte te bekomen. Hier voor onverschillig te zyn, zou geene vergenoegdheid, maar eene vanze luiheid wezen! Maar moeten wy dan, om onzen toestand te verbeteren, altoos staroogen op het geen 'er aan ontbreekt? moeten we altoos onze behoeftens, nooit onze voordeelen, overdenken? en terwyl wy rusteloos werken, om de herffenschimmen eener grillige verbeelding op te volgen, zo veele geneugtens verwaarloozen, die zig in alle levens-staaten aanbieden? dit is inderdaad het gewoon gedrag der menschen. Om dat MALACIUS geen ham mag eeten, smaaken hem zyne kiekens niet; om dat myns Buurmans kamer met geene Engelsche spiegels en marmieren schoorsteen pronkt, vergeet hy, dat zy warm en vry is van rooken. Ik zag hem gisteren, schoon hy anders een liefhebber is van wandelen, door het voorby ryden eener vergulde koets, zo sterk getroffen, dat noch de bekoorlykste veldgezigten, noch de schoonste wandel-dreeven, noch de liefelykste avondstond, hem weder in een vrolyken hum kondsen brengen. Wat is het beginzel van deze wyze van denken en handelen der meeste menschen? Dit is niet verre te zoeken.

Zy

Zy gevoelen de ongemakken van huanen tegenwoordigen staat, en hebben van die, welke aan andere staaten verknogt zyn, of geene, of slegte flauwe begrippen; terwyl derzelver voordeelen, daarentegen, hen, op de aangenaamste wyze, in de oogen flikkeren. Niets is natuurlyker, dan dat hier uit een sterke zugt voortspruite, om zig mede in zo wenschelyke omstandigheden, zo 't moogelyk zy, te stellen. Maar gy bedriegt u zelve deerlyk, myne Vrienden; en indien ik u toonen kan, dat geen mensch op deze wereld een volkomen genoeg kan vinden, en dat het weeren van de eene ongeneugte, bykans onfeilbaar eene andere in de plaats brengt, dan zult gy, hoop ik, uwe rustelooze poogingen staaken, en u wat eer te vrede stellen met de omstandigheden, die u door het lot ten deele zyn gevallen.

Voor eerst, haalt ge u eene zekere moeite en ontwyfelbaare kwelling op den hals, om een onzeker genoeg te bejaagen; en dit is eene belet-oorzaak, die, aan onze natuur en den staat der wereld onafscheidelyk verknogt, u en alle menschen altoos verhindert, om een volkomen en zuiver geluk te erlangen. Gy kunt reeds ordentelyk met uwe inkomsten toe; maar, daar mede niet te vrede, zyt gy 'er onophoudelyk op uit, om dezelve te vermeerderen. Die rustelooze poogingen beneemen u zekerlyk een gedeelte van dat zuiver en stil vermaak, dat uwe tegenwoordige bezittingen u zouden hebben kunnen verschaffen; en dit geduurig opzien na hoogere staaten, doet uwe oogen meenigmaalen schemeren, en u in distels en strawellen vallen. Maar als ge uw doelwit nu getroffen hebt, zeg my, zult gy dan smaakelyker eeten, geruster slaapen, minder zorgen hebben, en vrolyker leven,

V. DREL.

T t 2

ven,

ven, dan gy nu doet? En gy, Heer *Frontificus*, waar komen u, in 't best van uwen leeftyd, zo diepe rimpels in uw verouderd voorhoofd van? wat maakt u dus ongevoelig voor de tedere omhelzingen uwer beminnelyke vrouw, of de gulle lagjes, en het zoet gefnap uwer lieve kinderen? Is het om dat ampt te doen, dat gy moogelyk nooit verkrygen, of dien tak van handel, dien gy nimmer volkoomen meester worden zult. Welk eene dwaasheid! gy hebt noch het één, noch den anderen noodig; laat een hongerige Duitscher of verloopen Fransman by de Grooten om een amptje hunkeren, en zig voor eene gewaande eer in wezenlyke slavernye storten! Laat uw vriend *Woeltwater* zig afflooven, om een handel in zyn geweld te krygen, die hem moogelyk eer bederven, dan verryken zal: maar gy! eet en drink! en geniet het goede van allen uwen arbeid, met de *Huisvrouw*, die gy lief hebt!

Daar is eene andere hinderpaal, die ons altoos belet, om op deze wereld een volkomen en ongestoord genoegen te smaaken. Het wezenlyk genot der dingen heeft nooit zo veel bekoorlykheids, als dezelve aan onze verbeelding scheenen te beloooven. Hoe dikwils heb ik by my zelven niet gedacht, had ik dit of dat eens dus, of zo naar mynen zin, ô hoe vermaakelyk zou dan myn leven zyn! Ik verkreeg myn wensch, en leefde straks daar na juist even gelukkig, of ongelukkig, als ik te vooren deed. Ik ben verzekerd, dat 'er niet één onder myne Lezers is, of hy heeft dit voor zig zelven op de eige wyze ondervonden. Als de begeerte tot een fraai Rytuig of lustige Harddravers in my opkomt; als ik my verbeelde meer dienstboden, of ruimer vertrekken in myn huis

huis te moeten hebben; zo stelde ik dit, als eene waarheid, door de ondervinding ontwyselbaar bewezen, vast, dat ik met dit alles, hoe schoon het my nu in de oogen sikkere, niet een trap hooger tot het waar geluk zou geklommen wezen, dan daar ik my thans op bevinde. En waarom? Nog jong zynde, beloofde ik my nog oneindig grooter genoeg uit het trouwen; nog geene kinderen hebbende, hoopte ik nog meer vermaak met dezelve te zullen krygen; toen vlamde ik op een erfenis, die my te beurt is gevallen; toen op een ampt, dat ik gekreegen heb; toen op een huis, dat ik bewoon: en ik bevinde, dat ik, na de vervulling van alle die wenschen, net even ver gevorderd ben, in de bezitting van waar geluk, als ik te vooren was; en besluit derhalven, dat myn Rytuig of Harddravers niet meer uitwerken zullen, dan al de rest.

Daarenboven schynt onze geest van dien aart te zyn, dat'er eene geduurige verwisseling van voorwerpen noodig zy, om denzelven van kwynig en slaapziekte te bevryden. Stel een mensch in zo voordeelige omstandigheden, als gy wilt of kunt; laat hem alles genieten, wat zyne verbeelding wenschen, zyne zinnen streelen kan; de zelfde voorwerpen zullen hem egter niet lang op de zelfde wyze treffen, en eerlang zal hy in zyne gemakke-lyke wooning, in zyne prachtige rytuigen, ja aan zyne dartele tafel kwynen, en minder genoeg smaaken, dan een eenvoudig Landman in zyn laagte stulp. — Ik heb dikwils om den allerwensche-lyksten toestand van Salomo, en de uitwerking, die dezelve by hem hadt, gedacht. Een verstan-dig man, een liefhebber van studie, ongemeen gezond en sterk van gestel, de wellust der vrou-
V. DEEL. Tt 3 wen,

wen, vreedzaam bezitter van een magtig en bloeiend ryk, van zyne onderzaaten geëerd, van onbedenkelyke schatten voorzien, van andere Mogenheden gevreesd, en alle zyne onderneemingen zelfs boven verwagting ziende uitvallen, zou men zeggen, dat hy althans ten vollen gelukkig leeven moest! Wat is evenwel geduuring zyn besluit? Ydelheid der ydelheeden. En ik ben verzekerd, dat 'er duizend boeren of handwerkslieden meer wezenlyk genoegten smaaken, dan de groote Salomo gehad heeft. Onze eerste trek wordt altoos van lauwheid, die lauwheid van ongevoeligheid, en deze nogmaals van afkeer gevolgd. Onze vermaaken zouden, zo zy niet afgebrooken wierden; eerlang walgen; onze geneugtens zelve ons verveelen. Altoos gelukkige menschen zouden, even daar door, ongelukkig worden; en om onze geneugtens wel te smaaken, moeten wy zomtyds ongeneugtens proeven.

Maar schoon het hier mede dus al niet gelegen ware, zo is 'er nog eene zwaarigheid, die ons altoos belet, om op deze wereld een volkomen vermaak te genieten, en die ons derhalven tot eene stille vergenoeging moet aanspooren. Daar moeten, om ons genoegten uit te werken, te veelte omstandigheeden saamenloopen, die of geheel, of ten grootsten deele, buiten ons bereik en onze magt zyn, en waar van zommige egter, ontbrekende, al het andere bederven. AGAMUS vergelykt de vervellende eenzaamheid zyner lange wintersche avonden met den zoeten kout eener lieve Huisvrouw, en verbeeldt zig dus in het huwelyk een Hemel op aarde te zullen vinden. Maar bedenkt gy wel, Vriend AGAMUS, dat uw vrouw dan verstandig, goedaardig, en niet al te zinlyk op haar haard moet

we-

wezen? bedenkt gy wel, dat slegts eene kleine *do-fis vapours*, of een heerschezugtige schoonmoeder, al dat vermaak kan verydelen; ja dat eerlang, moogelyk, het schreijen uwer kinderen, en de omslag van wieg en vuurmand, uw huis lastiger zullen maaken, dan gy het thans in uwe eenzaamheid bevindt? Gy verbeeld u, *Filodoxus*, alle de voordeelen en geneugtens, die eer en aanzien verschaffen, op het allerschoonst; maar gy ziet de zorgen, die 'er aan verknogt zyn, gy ziet de nyd, die ze u verwekken, de vyanden, die tegens u wroeten, en het derven uwer vryheid, die gy 'er veeltyds by verliest, onbedagt over 't hoofd. Daar zal altoos iets wezen, dat ons genoegten stooren zal; daar is niemand, die dit niet telkens ondervindt; zyn het geene wezenlyke zaaken, dan zyn het beuzelingen, daar men over maalt. Een grooter huis, een kamer die behangen moest wèzen, een lugtiger Salot, een ruimer eetzaal, een tuin, een rytuig, beter dienstboden, sterkte van lighaam, schoonheid, kinderen, en wat niet al, zyn zo veele voorwerpen, die, ons ontbrekende, genoegzaam in staat zyn, om, zo wy niet geleerd hebben, of leeren vergenoegd te zyn in 't geen men is, onzen geest te ontruften, en het zoet onzer geneugtens geduurig met eenige bittere gal van kwellinge te vermengen.

Maar laat ik u eens mildelyk deze en alle andere voordeelen geeven, welke gy begeert, en u in omstandigheden stellen, waar in gy niets meer te wenschen woet; meent gy, dat gy 't nu zult gevonden hebben? hoe weinig kent ge u zelve. Kunt gy thans uwe begeertens geene paalen zetten, hoe zult gy het dan zo veel beter kunnen doen? om dat ik alles heb, denkt gy, wat ik ver-

V. DEEL.

lang;

lang; maar ik verzeker u, gy zult u zelve wel haast nieuwe behoeftens versieren, die uwe grillige verbeelding al zo weezenlyk zal aanzien, als thans de wapens op uwe koets, of de galonnen op uwe vest.

„ Ik meene derhalven, uit alle deze aanmerkingen, veilig te mogen besluiten, dat het, en uit „ hoofde onzer natuurlyke gesteldheid, en uit hoofde van de omstandigheden dezer wereld, onmogelyk zy, om hier ooit een volkomen en ongestoord geluk te vinden; dat derhalven de beste „ party, welke wy in dezen kiezen kunnen, hier „ in besta, dat wy niet onrustig naar verbeteringen „ streeven, welke niet te maaken zyn; maar ons „ zelve te vrede houden met het lot, dat ons „ door de Goddelyke Voorzienigheid is ten deel „ gevallen, en zo veel gebruik maaken, als wy „ kunnen, van de vermaaken, die ons daar in voor- „ komen, terwyl wy de ongemakken, die 'er aan „ vast zyn, geduldig draagen, en op een beter hier „ namaals hoopen”.

Ik blyve enz.

A. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandsche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

N°. 265.

Des 28 OCTOBER 1761.

Fiunt diversas Respublicas ex civium moribus, qui, quocumque fluxerint, cetera secum rapiunt.

• PLATO de Rep.

Et glos der Menfchen is doorgaans zeer
 (H) geneigd, om alle Nationaale karakters,
 (H) dat is te zeggen, alle zedelyke geëard-
 heeden, gewoontens, driften en hoeda-
 nigheeden, die het eene Volk van het ander on-
 derfcheiden, tot uiterftens te trekken; en hebben-
 de zig eenmaalen in het hoofd gebragt, dat zoda-
 nig een volk bedriegelyk, een ander dapper, een
 derde dom of geestig zy, zig zelven verder wys te
 maaken, dat dit karakter, zonder uitzondering,
 zig tot alle byzondere leden van zulk eene Natie
 uitftrekke. Omdat, by voorbeeld, de Franschen
 met regt den naam hebben van levendig en geestig
 te zyn, staat men verbaasd, als men een doffen en

V. DEEL.

V v

dom.

dommen Franschman aantreft. Luiden, die de wereld en haare verschillende bewooners wat beter kennen, lagchen met die verbeelding van 't gemeen; maar erkennen egter terzelfder tyd, dat ieder Natie, over het geheel, een byzonder en onderscheiden karakter hebbe, en dat men deze of geene geëardheeden en manieren, deze of geene deugden of ondeugden meer by dit, dan by een ander Volk, zal aantreffen. Het gemeene volk in Zwitserland is buiten twyfel eerlyker, dan in Ierland. Een verstandig Reiziger maakt zyn gebruik van die kundigheid; maar kan daarom wel eens een braaven Ier of schelmschen Zwitser aantreffen. Wy mogen met rede meer vernuft van een Franschman, dan van een Spanjaard verwagten, schoon CERVANTES in Spanje gebooren was. Men zal niet naar Denemarken reizen, om geest en wysbegeerte te zoeken, schoon TYCHO BRAHE en HOLBERG gebooren Deenen waren.

Het stuk zelve wordt dan toegestaan; maar aan wat oorzaaken moet dit onderscheid van Nationaale karakters, van meest alle volkeren des werlds, worden toegeschreeven? Aan den verschillenden aart van 't land, hoort men uit eenen mond van alle kanten roepen; aan den invloed der lucht en het verschillend voedsel, 't welk ongevoelig op der menschen gestellen werkende, een verschillenden toon van zenuwen, en eene verscheiden gesteldheid van vogten voortbrengt, waar uit dan verschillend soort van hartstogten, deugden, vernuft en zeden gebooren wordt. Dit denkbeeld schynt inderdaad
door

door den verschillenden aart der Dieren bevestigd te worden. Engelsche Doggen, Circassische Varcken, Spaansche en Vriesche Paarden, schynen de uitwerkselen van het Klimaat duidelyk te toonen.

Dog hoe algemeen dit denkbeeld zy, en hoe waarschynlyk het in den eersten opslag voorkome, denk ik egter, dat deze uitwerking van het Klimaat, zo blykbaar in de Dieren, zig, ten opzigt der menschen, eeniglyk of voornaamelyk tot het lighaambepaald, en op hunnen aart en wyze van denken moogelyk niet het tiende deel van dien invloed hebbe, dien men 'er gewoonlyk aan toeschryft.

Als wy de wereld doorreizen, zullen wy zekerlyk eene menigte verschillende Volks-karakters onder de verscheide Natien, die wy aantreffen, bespeuren; maar als wy 'er onzen aandagt maar een weinig op vestigen, en inzonderheid, als wy hunne gedenkboeken slegts ter loops doorbladen, zullen wy tevens wel ras bemerken, dat dit verschil van karakters altoos aan zedelyke oorzaaken zy toe te schryven, dat is te zeggen, aan alles, wat eenigen zedelyken invloed op der menschen gedrag kan hebben; wat hen, als Redelyke schepzels, kan beweegen; of op hunne ziel by wyze van dringredenen werken. Van dat slag zyn, by voorbeeld, de aard der Regeering, daar zy onder leeven, de staatsverwiffelingen in dezelve, overvloed of bekrompenheid van levensmiddelen, vrees of gerustheid met betrekking tot andere Natiën; yeelvuldige oorlogen of vrede, eene uitgebreide

V. DEEL.

V V 2

of

of kleine Handel en dergelyke oorzaaken; welk alles men duidelyk ziet, dat op der menschen manier van denken en doen een merkelyken invloed hebben, en verschillende geëardheeden onder verscheide Natiën te wege brengen kan; en aan welke redelyke oorzaaken ik ook meene, dat hun verschillend karakter geheel, of bykans eeniglyk, zy toe te schryven.

Hoe verscheide het Klimaat van uitgestrekte Heerschappyën zy, zal men 'er egter het zelfde Nationaal karakter meest altoos overal in vinden. Het gebied der Chineezen is zeer verschillend van lugtsgefteldheid; die natuurlyke oorzaak brengt egter geene verschillende geëardheid voort by een volk, dat, onder het zelfde bestier loevende, het zelfde karakter steeds behoudt.

In kleine Heerschappyen, daarentegen, die aan elkander grenzende, de zelfde lugtsgefteldheid hebben, vindt men de Volks-karakters dikwils even verschillend, als onder de verstaafgelegen Natiën. Welk eene volstrekte srydigheid van aart tuschen de Atheniensers en Thebanen, die slegt een dag reizens van malkander lagen! Dit verschil van karakters was zelfs voortyds, en is nog heden altoos binnen den omtrek van het gebied eens Volks bepaald. De Languedokkers en Gaskonjers zyn de levendigste onder de Franschen; maar trekt de Pyreneesche bergen over, en gy bevindt u onder de staatige Spanjaarden. De Vriesen en Overyselschen grenzen aan malkanderen; nauwelyks egter is men de scheidpaalen van hun gebied voorby-ge-

gestapt, of men vindt eene gansch verschillende Natie in taal, in kleeding, in wyze van denken, in heerschende driften, in deugden en ondeugden? Ik geloof egter niet, dat de Vorsten of hun gebied naar den aart der landen zo nauwkeurig asperken, of dat de lugt zig zo juist naar hunne asperkingen schikt.

Dog dat de verschillende karakters der Volken van geene natuurlyke, maar zedelyke oorzaken afhangen, zal nader blyken, als men bedenkt, dat eene zekere sekte of maatschappy van menschen, die geduurig met elkanderen heulen, een byzonder karakter aanneemt, en behoudt, in wat landen zig dezelve ook bevinden moge. Ik zou dit uit de byzondere kleeding, levenswyze, manier van denken, heerschende deugden en gebreken van meest alle verschillende gezindheeden, in ons land toonen kunnen, die, naarmate zy zig nauwer tot hunne Geloofsgenooten bepaalen, hun onderscheidend karakter kennelyker houden. Dog dit onderscheid is, by de Jooden in Europa, en de Armeniers in het Oosten, duidelyker te zien. Van onheugelyke tyden af zyn de eersten voor knevelaars gehouden, en de andere wegens hunne opregtheid geroemd. In alle landen des werelds hebben en houden de Jesuiten een onderscheidend karakter, en overal, daar zig Doopsgezinden hebben neêrgezet, heeft men eerlyke Kooplieden gevonden.

Ja zo lang eene verschillende taal, Godsdienst, of andere oorzaken, twee Naties, die een zelfde land bewoonen, van malkanderen afgezonderd

V. DEEL.

V v 3

hou-

houden, zal noch de lugt, noch het voedsel, noch iets van dien aart, een gelyk karakter aan dezelve geeven. De opregtheid, deftigheid, en moed der Turken, zal altoos bekoorlyk afsteeken by de lafhartigheid, ligtvaardigheid, en bedriegelyken aart der Griekfche Christenen, die het zelfde land met hen bewoonen, zo lang dezelfde zedelyke oorzaaken op beide werken.

Laat zelfs een gedeelte eener Natie naar andere wereld-deelen gaan, en 'er haare woonplaats vestigen, haar Volks-karakter zal daar eenwen lang hetzelfde blyven. De Spanjaarden, Nederlanders, Engelschen, en Franschen onderscheiden zig in Asia, en Africa, juist door dezelfde hoedanigheeden, als in Europa; en men kan die verschillende Natiën, tusschen de keerkringen, al zo duidelyk onderkennen, als in de gemaatigde lugtstreeken.

Dat zelfde verschil van karakters kan men zelfs, wat meer is, in eene zelfde Natie, die in het zelfde land, die onder ééne lugtstreek leeft, en gelyk soort van voedsel gebruikt, vinden, zo dra de zedelyke oorzaaken slegts vermoogende genoeg zyn, om dit te wege te brengen. Laat ons de Engelschen ten voorbeelde neemen, by welken veele dier oorzaaken saamenloopen. Het Gouvernement is een mengzel van Alleen-heersching, van Edel- en van Volks-Regeering; de Natie is uit Land-Edelen en Kooplieden saamgesteld; alle Secten van Godsdienst worden 'er onbelemmerd toegelaaten; de Burgerlyke Vryheid is 'er op den hoogsten trap; men hangt 'er eeniglyk van de wetten af; elk volgt der-

derhalven zyne verkiezingen schroomeloos in, en leeft 'er naar zyn eigen welbehaagen. Wat wonder dan, dat de Engelschen geen ander Volks-karakter hebben, dan dit byzonder, van 'er geen te hebben? Laat dezelfde zedelyke oorzaaken in andere landen op dezelfde wyze werken, en men zal in weêrwil van dezelfde lugt, en 't zelfde land, en voedzel, dezelfde strydigheid van karakters, en verschillende manieren van denken, onder 't zelfde volk bespeuren.

Waar ziet men dan in dit alles eenige natuurlyke oorzaaken werken? En hoe zal men inzonderheid, door middel derzelver, rede geeven van de veranderingen, die zommige Volkeren in hunne zeden, manieren van doen en denken, deugden en ondeugden met één woord, in hun Nationaal karakter, ondergaan hebben? 'T vernuft en de nyverheid der oude Grieken, hebben niets gemeens met de domheid en logheid van de tegenwoordige bewoonders hunner landen. Openhertigheid, Moed, en Vryheids-liefde maakten het Volks-karakter der oude Romeinen zo blykbaar uit, als zig de Hedendaagschen, door Lafhartigheid, List, en Slaaffsche Onderwerping doen kennen. De oude Spanjaarden waren zo rusteloos, woelziek, en oorlogzugtig, als de tegenwoordigen traag, vadzig en ongeschikt zyn tot den kryg. Onze oude Batavieren zworven altoos met de Roomsche legers om, en waren 'er de beste Soldaaten in; thans huuren wy Vreemdelingen, om voor ons te vegten. En wat gelykheid eindelyk is 'er tusschen de oude Gallen, zo als ze

V. DEEL.

ons

ons van *Cæsar* beschreeven worden, en de hedendaagſche Franſchen te beſpeuren? Waar is dit alles nu aan toe te ſchryven? Aan zedelyke oorzaken alleen! Omkeeringen in den Staat, meerder of minder Vryheid, Aanwafch of Verval van Kunſten en Weetenſchappen, Omgang met andere Volken; zie daar de middelen, waar door deſgelyke veranderingen worden uitgewerkt.

(Het ſlot in een volgend Vertoog)

A. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONKERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandſche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

N°. 266.

Den 4 NOVEMBER 1761.

— Vous verrez des Peuples inconstans dans leurs manières, dans leurs vices mêmes, & dans leurs vertus; le Climat n'y a pas une qualité assez déterminée, pour les fixer eux-mêmes.

MONTESQUIEU.

Vervolg van No. 265.

❁❁❁ Ndien, eindelyk, het karakter eener Na-
 ❁❁❁ I ❁❁❁ tie van lugt of land afhangt, dan moet
 ❁❁❁ de verscheiden trap van hitte en koude,
 ❁❁❁ dan moet de zuidelyker of noordelyker
 legging hier zekerlyk een merkelyk deel in hebben,
 om dat dit het grootste verschil in alle Planten,
 Gewassen en Dieren veroorzaakt. Laat ons dan ten
 laatsten eens bezien, wat dit op het menschelyk ge-
 moed zal uitwerken!

Of men het uitschot van het Menschdom naar de
 Polen verbannen hebbe, gelyk MAUPERTUIS be-
 weert, of dat de ruwheid van derzelver Bewoo-
 ners by de ruwheid van 't klimaat, en de armoede
 van 't land, toekoomt, laat ik onbeslist. Dit is ze-
 ker, dat men in alle andere gewesten niets bespeurt
 van den invloed, dien de zon op der menschen ge-
 drag zou hebben. Wat moet dezelve, bid ik, in dezen
 uitwerken? — De verbeelding verleevendigen!

V. DEEL.

Xx

Maar

Maar de Franschen, Grieken, Egyptenaars en Per-
siaanen zyn wegens hunne vrolykheid bekend, ter-
wyl de Spanjaarden, Turken en Chineesen voorbeel-
den zyn van staatigheid. — Het verstand opwak-
keren! Maar kan men uit de verzengde lugtstreek,
in vroegere of latere tyden; wel eenen Kop voor
den dag brengen, die met NEWTON of LOCKE on-
der de Engelschen, met HUIGENS of DE GROOT on-
der de Nederlanders, met DESCARTES of REAUMUR
onder de Franschen, en met LEIBNITS onder de
Duitschers te gelyken is?

De Kardinaal BENIVOGLIO beweert, dat de Noor-
delyker Landstreeken opregter en openhartiger, de
Zuidelyker Gewesten geveinsder en bedriegelyker
Volken draagen; hy brengt de Duitschers ter
eene, de Spanjaards en Italiaanen ter andere zyde
by. Maar dit verschil is zekerlyk aan zedelyke
oorzaaken toe te schryven. De oude Romeinen
schynen een opregt en openhartig Volk geweest
te zyn, gelyk de tegenwoordige Turken zig daar
voor doen kennen.

Zou Lashartigheid of Moed ook wel van de na-
byheid der Zon afhangen? De onsterfelyke MON-
TESQUIEU heeft dit beweerd: hy heeft 'er zelfs eene
natuurlyke reden van gegeven; en de Veroveraars
van 't Roomsche Ryk zyn alle met zwermen uit
het Noorden opgekoomen. Ik kan de byzondere
toevallen, die hier in medewerkten, niet aanhaa-
len. Maar hoe zal men, op deze wyze, de held-
haftige dapperheid van Mahometh en zyne onver-
schrokken Arabieren verklaren? Of wat reden legt
hier in, waarom de Poolen slaaven hunner Waiwodes
zyn, en de Deenen zich zelven aan eene willekeuri-
ge Regeering sedert een Eeuw onderworpen hebben?
Sterke dranken, wil men, dat in de koudere
Noordsche landen meest getrokken worden, ter-
wyl

wyl de liefde in heeter gewesten heerscht. Maar bedenkt men dan te regt, dat eene algemeene jaloesy onder een Volk voor een teken wordt gehouden van een verliefd gestel; dat de Moskovieten in de voorige eeuw nog buitenspoorig jaloers, en de oude Grieken liefhebbers van den beker waren! De naam van drinkgezelschappen, die zy aan hunne vriendelyke byeenkomsten gaven, bewyft dit reeds; en men weet, toen Alexander zyne Makedoniërs naar Perzië, nog zuidelyker lugtfreek, leidde, dat hy en zyne Armee, door 't voorbeeld der landzaten vervoerd, allengskonsmeer tot buitenspoorig drinken oversloegen. Men weet ook, dat de Negers raazend zyn naar sterken drank, en hante wyven of maitressen voor een kop brandewyn gaarne verkoopen.

Dog, ik onderstel eens, dat die laatste aanmerking gegrond zy, dan zal nog maar volgen, dat het verschillend Klimaat eenigen invloed hebbe op de grovere en dierlyker deelen van ons gestel; niet op die fyné werktuigen, daar de vermogens van onzen geest, of de manier van denken van afhangen. Hier in zyn wy van de redenlooze Dieren onderscheiden, die van land en voedsel afhangende, van een eenpaarig karakter zyn. Een Paard of Windhond zal door zyne gestalte en hoedanigheden zyn afkomst altoos doen blyken; maar een Zotskap kan eenen Wysgeer teelen, gelyk een Guic van een Eerlyk Man kan afstammen.

Dat dertalven de Nederlanders eerlyk en zuinig, de Engelschen eigenninnig, de Franschen levendig en vrolyk, de Spanjaarden stoutig, de Italianen bedriegelyk en wraakzugtig, de Duitschers drinkers, de Deenen laf, de Zweeden dapper zyn, en Poolen van Edellieden kriele, is geenzins aan de

V. DALL.

X x 2

by

byzondere lugtsgesteldheid toe te schryven; maar hangt geheel, of ten minsten voor verre het grootste gedeelte, van zedelyke oorzaken af, dat is nogmaals te zeggen, van zodanige, die op de eent of andere wyze invloed op der menschen geest kunnen hebben, en hen, als vernuftige schepzelen, naar dezen eerder, dan naar eenen anderen kant, bepaalen.

Maar op wat wyze, en door wat middelen kunnen die zedelyke oorzaken, welke wy van tyd tot tyd reeds genoemd hebben, en andere, die hier in moogen medewerken, dit onderscheidend karakter der Volken dan te weeg brengen? Dit is onmogelyk nauwkeurig te verklaren. Men kan 'er egter iets van zeggen.

Als wy, namelyk, het beloop van der menschen driften en bedryven, van hunne vroegste jeugd af, oplettend nagaan, zullen wy bevinden, dat 'er duizend kleine, en zomtyds onmerkbaare oorzaken zyn, die de eene hartstogt eerder, dan de andere, in hen doen werken, en hen tot deeze eer, dan tot andere daaden bepaalen. De voorbeelden, die zy geduurig voor oogen zien, en het gezelschap, daar zy mede omgaan, speelt een voornaamen rol in dezen. Het menschelyk gemoed is van een volgzieken aart, en het is niet moogelyk, langen tyd met eenig soort van menschen om te gaan, zonder een groot deel hunner zeden en wyze van denken, ja van hunne deugden en ondeugden, over te nemen. Wy hebben allen een sterke zucht tot gezelschap en verkeerung, en die zelfde natuurlyke gesteldheid, welke deze zucht in ons verwekt, brengt ook te wege, dat wy in elkanders gevoelens en begrippen treden, dat w' ons naar malkanderens verkiezingen en zeden schikken, en dat die hartstogten, welke in zommige genootschappen de hoofdrol speelen, zig als door eene geestelyke besmet-

smetting, aan elk der byzondere leden, allengskens mededeelen. Dit gaat zelfs zoo verre, dat wy den toon, de spreekwyzen en uitdrukkingen onzer gezelschappen, zonder dat wy 't weeten, ongevoelig overneemen.

Deze kleine gezelschappen, nu, of de leden van zulk een genootschap, hebben zomtyds met anderen van dien zelfden geest en van deeze eigen soort, wat te doen; spreken elkander over en weder; zyn met elkanderens gezelschap byzonderlyk vermaakt; verbinden zig nauwer dan met andere menschen; leiden de een den ander in hunne gezelschappen en samenkomsten; en dit alles maakt ongevoelig eene zekere bepaalde wyze van denken, en spreken; en een byzonderen toon zelfs in allen, die tot zulk of zulk eene Orde van menschen behooren, welken ieder der leden eerst by zyne kennissen leert en aanneemt, en vervolgens zyn kring verder uitstreckende, en met anderen van de zelfde geaartheid omgaande, allengskens voltooit. Hierom hoort men alle kroeg-loopers ten naasten by den zelfden wildzang uitslaan; alle Matroosen op de zelfde wyze vloeken; en alle Fynen op den zelfden trant teemen: en dus ziet men dan hier uit reeds, dat, naar maate deze of geene gezelschappen, door de eene of andere oorzaak, eenen byzonderen invloed hebben op een Volk, deze of gene gebruiken in de mode raaken, deze of gene hartstogten de overhand krygen; dit eene gansche verandering in de wyze van denken en doen, met één woord, in het Nationaal karakter, by zulk een Volk kan te wege brengen.

Schoon nu deze volgzugt, als in der menschen aart en natuur gegrond, zonder eenige belangen of inzigten, van zelf werkt; zo moet men evenwel erkennen, dat zy veel schieliker en grootere

V. DEEL.

Xx 3

voort-

voortgangen onder de menschen maakt, wanneer dezen door dezelfde belangen en oogmerken gedreeven worden. Wy zullen dit in één of twee voorbeelden doen zien. Het is een oud en bekend zeggen, dat de Geestelyken in alle landen altoos de zelfde waren. Zo dit waar zy, kan men 'er de reden ligtelyk van nagaan. Zy lagen altoos, en by alle Volken, onder de zelfde verplichting, om ten minsten een godvrugtig gelaat te toonen: zy moesten altoos hunne hartstogten, meer dan anderen, beglimpen of verbergen, en mogten zig met de dingen dezer weerd, niet dan op eene zekere wyze, bemoeijen; dit was hun gemeen belang en oogwit, en het kan derhalven niet vreemd voorkoomen, zo dit altoos een gemeenen geest engelyke geaardheid onder hen heeft te wege gebragt. Ik kan hier egter niets van bepaalen, en wil dit alleen, dat zekere omstandigheeden en belangen doorgaans een eenpaarig en standvastig karakter onder een soort van menschen uitwerken. Nergens vertoont zig dit duidelyker, dan in Kooplieden en Soldaaten. „ De Soldaat”, om de woorden van den Ridder Temple te gebruiken, „ denkt om een kort, „ maar vrolyk; de Koopman om een moeilijk, „ maar lang leeven; de een zoekt, door kloekmoedigheid, overwinning en buit te behaalen, en „ schielyk zyn fortuin te maaken; de ander door „ zorg en naarstigheit langzaamer, maar zekerder „ te gaan. Dit maakt den eersten kwistig, en doet „ hem onbezorgd aan zyne plaaisierpartyen spelen, „ 't geen hy met waagen gewonnen heeft, en, in „ de naaste kans, kan koomen te verliezen, of „ weder goed te maaken; den anderen zuinig en oplettend, als niet graag in eens willende scheiden „ van 't geen, daar hy jaaren om gewerkt heeft, „ en dat hy niet anders, dan door den zelfden aan-

hou.

„houdenden arbeid, weder zou kunnen krygen”. En gelyk dus de belangen en beroepen der menschen zulk een zichtbaaren invloed op hunne geaardheeden hebben, zo ziet men weder ligtelyk, dat naar maate deze of gene professie de overhand heeft of krygt onder een Volk, dit dan ook al wederom een zeker karakter onder het zelve maaken moet. Toen de Noordsche Volken geen ander beroep dan den degen kenden, moesten zy noodwendig gansch verschillend wezen van 't geen zy thans zyn, nu zy, beschaafder geworden, zig op konsten en den koophandel toelieggen.

Maar de veranderingen in de bestiering van een Volk brengen moogelyk eene der grootste veranderingen in hunne wyze van denken voort. Eene vrye Regeering veroorzaakt, natuurlyker wyze, openhartigheid en eerlykheid; onder eene Eenhoofdige leeft de beschaafdheid en vleiers; en laagheid, bedrog en knevelary spruiten onvermydelyk uit eene willekeurige Heerschappy voort.

Overvloed of bekrompenheid van voedsel heeft ook zyn invloed op onzen geest, om dat eene goede of kwaade gesteldheid van ons ligchaam, ziekte of gezondheid, sterkte of zwakheid, hier van afhangt.

En de gesteldheid van het land eindelyk brengt onder zommige Volken zekere gebruiken voort, die by anderen niet te passe koomen. Ik heb in de reizen, die ik in myn leeven gedaan heb, doorgaans opgemerkt, dat een Volk zinyker of morsiger is, naar maate het een drooger en gezonder, of dampiger en ongezonder lugt ademt. Men gevoelt de noodzaakelykheid van huizen, gooten, straaften en graften te reinigen, naar maate het gevaar van besmetting grooter is; men werkt al lenskens, zonder de oogmerken na te gaan, waar-

V. D EEL.

om

om men werkt; men wordt zinlyk, zonder te weeten hoe! en zo eigen met zyne gewoonte, dat men alle denkbeelden van eene verschillende manier van doen verliest. Dus is het zekerlyk met de zinlykheid in ons land gesteld; daar men in hooger en gezonder landen dwaaslyk mede spot, om dat men 'er onkundig is van de oorzaaken, die deze algemeene geaardheid in de Nederlanders alengskens hebben uitgewerkt.

Zeer veele andere oorzaaken kunnen met de gemelde medewerken, om een natuurlyk karakter aan een Volk te geeven, die het onmoogelyk is, alleen naar te gaan, om dat dezelve dikwils zo bedektelijk werken, en met duizend kleinigheden zo nauw verbonden zyn, dat zy de nauwkeurigste waarnemingen ontwyken. Een oplettend Lezer zal door myne ophelderingen, denk ik, genoeg in staat zyn gesteld, om dit onderwerp door eigen overdenking verder te voltooijen, zig met deze leerzaame bespiegelingen op eene aangename wyze bezig te houden, en de menschelyke Natuur grondiger te leeren kennen.

A. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandsche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

N°. 267.

Den 11 NOVEMBER 1761.

*Arme Gierigaerts, hoe na
Zit gy by uw zilver warmer?
Door uw' rykdom wort gy armer,
Met uw schatten groeit uw' schd.*

Poot.

 Lk, die met oordeel slegts eenige Blyspe-

 len gelezen heeft, moet zekerlyk hebben

 opgemerkt, dat de menschelyke karak-

 ters in dezelve doorgaans te sterk ge-
 maald, en de Dwaazen, Bedriegers, of Bloodaarts,
 welke de Digters goedvinden ten toneele te voe-
 ren, met schitterender kleuren geschilderd wor-
 den, dan men ze in den gewoonen trein des levens
 bykans immer aantrest. Men kan dit voort van
 zedelyke Schilderyen vergelyken by het schilderen
 van Koepels en andere stukken van dien aart; daar
 de kleuren voortdagtelyk te zwaar op gelegd, en
 V. DEEL. Yy die

die te breed uitgetrokken worden; zo dat deze stukken, van naby gezien, zig onnatuurlyk vertoonen, maar op een zekeren afstand geplaatst, en uit dit regte oogpunt bezigtigd, evenreedig en bevattig worden. Eveneens is 't met de Toneelkarakters geleezen. Om dat men weet, dat alles wat men ziet of hoort, verdigt zy, zo beschouwt men de Persoonadjes, welke tot de vertooning dienen, in een verren afstand; men zou geen genoegzaam deel in hunne gevallen neemen, en het stuk zelve, by gebrek van waarheid, zoude een al te flauwen indruk op onzen geest maaken; byaldien de Digter geen middel wist te vinden, om in weêrwil der versiering onzen aandacht te vestigen, en het geen aan de wezenlykheid ontbreekt, door de kracht der kleuren, en de levendigheid der karakters goed te maaken. Dit zelfde oogmerk brengt eene gelykfoortige uitwerking, in alle leugénagtige menschen voort. Naar maate zy meer bekend worden, voor het geen zy zyn, en naar maate zy dit zelve meer beginnen te vreezen, of te voelen, pronken zy hunne verhalen met treffender verdigtselen, en wonderlyker leugens op; zo dat iemand, die eens begint te liegen, zig, zyns ondanks, om zo te spreken, allengskens meer in deze konst volmaaken moet.

Dog wat 'er ook van deze konst, of de gewoonte der Toneeldigteren wezen moge; een gebrek is 'er in de wereld, dat men nooit sterker behoeft te schilderen, dan het wezenlyk voorkomt, en dat op het *Theater* niet belagchelyker of uitspooriger kan nog moet vertoond worden, dan men het in 't gemeene leven vindt. Dit wonderlyk gebrek is de GIERIGHEID. Dagelyks ontmoet men oude afgeleefde en schatryke menschen, die, schoon
gee-

geene kinderen, ja zomtyds geene bloedverwanten hebbende, zig egter de gemeenste nooddrustigheden des levens onthouden, en het smartelyk gevoel eener knellende armoede gewillig getroosten; met geen ander inzicht, dan om goederen te vermeerderen, die zy zelve nimmer denken te gebruiken, en geen mensch ter wereld gunnen. Men verhaalt van een ouden Woekeraar in Vrankryk, die, in zyne laatste oogenblikken, door eenen Priester met een *Crucifix* in de handen bezocht, en vermaand wierdt, om hier zyn heil in te zoeken. Hy opent zyne stervende oogen, beschouwt het *Crucifix*, en antwoordt den Geestelyken: *Neen, myn Vriend, die Steenen zyn niet egt, en ik wil niet meer dan twintig Pistoolen schieten op dat pand.* Ik durve voor de waarheid dezer Historie niet instaan; maar dat 'er dergelyke veel gebeuren, is buiten allen twyfel, en kan niemand onbekend zyn, die wat omgang in de wereld heeft gehad. Ik ben zelve by een stervenden Vrek geweest; ik sprak hem aan, maar hy brak myn reden af met eene onstuijnige vraag, wie 'er gescheld hadt? Een Besteller met een zakje geld, was 't antwoord. En dat zoude gylieden my niet zeggen, hernam hy! wil men 't dan verdonkeren en my bederven! Men breng het hier! van wien koopt het? wat *specie* is het? Hoe al weder dubbeltjes! Neef, tel ze terstond, en die 'er aan ontbreeken, teken aan! Altoos dubbeltjes! Men telde, en schoon de klank der haatelyke dubbeltjes den dood een korten, wyl vertraagde, kon zy dien egter niet geheellyk weeren. Hy moest tot zyn bitter leerwezen sterven, eer hy wist hoe de dubbeltjes uitkwamen. Dit was een man, die moogelyk zyn gansche leven door niet het twintigste deel zyner inkomsten hadt

V. DEEL,

Y y 2

ver.

verteerd. Ik heb een ander in dat soort van nabij gekend, die in zyne loffelyke oogmerken even ontydig wierdt verydeld, als de eerste in zyn wensch te loor gesteld. Zyn *Medicus* op yder vifte, die hy op aandrang der familie deedt, ontydig door den zieken afgedankt, begreep ligtelyk waar 't haperde, en verklaarde hem op zekeren morgen, dat hy hem als oude kennis uit vriendschap en gratis bezogt. Myn lieve Doctor! riep hy in eene vervoering van blydschap uit, is 'er nog zo veele edelmoedigheid in de wereld? koom dan, myn vriend, gy zult welkoom zyn, en ik zal u alerwegen *recommandeeren*. Hy zou moogelyk zyn woord gehouden hebben, indien de dood zyne erkentelyke voorneemens des anderendaags niet hadt te loor gesteld. Die twee verheve zielen zyn in twee niet onvermaarde Steden van ons Land zo wel bekend geweest, al een ander te Londen, die de Arme-Voogden ontboden hebbende, hen een liefdegift van honderd ponden schonk, die na zyn overlyden door zyne Erfgenamen betaald zou worden; maar zo dra zy vertrokken waren, hen terug deedt roepen, en vroeg, of zy vyf *procent* wilden laten korten, als hy gereed geld gaf. Duizend voorbeelden zyn 'er van Vrekken, die hunne vyanden hunne schatten nalieten, om dat zy de kosten schroomden van een Testament ten voordeele hunner vrienden te maaken, terwyl deze of niet bedagt, of niet genoeg gehartigd waren, om hen het draagen dier kosten aan te bieden, dat aan duizend anderen met een goeden uitslag geschiedde.

De voornaame oorzaak, welke men van zulk eene verregaande buitenspoorigheid aanwyzen, en de beste verschooning tevens, welke men voor de gierigheid in het algemeen maaken kan, is, dat de

dezelve zelden anders dan in oude menschen, althans tot zulk eene hoogte klimme! In menschen van koude gestellen, waar in alle andere aandoeeningen verdoofd zyn en uitgebluscht. Want dewyl der menschen geest niet wel zonder eenige hartstogt wezen kan, zo vervalt men, onbekwaam om eenig ander doelwit te beschieten, tot deze onnatuurlyke *passie* in een tyd van leven, dat alle *passies* behoorden stil te staan, en dat men egter iets wil hebben, om met zo veel meerder ernst te bejaagen, als men minder andere lusten heeft, of kan voldoen.

Maar kan men op deze wyze begrypen, dat zulk eene koude geest en levenlooze drift den mensch tot grooter uiterstens vervoeren kan, dan alle de hitte van jeugd en vermaak? Ja! en die zelfde byzonderheid geeft een merkelyk licht aan onze Verklaring. Als ons gestel nog levendig en warm, en ons hart vol bloed en sappen is, zo worden hier, behalven de heerschende *passie*, nog verscheidene andere driften uit geboren, die alle te saamen een genoegzaam evenwigt met de eerste maaken, en haare volkomene werking ligtelyk beletten. Hoe zeer een mensch van dezen ouderdom tot gierigheid, of eenige andere ondeugd moge overhellen, 't is hem egter onmoogelyk, om zyn hart voor alle aandoeeningen van liefde, erkentenis en menschelykheid te sluiten; 't is hem onmoogelyk alle schaamte uit te schudden, alle eerzugt te dooven; of alle ontzag voor zyne naastbestaande te verbannen. Deze en andere aanmerkingen hebben alle haar vermogen en invloed, zetten zig tegen zyne heerschende neiging aan, en beletten deze, haare gansche kragt te werk te stellen. Maar die zelfde heerschende neiging kan in het hart van

V. DEEL. Yy 3 eenen

eenen gierigaart, wien gewoonte en jaaren ongewoelig voor schaamte, vriendschap, vermaak en menschenliefde gemaakt hebben, met alle haare krachten onbelemmerd werken, en 't is om deze rede minder, dan het in den eersten opslag scheen, te verwonderen, dat deze drift die verouderde zondaaren tot zulke verragende buitenspoorigheeden kan vervoeren.

Die zelfde aanmerkingen leeren ons tevens even duidelyk, dat 'er geen gebrek zy, waar van de menschen bezwaarlyker te regt gebragt kunnen worden, dan dat der gierigheid; wegens den aart der gestellen namelyk, waar in het valt, en den tyd van 't leven, waar in het byzonder heerscht; en 't geen beide saamenspannt, om alle middelen, waar door men andere-menschen van hunne dwaasheeden kan geneezen, kragteloos te maaken. Men heeft Dronkaarts en Ligtmissen redelyke menschen zien worden. Maar zoude 'er door al het ernstig preeken en schryven, van de scheppinge des werlds af, tot den dag van heden toe, nog wel één gierigaart gewonnen zyn? 't is te dezer oorzaak, dunkt my, beter, om dit kwaad met geestige spotterny, dan ernstige redeneering, aan te tasten. Deze sluit tog kragteloos op 't verhard gemoed der vrekken, en doet de rest van 't menschedom geeuwen, terwyl de eerste allen, die beginnen over te hellen, kragtdaadig te rug zet, en ons ten minsten gelegenheid verschafft, om ten koste der onverbeterlyke dwaazen den lever eens te schudden.

Daar is onder de Fabels van DE LA MOTTE ééne tegen de gierigheid gerigt, die, myns oordeels, niet onder de minste van dien geestigen Schryver te tellen is. Zeker vrek gestorven, en naar

naar vereifch begraaften zynde , kwam aan den oever van den Styx , en begaf zig naar 't veer , om met de andere geesten overgezet te worden. Charon eifchte hem , als deze , den gewoone veerpenning af ; maar zag met de uiterfte verbaasheid , dat de vrek , om dezelve te befpaaften , zig zelve hals over kop in de Rivier worp , en dien , in weêrwil van al het geroep , dat hy en de andere geesten maakten , onbeteuterd overzwom. De gansche Hel ftond overeind , alles was in rep en roer , en elk der Regters overpeinsde , wat ftraf groot genoeg zou wezen , voor een misdaad van zulk een verderfelyk gevolg , en daar de inkomsten van het onderaardsche Ryk in zulk een blykbaar verval door konden raaken. Zal hy met *Prometheus* aan de rots worden vastgeketend ? of met *Tantalus* in 't midden des waters van dorst verfmagten ? of met *Sisyphus* een ontilbaaren fteen geftadig vrugteloos naar boven rollen ? vroeg men elkanderen. Neen , zegt *Minos* , wy moeten nog al zwaarer ftraf verzinnen . . . Daar valt my in . . . „ Laat hem weêr naar de aarde gaan , „ en leven , om te zien wat gebruik zyne erfgenaa- „ men van zyne fchatten maaken ”.

Zoude ik hier nog eene *allegorie* mogen byvoegen , die zekerlyk zal afvallen , en die ik ook te rug zou houden , indien ik niet verkuiſt ware met myne ontdekking , waarom de gierigaarts hun *geld* in hunne koffers , onder den grond , of in verhoole gaten , veeltyds zo zorgvuldig *begraven*. Twee verfen van den onvergelykelyken *Pope* hebben myne gedagten derwaards geleid.

*Damn'd to the mines an equal fate betides
The slave, that digs it, and the slave, that bides.*

V. DEEL.

Be-

Beklaag de slaaven, die om 't goud in de aarde wroeten,
Maar even veel den slaaf, voor wien zy werken moeten.

Onze oude moeder de AARDE bragt haare klagten eens voor den troon der Goden tegen de GIERIGHEID in, om dat deze der menschen kinderen vervoerd had, om haare ingewanden om te wroeten, en in 't hart der aarde naar verborge schatten te zoeken. Gierigheid wierd gedagvaard, dog hadt zo weinig tot haare verschooning in te brengen, dat *Jupiter* haar straks veroordeelde tot herstelling van 't geroofde. ‘ Het gevolg van dit vonnis, sprak *Jupiter* tot de bystanders, zal wezen, dat Vrekken hunne rykdommen in 't diepst hunner koffers, in verhoole gaten, in kelders, of onder den grond begraaven zullen, en dus, hunnes ondanks, aan de aarde weder geeven, wat zy haar ontstoolen hebben’. „ En men mag derhalven, de schatten der Gierigaarts als een wezenlyken roof en plundering beschouwen”.

A. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

Nº. 268.

Den 18 NOVEMBER 1761.

*Ingenuat didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec finit esse feros.*

OVIÐ.

En vindt menschen van zulke aandoen-
 (M) lyke zenuw-gestellen, en zo ligt geroer-
 de Hartstogten, dat de toevallen van
 dit leven hen ligtelyk tot uitersten ver-
 voeren, en zy door voorspoed veelal tot
 eene uitgelaaten blydschap overslaan, of door eenige
 kwellingen in eene diepe neêrslagtigheid vervallen. De
 minste beleefdheid, of gunst, wekt hunne erkenenis,
 maar de lichtste verongelyking ook hunne gevoeligheid
 en gramschap op. Door de minste blyken van eer en ag-
 ting opgeblaazen, worden ze ook door de geringste
 tekenen van veragting ten uitersten gedrukt. Menschen
 van zulke gestellen hebben buiten twyfel veel leven-
 diger geneugtens, zo wel als knellender smarten, dan
 andere van eene koeler en bedaarder geaardheid.

V. DEEL.

Z z

Als

Als men ondertuffchen alles tegen malkander opweegt, geloove ik niet, dat 'er bykans iemand zal gevonden worden, die, wanneer 't aan hem zelve stondt, niet veel liever het laafte, dan het eerfte karakter verkiezen zoude; gelyk zy, aan welken dit ten deel gevallen is, duizendmaalen in hun leven om een koeler en bezadigder gefteidheid wenschen. Goed of kwaad geluk hangt weinig, de vriendschap of ondankbaarheid onzer medemenschen bykans geheel niet, van ons zelve af, en de oorzaaken, die ons vreugd of droefheid verwekken, zyn meestal buiten ons bereik. Als een mensch, daarenboven, van zulk een aandoenlyk zenuwgestel in eenige tegenspoeden van belang vervalt, zo vermeertert het hartzeer, dat hy deswegen opvat, ligtelyk alle de vermogens zyner ziele, en maakt hem ongevoelig voor de gemeene vermaaken des levens, daar wy tog ons meest genoegen uit haalen moeten. Groote vermaaken koomen in lang zo dikwils niet voor, als groote verdrietelykheeden; en een mensch, derhalven, die zig alles aantrekt, en zo ligt wordt neêrgeflagen, moet noodwendig veel meer ongenoege dan genoegen in dit leven ondervinden: om nu niet te melden, dat lieden van zulk eene levendige geaardheid, ligtelyk, over alle fcheidpaalen van voorzigtigheid heenen flappen, en door hunne sterke driften vervoerd, dikwils onbedagte flappen doen, die hen naderhand te laat, en, veelal vergeeffch, berouwen.

Men vindt in andere menschen eene AANDOENLYKHEID VAN SMAAK, die zeer veel zweemt naar die aandoenlykheid van gestel en hartstogten, daar wy zo aanstonds van spraaken, en hen, welken ze ten deel is gevallen, juist even gevoelig maakt voor allerlei foort van fchoonheid en leelykheid, van volmaaktheden of gebreken, die zy in eenige werken van konst
of

of vernuft aantreffen, als de anderen voor allerlei vermaaken of ongeneugtens, die hen in 't leven voorkoomen, en voor alle beleefdheeden of verongelykingen, die hen van anderen worden aangedaan. Vertoon een mensch van zulk eene geaardheid een dĳstuk of schildery; de levendigheid, de juistheid van zyn smaak, maakt hem terstond gevoelig voor al het fraaije en slegte, dat 'er in is; en op het eerste gezigt krygt hy een even duidelyk en onaangenaam besef van alle de gebreken, als eenen diepen en aangenaamen indruk van alle de schoonheeden van dezelve. Een verstandig en beschaafd gezelschap geeft hem een oneindig vermaak; zottenklap en ruwheid pynigt zynen geest op eene deerlyke wyze. In een woord, Aandoenlykheid van Smaak, en Gevoeligheid van Driften brengen veelal gelykfoortige uitwerkselen voort. Het één en ander verwydert den kring beide van ons vermaak en ongenoegen in dit leven, en maakt ons vatbaar voor kwellingen zo wel als geneugtens, die andere menschen niet ondervinden.

Des niettegenstaande vertrouwe ik, dat ieder, die de zaak nauwkeurig doorziet, met my gereedelyk erkennen zal, dat een Fyne en Levendige Smaak al zo zeer te wenschen en zo zorgvuldig aan te kweeken zy, als de Gevoeligheid onzer Hartstogten te beklagen, en, zo moogelyk, met allen ernst te verbeteren is. De vermaakelyke of verdrietige toevallen des levens, merkten wy reeds aan, dat zeer weinig van ons zelve afhangen; maar 't staat aan ons, wat boeken wy leezen, wat uitspanningen wy verkiezen, wat gezelschappen wy bywoonen willen. De oude Wysgeeren tragten het genoegen des levens van alle uiterlyke dingen volstrekt onafhankelyk te maaken, en den mensch eeniglyk tot zig zelve en zyn eigen hart te bepaalen. Beuzelagtige voorschriften! „Zo 'er

V. DEEL.

ZZ 2

* eenig

„eenig geluk ware”, merkt op beteren grond een Wysgeer van onze dagen aan (*), „dat de enkele Reden voortbragte, dan zoude het nog van denzelfden aart zyn, als die zwakke en kwynende gezonde heeden, die niet dan door kragt van geneesmiddelen onderhouden kunnen worden, en altoos gebrekig en zeer onzeker zyn”. Gelyk elk verstandig man ondertusschen zyn geluk in zulke voorwerpen zal tragten te stellen, die meest van hem zelven afhangen, zo is 'er tot dit oogmerk niets zo dienstig, als een fynen smaak, en levendige gewaarwordingen in onze gestellen aan te kweeken. Een mensch, die deze aandoeningen heeft van de schoonheeden, die 'er in de werken van konst of vernuft voorkomen, schept hier duizendmaal meer genoegen ult, dan een ander uit het geene zyne zinnelyke geneugtens kan voldoen. Een goed Heldendigt, of eene verstandige Redeneering is grooter onthaal voor hem, dan de keurigste geregten; en 't bekyken van eene Schildery of fraay Gebouw, geeft hem meer genoegen dan de lekkerste wynen.

Hoe verre deze Aandoenlykheid van Smaak en Gevoeligheid van Hartstogten, in de natuurlyke gesteldheid van onzen geest, met malkanderen verbonden zyn, is moeijelyk te bepaalen. 't Komt my voor, dat zy zeer veel gemeenschap hebben. Het is door de ondervinding uitgemaakt, dat de vrouwen, die veel tederer zenuwgestel en levendiger driften hebben, dan de mannen, dezelve in keurigheid van smaak, ten opzigte van huisfieraaden, kleeding, opschik en dergelyken, overtreffen. Al wat in dit soort uitmunt, doet haare verbeelding eerder en sterker aan, dan de onze; zy maaken veel meer
en

(*) FONTENELLE,

en betere verkiezing in dit alles; en die haar smaak weet te treffen, heeft het middel in handen om haare genegenheid te winnen.

Dog hoe groote overeenkomst 'er tusschen deze twee geaardheeden oorspronkelyk wezen mooge, houde ik my egter verzekerd, dat 'er niets zo geschikt of dienstig kan gevonden worden, om ons van die al te groote gevoeligheid onzer gestellen, en ongemakkelyke levendigheid onzer driften te geneezen, dan die Fynheid van Smaak, en die gevoelige gewaarwordingen aan te kweeken, die ons in staat stellen, om over de Karakters van Menschen, en over de Schoonheeden in de Werken van Konst of Vernuft, schielyk en juist te vonnissen. Dit alles hangt, erkenne ik, zeer veel van ons natuurlyk gestel af; maar wy kunnen hetzelfde door oeffening in dit opzigt vry wat verbeteren. Oeffening en Studie komt hier wel degelyk te pas. 't Is een vermogen van onzen Geest, daar wy van handelen. Om over een Heldendigt, by voorbeeld, of keurig Schilderstuk wel te vonnissen, om door de fraaiheeden, die 'er in zyn, levendig getroffen te worden; moet men zo veele omstandigheeden in agt neemen, en de Natuur, voor zo verre dezelve op deze Konststukken betrekking heeft, zo wel doorkeeken hebben, dat niemand, wien het of aan Oordeel, of aan Oeffening mangelt, hier van ooit het regt vermaak hebben, of 'er een billyk vonnis over vellen kan.

Deze aanmerkingen kan men op andere Konstwerken toepassen, en in dezelve terstond eene reden vinden, waarom wy de verlevendiging onzer gewaarwordingen, en de volmaaking van onzen smaak, als een gepast middel aanpreezen, om de gevoeligheid onzer gestellen, en al te levendige hartstogten te vermindere. Door deze oeffening namelyk zal ons Oordeel zig ongevoelig verbeteren; wy zullen de voorkoomende

V. DEEL.

Zz 3

ge.

gevallen dezer wereld in een ander ligt beschouwen, en over de schynbaare beleeftheeden, en beledigingen onzer medemenschen bedagtzaamer leeren vonnissen. Daar zullen zig, naarmaate wy kundiger en verstandiger worden, allengskens minder voorwerpen vertoonen, die onze liefde of haat, ons verlangen of afkeer, onze agting of vyandschap verdienen. De bezigheid zelf, die deze oeffening ons geduurig zal verschaffen, zal onze gedagten van duizend beuzelingen afrekken, daar wy anders over mymeren. Het zy wy alleen, of in gezelschap, het zy wy uit, of t'huis zyn, altoos doen zig voorwerpen op, die aan een Mensch van Smaak, stof tot aangename teffens en leerzaame beschouwingen kunnen geeven.

Maar ben ik ook te verre gegaan, met dus te verzekeren, dat het aankweken van Smaak voor de Fraaije Konsten de Gevoeligheid onzer al te levendige gestellen zal verminderen? Neen! Als ik my nader bedenke, worde ik op nieuws in myn begrip gesterkt, en 't goen my eerst aan 't waggelen scheen te brengen, zal juist tot bevestiging van 't zelve strekken. Naarmaate wy meer Smaak krygen in de Schoonheeden der Konst, worden wy inderdaad gevoeliger. Maar voor wat aandoeningen gevoeliger? Voor alle zagte, tedere, en aangename driften, naarmaate de tegenovergestelde woeste, geweldige, en lastige hartstogten wyken. Dit merkte OVIDIUS reeds op, in de Latynsche Verzen, die wy boven dit Vertoog gesteld hebben, en die hier op uitkoomen.

*Om woeste driften uit het hart der Jeugd te weeran.
Zo doe men daar in tyds de fraaije Konsten leeren.*

Twee zeer Natuurlyké oorzaaken moeten dit gevolg bykans onvermydelyk te weeg brengen.

Voor

Voor eerst is 'er niets, dat onzen Geest zo beschaaft, als deze oefening in de fraaiheden van de werken des Vernafts, 't zy Poëzy, Welsprekenheid, Mufyk, Schilderkonst, of wat 'er verder van dien aart wezen moge. Dit brengt eigenaardig eene zekere verhevenheid in onze gevoelens en wyze van denken voort, by de meeste Menfchen onbekend. De gemoedsbewegingen, welke hier uit geboren worden, zyn zagt en teder; zy trekken onzen Geest, zonder dien te ftooren, zoetelyk af van alle lastige inspanningen, of geweldige driften, die belang of staat-zorg gemeenelyk verwekken; zy verbannen alle verdrietige gepeinzen; weeren alle wrecevele geaardheeden; verwekken eene stille kalmte in onze zielen; en veroorzaaken een foort van aangenaame droefgeestigheid, die van alle gesteldheeden de beste is, om liefde en vriendschap te bevorderen.

Doch dit heilzaam gevolg moet, *ten anderen*, hier uit ook voortvloeijen, om dat de verbetering van onzen Smaak onze verkeering flegts tot weinig, maar uitgezocht, gezelschap bepaalt, en ons inzonderheid van alle woefte faamenkomsten afhoudt. De meeste menfchen vallen, zelden, heel keurig in die kleine verschillen der karakters op te neemen, welken den omgang van den eenen mensch verkieslyk boven dien van den anderen maaken. Elk, die praaten en fchenken kan, is hen bykans even goed, om een avond mede door te brengen. Men onderhoudt malkanderen over zyne belangens of plaasfierpartyën met dezelfde vryheid, en het zelfde vermaak, als men morgen avond mooglyk met een ander hebben zal. En dewyl men dus de afweezigheid van eenen zogenaamden Vriend ligtelyk met het byzyn van den eerst voorkoomenden kan vervullen, zo behoeft men geen meer oorzaaken op te zoeken van de weinige verbintenis, en het gebrek van

V. DEEL.

Vriend-

vriendschap dat doorgaans in de wereld plaats heeft.
 „ Maar de Smaak en het Oordeel”, om nogmaals eene
 zinspeeling van den schranderen FONTENELLE te
 gebruiken, „ kan by een Klok, of Uurwerk verge-
 „ leeken worden, waarvan de gemeenste de uren al-
 „ leen, maar de beste en konstigste ook de Minuuten
 „ en Secunden wyzen. Zo ook is het Gros der
 „ Menschen met een *ten naasten by* te vreedde, ter-
 „ wyl verhevener Geesten het Onderscheid van Ka-
 „ racters, op een Minuut of Secunde na, om zo te
 „ spreken, voelen”. Een Mensch derhalven, die
 zyn vermogens uitgebreid, en zyn Smaak verbeterd
 heeft, moet zig noodwendig tot eenige weinigen,
 zyns gelyken, bepaalen, maar met dezelve dan ook
 eene veel nauwer verbintenis, dan het Gemeen met
 malkanderen, aangaan. „ Het Woest Gewoel van een
 „ drink-gezelschap, verandert by deze Edelmoedige
 „ Zielen in eene Wezenlyke Vriendschap; en de Wilde
 „ Drift eener losse Jeugd verkeert allengskens in Hoog-
 „ agting en Genegenheid.

A. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
 by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
 zullen verders by hen, en in alle Nederland-
 sche Steden, by de Boekverkoopers, des
 WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE PHILANTHROPE.

Nº. 269.

Den 25 NOVEMBER 1761.

— *Tuque 6 dormitor*
Somne malorum, requies animi,
Pars humanæ melior vitæ.

SENECA Trag.

❀❀❀❀ Ndien elke dag geene versche voorbeel
❀❀❀❀ **I** den gaf van de ondankbaarheid van het
❀❀❀❀ menschdom, zo zou men, misschien, ver-
❀❀❀❀ legen zyn om reden te geeven, waarom
zo een milddaadig en onpartydig Weldoener, als
de SLAAP, zo weinig Pryzers of Lofdichters vindt.
De Schryvers zyn zo ten eenemaal ingewikkeld in
de beezigheeden van den dag, dat zy nimmer hun-
nen aandagt op die magt vestigen, welker gediens-
tige hand zo tydig den last des Leevens opschort,
en zonder welker tusschenkomst de mensch niet in
staat zou zyn de moeite van den arbeid te draagen,
hoe zeer die ook beloond mogt worden, of met te-
genstand te strijbbelen, hoe gewenscht ook de uit-
slag weezen mogt.

De NAGT, schoon zy by veelen het grootste deel
van het leeven uitmaakt, en by genoegzaam allen
het onschuldigste en gelukkigste, wordt nochtans

V. DEEL.

Aaa

met

met ondankbaarheid verwaarloosd , uitgezonderd alleen door die geenen , welken haare gaaven misbruiken.

't Is waar , de Sterrekundigen verwagten haar met ongeduld , en wenschen zich zelve geluk met haare aankomst. FONTENELLE heeft niet nagelaaten haaren lof te verkondigen ; en de Zon te bekynen , dat zy de werelden voor zyn gezigt bedekte , die hy geloofde in yder Ster te zien. Ook hebben de Poëten niet altoos nalaatig geweest in haar te pryzen. MILTON heeft opgemerkt van de Nacht , dat zy is „ de aangenaame , de koele , de stille tyd ”.

Deeze luiden kan men met regt verwagten , dat eene byzondere eerbied aan de Nacht bewyzen ; dewyl zy haar niet alleen verpligt zyn voor de ophouding van moeite , maar voor vermeerdering van vermaak ; niet alleen voor slaap ; maar voor kennis. Doch het grootste gedeelte van de geenen , die zich geheel en al aan haaren dienst hebben toegewyd , zyn de Zoonen der Weelde , die de uren tot rust geschikt in feesten en vrolykheid besteeden ; die het ryk der plaizieren eerst denken een aanvang te nemen , wanneer de dag haare heezige meenigte begint te doen wyken , en ophoud den aandagt door ontydige en onaangenaame verwisselingen te stooren ; die beginnen tot vreugd te ontwaaken , wanneer het overige der wereld in ongevoeligheid wegzinkt ; en zich kittelen in de aangenaame uitloezelen van kunstig en vlyend licht , het welk het aanschyn der dingen door schaduw beter doet afstoecken.

Zon-

Zonder de nadeelige gevolgen aan te roeren van eene gewoonte, die altoos veroordeeld zal worden, en echter altoos in gebruik zal blyven, zo kan men evenwel opmerken, dat hoe zeer de Slaap van tyd tot tyd kan worden uitgesteld, deszelfs eisch nochtans zo dringend van aard is, dat zy niet lang onvoldaan kan blyven: en indien wy denzelven, gelyk als sommigen gedaan hebben, als een tax van het leeven beschouwen; zo moeten wy ook noodzaaklyk daar uit opmaaken, dat het een tax is, die betaald moet worden, ten zy wy willen ophouden menschen te weezen: want ALEXANDER verklaarde, dat niets hem overtuigde, dat hy geen Godheid was, dan dat hy niet in staat was zonder slaap te leeven.

Zonder slaap te leeven in onzen tegenwoordigen dobberenden staat, hoe begeerlyk het ook schynen mooge aan de *Romanesque* Juffer in CLELIA, kan zekerlyk alleen de wensch zyn van een jong en onkundig mensch; aan yder ander redelyk weezen zou een aanhoudend waaken een staat van rampzaligheid voorkoomen; alleenlyk iets minder ongelukkig, dan die van de elendige schepzels, welken SWIFT in zyne reizen zo geestiglyk beschreeven heeft, als'gedoemd tot de grootste rampzaligheid van onsterfelyk te zyn.

Slaap is noodzaakelyk voor de gelukkigen, om de walging voor te komen, en hun het leeven door eene korte afwezigheid dierbaar te maaken; en voor de elendigen, om hun door tusschenpoozingen van rust op te beuren. Het leeven is voor de meeste menschen van dien aard, dat het niet gedraagen kan worden zonder meenigvuldige opschortingen van het aan-

weezen. HOMERUS oordeelde het daarom een dienst, der Godinne van de Wysheid waardig, dat zy ULYSSES, wanneer hy in Phaeacia landde, te slaapen leide.

Men verhaald van den beroemden BARRETIER, wiens vroege vorderingen in allerlei weetenschap nauwlyks eenig menschelyk vernuft ooit heeft gegevenaard, dat hy twaalf uren van de vier-en-twintig tot slaapen besteedde; en evenwel schynt dezelyd, uit den slegten staat van zyn gezondheid, en de kortheid van zyn leeven, noch te klein eene tusschenpoozing geweest te zyn voor een ziel, die zo sterk en met zo veel inspanning werkzaam was. Het is, daarom, te beklagen, dat hy zyn geest niet minder, en zyn lighaam niet meer oefening gegeven heeft; dewyl het, op die wyze, ten hoogsten waarschynelyk is, dat, hoewel hy dan niet, even als een Comeet, de werreld met eenen schitterenden glans in verwondering zou hebben opgetogen, hy niettemin met de geduurige helderheid van eene vaste star voor haar gescheenen zou hebben.

Men moet hier tegen niet inbrengen, dat 'er verscheide luiden geweest zyn, die dagelyks vyftien of zestien uren in de Letteroefeningen hebben doorgebracht: want door sommigen, waar van dit verhaald wordt, is het nooit geschied; anderen hebben het slegts voor eenen korten tyd gedaan; en van de overigen blykt het, dat zy hunnen geest tot zulk werk besteed hebben, 't welk noch vlugheid, noch kragt van denken vereischte, in de laagge beezigheid van handschriften tegen malkanderen na te zien; verscheiden plaatzen van oude Schryfvers

vers faamen te vergelyken ; Woordenboeken te maaken , of aantekeningen over dingen , die yder een verstaat , by een te raapen.

Luiden van verstand en sterke verbeeldingskracht wordt dikwyls verweeten door de nyvere en woelende Zoonen der Zorge , dat zy te groot een deel van hun leeven in een staat van werkeloosheid doorbrengen. Doch deeze Uitdaggers van den slaapschynen zich niet te herinneren , dat schoon zy reeds voor 't aanbreeken van den dag uit hun bed kruipen , men echter zelden zeggen kan , dat zy volmaakt wakker zyn. Zy putten hunne geesten niet uit , en hebben bygevolg niet noodig die te herstellen. In tegendeel zy leggen styf en onbeweeglyk , als een pad op het marmer ; of ten minsten men kan zien , dat hun leeven alleen bestaat in eene traage droomige kracht om zich van de eene plaats naar de andere te beweegen ; en dat zy even als een gekwetste slang , haar lange en traage lyf naar zich slepen.

De mensch is lang onder de Wysgeeren bekend geweest by de benoeming van een *Microcosmus* , of kort begrip van de Werreld. De gelykenis tuschen de groote en kleine Werreld zou door een verstandig Waarneemer tot verscheiden byzonderheeden kunnen worden uitgehaald ; en tot veel meer noch door een Bespiegelaar , die zyne verbeeldingskracht den vryen teugel gaf. Ik weet niet , tot welke van deeze twee soorten men my zaldenken te behooren , wanneer ik aanmerk , dat , gelyk de geheele hoeveelheid van licht en duisternis , die in den omloop van een Jaar aan elk geweest der aar-

V. DERL.

A a a 3

de

de is toegeschikt, dezelfde is, hoewel in verscheiden tyden en in verscheiden maaten verdeeld; zo, misschien, de Natuur voor yder byzonder Schepzel van het menschelyk geslacht de zelfde hoeveelheid van waakzaamheid en slaap verordend heeft; hoewel die door sommigen in eene geheele rust, en een sterk gebruik hunner vermoogens wordt afgedeeft; terwijl anderen geduurig in een soort van schemerligt leeven; in een staat tusschen droomen en redenkavelen in; waar in zy of denken zonder te werken, of werken zonder te denken.

De Dichterszyn in 't algemeen den Slaap niet ongeneegen. Menschen zynde, die met kragt denken, zo hebben zy somtyds uitsfel van denken noodig; en geeven zich zelve blydelyk over aan die aangename magt, welke niet alleen rust verschaft, maar hun dikwyls in gelukzaaliger gewesten wegvoot, daar de Begunstigers altoos minzaam zyn, en de hoorders hunner Verzen altoos wel oordeelen; daar zy in de Paradyzen der inbeelding ter feest onthaald worden, en gekroond met bloemen zonder prikkels, en laurieren, welker groen nimmer verwelkt.

Het nauwkeurigst denkend en doordringendst gedeelte van het menschdom, die de Woestyne van het Leeven in 't groot overzien; die de onnoemelyke schrikken en elenden beschouwen, welken het menschelyk hart geduurig overvallen; en met een rampspoedige doorzigtigheid ongelukken reeds onderkennen, welken noch in hunne oorzaaken zyn opgeslooten, zyn blyde, hunne oogen voor dat donkere en naaste voortuizigt te sluiten, en in eene korte on-

gevoeligheid de nagedagtenis van de elenden van anderen en van hun zelven te verliezen. De Held heeft geen grooter hoop, dan dat hy, na dat hy benden op benden verlaagen, en het eene koningryk voor en het ander na te ondergebragt zal hebben, zich eens tot vreedzaamer geluk zal moogen begeeven, en zyne dagen in gezellige feesten zal moogen eindigen. De man van vernuft of geleerdheid kan geen grooter geluk wenschen, dan dat hy, na dat hy zyne reeden in diepe naspeuringen of vermoeid, en zyne verbeeldingskracht in onbegrensde uitweidingen afgemat zal hebben, des nagts in de zachte rust des slaaps zal moogen wegzinken.

Onder alle die geenen, die de Zegeningen van den Slaap genieten, hebben de Dichters het minst beschaaamd geweest de verpligting aan hunnen Wel-doener te erkennen. Hoe zeer STATIUS de rampen van het leeven oordeelde gestreeld en verzagt te worden door den balzem van den slaap, kan men uit die zielroerende aanroeping opmaaken, die hy in zyne waakende Nagten uitboezemde. En hoe groot eene gelukzaaligheid de Engelsche Dichter COWLEY in een ongestoorden slaap stelde; blykt uit den rang, dien hy het Slaapkruid onder de geschenken der natuur geeft: 't welk hy zeer geestig versiert, dat door Ceres te gelyk met het Koorn over de Velden verspreid is, op dat alle de behoeftens der Menschen gemakkelyk voldaan, en brood en slaap by elkanderen gevonden mogten worden. Men mag hier ook met regt onzen Boerschen Dichter by voegen, die in kieschheid van uitdrukking

V. DEEL.

voor

voor niemand behoeft te wyken; en duidelyk genoeg toont, hoe groot een geschenk des Hemels hy den Slaap oordeelde; wanneer hy in zynen *Zomerſchen Avond-ſtond* zegt:

Voort biên de beuſche bedden

Den matten werkliên ruſt.

De Halve Wereld voelt met luſt

Zich uit den dichten drom der daagſche zorgen reddet,

Slaap derhalven, als de grootſte van alle aardſche zegeningen, is juſt gepaſt voor nyverheid en maatigheid; de verfrifſchende ruſt, en de vreedzaame nagt zyn het deel alleen van hem, die zich vermoeid van eenen eerlyken arbeid ter neder legt; en ivry is van de dampen van ongezonde welluſt. Het is derechtvaardige ſtraf van Luiheid en Gulzigheid, dat zy werkeloos zyn zonder gemak, en ſlaaperig zonder ruſt te genieten.

Slaap is dikwyls gezegd de afbeelding van de Dood te weezen; en hunne gelykenis is inderdaad, duidelyk en treffend. Beiden, wanneer zy het lighaam bevangen, laaten zy de Ziel in vryheid; en wys is hy, die zich omtrent beiden herinnert, dat de DEUGD alleen hen geruſt en gelukkig maaken kan.

L. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederlandſche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

D E

PHILANTHROPE.

N°. 270.

Den 2 DECEMBER 1761.

*Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures, portentaque Theſſala rides?*

HORAT.

At de beſte dingen, als zy van haaren aart
(D) verbaſteren, dikwils de allerſlegſte wor-
den, kan, onder andere voorbeelden, uit
de ſchadelyke gevolgen, die BYGZLOOF
en GEESTDRYVERY naar zig ſleepen, ten duidelyk-
ſten blyken.

Die twee ontaarde ſpruiten van den waaren Gods-
dienſt, ſchoon beide even nadeelig voor het Menſch-
dom, zyn egter van eene verſchillende en zelfs ſtry-
dige natuur. Dit zal elk myner Lezeren zien, zo
dra ik hem den oorsprong der eene en andere zal
hebben voorgesteld.

Der menſchen gemoed wordt menigwerven door
zekere ſchrik en angſten overvallen, daar zy geene
eigenlyke reden van kunnen geeven; dog die, of
door den ſlegten toestand hunner zaaken, en op
elkander volgende tegenſpoeden, of door naar-
V. DEEL Bbb gees-

geestig gezelschap, of door te zwaaren voedsel, of wel meest door eene melancholieke lighaamsgeesteldheid veroorzaakt worden. In zulk een toestand van geest ziet men allerlei onbekende zwaarigheden en slagen, van onbekende oorzaaken, in een verward en duister verschiet te ontmoet; men beschouwt alles aan den gevaarlyksten kant; en vrees altoos het ergste, dat gebeuren kan. Indien 'er derhalven geene wezenlyke voorwerpen van schrik en angst voor handen zyn, zo weet de ziel, tot haar eige nadeel werkzaam, en haare heerschende neiging gereedelyk involgende, ligtelyk eenige ingebeelde voorwerpen uit te vinden, van wier vermogen en wangunst zy alles meent te moeten dugten: en zie daar den weg, langs welken zwakke en droefgeestige menschen, wier beneveld brein, voor het overige, door het heugelyk licht der Goddelyke Openbaaring niet wierdt opgehelderd, niet slegts tot een verward begrip van spookten, booze geesten, bytebauwen, en dergelyk slag van akelige hersenschimmen zyn gekomen; maar zig den hefderyken Vader van het Menschdom ook als een mors, wraakzugtig en willekeurig Wezen hebben voorgesteld. En gelyk de vyanden, die zy dus zig **zelve** versieren, onzichtbaar, en inderdaad onbekend zyn, zo zyn ook de middelen, die zy verzinnen, om dezelve te bevredigen, even duister, verward, en van allen grond van reden en gezond verstand ontbloot. En dus ontdekt zig weder de oorsprong niet alleen van zo veele redenlooze pligten en zotte onthoudingen, **welken men zig zelve** voorschreef, maar ook van zo veele misfelyke plegtigheden, die men instelde, en onderhoudt, om die vertoornde geesten te bevredigen, of hunne gunst te winnen. Inderdaad lastige pligten, moeiljke ont-

onthoudingen , dwaaze plegtigheeden , pragtige offerhanden , ruime giften ; en wat verder de baatzugt eener inhaalige Geestelykheid goedvondt aan eene bevreesde en domme Gemeente voor te schrijven , moesten de eigenaardige gevolgen dier angstige zielsgesteldheid wezen. „ En het wyft zig „ dus van zelfs , dat kleinmoedigheid , vrees , droef- „ geestigheid , alle met onkunde gepaard , en daar „ door ondersteund , de wezenlyke oorzaaken zyn „ van BYGELOOF.”

Hoe veel verschilt deze , gevolgelyk , reeds in haare geboorte van GEESTDRYVERY , die aan gansch strydige hartstogten haar bestaan verschuldigd is ! Gelyk der menschen ziel namelyk bloot staat voor de aanvallen eener ongegronde vrees , zo is dezelve ook aan redenloozen waan en opgeblaazen hoogmoed onderhevig , daar zy zelf wederom nog den aart , nog de oorzaaken van kent ; maar die , of van den gelukkigen uitslag hunner ondernemingen , en voordeeligen toestand ; of van eene overmaate van gezondheid en ligthaamssterkte , of wel meest van een grooten toevloed van dierlyke geesten en aangebooren rustigheid voortkomt. In zulk een staat verheft zig de verbeelding boven de aarde , en zwelt door de verwarde bevattingen van meer dan wereldsche grootheid en geneugdens. Al het ondermaansche vertoont zig aan zulke menschen als beuzelagtig , en hunner zorgen en oplettendheid onwaardig. De ziel verfiert zig een hemelsch gezelschap van zuivere geesten , met welken zy zig een onderhoud verbeeldt , naar haaren sijnak en tegenwoordige gesteldheid geschikt. Hier van , derhalven , die opgetoogenheid , die verrukkingen , die verbystening van zinnen ; hier van , die waan en veragting van verstandige en bedaarde menschen ; en hier van , eindelyk , die streelende

V. DEEL.

Bbb 2

ver-

verbeeldingen, wegens eene byzondere gunst van het Opperwezen, aan wiens genadigen invloed en onmiddelyke werking die verrukkingen gereedelyk worden toegeschreeven. Hier op begint de Geestdryver zig als een byzondere gunsteling des Hemels aan te zien, en door die streelende denkbeelden ten eenemaal verbysterd, alle zyne hersenschimmen als Godspraaken aan te merken, het gezond verstand vaarwel te zeggen, en de bedriegelyke reden geheellyk te verlaaten, om het zekerder geleide van zyn verligten geest schroomeloos te volgen. „Hoop, derhalven, waan, trotsheid, „eene heete verbeelding, allen van onkunde ver- „gezeld en daar door ondersteund, zyn de wezen- „lyke oorzaken van GEESTDRYVERY.”

Deze twee foorten van valsche Godsdiensten nu verdienen in hunnen aart en uitwerkzelen zekerlyk wel omstandig beschouwd te worden. Dog gelyk het oogmerk van myn schryven niet eigenlyk den GODSDIENST, maar de ZEDEN betreft, zo zal ik my zelve in myne verdere bespiegelingen over het Bygeloof en de Geestdryvery, slegts tot eenige weinige aanmerkingen bepaalen, betrekkellyk tot den verschillenden invloed, dien zy beide op den Burgerstaat en Saamenleving hebben.

Myne EERSTE AANMERKING is: „dat het By- „geloof het gezag der Geestelyken begunstigt, ter- „wyl de Geestdryvery het zelve daarentegen dwars- „boomt, en moogelyk kragtiger weêrstreeft, dan „het gezond verstand, of de beste wysbegeerte”. Gelyk het Bygeloof gegrond is op neerslagtigheid van geest, op vrees, en droefheid, zo vertoont zy de ongelukkigen, die zy overmant, als walgelyk voor zig zelve, verdonkert hunne beste bedryven, bezoedelt hunne loffelykste voorneemens, en maakt hen in één woord onwaardig in hunne eige oogen, om

om de Godheid regstreeks te naderen. Zy nemen dus hunnen toevlugt tot andere, die hen door eene gewaande heiligheid des levens, of konstig bedrog, hebben weeten diets te maaken, dat zy byzondere gunstelingen des Hemels zyn. Deezen vertrouwen zy derhalven hunne Godsdienst-oeffeningen; deezen beveelen zy hunne gebeden, dankbetuigingen, en offerhanden; deezen doen zy ruime geschenken, om zo veel zekerder hunne gunst te winnen, en door hunne voorspraak zig zelven aangenaam te maaken by eene vertoornde of willekeurige Godheid; en zie daar de middelen, waar door de Priesters in alle Valsche (*) Godsdiensten tot zulk eene grootheid en gezag, en tot zulke onmeetelyke rykdommen zyn gesteegen. Dit waren inderdaad altoos, en zyn nog heden de noodlottige gevolgen van een angstig Bygeloof, dat zig zelfs wantrouwende, en de gedugte Godheid niet dan met doodschrik naderende, dwaaslyk oordeelt, zig beter aan te pryzen, en een gunstiger gehoor te zullen krygen door de tusschenkomst en voorspraak haarer gewaande Vrienden en Dienaaren.

Het gezond verstand, eene geoeffende Reden, is het eenigst middel, om die nevels weg te vaagen, en die kinderagtige angsten uit der menschen hart te bannen. Zo lang deeze ontbreken, staat het

Pries-

(*) Welk een aangenaam verschil vertoont zig hier tusschen onze Eerwaarde Geestelyken, die, van bekrompe baatzigt vry, de nevels van vooroordeelen door het ligt der gezonde Reden en Gods Woord uit der menschen geest zoeken te verdryven, hen van hunne sidderingen te verlossen, en den regten weg ten hemel aan te wyzen, met die, welken zig van des Volks vrees en dwaalingen, ter bevordering van hun gezag en grootheid, zo konstig wiften te bedienen! deezen versoeke ik, den anderen draag ik allen eerbied toe.

V. DEEL.

Bbb 3

Priesterlyk gezag, en naar maate 'er meer Bygeloof in eenigen Godsdienst plaats heeft, wint het zelve dagelyksch meerder veld. Die beide uitkomsten zag men allefints door de ondervinding bevestigd. Het *bedendaagsch Joodendom* is een Saamenweeffel van allerlei ongerymde bygeloovigheeden, dwaaze plegtigheeden, en beuzelagtige onthoudingen; en 't zyn juist die zelfde gronden, daar dat buitenspoorig gezag hunner Geestelyken, dat zelfs in de Landen hunner vreemdelingschap niet alleen over tydelyke bezittingen, maar niet zelden ook over leven en dood beslist, op gevestigd is. De *Roomsche Godsdienst* is een Samenstel van den zelfden aart en heeft ook dezelfde gevolgen. En ik herinnere my nog onlangs in eene *Historie van Californie* door *Minuel Venegas* geschreeven, gelezen te hebben, dat de Priesters dier Volkeren, dezelve door middel van zwaare bedreigingen van wegens hunne vertoornde Goden, zo angstig en verlegen weeten te maaken, dat die Rampzaligen zig, op hun bevel, van eene hooge steilte in een wiffen dood gewillig nederwerpen, of door hunne ontzaarde vrienden, op 's Priesters last, daar toe gedwongen worden. Zo verre gaat de verblindheid dier Elen-digen; en zo zal men altoos, onder alle Volken, het gezag der Geestelyken evenredig bevinden, met den Godsdienstigen angst, die laffe zielen overheerscht, of in andere bewoording, met de grootheid van het Bygeloof.

Aan den anderen kant wisten alle Geestdryvers hunne balzen het jok der Geestelyken doorgaans te onttrekken; en in hunnen Godsdienst altoos eene volkoomme vryheid te bewaaren. Dit ging veeltyds zo verre, dat zy eene volstrekte veragting niet alleen voor alle Vaderlyke overleveringen,

voor-

voorschriften, en vaststellingen, maar zelfs voor alle goede orden en noodige reglementen te kennen gaven. De *Kwaakers* zyn de grootste, schoon ter zelfder tyd de bedrardste Geestdryvers, welke tot dus verre zyn bekend geweest; maar teffens ook de eenigste Sette moogelyk, die niets, dat naar Priesters of Geestelyk gezag gelykt, onder hun erkennen. Toen de Geestdryvery van *Mahometh* en de zynen op het heevigst woedde, was het geensins eene inhaalige Geestelykheid, die de voornaamste rol onder zyne dolle benden speelde; 't was de heerschluft van dien Dweeper zelfs, die het groote rad in dit gewigtig werk bewoog, en zig van den opgeblaazen waan der verhitte Arabieren konstig wist te bedienen, om zyne werreltlyke grootheid te bevorderen. 'T waren niet de Priesters, die de *Munstersche Oproermakers* voornaamelyk aandreeven; 't was eene algemeene geest van Dwepery, die hen gelykelyk bezielde, en waarvan werreltlyke bedriegers tot hunne snoode oogmerken een listig gebruik wisten te maaken; 't waren deezzen die hen opruideh, en tot allerleie baldaadigheden aanhitsten; en schoon men nu en dan Hel en Hemel onder hen noemen hoorde, was 't het Zwaard egter daar zy voornaamelyk door betuugeld wierden. In 't kort, Gezond Verstand, Rede, Weetenschappen, en Waare Godsdienst zyn zekerlyk strydig met het buitenspoorig gezag der Geestelyken; maar Geestdryvery is 't evenveel, ja moogelyk meer; en gelyk deze aanmerking op de allerzekerste ondervinding van alle Volken en tyden gevestigd is, zo zal zy ook wel haast blyken ook op de reden zelfs te steunen, zo dra men zig haaren oorsprong slegts herinnert. Uit een grooten toevloed van dierlyke geesten wierdt zy gebooren;

V. DEEL. ren;

ren; Stoutmoedigheid maakt haar Karakter uit, en Vertrouwen verzelt haar onafscheidelyk; zy durft de Godheid derhalven zonder eenigen voorpraak, of middelaar; regtstreeks naderen; en haare Godsdienstige verrukkingen zyn menigmaalen zelfs zo heet en vuerig, dat zy haar zelve ligtelyk verbeeldt, den Onzichtbaaren, door de oogen van een verligten Geest, in zyne schitterende heerlykheid, te zien; en met den Oneindigen op eene byzondere wyze te verkeerem. Niets is derhalven natuurlyker, dan dat zy alle uiterlyke Ceremonien, en Plegtigheeden, den voornaamen grondsteun van het Priesterlyk Gezag, niet slegts verwaarlooze, maar ook allen bystand van anderen verwerpe, en de Geestelyken zelfs veragte; om dat yder Geestdryver zig zelve als een geheiligd Persoon beschouwt, en zig een Karakter toeschryft, dat nog voorpraak van anderen, nog behulp van Plegtigheeden noodig heeft.

(Het Vervolg in een volgend Vertoog)

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

N°. 271.

Den 9 DECEMBER 1761.

*Wanneer de Geest zich zelven door het Vuur van den Gods-
dienst ontstoken vindt; is hy geneegen om te gelooven, dat
'er iets Goddelyks in hem is, 't welk de Oorsprong daar-
van zyn moet. Zo by dit Denkbeeld te veel begunstigt;
en zich 'er op eene aangename wyze mede kittelt; geeft
hy zich eindelyk aan Vervoeringen en Verrukkingen der
zinnen over.*

De Engelsche Spectator.

Vertoelg van No. 276.

❀❀❀ **DE TWEEDE AANMERKING**, die ik
❀❀❀ **(D)** over het Bygeloof en de Geestdryvery
❀❀❀ zal maaken, is, „ dat die Godsdiensten
❀❀❀ „ of Secten, waar in de Geestdryvery
„ de hoofdrol speelt in het begin veel driftiger
„ en geweldiger zyn, dan die, welke voornaame-
V. DEEL. Cge „ lyk

„lyk op Bygeloof gevestigd zyn; maar dan ook
 „in één korten tyd wederom zagter, vriendely-
 „lyker en gezelliger worden.” De geweldige heftigheeden der Geestdryvery, door nieuwigheid opgewekt, en door tegenkanting verbitterd, blyken uit tallooze voorbeelden. De *Munstersche Wederdoopers* in Holland en Westphalen, de *Camisars* in Vrankryk, de *Levellers*, *Kwaakers*, *Whitfielders* en andere Geestdryvers in Engeland, de *Covenanters* of *Verbondene* in Schotland, en de *Nieuwkerksche Beeroorders* in Gelderland zelve, kunnen hier van ten zigtbaren bewyze verstrekken. Geestdryvery is door de natuurlyke stoutheid van haar karakter en driftig gestel voor de grootste onderneemingen vatbaar, en tot alle uiterstens bekwaam; inzonderheid, als zy, eenmaalen door den waan van Godlyke ingeevingen bedwelmd, haare buitenspoorigste harssenschimmen voor onfeilbaare Orakelen aanziet; de Reden als eene bedriegelyke Leidsvrouw geheel verlaat, het gezond Verstand verwerpt, en haare verhitte verbeelding als het eenigste rigtsnoer van alle haare bedryven volgt.

’t Is de Geestdryvery dus, die de yffelykste verwoestingen in de menschelyke Samenleving heeft aangeregt; maar haare werking is gelyk die van den donder en hevige stormwinden, welke de lugt afgrysselyk beroeren, maar hun vermoogen door hunne woede zelfs schielyk uitputtende, eerlang plaats maaken voor eene bezadigde kalmte. Zoodra de eerste gloed der Geestdryveren begint te koelen, bedaaren zy niet segts, maar vallen niet zelden in eene berispelyke onverschilligheid in den Godsdienst, omdat zy geene geestelyke Leidslieden onder hen erkennen, wier belang vereischt,

om.

om het vuur van verdeeldheid aan te blaazen; en hen in eene afzonderlyke Sekte te houden. Gansch anders dan het Bygeloof, dat, door baatzugt opgewekt en door list geleid, langzaam en bedektelijk voortgaat, maar gestadig veld wint. In het eerst maakt het de Leden eener Maatschappij handelbaar en onderwerpelyk, en schynende de banden der Saamenleving toe te haalen, weet het zig in de gunst van de Overheeden in te dringen. Maar naar maate de Geestelyken hun vermoogen langs deezen weg allengskens uitgebreid, en hun Gezag op vastere gronden gevestigd hebben, zo worden deeze de Roervinken van het Volk, de Verstoorders der Gemeene Rust, en de Dwingelanden eener Natie. Geduurige krakeelen, oproeren, vervolgingen en heilige oorlogen zyn alsdan de natuurlyke gevolgen dier haatelyke begoochelingen van het listig Bygeloof. Behalven zeer veel andere voorbeelden, kan de Roomsche Kerk aan den eenen, en het Genootschap der Kwaakers, aan den anderen kant, hier van ten bewyze strekken.

Myne derde aanmerking is, „ dat Bygeloof de burgerlyke vryheid ondermynt, terwyl de Geestdryvery in tegendeel dezelve bewaart en ondersteunt”. Bygeloof groeit onder de heerschappy der Priesters; Geestdryvery vernietigt hun gezag, en dit bewyft reeds voor elk oplettend Lezer de waarheid myner aanmerking. De Geestdryvery daarenboven valt niet dan in stoutmoedige en onderneemende gestellen, en is dus gewoonlyk van een sterke zucht tot vryheid vergezeld; Bygeloof in tegendeel maakt ons laaghartig, en benauwd, en dus bekwaam voor dienstbaarheid. Men heeft in Engeland opgemerkt, dat de meeste Hoofden der

*W*hig's verkoelde Geestdryvers, Deïsten, en onverschillig voor alle Secten, maar tevens ook de grootste voorstanders der vryheid zyn geweest. Die zelfde zugt tot vryheid, en die zelfde uitwerkingen der Geestdryvery hebben wy van alle tyden her in de *verschillende gezindbeeden* van ons Vaderland bespeurt. De meesten dier gezindheeden zyn zekerlyk haaren oorsprong aan Geestdryvery gedeeltelyk verschuldigd, en worden door dezelve min of meer beziel. Gelyk het nu natuurlyker wyze te vermoeden is, dat menschen, die de aangenoomen gevoelens verlaaten durven, en zig zelve, om zo te spreken, een nieuwen weg ten Hemel baanen, van een stouten en rustiger karakter moeten zyn, dan de slaafsche navolgers der heerschende begrippen, zo heeft men altoos gezien, dat zy in alle publyke veranderingen de party der vryheid meest behartigd, en in hunne gesprekken de Staats-Regeering meest verdedigd hebben. Wy onderzoeken niet, op hoe veel of weinig grond zy de voorgevallen veranderingen wenschten, of vreesden, preezen, of laakten; hunne wensch en oordeel zelfs, het zy dan gegrond of ongegrond, bewyst de waarheid myner aanmerking ten grooten deele.

De *Molinisten* en *Jansenisten* in Vrankryk hebben duizend onverstaanbaare dispuuten, die den aandagt van een verstandig man onwaardig zyn; maar het geen dezelve byzonder onderscheidt, en onze opmerking verdient, is de verschillende-geest van hunnen Godsdienst. De Molinisten, door de *Jesuiten* geleid, zyn groote voorstanders van het Bygeloof, gestreng onderhouders van uiterlyke plegtigheeden, getrouwe verdedigers der overlevingen, en aan het gezag der Geestelyken ten

eene-

geensmaal gehagt. De Jansenisten zyn Geestdryvers, yverige voorstanders van levendige Godsdienst-oeffeningen, liefhebbers van verrukkingen, weinig geschikt voor geestelyke onderwerping, en in één woord, slegts halve Roomschegezinden. De gevolgen, welke dit op beide Secten heeft, zyn volmaakt overeenkomstig met myne voorgaande redeneering. De Jesuiten zyn tevens de slaaven en dwingelanden van het Roomsche Hof; en het zyn de Jansenisten alleen, welken het begrip van vryheid onder de Franschen voor een volstrekten ondergang bewaaren, en van tyd tot tyd nog een kleine sprank doen flikkeren van een heilig vuur, dat buiten hen mogelyk reeds van over lang ware uitgedoofd geweest.

Myne vierde aanmerking over dit onderwerp zal eindelyk „de oplossing van eenige vraagen betreffen, welke hier natuurlyk toe behooren”. Men kan uit het geen ik over de Geestdryvery en het Bygeloof gezegd heb, voor eerst, een merkelyk licht krygen nopeens dat oud en berugt geschilstuk, welk van deze beiden schadelyker zy voor de Maatschappy, en meer verwarringen daar in veroorzaake? Dit hangt van den aart en gesteldheid der byzondere regeeringen geheellyk af. In eene éénhoofdige, en nog meer in eene willekeurige Regeering, kan eene eerste vlaag van Geestdryvery, als zy een merkelyk gedeelte van het Volk bevangt, niet anders dan geweldige schuddingen veroorzaaken. Zo dra veele Leden immers van zulk een Ryk zig zelyven ontslaan van de angstige boeiens, welke hen tot dus verre in de slaverny hunner geestelyke en wereldlyke Bestierderen geketend hielden, zo dra zy zig als byzondere gunstelingen van den Hemel beginnen aan te zien, en

V. DEEL.

Ccc 3

bo-

boven 't ondermaansche te verheffen, beseft men ligtelyk, dat 'er siegts één bekwaame Roervink noodig zy, om hen de hevigste besluiten in te boezemen, en tot allerlei gevaarlyke uiterstens aan te voeren. Het karakter van een Geestdryver is dan in der waarheid ongeschikt in zulk een staat, en plooit zig even weinig met de form van Regeering, als dat van Bygeloof in eene strydige Bestiering te passe koomt. Daar immers staat het zelve vrye zielen in ketenen, die door geen publyk gezag gehandhaafd worden, en schikt ze voor eene dienstbaarheid, die geen nut kan doen; daar werkt het gevolgelyk tegen de grondwetten van den Staat, en elk, die onder een vry Volk de Gemeente met spook en bytebauwen tragt te vervaa- ren, moet als een dwaas beteugeld, of als een gevaarlyk onderdaan gebannen worden. „Geestdryvery is derhalven minder schadelyk in vrye, Bygeloof in willekeurige Regeeringen”.

Maar welk van beiden doet de byzondere Leden eener Maatschappy meer kwaad? Welk van beiden heeft een nadeeliger invloed op hun karakter? Dit hangt wederom af van den vershillenden tyd, waar in men deze ziekte begrypt te zyn. Menschen, die nog in de eerste vervoeringen zyn van eene werkzaame Geestdryvery, zyn tuim zo lastig en onhandelbaar, als zy, wier kankerend Bygeloof op 't hoogst van zyn bederf gekoomen is; maar terwyl de laatsten alsdan ongeneeslyk zyn, en zelfs van kwaad tot erger geduurig overslaan, zo bertert de ongesteldheid der eersten in tegendeel al- lengskens, en de tyd zelfs, zonder eenig ander genceesmiddel, brengt 'er veelen van zelfs wederom te regt. „Geestdryvery schaadt dus het meest in het begin, Bygeloof in 't eind”.

Even

Even gemakkelyk kan men eindelyk het laatste vraagstuk, dat ik hier onder betrekken zal, uit het gezegde oplossen. „ Voor welk der twee gemelde „ uiterstens moet de Burgerlyke Overheid voornamelyk waaken; waar tegen haar gezag inzonderheid gebruiken? tegen het Bygeloof of de „ Geestdryvery? „ Zekerlyk tegen het Bygeloof! Omdat dit altoos de teugels van het gebied in handen zoekt te krygen; het gezag zyners Dienaaren op der menschen godsdienstigen schroom te vestigen, en de eene heerschappy dus in de andere op te regten. 't Is eene doorgaande waarheid, dat naar maate de Geestelykheid eene bygeloovige leere onder het Volk predikt, zy hooger voornemens en meerder heerschezugt koestert. En ik zeg het nogmaals, dat alle Priesters, die het Volk naargeestig en verslaagen zoeken te maaken, of met heksen en spookten te vervaaren, als gevaarlyke onderdaanen geweerd, of ten minsten door bekwaame middelen beteugeld moeten worden. En dit is de eenige oorzaak, waarom de Engelschen, die zulk eene verregaande vryheid van denken, leeren, en schryven toestaan, tegen den aanwafsch van het Pausdom egter zo zorgvuldig waaken. 't Is niet de Leer en Godsdienst; 't is niet de kettery op zig zelfs, daar zy zo byster tegen ingenoomen zyn; maar 't zyn de gevolgen, die dezelve onvermydelyk op de Burgerlyke Regeering hebben moeten; 't is het Bygeloof, in één woord, en het daar aan gehegt gezag der Geestelyken, dat zy vreezen. *POPERY AND SLAVERY*, *Roomsch* en *Slaaffsch*, zyn gelykluidende woorden onder hen, en zy laten hierom, terwyl zy het Bygeloof, als den heimelyken onderkruiper hunner dierbaare vryheid, zo zorgvuldig bewaaken, elken Dweeper onverhindert

V. DEEL. lee-

leeren, wat hem lust, om dat zy van zyne godsdienstige dwaalingen en verkoelde Geestdryvery geen nadeel in den Burgerstaat te dugten hebben.

Ondertusschen, moet men erkennen, „ dat een
„ ne onbepaalde vryheid van denken, leeren en
„ schryven, dat het bevorderen van nutte kon-
„ sten en weetenschappen, dat het aankweeken
„ van gezond verstand en studie, de beste en ze-
„ kerste middelen zyn, om het Bygeloof tevens te
„ weeten; middelen, die bykans nimmer missen,
„ een redelyken Godsdienst voort te brengen, en
„ nuttige Ingezetenen voor den Staat te maaken.
„ Daar in tegendeel, naar maate die vryheid
„ meer belemmerd, en de Drukpers meer be-
„ naauwd wordt, of het Bygeloof, of de Geest-
„ dryvery, of beiden tevens, onfeilbaar veld moe-
„ ten winnen”.

A. A.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

PHILANTHROPE.

N°. 272.

Den 16 DECEMBER 1761.

*Plurimum enim intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu
Moribus imbuas.*

JUVENAL.

Myn Heer de PHILANTHROPE!

Elyk de Denkbeelden, die wy in onze Jeugd
 krygen, ons zo eigen worden, dat zy ons
 meest, gedurende onzen geheelen Lee-
 vensloop, blyven aanleeven, zodaanig
 zelfs, dat eens opgevatte verkeerde begrip-
 pen nauwlyks, en somtyds nooit; door de sterkste re-
 denkavelingen van ryperc jaaren kunnen worden uit-
 gerocid; zo kan ook een yder van zelfs opmaaken;
 hoe veel 'er aangesloegen ligt, om een mensch geluk-
 V. DEEL. Ddd kfg

kig te doen leeven, dat men hem van zyne jongheid af gezonde denkbeelden omtrent zulke voorwerpen inboezeme, van welker regte of verkeerde bevattings zyne geheele wyze van denken en handelen, voor het overige van zyn leeven, zal afhangen. Eene deugdzame opvoeding, daarom, en een gegrond onderwijs in de pligten jegens God en onzen naasten, ziet men, dat den zulken, die dezelve in hunne jeugd hebben genooten, tot hunnen ouderdom byblyven; en, zo zy al door de driften eener onbezonne jongelingschap vervoerd, van het spoor der deugd af dwaalen, de goede grondbeginzelen der vroegere jaaren krygen echter, meestentyds, na dat het vuur der hartstogten gebluft is, wederom de overhand, en doen hen tot hunnen plicht allengskens wederkeeren. Het leezen, in tegendeel, van dartele *Romans*, en andere voor de zeden schadelyke boeken, wanneer iemand het ongeluk heeft, daar toe in zyne eerste jaaren te vervallen, bederft zyn geheel zedelyk gessel, en maakt hem, veelal, tot het eind van zyn leeven toe, ondeugend teffens en ongelukkig.

Ondertusschen, hoe zeer ook ydereen deeze opmerking omtrent de noodzaakelykheid, dat men kinderen gezonde denkbeelden inboezeme, zal moeten toestemmen, zo heeft 'er, echter, by veele Ouders eene gewoonte plaats, die daar mede ten eenenmaalstrydig is. Ik meen, Myn Heer, het gebruik van Bybelsche Figuur-Boeken, die men den kinderen, zo drazy maar eenig verstand beginnen te oeffenen, in de handen stelt, om hun dus een raw begrip van den inhoud der H. Schrift te geeven. Zulk een onderwys, hoe gemeen hetzelfde ook moge weezen, verbeelde ik my, evenwel, dat dikwyls meer geschikt is, om hun ongerymde denkbeelden van God en geestelyke dingen in te boezemen; dan om hun eenige Godsdienstige kundigheden te doen verkrygen, die hun in vervolg van tyd van nut kunnen zyn.

Ik weet niet, Myn Heer *Philantrophe*, of gy uwe gedagten ooit over dit onderwerp hebt laten gaan. De myne zyn 'er onlangs op gevallen by deeze gelegenheid. Myn vrouw, die zeer godsdienstig is, hadt,

voor

voor eenigen tyd, met myn weeten en goedvinden, voor ons kind, zynde een Zootje van omtrent vyf jaaren oud, zulk een Boek met Bybelsche Figuren gekogt, en verheugde zich zeer, dat haar kind de meesten van die printjes ziende, reeds de Historie wist, die op dezelve verbeeld stondt. Wat my belangt, ik was 'er wel mede te vrede; want zelfs in myne kindsheid uit een diergelyk Boek geleerd hebbende, was het nooit by my opgekoomen, dat 'er eenig kwaad in zulk een onderwys steeken kon. Doch voor weinige dagen by myn kind aan den haard zittende, terwyl hy beezig was zyn Printen-boek te doorbladen, viel zyne oplettenheid, zo als ik uit zyne woorden bespeurde, op de Geschiedenis van de Verzoeking van den Zaligmaker. „Zie, Vader”, zeide hy, „daar is Christus door den Duivel op een berg gevoerd, van waar hy hem alle de koningryken der aarde laat zien. Maar wat is die Duivel leelyk!” Hier op in het Boek ziende, zag ik, dat de Duivel waarlyk met hoornen, een staart en klauwen was afgebeeld. „Kyk, Vader”, zei het kind, „wat heeft hy ysselyke klauwen; onze Antje (zo is de Kindermoid genoemd) heeft my gezegd, dat de stoute kinderen by den Duivel in de hel koomen; doet hy ze dan met die klauwen geen kwaad? Och! ik hoop dat de Duivel nooit by my zal koomen; want ik zou sterven van schrik, als ik hem maar met zyn staart en leelyke hoorens zag”. Ik begreep uit dit gesprek niet alleen terstond, hoe verkeerd het denkbeeld was, dat myn Zootje zich door die Aftekening van den Engel der Duisternis gemaakt hadt; maar kon ook zeer gemakkelijk by my zelfs opmaaken, hoe zulk een denkbeeld hem, in vervolg van tyd, aanleiding kon geven, om zich in te beelden, dat de Duivel zich noch in diergelyk eene gedaante aan de menschen vertoonde. En ik zocht, daarom, hem van zyn verkeerd begrip te geneezen, door hem te zeggen, dat die Afbeelding van den Boozen Geest maar een uitvinding van den Schilder was; en dat de Duivel 'er zodaanig niet uitzag; want dat die een Geest was, en dus geene lighaamelyke gedaante hadt; veel min zulk eene on-

V. DEEL. Ddd 2 ge

gerynde, als daar verbeeld wierdt. Doch hier op gaf Hy my, tot myns grootſte verwondering, ten antwoord, dat dit niet waar kon wezen, dat de Duivel een Geest was; want dat een Geest 'er geheel anders uitzag. Ik begreep eerst niet, wat het kind wilde zeggen, en vroeg hem daarom, hoe 'er een Geest dan uitzag. Waar op hy my te gemoet voerde, dat hy het my zou laten zien; en vervolgens toonde hy my in het zelfde boek een printje, waar in de Geesten, die Johannes in zyne Openbaringe verhaald, dat hy van den throno Gods zag uitgaan, in de gedaante van zeven blaazende aangezigtjes verbeeld wierden, die uit de wolken even uitkeeken. „Zie, „Vader”, zei hy, „dat zyn immers geesten; maar „zo ziet 'er de Duivel niet uit”. Ik wil gaarne bekennen, dat ik toen verlegen wierdt, en niet langer raad wist, om op eene gevoeglyke wyze met myn Zoonje voort te praaten. Want hem in zyne verbeelding te laten, dat een Geest een menschelyk kopje was, dat door de wolken heen blaast, was niet betaamlyk, en ondertusschen begreep ik wel, dat zyne tedere jaaten niet toelieten, hem een regt denkbeeld van een Geestelyk wezen te geeven. Doch gelukkig kwam de vreid binnen, die hem voorſtelde om met hem te gaan ſpeelen, en daar door zyn gesprek met my afbrak.

Ondertusschen gaf dit voorval my aanleiding, om dat Printen-boek nader door te zien; want er noch verscheiden afbeeldingen in ontdekke; die even als de reeds gemelde Schilderyen van den Duivel en van Geesten niet anders dan ongerymde, en voor den Godsdienst zelfs schadelijke begrippen in myn kind verwekken konden. Onder anderen zag ik toen ook, dat alle de Gezigten, die in de Openbaring van Johannes verhaald worden, daar in gedeeltelyk naar de opgaaf van den Heiligen Schryver, doch gedeeltelyk ook naar de grillige verbeelding van den Tekenaar waren afgeſchilderd: waar onder 'er sommigen waren, die al eene vry misſelyke vertoonning maakten. Een printje was 'er, by voorbeeld, in het welk het Opperwezen op eenen throno verbeeld wierdt in de gedaante van een Oud man, en een Lammetje daar

daar voor staande, 't welk het bloed langs den hals liep; hoedaanig eene Afbeelding my toescheen, niet anders dan zotte en onbetaamlyke denkbeelden in de harffenen van kinderen te kunnen verwekken; hoe zeer anders het zinnebeeldig gezigt van het Lam, dat geslagt was, en voor Gods throon stondt, zo als hetzelfde door Johannes verhaald wordt, voor een ryper oordeel, dat aan den Profetischen styl gewend is, niets ongerymds in zich sluit.

Om kort te gaan, Myn Heer Philanthrope, dit nader onderzoek van myn kinds Printen-boek heeft te wege gebragt, dat ik 'er een merkelyk getal van afbeeldingen heb uitgescheurd, door welker beschouwing ik dagt, dat hy verkeerde denkbeelden omtrent het Opperweezen en deszelfs dienst zou kunnen krygen; of die ik meende, dat in vervolg van tyd eenigen nadeeligen invloed op zyne zedelyke manier van denken zouden kunnen hebben; tot welke laatste soort, ik, onder meer anderen, ook de Geschiedenis van Lot en zyne twee dochters, en die van de hoerery door Juda met zyne Schoondochter Thamar gepleegd, begreep te behooren; welke beide gebeurtenissen zich in de tedere harffenen van een kind uit zo een Printverbeelding indrukkende, zonder dat 'er eene behoorlyke opheldering of waarfchouwing bykomt, ligtelyk verkeerde en voor de Zeden nadeelige begrippen zouden kunnen agter laten.

Voor 't overige heb ik gedacht, u geen ondiensfel zullen doen, met u deeze Historie mede te deelen, ten einde gy daar van in een uwer Vertoogen, zo het u behaagde, gebruik zoudt kunnen maaken. Indien gy zulks goedvindt, zal het, mooglyk, sommigen uwer Leezers, in den eersten opslag, van weinig belang voorkoomen, wat soort van Printen men kleine kinderen laate zien; en zy zullen, misschien, denken, dat, daar een Bybels-Figuur-boek slegts geschikt is, om den kinderen in hunne tedere Jeugd eenige ruwe begrippen van den inhoud der Heilige Schrift te geeven, dat het 'er zo nauw niet op aankomt, of de denkbeelden, die zy daar uit krygen, juist zyn; of niet. Doch ik vertrouwt, dat verstandigen by nadere overweging van den diepen indruk, die de eerste denk-

V. DEEL.

Ddd 3

beel.

beelden onzer jeugd in onze zielen maaken, het met my eens zullen zyn, dat men zich voor al moet wagen, om eenige ongerymde begrippen in der kinderen tederen harssenen te doen ontstaan, die, wanneer zy hun by aanhoudendheid blyven aankleeven, eenen nadeeligen invloed op hunne geheele wyze van denken en doen hebben kunnen, inzonderheid, wanneer men 'er by bedenkt, dat aan sommigen, die in hunne vroegjeugd op deeze wyze verkeerde bevattingen gekreegen hebben, naderhand nooit zo veel onderwys te beurt valt, dat zy hunne ongerymde denkbeelden door gezonde redenkaveling kunnen tegengaan.

Wat my belangt, na dat ik deeze Stof bedaardelyk overwogen heb; zo denk ik, dat alle verstandige Ouders, eer zy hunne kinderen zulke Bybelsche Figuren in de handen gaven, vooraf behoorden te onderzoeken, of 'er ook eenige Afbeeldingen in gevonden wierden, die nadeelige indrukken op derzelver tederen geesten zouden kunnen maaken. Want, zo nuttig als het is, dat kinderen de Heilige Geschiedenis, en inzonderheid het Leeven, Bedryf en Dood van den Zaligmaaker van hunne tederste jaaren af worde ingeprent; zo kwaad is het, dat men hun teffens gelegenheid geeve, om ongerymde denkbeelden van God en Geestelyke zaaken op te vatten, die hun naderhand beletten het Opperweezen de verschuldigde eerbied en hulde toetebrengen; of regtmaatige gedagten omtrend het weezen van den Godsdienst te vormen. En ik begryp daarom, dat, indien eene Verzameling van Bybelsche Afbeeldingen geschikt zal zyn, om met vrugt tot onderwys van kinderen te dienen, daar in inzonderheid deeze drie vereischten moeten in agt genomen worden.

Voor eerst, dat 'er geene lighaamelyke afbeeldingen van het Gedugte Opperweezen in behooren te worden gevonden; zo min als van goede of kwaade Geesten. Gelyk de lighaamelyke verbeelding van den Oneindigen God, 't zy dan in de gedaante van een Mensch, van een Driehoek, of diergelyke, in zich zelven onbetaamlyk en ten hoogsten srydig is met het denkbeeld van deszelfs onbepaalde Almagt en Al-

wee.

weetendheid, dat men den kinderen byna niet te vroeg kan inboezemen; zo is eene schildery van den Duivel en andere Geesten alleen in staat, om een kind eens vreeze voor Spook en Nagtgezigten aan te jaagen, die noch in de Schriftuur, noch in de Reden gegrond is; en die hetzelfde, somtyds, zyn geheele leeven door zal byblyven.

Ten tweeden, meen ik, dat zulk een Printenboek alleen de afbeeldingen der voornaamste gebeurtenissen moet bevatten, die in de Heilige Boeken verhaald worden; zonder dat daar in de Profetische Gezigten afgetekend worden. De Zinnebeeldige vertooningen van toekomstige zaaken, die in de Profetische Boeken van het Oude en Nieuwe Testament voorkomen, zyn, veeltyds, noch een struikelblok voor de verstandigste Godgeleerden, die het met elkanderen niet eens zyn, hoe dezelve verklaard moeten worden; en kunnen daarom niet tot onderwys van kinderen strekken, die niet in staat zyn de geestelyke meening daar van te bevatten.

Eindelyk, komen er in de Gewyde Bladen sommige Geschiedenissen voor, die tot waarschuwing en afschrik, en niet ter navolging, geboekt zyn. En ook deeze, geloof ik, dat voorzigtiglyk uit zulk een Boek, dat tot onderwyzing der tedere Jeugd geschikt is, gelaaten worden. Want behalven dat dezelve, by gebrek van de noodige onderrigting, dat kwaade daaden, schoon in den Bybel verhaald, echter niet naargevolgd behooren te worden, wel eenseenen verkeerden invloed op der kinderen geest zouden kunnen hebben, wanneer zy tot meerdere jaaren zullen gekomen zyn; zo geloof ik, in 't algemeen, dat men zich by kleine kinderen niet genoeg kan wagten, om hun iets te laten zien of hooren, dat denkbeelden van onkuisheid, wreedheid, of diergelyke kwaade driften in hun verwekken kan.

Deeze drie zaaken, meen ik, myn Heer, dat in een Bybelsch-Printen-boek, dat met nut tot onderwys van kinderen kan worden gebruikt, waargenoomen moeten worden. En op dien voet heb ik dat van myn Zoontje van de nadeelige afbeeldingen gezui-

V. DEEL.

verd

verd, eer ik het hem wederom gegeven heb. Ik weet niet, of alle diergelyke Boeken de zelfde ongerymdheeden bevatten, die ik hier voor gezegd heb; dat in het myne gevonden wierden; hoewel ik my wel herinner, andere soortgelyke Verzamelingen gezien te hebben, waar in sommige van die afbeeldingen gevonden wierden, die ik zo even getoond heb te nadeelig te wezen. Doch wat daar ook van zy, dit is zeker, dat het in allen gevalle te wenschen ware, dat op dien voet een Verzameling van Bybelsche Figuren wierdt uitgegeeven, daar de bovengemelde gebroken in gemyd waren; zo 'er reeds zo eene niet is, waar van ik onbewust ben.

Hier mede zal ik deezen besluten; en my oekenen

Myn Hoor de PHILANTHROPE!

Uw Ed. D. W. Dienaar
en Leetzer

M.

I C O N G P H I L U S.

Dese Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONCKELLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

D E

PHILANTHROPE.

Nº. 273.

Den 23 DECEMBER 1761.

Tolle moras , semper nocuit differre paratis.

L U C A N.

Myn Heer de PHILANTHROPE!

✿✿✿✿ K ben een Koopman, die een tamelyket
✿ I ✿ handel dryve, welke my vry wat werks
✿ ✿ ✿ verschaft. Ook heb ik veel voor ande-
✿ ✿ ✿ ren te doen, en word van tyd tot tyd
meer ingewikkeld in veelerhande zaaken, ten nut-
te van myne medemenschen. Hier komt nog by,
dat ik een liefhebber ben van leezen, en nu en
dan ook gaarne een goed vriend zie: zo dat ik
gantsch niet verlegen met mynen tyd ben. Wan-
neer ik u nu daarenboven melde, dat ik myne zaa-
ken naauwkeurig en in eene goede orde zoek te
behandelen, en op dat, by leeven of sterven, al-
les in orde zyn moge, 'er op gesteld ben, dat alles
spoedig, en naar behooren, bezorgd worde, zult gy
V. DEEL. Eee ge-

gemaklyk begrypen konnen, hoe lastig het voor my zy met verscheiden' *sloffe* en *achtelooze* menschen te doen te hebben. Ik ben hier waarlyk zeer ongelukkig in, en 't ongemak, welk ik 'er door lyde, verveelt my geweldig. Hierom heb ik goedgevonden het u te klaagen; in hoope dat gy de slofheid en onoplettendheid van veelen onzer tydgenooten, met ernst, zult te keer gaan; en, zo 't mogelijk is, hun die afleeren.

Daar zyn 'er onder myne Correspondenten, die my in commissie bedienen, van welken ik nooit, op den regten tyd, Rekening-Courant kan krygen. In plaats van dezelve omtrent Nieuwe-Jaar te ontvangen, wordt het wel Maart, of dikwils April, waar door ik verhinderd worde in 't sluiten myner boeken. Eén heb ik 'er, die wat spoediger daar mede gereed is, schoon niet zo spoedig als ik wel wenschte, maar altoos abuizen begaat. Nooit ontvang ik van hem een Rekening-Courant, en zelden een Verkoop- of Inkoop-rekening, of 'er zyn eenige mislagen in. Ik moet die fouten dan verbeteren, hem de Rekening terug zenden, en berigt verzoeken, tot dat hy dezelve, met my accoord, in orde gebragt heeft. Somtyds ook moet ik hem nog elucidatie vraagen over de natuur van 't abuis; by voorbeeld, of hy zig in den prys van 't goed, of in de uitrekening vergift heeft enz. Doch hier op kryg ik doorgaans geen antwoord, dan na een langen tyd, en niet zelden vergeet hy in het geheel daar op te antwoorden. En kryg ik antwoord, dan is 't zeer gelukkig; zo hy, by gelegenheid van 't veranderen zyner mislag, niet weder een nieuwe heeft begaan. Misschien denkt gy, Myn Heer, waarom ik zulk een Correspondent, die my zo veel moeite baart, niet verlaate. En inderdaad, ik zou 'er wel

wel haaft toe befluiten; doch ik kan dit niet doen zonder ongenoegen te geeven aan iemand van myne Familie, by wiens gunft ik belang heb, en met wiens Nigt myn agtelooze Correspondent gehuwd is.

Op de zelfde wys word ik geplaagd door een Neef van my in Holland, die twee Huizen en een stuk Lands onder zyne directie heeft, welken hem en my famen toebehooren, en die wy, om zekere reden, niet wel verkoopen, noch tuffchen ons verdeelen kunnen. Het betaalen van de verponding deezer effecten versloft myn Neef doorgaans zeer lang, zo lang fomtyds, tot dat de deuren van de huizen weggehaald worden: schoon hy, zo ver ik heb kunnen merken, nooit gebrek aan geld heeft. De Rekeningen van de Leveranciers en Handwerkfluiden laat hy zwerven, en betaalt nu en dan eens ééne daar van, die hem in de hand komt. Schryf ik hem om afrekening, hy zendt my een zak met geld, zonder dat ik weet, gelyk hy 'er zelf ook onkundig van is, of 'er meer zy, dan my toekomt, of minder. Dus kan ik 'er niets van boeken, noch weeten wat inkomsten ik van die huizen en dat land heb, ten zy ik zelf naar Holland ga, en een dag of twee doorbrenge, met alles naar te zien en in orde te maaken.

Verscheiden luiden, die een goeden kalant aan my hadden, heb ik reeds den zak gegeven, om dat ik geen rekening van hun kon krygen, dan na vyf-en-twintigmaal 'er om gezonden te hebben. Maar daar zyn 'er nog onder hen, die aan my leveren, en die ik niet wel kan verlaaten, welken myn geduld veel vergen, door my geen rekening te zenden, als het tyd is, of als ik die begeere. — Ik heb een vriend buiten de stad, met wien ik al-

V. DEEL.

Eec 2

toos

toos openstaande rekening heb, vermits wy elkan-
deren dienst doen in diverse kleinigheden voor el-
kanderen te betaalen en te ontvangen. Deezen
man ben ik gewoon op Nieuwe-Jaar een Rekening-
Courant te zenden, of eene Lyft, die men zo zou
kunnen noemen. Maar gelukkig ben ik, Myn
Heer Philanthrope, zo ik half May weet, of wy
accord zyn. De Heer heeft geen tyd om de re-
kening naar te zien. En waarlykhy heeft het drok;
dat wil ik niet ontkennen. Hy kan evenwel alle
dagen in 't Koffyhuys gaan rooken, heeft dikwils
gasten, en gaat veel uit. In 't begin van 't loopende
Jaar bevond ik, dat hy f 24: - : - van my per
slot hebben moest; en, dewyl ik tamelyk gerust
was dat ik geene abuizen begaan had, zond ik
hem dat geld, nevens de Rekening-Courant. Ik
kwam zes weeken daar na over. Toen hadt hy
nog geen tyd gehad om de Rekening naar te zien;
en ik moest waarlyk naar huis vertrekken, zonder
eenige nieuwe kundigheid daaromtrent op te doen;
schoon ik vyf dagen by hem gelogeerd ware, en
hem, ieder dag, aanspoorde om eens een half uur
of een kwartier te besteeden tot het naarzien van
gemelde rekening.

Zeer lastig is het ook voor my, dat de menschen
niet op hun tyd passen, en hun woord niet hou-
den, als zy my belooven by my te zullen komen,
of iets gedaan te zullen hebben op zekeren bepaal-
den tyd. Myn Kleërmaaker zou my, voorleden
week, zonder fout, myn nieuwe Rok t'huis zen-
den; en gisteren-avond, hadt my myn Paruikmaa-
ker verzekerd, zou een Paruik, die ik hem al voor
zes weeken besteld heb, gedaan wezen. Ik heb,
ondertusschen, noch Rok, noch Paruik gezien.
Dit is nu van gering belang; maar eene diergelyke
te

teloorstelling heeft my fomtyds in merkelyke verlegenheid gebragt, als ik uit de stad moest gaan. Nog heb ik de tekening niet van een nieuwen Gevel, die de Metselaar my beloofd hadt voorleden Saterdag, op zyn allerlaaft, te zullen bezorgen. Myn Boekverkooper heb ik misschien wel tienmaal verzogt eenige boeken te laten haalen, die gebonden moeten worden. Hy zou het telkens doen, maar 't is nog niet geschied. Ik weet wel dat de Luiden niet altyd schuld hebben, in diergelyke gevallen. Onvermydelyke beletsels kunnen hen buiten staat stellen om hun woord te houden. Maar, om nu niet te zeggen, dat zy hierom zo gereed niet met belooven moesten zyn; zeker is 't dat het dikwils, ja, ik durf wel zeggen, doorgaans, aan hunne slofheid, onoplettendheid en onachtzaamheid is toeteschryven. Menigvuldigmaal word ik verhinderd in een voorneemen, door het wegblyven van iemand, die my beloofd heeft op zekeren vastgestelden tyd te zullen komen spreken. Uittegaan, voor dat hy 'er geweest is, schynt te onbeleefd, ten zy de man van my afhangt. Iets van belang te beginnen, agt ik, fomtyds, der moeite niet waardig, vermits ik myn Vriend ieder oogenblik verwacht; en, zo ik dit doe, loop ik gevaar van 'er weêr te moeten uitscheiden, als ik 'er naauwlyks toe zit. Ondertusschen verlies ik myn' kostelyken tyd, en de man komt zo laat dat ik hem moet weigeren te spreken, of iets noodigs verzuimen.

Ik heb, in deeze week, een geval van die natuur gehad, welk my zo verdrietig was, dat ik daar door bewoogen ben, om, zonder uitsel, deezen aan u te schryven. Ik zal 't u, ten besluite, verhaalen.

Gy moet dan weeten, Myn Heer, dat ik my,
 V. DEEL. Eee 3 on-

enlangs, genoodzaakt heb gevonden eene voogdy te aanvaarden over drie onmondigen. Het werk, dat hier aan vast is, zou ik met vermaak doen, zo ik niet het ongeluk had van met eenen Mede-Voogd te moeten wurmen, die elendig onagtzaam en vergeetend is. Eergisteren-middag zou hy aan myn huis komen, om nevens my eenen Advokaat te gaan consuleeren: maar hy kwam niet. Vraagt gy, waarom? 't was hem door 't hoofd gegaan; also hy dien dag extra geoccupeerd was geweest. Wy stelden het toen op gisteren ten drie uren by my aan huis, en ik recommandeerde hem toch wel op zyn tyd te passen, also ik ten half vyf noodzaaklyk weêr thuis moest wezen. Hy kwam, waarlyk, gisteren niet voor over viere, toen het voor my te laat was om uittegaan. Maar denk niet, Myn Heer, dat hy geene reden ter verschooning wist bytebrengen. Hy was opgehouden, door zyn' buurman, die hem, zo als hy ten huize uittradt, hadt aangesprooken, en hem een vertelling gedaan hadt van eene raare klugt, die 'er voorleden week zou zyn voorgevallen, en die zo notabel was, dat hy niet nalaaten kon 'er naar te luisteren, en daar door was hem de tyd ontloopen. Hy wilde my de historie mededeelen: doch ik had 'er geene ooren naar. Ik was knorrig: 't welk hem bewoog om my excuus te verzoeken, en te belooven, voortaan, beter op den tyd te zullen acht geeven. Wy bepaalden toen heden morgen ten 11 uren, ter voltrekkinge van ons oogmerk; en, om nu niet weêr gefopt te worden, zei ik hem, dat ik kwartier voor elven aan zyn huis zou komen. Ik maakte 'er te wezen, precies op myn tyd, en vroeg demeid, die my opendeedt, *Is Myn Heer gereed?* 't Antwoord was, *Myn Heer is uit; doch zal zo aansonds*
woer,

weerom wezen. *Gelieft Myn Heer maar zo lang in 't Salet te gaan?* Ik stond verbaast, en gevoelde, dat ik eenigzins moeiljelyk werd, welke gramstoorigheid toenam, naar maate ik langer, in myne eenzaamheid, de thuiskomst van mynen geagten Medevoogd moest afwagten. Het Horologie, in het Voorhuis staande, sloeg elf uren: maar Myn Heer verscheen niet. Eindelyk, omtrent een half kwartier over elfen kwam hy thuis, en zei, *goede morgen, Myn Heer, ben je daar al?* *Ja*, zei ik, *zekerlyk ben ik 'er al. Ik ben hier al anderhalf kwartier geweest.* Zyn Antwoord was, *wel, 't is immers pas half elf.* Dit meende hy inderdaad, want zyn zakhorologie was een half uur na. Dit gebeurde wel meer; want het stondt wel eens stil; en myn Vriend hadt, derhalven, hier op bedagt moeten zyn. Nu, wy gingen samen henen, zonder veel te spreken onder weg: want ik was moeiljelyk, en hy was beschaamd, naar ik merken kon. Ten huize van den Advokaat gekomen zynde, berigtte ons de Knecht, dat Myn Heer zo aanstonds was uitgegaan. Hoe my dit smaakte, kunt gy ligt begrypen.

Dus word ik, Heer Philanthrope, op allerhande wyzen, belet in het prompt bezorgen myner zaken, en het spoedig verrigten van 't gene ik te doen heb. Dus worden my, tevens, veele kostlyke uren tyds ontsloten. Ik hoop, ondertuschen, dat de tyd, dien ik tot het schryven van deezen brief besteed heb, niet geheel verloren zyn mag, maar dat het gebruik, welk gy 'er van zult maaken, my in 't gevolg tyd en moeite uitwinnen, en veel verdriets bespaaren zal. Ik weet, dat verscheiden van myne vrienden en bekenden, over welker slosheid en agteloosheid ik het meest reden heb van klaagen, weeklyks uwe Vertoogen leezen.

V. DEEL.

En

En ik vlei my daarom, zo gy deezen in een zelfven wilt uitgeeven, dat zy, ziende hoe veel ongemaks en verdriets zy my aandoen, daar door bewoogen zullen worden, om zich, zo veel mooglyk, te beteren. 't Is waar, aan sommige menschen zyn deeze fouten door de gewoonte zo eigen geworden, dat zy als eene tweede natuur by hun geworden zyn, en dat het schynt, dat zy eenige uren te laat ter waereld zyn gekomen, en daar door in alles eenigen tyd ten agteren zyn geraakt. Doch anderen, die zich alleen uit onoplettendheid aan zulk eene slofheid en agteloosheid schuldig maaken, behoorden te overweegen dat de Burgerlyke Beleefdheid, zo wel als de Natuurlyke Bilykheid, van hun eischt, dat zy hunne medemenschen, die in meerdere bezigheden, dan zy zelven, zyn ingewikkeld, door hun verzuim en talmery geen verandering of verdriet toebrengen; en daar door derzelver geground ongenoegen zich op den hals haalen.

Ik ben met agting,

Myn Heer,

Uw Ed. D. W. Dienaar

A N T I N G O T H R U S.

M..... 7 December 1761.

Deze Vertoogen worden uitgeeven, te AMSTERDAM, by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en zullen verders by hen, en in alle Nederland-sche Steden, by de Boekverkoopers, des WOENSDAGS, te bekomen zyn.

DE PHILANTHROPE.

Nº. 274.

Den 30 DECEMBER 1761.

*Debilem facito manu,
Debilem pede, coxa,
Tuber adstrue gibberum,
Lubricos quate dentes;
Vita dum superest, bene est.*

MAECENAS.

Myn Heer de PHILANTHROPE!

✿✿✿ K heb nu al drie jaaren agter malkande-
« I » ren gedreigd aan u te schryven, om u te
« » verzoeken, dat gy toch uw best wilde
✿✿✿ doen, om die haatelyke Ceremonien van
den Nieuwejaarsdag te doen afschaffen; doch, hoe
zeer ik zulks ook van jaar tot jaar uitgesteld heb,
zo kan ik het nu niet langer nalaaten; dewyl ik y-
der Nieuwejaarsdag een jaar ouder wordt, en daar-
om 'er meer belang by heb, dat ik met de bezoe-
ken en gelukwenschingen van dien dag niet ge-
kweld worde.

Gy zukt moogelyk denken, dat het groote, dat
my in dien dag verveelt, is het heen en weër loo-
pen dat men doet, en de meenigte van malle visi-
tes, die men verplicht is, niet alleen af te wagten,
maar ook te geeven, zo men niet voor onbeleefd
wil doorgaan. Doch dit is het zo zeer niet, dat
my moet; want wy hebben hier een gewoonte on-

V. DEEL.

Fff

der

der fatzoenlyke luiden, die zeer gemakkelyk is; dat men, namelyk, zyne ledige koets, met een knecht daar agter op, tegen den avond zend, om kaartjes rond te brengen; en dit wordt door de luiden, die de kaartjes van den knecht ontvangen, even eens opgenoomen, als of wy zelfs in persoon het bezoek hadden afgelegd. Maar het geen my eigentlyk in alle die dingen tegenstaat, is, dat men my daar door in gedachten-brengt, dat het Nieuwejaarsdag is, en dat 'er wederom een jaar van myn leeven is verloop. En dewyl my dit geen plaizier doet te weten, zo wenschte ik daarom wel, dat die haatelyke dag, die my zulks herinnert, ongemerkt voorby liep. Doch ik zal my wat nader aan u explicceeren.

Het gelieve u dan te weten, dat ik aanstaanden Nieuwejaarsdag den ouderdom zal bereikt hebben van — van — ja wel, 't wil 'er byna niet uit — van twee en se — ventig jaar: want, hoe zeer ik nooit myn doopcedul heb willen ligten, zo geheugt my toch, dat ik op den eersten January van het jaar 1700. net tien jaaren oud was. Nu beken ik, dat twee-en-zeventig jaaren al een mooi getal uitmaaken; en dat ik, voor zo verre, wel reden heb om den Hemel te danken, dat ik zo lang heb geleefd. Maar evenwel, dunkt my, is het niet plaizierig, zich te binnen te brengen, dat men zo oud is: en, om de waarheid te zeggen, zo moet ik u bekennen, dat ik reeds sedert eenige jaaren herwaards 'er een groot zwak op gehad heb, om niet net te willen weten, hoe oud ik was; en dat ik het niet alleen afstoos voor myne goede vrienden, zo veel moogelyk, verborgen heb gehouden; maar dat ik alle moeite van de wereld gedaen heb, om zelfs het juiste getal der jaaren van myn leeven te vergeeten. Want, ziet Myn Heer, als men zich zelven te binnen brengt, dat men reeds de zestig jaaren ge-

pas.

passéerd is, zo maakt dat al ligt, dat men 'er tef-
fens by denkt, dat men waarschynelyk zo lang niet
meer zal leeven, als men geleefd heeft. En dit is
toch eene verdrietige gedagten; inzonderheid wan-
neer men zich met grond mag vlyen, dat men
zeer oud zal worden: zo als ik reden heb te den-
ken, dat ik, als 't den Hemel belieft, noch weleen
jaar 18. à 20. leeven zal. Want, myn Vader was
90. jaaren oud toen hy stierf, en myn Moeder 96, en
myn Grootvader agtentagtig; zo dat ik van een
oud geslagt ben. En ik heb van jongs af zeer maa-
tig geleefd; waar door ik thans ook noch zo wel
en dispoost ben, uitgezonderd, dat ik geen tan-
den meer heb (dat ik aan het meenigvuldig gebruik
van zuiker in myn jeugd dank moet weeten) en wat
verzwakking in het gezigt en gehoor; als of ik noch
een jongeling van dertig of veertig jaaren oud was.
En gelyk ik het daarom op myne jaaren zeer on-
aangenaam vinde, dat men zich zynen ouderdom
herinnere; zo heb ik het altoos voor eene onbe-
leefdheid gehouden; wanneer men my 'er na
vraag, en om die reden nooit antwoord op die
vraag gegeven. Men heeft 'er immers niet aan,
dat men net weet, hoe oud zyne Vrienden zyn?
En wat is toch het antwoord, als iemand eens zegt,
dat hy zeventig of tachtig jaar oud is? *Dat is een
gezegenden Ouderdom, Myn Heer, of Mevrouw,* ant-
woord men meest. Maar wat beduidt dat nu? Ik
wil juist niet zeggen, dat het geen gezegenden
Ouderdom is: maar evenwel daar is meer zegen
in, als men die jaaren noch te wagten, dan als
men ze reeds genooten heeft.

Om kort te gaan, Myn Heer Philanthrope, de
herinnering van het toeneemen myner jaaren geeft
my ongenoegen. Dit is mooglyk een zwak in my,
dat weinig op de reden gegrond is; want of ik 'er

V. DEEL.

Fff 2

om

voort, als die den Schryver van den bovenstaanden Brief bezielen, dat de menschen het getal der jaaren hunnes levens niet gaarne willen zeggen, en onvergenoegd zyn, wanneer men 'er hun naar vraagt. De meeste oude luiden vinden zich in dit geval. De herinnering hunner hooge jaaren brengt hun teffens te binnen, dat de dood hun vast met sterke schreeden nadert; en hier voor sidderen zy. Doch waar van komt toch deeze vrees voor den dood in luiden van jaaren? Meestentyds ziet men, dat zy, schoon met alle de kwaalen des ouderdoms worstelende, en daar door buiten staat gesteld, om de vermaaklykheeden des levens te genieten; echter vry wat meer aan het leeven gehegt zyn, en 'er veel meer tegen wil en dank van scheiden, dan jonge menschen. Mooglyk is deeze gehegtheid aan het leeven in oude luiden een gevolg van die ingeschaapen drift, die yder schepzel van de Natuur tot bewaaring van zich zelve ontfangen heeft, en die, misschien, sterker wordt naar maate zy langer geduurd heeft; en naar maate dat de andere driften ophouden. Mooglyk is ook die vrees voor de dood aan gebrek van genoegzaame zekerheid omtrent den staat na dit leeven toe te schryven; 't zy dat de ziel bevreesd is voor het toekomende, 't zy dat zy niet ten vollen overtuigd, dat zy na den dood bestaan zal; het bestaan, hoe zeer ook met ongemakken vergezeld, boven die onzekerheid stelt; in dat opzigt gelyk aan den Wilden, van welken de schranderere POPE zegt:

To be contents his natural desire.

Het bestaan alleen vervult alle zyne natuurlyke begeertens.
Doch

Doch welke ook de grond van deeze vreeze zyn moge, het betaamt, ondertuffchen, aan verftandige fchepzelen, dat zy zich daar tegen behoorlyk wapenen: en niet zich zelven de oogen fluiten doot alle gelegenheden weg te neemen, die hen hun aanftaande einde herinneren kunnen. Of wy al voor ons zelven en anderen het getal onzer jaaren verbergen willen; het is echter by Hem, in wiens hand onze adem is, bekend; en de maate daar van is by Hem bepaald, zonder dat wy die over kunnen treden. Doch hoe verre wy het getal der dagen onzes leevens ook uitftrekken moogen, zeker is het niet te min, dat 'er eens een eind aar zal zyn. En gelyk de dagelyke Ondervinding dit leert; zo geeft de Reden ook aanleiding om te denken, en de Openbaaring verzekert ons, dat ons weezen niet met den dood bepaald zal worden, maar dat wy noch na denzelven zullen leeven, en voor geluk en ongeluk vatbaar zyn zullen. Die daarom verftandiglyk wil handelen, behoort zich tegen de natuurlyke vreeze voor den dood, die hem eens zeker overkomen zal, daar door geruft te ftellen, dat hy overwege, op welken wyze hy zich moet gedraagen, om zich met grond te kunnen belooven, dat hy, na de vernietiging van zyn lighaam, in een ftaat van geluk zal leeven, welke door werreidsche tegenspoeden en lighaamelyke ongemakken niet geftoord zal worden. En die op zulk eene wyze zyn leeven inrigt, zal, verre van met fchrik aan den dood te denken, het oogenblik, dat hy hier van de aarde verfcieden zal, met genoegen te gemoet zien; dewyl hy den dood als een heelmeeftcr van elenden zal be-

V. DEEL. schou-

schouwen, die hem een leven vol rampen doet eindigen, om een gelukzaliger te beginnen. In 't kort, men zal dan na zyn dood van hem kunnen zeggen, het geen de zo even aangehaalde Engelsche Digter van zynen Vriend ELIJAH FENTON het bekende Grafschrift zeide:

*Calmly he look'd on either Life, and here
Saw nothing, to regret, or there to fear.
From Nature's temp'rate feast rose satisfy'd,
Thank'd Heaven, that he had liv'd, and that he dy'd.*

dat is; want ik wil die kragtige woorden liever in onrym overzetten, dan derzelver nadruk te kort doen:

„ Hy beschouwde dit en het toekomend leven
„ even bedaard: en zag hier niets, waar van het
„ gemis beklagenswaardig was, en daar niets dat
„ gevreesd behoefde te worden. Hy stondt van 't
„ maatig feest der Natuur verzaadigd op; en dank-
„ te den Hemel, dat hy geleefd had; en dat hy
„ nu mogt sterven.

M.

Deze Vertoogen worden uitgegeven, te AMSTERDAM,
by K. VAN TONGERLO en F. HOUTTUYN, en
zullen verders by hen, en in alle Nederland-
sche Steden, by de Boekverkoopers, des
WOENSDAGS, te bekomen zyn.

